

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Asker gramofonu nasıl tamir eder?

SAŠA STANIŠIĆ

Çeviren: Levent Bakaç

SAŠA STANIŠIĆ

Saša Stanišić 1978 yılında Doğu Bosna'nın Vişegrad şehrinde, Bosnalı bir anenin ve Sırp bir babanın çocuğu olarak doğdu. 1992 yılında 14 yaşında bir çocukken Sırp birliklerinin, doğduğu şehri işgal etmesine tanık oldu ve birkaç hafta sonra ailesiyle birlikte Almanya'ya iltica etti. 1997 yılında liseyi bitirdikten sonra Heidelberg Üniversitesi'nde Almanca ve Slavistik okumaya başladı.

Bir yandan garsonluk yaparak öğrenimini finanse ederken, bir yandan da kısa hikâyeler yazdı. Futbol meraklısı Stanišić "Bodrumda oynadığımız oyunlar" başlıklı kısa hikâyesiyle 2005 yılında Ingeborg-Bachmann Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildi. 2006 yılında ilk romanını yayımladı: *Asker Gramofonu Nasıl Tamir Eder?* Otobiyografik öğeler taşıyan roman büyük ilgi gördü ve aralarında ABD, İngiltere, İsrail, Kore de olmak üzere birçok ülkede basıldı. Roman ayrıca 2006 yılında Alman Kitap Ödülü'nün finalistleri arasına girdi, 2008 yılında Adelbert von Chamisso Ödülü'nü kazandı ve Graz Devlet Tiyatrosu'nda sahnelendi. Stanišić'in yazdığı birçok kısa hikâye edebiyat dergilerinde yayımlandı ve yayımlanmaya devam ediyor. İlk tiyatro oyunu "Go West" Mart 2008'de sahneye koyuldu.

Ayrıntı: 536
Edebiyat Dizisi: 157

Asker Gramofonu Nasıl Tamir Eder?
Saša Stanišić

Almanca'dan Çeviren
Levent Bakaç

Yayıma Hazırlayan
Can Kurultay

Kitabın Özgün Adı
Wie der Soldat das Grammophon repariert

© 2006 Luchterhand Literaturverlag & ONK Ajans

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Son Okuma
Gökçe Çiçek Çetin

Baskı ve Cilt
Mart Matbaacılık Sanatları (0 212) 321 23 00 (Pbx)
Mart Plaza Merkez Mah. Ceylan Sk. No: 24 80360 Nurtepe/Kâğıthane-İstanbul

Birinci Basım Ağustos 2009
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-975-539-546-3
SERTİFİKA No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Eminönü - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 - 01 - 05 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Saša Stanišić
*Asker Gramofonu
Nasıl Tamir Eder?*

Annem ve babam için / Mojim koditeljima

Bir kalp durması yüz metreyi kaç saniyede koşar?

Bir örümcek hayatının ağırlığı ne kadardır?

Benim mahzun ihtiyarım neden gaddar nehre yazar ve

tamamlanmamışlığın şef yoldaşının

sihirbaz olarak nelere gücü yeter?

Büyükbaba Slavko başımı Büyükanne'nin çamaşır ipiyle ölçtü, sonra bir sihirbaz şapkam oldu, kartondan sivri bir sihirbaz şapkası ve Büyükbaba Slavko dedi ki: Aslında ben böyle bir saçmalık için henüz gencim, sense fazla büyüksün.

Sarı ve mavi kuyruk izleri bırakan, sarı ve mavi yıldızlı bir sihirbaz şapkam oldu. Yıldızların yanına küçük bir ayça ve iki üçgen roket kestim; roketlerden birisini Gagarin, diğerini ise Büyükbaba Slavko uçuruyordu.

Büyükbaba, bu şapkayla kimsenin önüne çıkmam!

Çıkmasan iyi edersin!

Akşamında öldüğü günün sabahı, Büyükbaba Slavko ona bir dal-dan bir sihirbaz değneği oydu ve şöyle dedi: Şapkada ve değnekte

sihir gücü var; şapkayı kafana geçirir ve değneği sallarsan tarafsız devletlerin en güçlü yetenek sihirbazı olursun. Tito'nun fikirlerine uygun ve Yugoslavya Komünistler Birliği'nin tüzüğüne uyumlu olması koşuluyla birçok konuda devrim yapabilirsin.

Sihirbazlık konusunda kuşkularım vardı ama Büyükbaba'mdan hiç kuşku duymuyordum. En değerli yetenek icat ve en büyük zenginlik hayal gücüdür dedi Büyükbabam kafama şapkayı oturturken ciddi bir tavırla, bunu aklında tut, Aleksandar ve dünyanın daha güzel olmasını tahayyül et. Bana değneği verdi. Hiçbir konuda kuşum kalmamıştı.

Ölenlerin arkasından arada sırada üzgün olunması âdettendir. Bu durum bizde, pazar günü, yağmur, kahve ve Büyükanne Katarina bir araya geldiğinde olur. Büyükanne o günlerde, en sevdiği, sapı çatlamış beyaz fincanından içeceğini höpürdetirken ağlar ve tüm ölüleri anarak, onların ölüm araya girmeden önce yaptığı iyilikleri hatırlar. Bugün tüm aile ve dostları, Büyükanne'deler; çünkü iki gün önce ölen Büyükbaba Slavko'yu anacaklar, ben sihirli değneğimi ve şapkamı tekrar bulana kadar geçici olarak ölmüş olan Büyükbaba'yı.

Ailemde annem, babam ve babamın kardeşleri Bora Amca ve Miki Amca henüz ölmedi. Annemin annesi Nena Fatima iyi durumda, onun yalnızca kulakları ve dili ölü: Nena Nine top atsan duymaz ve kar yağışı kadar dilsiz. Böyle diyorlar. Gordana Teyze de henüz ölmedi; Gordana Teyze Bora Amca'nın karısı ve hamile. Gordana Teyze ailenin siyah saçlıları içinde tek sarışın ve normal insanlara kıyasla dört kez daha canlı olduğu, sekiz kez daha hızlı yürüdüğü ve on dört kez daha çabuk konuştuğu için herkes ona Rüzgâr diyor. Tuvaletten lavaboya kadar olan mesafeyi bile koşarak geçiyor ve dükân kasasında, kasiyer daha tuşlara basmaya fırsat bulamadan her şeyi hesaplayıveriyor.

Herkes Büyükbaba Slavko öldü diye Büyükanne'ye geldi; ama hepsi Rüzgâr Teyze'nin karnındaki hayat hakkında konuşuyor. Hiç kimse bebeğin pazar günü, en geç pazartesi günü geleceğinden şüphe duymuyor. Aylarca erken ama dokuzuncu ay kadar hazır. Bebeğe Speedy Gonzales isminin verilmesini öneriyorum. Rüzgâr Teyze

sarı buklelerini iki yana sallıyor: Bizmeksikalı mıyız? Kızolacak fare değil! Adıemaolacak.

Erkek olursa Slavko diye ekliyor Borā Amca sessizce.

Bugün siyahlara bürünmüş olarak, Büyükanne Katarina'nın kahvesini içen ve Carl Lewis Tokyo'da dünya rekorunu tam kırdığı sırada Büyükbaba'nın oturmakta olduğu kanepayı ürkek bakışlarla süzen herkes, Büyükbaba Slavko'ya karşı büyük ve her yeri kaplayan bir sevgi besliyor. Büyükbaba 9,86 saniyede öldü; kalbi Carl Lewis ile kafa kafaya bir yarış çıkardı. Kalp durduğunda Carl deli gibi koşuyordu. Büyükbaba nefes alamadı ve Carl kollarını havaya kaldırarak omuzlarının üstüne bir Amerikan bayrağı attı.

Yas misafirleri yanlarında çikolatalı şekerlemeler, küp şeker, konyak ve şnaps* getiriyor, Büyükanne'nin yasını tatlılarla hafifletmek isterken, kendilerininkini yok etmek için içiyorlar. Erkek yası traş losyonu kokuyor ve mutfakta küçük topluluklar halinde sarhoş olmakla meşgul. Kadın yası Büyükanne'yle birlikte oturma odasındaki masanın etrafına oturmuş, Rüzgâr Teyze'nin karnındaki yeni hayat için isim önerilerinde bulunuyor ve ilk aylardaki en sıhhatli uyku pozisyonu üzerine tartışıyor. Büyükbaba'nın ismi telaffuz edildiğinde, kadınlar pasta keserek birbirlerine ikram ediyor. Kahveye şeker atıp, oyuncak gibi gözüken kaşıklarla fincanlarını karıştırıyor.

Kadınlar pastaya sürekli övgü düzüyor.

Büyüknine Mileva ve Büyükdede Nikola burada değil; çünkü oğulları doğduğu yerde gömülmek üzere onların yanına, Veletovo'ya gönderiliyor. Bunun niçin böyle olduğunu bilmiyorum. İnsan hayatta sıkça ve severek bulunduğu yerde ölü olabilmeli. Babam "atölye" adını verdiği ve neredeyse hiç terk etmediği bodrumumuzda, tuval ve fırçalarının arasında. Büyükanne nerede olursa olsun, yeter ki komşuları da orada bulunsun ve kahveyle çikolatalı şekerleme yokluğu çekilmesin. Büyüknine ve Büyükdede, Veletovo'daki erik ağaçlarının altında. Annemin sıkça ve severek bulunduğu yer neresiydi?

Büyükbaba Slavko en iyi hikâyelerin içinde veya parti bürosunun çatısı altında.

* Alkol oranı yüksek içki. (ç.n.)

Belki iki gün daha Büyükbaba'sızlığa dayanabilirim; o zamana kadar sihribazlık gereçlerim nasıl olsa ortaya çıkar.

Büyüknine'yi ve Büyükdede'yi tekrar göreceğime seviniyorum. Bildim bileli hiç tatlı kokmadılar ve yaklaşık olarak yüz elli yaşındalar. Buna rağmen ailede en az onlar ölü ve en çok onlar hayatta. Rüzgâr Teyze hariç tabii; ama o sayılmaz çünkü o insanlar arasında değil, doğal felaketler arasında yer alıyor ve kışında bir pervane var. Bora Amca bazen böyle diyor ve doğal felaketin sırtını öpüyor.

Bora Amca, Büyüknine ve Büyükdede'min yaşları ağırlığında.

Büyükbaba'nın kocaman kalbi dünyanın en hızlı hastalığa yakalandığının akşamında, sensiz ne yaparım, yalnız başıma olmak istemiyorum, Slavko, Slavko'm benim, yazık bana diye sızlanıp yakınsa da, ailemde Büyükanne Katarina da henüz ölmedi.

Büyükbaba'nın ölümünden çok, Büyükanne'nin coşkulu, yoğun kederinden korkuyordum: Ben şimdi yalnız nasıl yaşarım! Büyükanne göğsünü yumrukluyor ve Büyükbaba'nın ayaklarının dibinde, hayatta olmamak için yalvarıyordu. Ben hızlı ama zor nefes alabiliyordum. Büyükanne o kadar zayıftı ki, vücudunun yerde çok yumuşak olduğunu düşündüm, yumuşak ve yuvarlak. Televizyonda uzun boylu bir kadın kumun içine atladı ve bunu yaptığına sevindi. Büyükanne Büyükbaba'nın ayaklarının dibinde komşuları çağırıyordu. Komşular Büyükbaba'nın gömleğinin düğmelerini açtı; Büyükbaba'nın gözlüğü yana kaydı, ağzı yamuldu. Ne yapacağımı kestiremediğim zamanlarda yaptığım üzere makasla küçük şeyler kesiyordum: sihribaz şapkam için yıldızlar. Bir ölüm olayını henüz yaşamış olmama, korkularıma karşın Büyükanne'nin televizyonun üzerinde duran porselen köpeğinin devrildiğini ve akşam yemeğinden kalan tabakların, balık kılçıkları içinde olmak üzere dantel masa örtüsünün üzerinde durduğunu gördüm. Anlaşılmaz şeyler mırıldanan komşuların tüm söylediğini, Büyükanne'nin ağlayıp sızlamaları arasında duyuyordum. Büyükanne Büyükbaba'nın bacaklarını çekiştiriyordu; Büyükbaba kanepede öne doğru kaykıldı. Televizyonun arkasındaki köşeye saklandım. Ama bin televizyonun arkasında bile Büyükanne'nin çarpılmış yüzünden, kanepeden yan dönmüş bir şekilde dü-

şen Büyükbaba'dan, Büyükanne ve Büyükbaba'mın bana hiç bu kadar çirkin gözükmediği düşüncesinden kaçamazdım.

Elimi Büyükanne'nin titreyen sırtına koyup –sırtındaki gömleklerden büyük bir ihtimalle sırlıklam olmuştu– şöyle demek istedim: Büyükanne, yapma! Her şey iyi olacak! Büyükbaba parti üyesi ve parti, Komünistler Birliği'nin tüzüğüyle uyum içinde. Şu anda yalnızca sihirbaz değneğimi bulamıyorum. Büyükanne, her şey tekrar yoluna girecek.

Ancak Büyükanne'nin hüznü deliliği beni sessizliğe itiyor, o, bırakın beni diye bağırarak kıvrandıkça, gizlendiğim yerde cesaretim daha da azalıyordu. Komşular Büyükbaba'yı bırakıp ilgilerini, teselli edilemez olan Büyükanne'yi teselli etmek üzere, sanki bir şeye hiç ihtiyacı olmayan birisine o şeyi satmak istercesine ona yönelttikçe Büyükanne daha büyük bir telaşla bu çabalara karşı koyuyordu. Sıvı yağın tavayı kapladığı gibi, Büyükanne'nin gözyaşları yanaklarını, ağzını, feryatlarını ve çenesini kaplarken, elimdeki makasla oturma odasından daha fazla ayrıntı kesiyordum: Marx, Lenin ve Karedelji'nin kitaplarıyla dolu olan kitap dolabı, sol alt köşede “Kapital”, balık kokusu, duvar kâğıdının üzerindeki dallar, duvarda asılı olan dört goblen işleme –bir köy yolunda oynayan çocuklar, renkli bir vazoda içinde rengârenk çiçekler, kabarmış sular üstünde bir gemi ve ormanda küçük bir ev– gemi ve küçük ev arasında Tito ile Gandi'yi el sıkışırken gösteren bir fotoğraf ve “onu Slavko'dan nasıl ayırırsınız?” gibi bir cümle.

Giderek daha fazla insan toplanıyor ve insanlar sanki bir şeyi telafi etmek veya en azından bundan sonra bir şey kaçırmamak ve ölümün yanında mümkün olduğunca canlı kalmak ister gibi birbirinin yerini kapıyordu. Büyükbaba'nın fazlasıyla ani ölümü komşuları kızdırmış veya onların suçluluk duygusuyla başlarını öne eğmesine neden olmuştu. Büyükanne de dahil olmak üzere –yazık değil mi bana, neden, neden, neden Slavko– hiç kimse Büyükbaba'nın kalbine yetişememişti. İkinci katta oturan Teta Amela dizlerinin üstüne çöktü ve birisi İsa aşkına diye haykırdı. Başka birisi hemen İsa'nın annesini ve ilaveten ailenin diğer üyelerini lanetledi. Büyükanne Büyükbaba'nın pantolonunu çekiştiriyor ve küçük çantaları elinde

oturma odasında beliren iki sıhhiyeciyeye vururken, çekin elinizi diye bağııyordu. Sıhhiyeciler önlüklerinin altına oduncu gömleği giymişti ve bir midyeyi yapışık olduğu taştan koparır gibi Büyükanne'yi Büyükbaba'dan ayırıyordu. Büyükanne'ye göre, ancak onu bırakırsa ölü olacaktı Büyükbaba; o yüzden bırakmıyordu. Beyaz önlüklüler Büyükbaba'nın göğsünü dinledi ve birisi yüzünün önüne bir ayna tuttuktan sonra hiçbir şey yok dedi.

Büyükbaba'nın gitmediğini ve ölümünün Komünistler Birliği'nin hedefleriyle uyum içinde olmadığını bağııarak belirttim. Çekilin yoldan, sihirbaz değneğimi verin, size ispatlayacağım.

Kimse beni dikkate almadı. Oduncu sıhhiyeciler Büyükbaba'nın gömleğine daldı ve gözüne ışık tuttu. Ben televizyonun fişini çektim; televizyon sustu. Köşede, fişin hemen yanında, çözölmüş örümcek ağları sarkıyordu. Bir örümcek ölümü bir insan ölümünden ne kadar daha hafiftir? Kadın örümcek, ölü kocasının hangi bacağına sarılır? Bir daha asla bir örümceği bir şişeye kapatıp, şişeyi yavaşça suyla doldurmamaya karar verdim.

Sihirbaz değneğim neredeydi?

Babam, sanki beni esir alıyormuş gibi kolumu tutana değin köşede ne kadar bir süre durduğumu bilmiyorum. Babam beni anıme devretti ve annem merdivenlerden aşığıya çeke çeke avluya çıkardı. Havada erik şıapsı kokusu vardı ve Megdan'da* ateşler yanıyordu. Megdan'dan neredeyse tüm şehir görölebilir; belki de Vişegrad için bir gökdelen sayılabilecek beş katlı büyük evin avlusu bile, uzun siyah saçlı ve kahverengi gözlü genç bir kadının aynı renk saçları aynı badem gözleri olan bir çocuğa doğru eğildiği avlusu. Genç kadın çocuğun alına düşen saçları üfledi; gözleri yaşlarla dolmuştu. Çocuğun kulağına ne fısıldadığı, Megdan'dan duyulmadı. Büyük bir ihtimalle kadının çocuğu kucaklayıp uzun, çok uzun bir süre kollarının arasında öylece tuttuktan sonra çocuğun başını bir söz vericesine salladığı da belli olmadı.

Büyükbaba Slavko'nun ölümünden sonraki üçüncü günün akşamında mutfakta oturmuş, fotoğraf albümlerine bakıyorum. Büyük-

* Şehre yukarıdan bakan tepe. (ç.n.)

baba'nın albümdeki bütün fotoğraflarını çıkarıp kenara koyuyorum; bunları ne yapacağımı henüz bilmiyorum. Avludaki kiraz ağacımız rüzgârla kavga ediyor; fırtına var. Büyükbaba Slavko'ya yeniden yaşama yeteneğini vermekten sonraki oyunum, hepimize sesleri tutabilme yeteneğini vermek olacak. Kiraz ağacının yapraklarındaki rüzgârı, şimşegin gümbürtüsünü ve yaz gecelerindeki köpek havlamalarını seslerden oluşan bir albüme koyabileceğiz. İşte burada şömine için odun kesiyorum diyerek, seslerden meydana gelen hayatımızı, tıpkı Adriyatik tatil resimleri gibi gururla gösterebileceğiz. Küçük sesler avcun içinde taşınabilir olacak. Annemin iyi günlerindeki gülüşünü, yüzündeki acıların üstüne sereceğim.

Geniş, beyaz kenarlı, kahverengimsi fotoğraflar plastik bir masa örtüsü gibi kokuyor ve paçaya doğru genişleyen komik pantolonlu insanları gösteriyor. Tamamlanmamış bir Vişegrad'ın duvarları önünde, bir demiryolu bekçisinin üniforması içinde kısa boylu bir adam bir asker gibi kaskatı ileriye doğru bakıyor: Büyükbaba Rafik.

Annemin babası, Büyükbaba Rafik, uzun bir süre önce ve kesin bir şekilde öldü: Drina Nehri'nde boğuldu. Ben onu neredeyse hiç tanımıyorum; ama onunla oynadığımız bir oyunu hatırlıyorum, basit bir oyunu. Büyükbaba Rafik bir şeye işaret ediyor ve ben bu şeyin adını, rengini ve bu şeyle ilgili aklıma gelen ilk kelimeyi söylüyordum. Büyükbaba bıçağını gösteriyor, ben bıçak, gri ve lokomotif diyordum. Büyükbaba bir serçeyi gösteriyor, ben kuş, gri ve lokomotif diyordum. Büyükbaba camdan dışardaki geceyi gösteriyor, ben rüya, gri ve lokomotif diyordum ve Büyükbaba üstümü örterek mışıl mışıl uyu diyordu.

Benim gri zamanım göz doktoruna gittiğim zamandı; göz doktoru, bazı şeyleri çok çabuk algılayıp aklımda tutabilmem dışında –örneğin onun tahtasının üstünde yazılı bulunan küçük ve büyük harflerin sıralamasını– herhangi bir tespitte bulunmadı. Doktor, Bayan Krsmanović, bu oğlanın bu özelliğini bir şekilde engellemelisiniz deyip anneme her zaman kızarık olan gözleri için bir damla yazdı.

O zamanlar lokomotif ve trenlerden çok korkuyordum. Büyükbaba Rafik beni artık kullanılmayan demiryolu hattına götürmüştü, eskimiş lokomotifin üstünden dökülen boyasını kazımış, siz benim

kalbimi kırdınız diye fısıldamış ve siyah boyayı avcunun içinde ufalamıştı. Eve dönerken –kaldırım taşı, gri, lokomotif, elim Büyükbaba'nın büyük ve keskin boya parçacıklarının siyaha boyadığı elinin içinde– kalbim için duyduğum kaygıdan dolayı trenlere iyi davranmaya karar verdim. Aslında uzun zamandan beri şehrimizin içinden hiçbir tren geçmiyordu. Birkaç yıl sonra, ilk karşılıksız aşkı çok uzun saçlı Danijela, kalbimi trenler tarafından kırılmaya karşı uzun bir süre korumaya uğraşmamın ne denli ahmakça olduğunu, kalp kırılmasının gerçek anlamının kendisinden kaynaklandığını ortaya koyarak göstermiş oldu.

Dökülen boya parçacıkları ve gri oyun, eski fotoğrafları saymazsak, Büyükbaba Rafik'le ilgili tek hatırladığım şey. Aslında Büyükbaba Rafik bizim ailede hiç yok. Ailem ne kadar severek ve sıkça kahve masası etrafında toplanıp bizim aile, başka aileler ve kendi ölüleri ile başka ailelerin ölüleri hakkında konuşursa konuşsun, Büyükbaba Rafik hemen hemen hiç anılmaz. Hiç kimse kahve falına bakarak ah Rafik, Rafik'im benim, keşke sen de bunu görebilseydin diye içini çekmez. Hiç kimse Büyükbaba Rafik'in herhangi bir konuda ne diyeceğine dair tahmin yürütmez; Büyükbaba'nın adı ne minnet ne de suçlama olarak geçer.

Hiçbir ölü Büyükbaba Rafik'ten daha az hayatta olamaz.

Ölüler toprağın altında zaten yeterince yalnız; neden Büyükbaba Rafik'in anısı bile yalnızlaştırılıyor?

Annem mutfağa giriyor ve buzdolabını açıyor. İş için ekmek hazırlamak üzere tereyağı ve peyniri masanın üstüne koyuyor. Annemin yüzüne bakıyor ve orada Büyükbaba Rafik'in fotoğraflardaki yüzünü arıyorum.

Anne, sen Büyükbaba Rafik'e benziyor musun? diye soruyorum, annem masanın yanındaki iskemleye oturup ekmeği çıkarırken. Annem domatesi kesiyor. Bekliyor ve soruyu tekrarlıyorum. Bu sefer annem duruyor, bıçağın keskin tarafı domatesin üzerinde. Büyükbaba Rafik nasıl bir büyükbabaydı? diye soruya devam ediyorum. Neden kimse onun hakkında konuşmuyor? Nasıl bir büyükbabam olduğunu nerden öğreneceğim?

Annem bıçağı kenara koyuyor ve ellerini önüne indiriyor. Annem gözlerini kaldırıyor. Annem bana bakıyor.

Senin büyükbaban yoktu, Aleksandar, senin mahzun bir ihtiyarın vardı. O, ırmağı ve toprağı için yas tuttu; diz çöküp tırnakları kırılıncaya ve kan gelinceye kadar toprağını tırmaladı. O, çimeni okşayıp kokladı; toprağım benim, sen her ağırlığı taşımak zorundasın diye ot tutamlarına kapanıp ağıladı küçücük bir çocuk gibi. Senin büyükbaban yoktu, senin yaşlı bir aptalın vardı ve o, içip durdu. Toprak yedi, toprak öğürdü, sonra ellerinin ve dizlerinin üstünde kıyıya süründü ve ağzını nehir suyuyla çalkaladı. Senin yaşlı mahzununun, nehrini ne kadar sevdiğini bilemezsin, konyağını ne kadar sevdiğini. Yalnızca ezilmişliği ve hakarete uğramışlığı sevebiliyordu, yalnızca içince sevebiliyordu.

Meyhanelerin birinden sallanarak çıkarken, Drina, ihmal edilmiş nehir, unutulmuş güzel diye feryat ederdi, bir seferinde gözlüğü yamulmuş, diğer bir seferinde pantolonuna işemiş olarak ve korkunç bir kokuyla. Tökezleyip düşerken savrulmamak için nehre tutunmak ister ve yaşlılık ne derbeder bir acayiplik diye ağılardı. Kaç gece onu köprünün birinci kemerinin altında bulduk, yüzüstü ve parmaklarıyla suyun yüzeyine tutunmuş halde. Yarım yumruk yaptığı, morarmış ve şişmiş ellerle. Suya çiçek ve taş tutardı, bazen de bir konyak şişesi. Bu, senelerce böylece sürdü gitti. Demiryolu kaldırıldıktan ve senin yaşlı mahzununun, makas değiştireceğı, sinyal vereceğı ve bariyer kaldıracağı bir tren şehirden geçmediğinden beri böyleydi. İşini kaybetti ve tek kelime bile söylemedi; yapılacak ve söylenecek tek kelime bile yoktu. Emekli edildi ve emekliliğini günbegün içip bitirdi, ilkin yukarda, artık istasyon olmayan ama hâlâ eski lokomotifin durduğu istasyonda gizlice, sonraları nehirde ve şehrin orta yerinde, suya ve suyun kıyılarına ani ve aptalca bir sevgi duyarak.

Senin büyükbaban değil, kahrolan bir ihtiyarın vardı. İçe içe kendi hayatına şah mat çekti. Keşke satrancı, partiyi veya bizi, trenleri, sonraları nehrini ve özellikle de konyağını sevdiği kadar sevmiş olsaydı. Keşke bizi dinlemiş olsaydı da, derin ve anlaşılması imkân-

sız Drina'nın peşinden gitmeseydi.

Öldüğü gecenin akşamında senin sefil kovalanmışın, kıyıya harfler çiziktirmişti. Üç litre şarap içmiş, koparılmış bir şişe boynunu kalem olarak kullanmış ve nehre uzun bir veda mektubu yazmıştı. Onu ayaklarından tutarak çamurun içinden çektik; inliyor ve nehre, seni, senin kadar büyük bir şeyi nasıl kurtarabilirim ki? diye bağırıyordu.

Bu kadar mahzun bir şeyin böyle kötü kokabilmesi inanılmaz! Feryatları ve şarkıları dayanılmaz olduğu zaman bizi çağırmışlardı. Baban onu kollarının üstünde eve taşıdı ve elbiseleriyle birlikte küvetin içine koydu; senin sarhoşun orada kızgın bir şekilde tüm balık avcılarına lanet okuyarak iki kez kustu. Nehrin karnını kancalarınızla karıştırıp balıkların dudaklarını kopardığınız için -ne denli sessiz bir acı- silahlarınız kendi ağzınıza çevrilsin. Haydutlar, deriniz kör bıçaklarla yüzülsün, derinlik alsın sizi. Botlar, tüm barajlar, tüm türbinler, tüm ekskavatörler! Nehir, yalnızca su ve hayat ve güç ve başka hiçbir şey!

Gece yarısı onun saçını, kaplumbağaya benzeyen ensesini, kulaklarını ve koltukaltılarını yıkadım. Ellerimi öptü ve benim kim olduğumu, kimin bileklerini okşadığını gözyaşlarına rağmen bildiğini ve her şeyi hatırladığını söyledi, sevginin nasıl bir mücevher ve kadehin nasıl bir pislik olduğunu.

Ona üç kez ben senin kızınım dedim ve bana bu son gecesinde üç söz verdi: temiz giysiler giyecekti, alkolden uzak duracaktı ve yaşayacaktı. Bunlardan yalnızca birini tuttu. Demiryolu bekçisi şapkası köprüünün birinci kemerinin altında bulundu; konyak şişesi de bulundu ama kendisi bulunamadı. Yabaları suya batıra batıra kıyı boyunca Drina'yı aradık. Neden bir daha yola çıkmıştı? Bu mayıs gecesinde sevecek ne vardı? Banyodan ve bana verdiği sözlerden sonra üstünü örttüğümde meyhaneler çoktan kapanmıştı. Aksiliğe bakın ki, bedenini nehrin alt taraflarında otların içinde, bir balıkçı buldu. Yüzü suyun içinde, ayakları kıyıda, sevgili Drina'sı ona ölüm öpücüğü vermişti, senin yaşlı mahzununa böyle nikâh kıymıştı sevgili nehri. Süslenip püslendiği bu nikâhta, verdiği sözlerden yalnızca birini tutmuş ve demiryolu armalı üniformasını giymişti. Daha önce

gecelerce ölümü aramış fakat Drina'nın tek ve son gözyaşı olabilmesi için kafasını yeterince uzun süre suyun altında tutacak cesareti bulamamıştı.

Ondan üç söz aldıktan yalnızca on iki saat sonra, cansız bedeni cenaze merasimi için hazırlanması gerektiğinde, bulabildiği en sert süngeri eline alıp sıksa bedenini halıların ovulduğu gibi ovan, sabunu sarı ve kırıksık karnına sürten ve gevşemiş baldırlarını fırçalayan kişi yine ben oldum. Parmaklarına ve yüzüne dokunmadım. Senin mahzunun kıyıları deşilemişti; eğer tırnaklarının altındaki toprağı çıkarsaydım, geberirsem tabut istemem diyen bir adama nasıl bir evlat olurdum. Senin mahzunun şu gaddar nehri, otlakları ve balıkları ve çamuru nasıl severdi bilemezsin. Senin büyükbaban yoktu, Aleksandar, senin yaşlı bir aptalın vardı. Ama sen, onun aptallığının sana hatırlatılması için çok küçüktün. Sen onun her şeye gri, gri, gri demesini istiyor ve bunu –bilmem neden– çok eğlenceli buluyordun. Ancak o, nehri için en göz alıcı renkleri hayal ediyor, yalnızca nehrini görüyor ve yalnızca suyun yansımada kendisine baktığı zaman gülebiliyordu. Senin büyükbaban yoktu, Aleksandar, senin mahzun bir ihtiyarın vardı.

Anneme binlerce soru sorar gibi bakıyorum. Annem bana, sanki Büyükbaba'mın boğulduğu günden beri prova yapıyormuş gibi mahzunun şarkısını söyledi, büyükbaba ona ait değilmişçesine ama yine de basit bir baş sallamayla büyükbabayı ondan çalarım korkusunu bana hissettiren şefkatli bir kızgınlıkla. Annem görünmeyen şeylere kafasını sallıyor ve ekmek dilimlerini masanın üstüne birbiri ardına diziıyor.

Ona bin sorudan yalnızca ikisini soruyorum: Büyükbaba kıyıya ne yazdı? Ve neden ona yardım etmediniz?

Annem ufak tefek bir kadın. Parmaklarını tarak gibi kullanarak uzun saçının içinden geçiriyor. Sanki oyun oynuyormuşuz gibi yüzüme üflüyor. Tereyağını çıkarıyor. Peyniri çıkarıyor. Ekmeğin üstüne tereyağı sürüyor. Tereyağının üstüne bir dilim peynir koyuyor. Peynirin üstüne domates koyuyor. Başparmağı ile işaretparmağının

arasından domatesin üzerine tuz serpiştiriyor. Bunun üstüne ikinci bir dilim ekmek yerleştiriyor. Sonra hepsini sıkıştırıyor.

Kiraz ağacı fırtınanın gücüne kafa tutuyor, dallarıyla etrafı kamçılıyor. İlk bir kumbaranın içindeki bozukluklar gibi, sonra giderek hızlanarak çatımızın ön tarafına dolu tanecikleri vuruyor. Annem mutfaktan çıktıktan sonra pencereyi açıyor ve pervazın üstüne Büyükbaba Slavko ile beni gösteren bir fotoğraf koyuyorum. Soğuk rüzgâr yüzüme çarpıyor ve pencereyi kapatıyorum. Diğer kahverengimsi fotoğraflarda dikine çizgili mayoların içinde ayak bileklerine kadar Drina'ya girmiş insanlar var. Böyle mayolar bugün artık yok; herhalde fotoğraftaki dişi köpek ve dört yavrusu da. Şapkalı genç Büyükbaba Slavko yavruları okşuyor ve seviniyor. Büyükbaba'nın en son fotoğrafı hangisi? Köpekler kaç yaşına gelirler; yavruların birini tanıyor muyum acaba? Günün birinde hayatları tamam olduğu için, köpeklerin ve insanların yeni fotoğrafları olmuyor. Ama bir hayatsonunun fotoğrafı nasıl çekiliyor? Benim hayatım tamam olduğunda herkese, benim toprağın içindeki fotoğrafımı çekin diyeceğim. Yetmiş sene sonra bu mümkün. Tırnaklarımın uzamasının, zayıfladığımın ve derimi kaybettiğimin fotoğrafını çekin.

Tüm tamamlanan şeyler ve her ölüm bana gereksiz, mutsuz ve haksız geliyor. Yazlar sonbahar oluyor, evler yıkılıyor ve fotoğraflardaki insanlar mezar taşlarındaki insanlar oluyor. Bunca çok şeyin tamam olmaması lazım, pazartesilerin gelememesi için pazarların olmaması ve nehirlerin durdurulamaması için barajların tamam olmaması lazım. Masaların cilalanmaması lazım, kokusu başımı ağrıtıyor; okul başlangıcı değil tatil, haberler değil çizgi filmler lazım. Çok uzun saçlı Danijela'ya aşkımın da karşılıksız olmaması gerekiyordu. Ve Büyükbaba'yla hiçbir zaman sihirbaz şapkaları yapılmaması gerekiyordu; Büyükbaba'yla sonsuza değin Komünistler Birliği'nin hizmetinde bir sihirbaz olarak yaşamının avantajları ve eğer ekmek yıldız kuyruğu tozuyla tatlandırılırsa ne olacağı üzerine konuşulmalıydı.

Ben bitmeye ve bozulmaya karşıyım! Tamam olanın durdurulması lazım! Ben Daima İleriye Gitmenin şef yoldaşayım ve vesaireyi destekliyorum!

Son albümde Drina Köprüsü'nün bir fotoğrafını buluyorum. Köprü'nün on bir kemerini çevreleyen iskeleler dışında, her zaman ki gibi gözüküyor. İnsanlar iskelenin üzerinde durmuşlar, köprü sanki birazdan nehir boyunca yola çıkacak bir gemiymiş gibi el sallıyorlar. Köprü iskelelere rağmen tamamlanmış ve eksiksiz gözüküyor; iskeleler güzelliğine ve yararlılığına zarar veremez. Köprümüzün bu büyük tamamlanmışlığı bana vız geliyor. Drina yırtıcı ve hızlı, geniş ve tehlikeli, genç bir nehir.

Hızlı akmak yüksek sesle bağırmak gibidir.

Drina şimdi artık hantal bir şekilde sürünüyor, nehirde çok bir göle benziyor; baraj suyun cesaretini kırmış. Ağır akışlı Drina, kenarları tahta parçaları ve pislikle püsküllü Drina. Köprüyü dikkatlice albümden çıkarıyorum; yüzeyi serin ve düz, o zamanlar vahşi ve terbiye edilemeyen nehir bugün böyle. Fotoğrafı pantolonumun cebine koyuyorum; cebimde kırılacak ve köşeleri bükülecek.

Ben tamamlanmamış şeyler yaratmak istiyorum. Ev yapamam ve matematikte, kafadan hesaplama dışında kaygı verici derecede kötüyüm. Nasıl tuğla yapıldığını bilmiyorum; ama resim çizebilirim. Bu hünerimi ve büyük kulaklarımı ve şimdi değil, işim olduğunu görmüyor musun sözünü sanatçı babamdan almışım. Ben iyi tamamlanmamışlığın sanatçısı olacağım! Çekirdeksiz kayısıların, barajsız nehirlerin ve tişörtlü yoldaş Tito'nun resmini çizeceğim! Sanatçılar düşünölmüş seriler yaratmalı diyor ev sanatçısı babam ve bunun başarı için bir formöl olduğunu belirtiyor; bu sırrı bana atölyesinde verdi. Orada tuval ve boyalardan başka lahana turşusu dolu fıçılar, eski giysilerin koyulduğu sandıklar ve içinde büyüdüğüm çocuk yatağı var. Babam birçok hafta sonunu atölyesinde geçiriyor. Futbol topum veya bisikletimin tekerleği hava kaçırdığı için atölyenin kapısını çalarsam, içeriden, bir ressam hiçbir zaman gördüğüyle yetinmemeli; gerçeği resmetmek gerçek önünde teslim bayrağını çekmek demektir diye sesleniyor. Bask kasketli babam topu şişirirken, sanatçılar dünyayı değıştiren ve dünyayı yaratanlardır diyor. Bunu bana söylemiyor ve benden cevap beklemiyor. Atölyede Fransız şansonları çalıyor, akşamları ise Pink Floyd; atölyenin kapısı kilitli.

Çözüm, düşünölmüş serilerde. Uçakları başkaları uçursun ve

hayvanat bahçesindeki pelikanların bitlerini başkaları ayıklasın; ben tamamlanmamışlığın futbol oynayan ve balık tutan seri sanatçısı olacağım! Resimlerimin hiçbirisi tamamıyla bitmiş olmayacak; herkes önemli bir eksik bulacak.

Resim eşyalarımı, boya kutumu alıyorum; kâğıdı babam ödünç verir. Bir reçel kavanozunun içine su koyup fırçalarımı yumuşatıyorum. Boş kâğıt önümde duruyor. Tamamlanmamışlığın ilk resmi Drina olmalı, haylaz nehrin henüz barajsız hali. Karıştırma tabağının üzerine mavi ve sarı koyup kâğıda ilk yeşil çizgiyi çekiyorum ama yeşil çok soluk; dikkatlice koyulaştırıyor ve bir kıvrıntı çiziyorum, rengi açıyorum, bu da çok soğuk oldu, içine toprakrengi ekliyorum. Yeşil, yeşil ama Drina'nın yeşili gibi bir yeşili yüz sene geçse bile beceremem.

Ölüler biz yaşayanların hiçbir zaman olamayacağı kadar yalnız. Birbirlerini tabutun ve toprağın içinde duyamazlar. Yaşayanlar gidip mezarların üstüne çiçek diyor ve çiçeklerin kökleri büyüyüp tabutu deliyor. Bir süre sonra tabutun içi köklerle ve ölünün saçlarıyla doluyor. O zaman ölüler kendi kendileriyle bile konuşamazlar. Ben ölünce bir toplu mezara gömülmek istiyorum. Toplu mezarın içinde karanlıktan korkmazdım ve yalnızca, aynı benim Büyükbaba Slavko'yu özlediğim gibi, beni de kendi torunum özleyeceği için yalnız olurdum.

Büyükbaba'sızım ve alnının altında gözyaşları toplanıyor. Dünyada önemli olan her şey sabah gazetesinde, Komünist Manifesto'da veya bizi ağlatan veya güldüren, en iyisi ikisini de yaptıran hikâyelerde bulunur. Büyükbaba Slavko işte böylesine akıllıca konuşurdu. Onun yaşına gelince, onun akıllıca cümlelerine, babamın kollarındaki büyük damarlara, Büyükanne'nin yemek tariflerine ve annemin nadiren gözüken memnun bakışına sahip olacağım.

Büyükbaba'nın ölümünden sonraki dördüncü günün sabahında babam beni uyandırıyor ve hemen anlıyorum: Büyükbaba'nın cenazesi. Rüyamda, ailede benden başka herkesin öldüğünü gördüm; birdenbire çok uzaklara gitmişim ve evin yolunu bulamıyormuşum gibi bir histi.

Eşyalarını topla, gidiyoruz.

Yalnızca felaketlerde beni babam uyandırır; bunun dışında annem saçımı öper. Babam beni prensip olarak öpmez. Erkekler arasında bu zordur. Babam bir şey söylemek istercesine yatağın kenarına oturuyor. Yerimde doğruluyorum. Böylece oturuyoruz. Baba, dinlerken nasıl bakılırsa sana öyle bakıyorum, bak, yataktan kalkmıyorum; zaten bildiğim ve anladığım ama ancak baba oğla anlatınca ve açıklayınca eksiksiz tamam olacak şeyleri şimdi bana anlatman çok iyi. Bunları babama söylemiyorum; o da bir şey söylemiyor. Biz böyle konuşuyoruz. Babam çalışıyor ve işten sonra atölyenin içinde kaybolup bütün gece orada kalıyor. Hafta sonunda geç saatlere kadar uyuyor. Haberlere bakarken konuşma yasağı var. Şikâyetçi değilim; başkalarıyla benimle konuştuğundan çok daha az konuşuyor. Ben memnunum ve annem benim eğitimimi tek başına üstlendiği için sevinçli; babam ve ben annemin işine karışmıyoruz.

Bugün babam konuşmazlığı içinde, kasları olmayan birisine benziyor. Büyükbaba'nın ölümünden beri Büyükanne'nin yanında kalıyor. Büyükanne dün geç vakit aradı ve ufaklık nasıl diye sordu. Telefonda beni annem sanmıştı. Ben sustum. Biz şimdi Slavko'yu yıkayacağız diye veda etti. Büyükbaba'nın nasıl yıkandığını ve giydirildiğini hayal ettim. Hiçbir yüz görmedim, yalnızca Büyükbaba'yı çekeştiren eller. Eller tüm yatak çamaşırlarını yatak odasından dışarıya atıyor ve çarşafı kaynatıyordu; yakında bir ölü varsa böyle yapılır. Ölü babanı yıkamaktan gözlerindeki damarlar patlar, ellerin küçülür ve ellerine sürekli bakmak zorunda kalırsın. Sessiz babam yatağın kenarında oturuyor; gözleri kızarmış, elleri, avuçlar yukarıya dönük olarak dizlerinin üstünde. Babamın yaşına geldiğimde onun kırışıklarına sahip olacağım. Kırışıklar insanın ne kadar iyi yaşadığını tarif ediyor. Daha fazla kırışığın daha iyi bir hayat anlamına gelip gelmediğini bilmiyorum. Annem hayır diyor; ama bunun tersini de duydum.

Kalkıyorum. Babam çarşafı düzeltip yastığı havalandırıyor. Siyah giysilerin var mı?

Büyükbaba lafı yok.

Büyükbaba öldü lafı yok.

Aleksandar, Büyükbaba'n artık gelmeyecek lafı yok.

Hiçbir hayat, bir kalp durması kadar çabuk olamaz lafı yok.

Büyükbaba yalnızca uyuyor lafı yok. Eğer bunu söylemiş olsaydı, ona, şu anda pencereyi açıp yorganı havalandırdığı için kızdığım-
dan daha fazla kızardım.

Askıdan siyah bir gömlek alıyorum. Babamın bana güvendiğinin farkındayım. Son şansımızın sihir olduğunu kabul etti. Hemen çıkabiliriz diyorum, yalnız, gitmeden önce Büyükbaba'nın evinden bir şey almam lazım, önemli bir şey.

Amcan ve Büyükanne'n önden yola çıktılar diyor babam arabada.

Cenazeye ilgili tek kelime yok; tarafsız ülkelerin en güçlü sihirbaz torunu olduğumu babamdan saklıyorum. Korkma, sen gaz ver ve ben kendi büyükbabamı ve senin babanı tekrar eski haline getireyim. Çocuk olmak bana birdenbire çok zor geldiği için susuyorum.

Derin bir nefes alıyorum. Mutfak. Kızarmış soğan. Büyükbaba'dan bir şey yok. Yatak odası. Yüzümü gömleklere yapıştırıyorum. Oturma odası. Kanepeye oturuyorum. Burada Büyükbaba oturuyordu. Hiçbir şey yok. Televizyonun arkasındaki köşede duruyorum. Hiçbir şey yok. Örümcek ağları hâlâ orada. Pencereden avluya bakıyorum. Hiçbir şey yok. Motoru çalışan Yug'o'muz. Babam arabadan inmiş. Sihirbaz şapkası vitrinin üzerinde. Bir sandalyenin üstüne çıkıp şapkayı dikkatle katlıyor ve sırt çantasına yerleştiriyorum. Sırt çantası! İçini karıştırıyorum: sihirbaz değneği. Sihirbaz değneğini en iyi arkadaşım Edin'e göstermek ve tarih öğretmenimizin önemli olmayan bir yerini gösteri amacıyla kırmak istediğimi hatırlıyorum. Tarih öğretmeni Partizanlarla ilgili neredeyse tüm bölümleri atlıyor; oysa halk kurtuluş savaşından ve en sevdiğim futbol takımı olan Kızıl Yıldız Belgrad'ın maçlarından daha iyi hiçbir savaş yok. Biz neredeyse hep kazanıyoruz ve kaybedecek olursak da, bu trajik bir şekilde gerçekleşiyor. Büyükbaba'nın ölümü öğretmeni şimdilik kurtardı.

Herkes gibi siyah giyindim ama bir cenazede siyah giyinmekle bitmiyordur iş; bu yüzden sırayla Bora Amca ile babamı taklit ediyorum. Bora Amca kafasını eğerse, ben de eğiyorum. Babam birisiyle birkaç kelime konuşursa, bunları aklımda tutup başka birisine tekrarlıyorum. Bora Amca kocaman göbeğini kaşıdığı için, ben de

karnımı kaşıyorum. Hava sıcak; babam gömleğinin üst düğmesini açıyor, ben de açıyorum. İnsanlar, bu torun diye fısıldıyor.

Rüzgâr Teyze, tabutu taşıyanların yanından geçip gitti ve geri çağırılması gerekli oldu. Yardım edebilir miyim diye soruyor. Busürünmebeniöldürüyor diyor.

Büyüknine ve Büyükdede tabutun arkasından yürüyor. Büyükdede uzun beyaz saçını serbest bırakmış. Ona sihir planımı anlatmak isterdim çünkü o da bir sihirbaz; ama uygun bir fırsat bulamadım. Büyükbaba Slavko bir seferinde Veletovo'daki bir şenlikte, Büyükdede'nin uzun bir zaman önce tek bir gecede Yugoslavya'nın en büyük ahırını temizlediğini anlatmıştı; çünkü eğer bu işi yaparsa ahırın sahibi buna karşılık kızını, yani bugünkü Büyüknine'yi ona verecekmiş. Büyükbaba bunun ne zaman olduğu konusunda emin değildi. İki yüz yıl önce! diye seslenmişim ve Miki Amca parmağıyla kafasını göstermişti. O zamanlar henüz Yugoslavya yoktu; cüce, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki kraliyet ahırlarıydı onlar. Miki'nin varyantı hoşuma gitmişti, Büyüknine'yi presnes yapıyordu. Büyükbaba, Büyükdede'nin yalnızca dev ahırını temizlemekle kalmayıp aynı gece içinde iki ineğin doğurmasına da yardımcı olduğunu, Rommé'de* şehrin en iyi oyuncularına karşı sonsuz büyüklükte bir para kazandığını ve kayınpederinin evindeki bir ampulü tamir ettiğini anlatmıştı; bu sonuncusu, dünyada hiçbir şeyin bozuk bir ampulden daha bozuk olamayacağı göz önünde bulundurulursa bence en zor görevmiş. Sihir olmadan tüm bunlar başarılamazdı. Presnes Büyüknine konuyla ilgili bir şey söylemedi, yalnızca birçok anlama gelebilecek bir şekilde gülümsedi. Onun pazılarını bir görmeliydiniz dedi, hiçbir zaman bir göz rengi pazılara benim mavi gözlü Nikola'ma yakıştığı kadar yakışmamıştır.

Mezarın önünde duruyor ve yapmak istediğimin mümkün olduğunu biliyorum. Ne de olsa, Carl Lewis'e dünya rekorunu kırma yeteneğini de ben verdim. Demek ki, tüm Amerikalılar kapitalist değil, en azından Lewis yoldaş değil; değneğim ve şapkam yalnızca partinin amaçları doğrultusunda sihir yapıyor. Vişegrad parti komitesinin eski başkanı olan Büyükbaba'nın birazdan içine konacağı mezarın

* Bir iskambil oyunu. (ç.n.)

önünde duruyor ve planımın işleyebileceğini biliyorum.

Büyükdede mezarın içine iniyor ve elleriyle mezar duvarlarındaki taş ve kökleri koparıyor. Burası ne halde böyle diyor. Oğlum, benim oğlum!

Büyükbaba Slavko'yu oğul olarak tahayyül etmek zor. Oğullar en fazla altmış yaşında olur. Büyükbaba'ya bugün veda edenlerin hemen hepsi altmış yaş civarında. Saçlarını siyah örtüler altında toplamış olan kadınlar ölümün kokusunu düzeltmek üzere parfüm sürmüşler. Ölüm burada yeni kesilmiş çimen gibi kokuyor. Erkekler fısıldaşıyor. Siyah ceketlerinin göğsünde renkli küçük rozetler var. Elleri arkalarında kavuşturulmuş; ben de ellerimi arkamda kavuşturuyorum.

Babam Büyükdede'nin mezardan çıkmasına yardım ediyor ve arkama geçip duruyor. Elleri tüm ağırlığıyla omuzlarımdan üstünde. Konuşmalar başlıyor, konuşmalar sürüyor, konuşmalar bitmek bilmiyor; sihir seremonisiyle kimseyi bölmek istemiyorum, bu kaba kaçır. Terliyorum. Güneş yakıyor, ağustosböcekleri cırlıyor. Bora Amca açık mavi bir mendille yüzündeki teri siliyor. Ben alnımı silmek için kolumu kullanıyorum. Miki Amca çimene oturuyor. Miki Amca ve birkaç yaşlı kadın dışında oturan yok; bu yüzden ayakta durmaya devam ediyorum. Bir seferinde, uzun ve sıkıcı konuşmaların değil, tek bir kısa ve anlaşılabilir konuşmanın yapıldığı bir cenazeyi gizlice seyretmişim. Kadın elbiseleri içinde sakallı bir adam şarkı söylüyor ve bir zincirin ucuna bağlanmış altın bir küreyi havada sallıyordu. Küreden dumanlar çıkıyor ve ölüm, yeşil çay gibi kokuyordu. Daha sonra, adamın bir papaz olduğunu öğrendim. Bizde papaz yok; bizde göğsü madalyalı altmış yaşındaki adamlar konuşuyor. Kimse komik değil. Hepsi Büyükbaba'yı övüyor, çoğu kez, birbirlerinden kopya çekmiş gibi aynı şeyleri söylüyor. Pastaları öven kadınlara benziyorlar. Ölü, toprağın altında artık hiçbir şey duyamayacağı için, burada, yukarıda duyduğu son şeyler ona iyi gelirmiş. Ama benim Büyükbabam dürüstlüğüyle durumu olduğundan güzel gösteren herkesi hemen düzeltirdi. Hayır, Poljo yoldaş, derdi her gün ülkemiz yararına reformlar gerçekleştirmedim, geçen cuma günü enflasyon oranının düşmesi için bir çaba göstermedim ve cumarte-

si günü geç kalktım ve bölgedeki çeşitli fabrikaların hedeflerini daha üst seviyeye taşımadım. Pazar günleri buradaki sihirbaz torunumla yürüyüşe çıkarız. Her seferinde farklı bir yol seçer ve hikâyeler uydururuz. Vişegrad'ımızdaki en harikulade şey işte budur; yollarımız ve hikâyelerimiz hiç tükenmez... küçük, büyük, komik, kederli hikâyelerimiz. Ve torunun dededen daha fazla hikâye bildiği nerde görülmüş? Şu kadarcıkken –Büyükbaba baş, işaret ve orta parmağını havaya kaldırır– Mary Poppins'in* hayatının devamı üzerine düşünceler yürütürdü. Yoldaş Poppins aptal kraliçesinden bı-kıp ismini Marica olarak değiştiriyor ve buraya, Yugoslavya'ya, yanı başımızdaki çok katlı apartmana taşınarak dördüncü katta oturan Müzik Profesörü Petar Popović'le evleniyor. Gerçi Popović evli ve şemsiyelere alerjisi var; ama o kadar iyi piyano çalışıyor ki, Marica ona karşı koyamıyor. Marica, Popović'i şarkısıyla ve sınıksız bağlanmış çizmeleriyle baştan çıkarıyor. Şemsiyesiyle şehrin üstünde uçuyor ve çocuk bakımıyla ilgili hiçbir şey duymak istemiyor. “Partizan” fabrikasının son montaj bölümünde işe alındıktan sonra, takım taklavat fabrikası, plana göre kendisinden istenilenin iki katını üretmeye başlıyor. Ama konu dağılıyor derdi Büyükbaba parmağını sık-latarak, ben aslında bir düzeltme yapmak istiyordum: Benim her zaman herkes için iyi bir tavsiyem yok. Örneğin gençlere ne tavsiye edeceğimi gerçekten bilmiyorum; belki bize daha az güvenmelerini ve daha fazla Johann Sebastian dinlemelerini... Ve ikinci kattaki komşularımız çöplerini çöp konteynerinin yanına koymasınlar; ko-yarlarsa, Poljo yoldaş, her türlü nezaketi bir yana bırakırım. Ben huysuz bir komşuyum! Merdiven boşluğunda avazım çıktığı kadar küfür ederim ve eğer bu, bir daha meydana gelirse, çöpü komşu-nun kapısının önüne boşaltırım, evet, bunu yaparım. Birtakım yaş-lı dulların bodrumlarına kömür taşıdığım da doğru değil diye elini kaldırarak reddederdi Büyükbaba, yaşlı dullardan pek hoşlanmam. Ancak bir meselede haklısın derdi Büyükbaba ve Büyükanne'nin eli-ni tutarak başparmağıyla onun elinin üstünü okşardı. Katarina'ma bulaşıkta yardım ediyorum, evi süpürüyorum ve severek yemek yapıyorum. Ben kendi ayaklarım üzerinde durabildiğim sürece, Ka-

* Şemsiyesiyle uçan, bir çocuk kitabı kahramanı. (ç.n.)

tarına hiçbir zaman tüm gününü ayakta geçirmek zorunda kalmadı. Erkekler neden yemek yapmasın? Torunum ve gururlu yoldaşım için yapmayı en çok sevdiğim yemek yayınbalığı. Limonlu, sarımsaklı ve patatesli. Ve Poljo yoldaş, her şeyden daha önemli bir konu var: Aleksandar buradan Tuna Nehri'ne kadar en iyi balık avcısı; o, büyükbabasının güneşi, evet, öyle.

Büyükbaba'nın tabutunun önünde düşünceler içinde ne kadar durduğumu bilmiyorum. Babamın, omzumun üstündeki ellerinden ne zaman kurtulduğumu ve pazar yağmuru kokan mezarın öbür yanına ne zaman geçtiğimi de bilmiyorum. Ayın etrafında dönen sarı ve mavi yıldızlı şapkamı –aslında Büyükbabam tüm sihirlerle karşın öldüğü gün bana, yıldızların aylar etrafında değil, ayların yıldızlar etrafında döndüğünü açıklamıştı– ne zaman başıma geçirdim? Değneği tabutun baş tarafındaki beş uçlu yıldız ne kadar süreyle tuttum ve beni götürmek istediklerinde etrafıma nasıl yumruklar savurdum? Nasıl küfür ettim; ne kadar çok ağladım? Tüm sihir gücümü dünya rekoru için kullandığı ve Büyükbaba'ya hiçbir şey bırakmadığı için Carl Lewis'i bir gün bağışlayabilecek miyim? 25 Ağustos 1991 tarihindeki 9,86 saniye için. Bir annenin, Megdan'dan duyulmayan bir akşamın akşamında oğlunun kulağına fısıldadığı sözler aklıma geliyor: Senin seven bir büyükbaban vardı; artık hiç burada olmayacak. Ama onun sevgisi bizim için sonsuz ve hiçbir zaman kaybolmayacak, Aleksandar, senin şimdi sonsuz bir büyükbaban var.

Bizim hikâyelerden oluşan, birbirimize verdiğimiz bir söz vardı, anne diye kafasını salladı çocuk ve değneksiz ve şapkasız sihir yapıyormuş gibi gözlerini kapadı. Çok basit bir söz: Hikâye anlatmaktan hiçbir zaman vazgeçmemek.

Koyu kırmızı ne kadar tatlıdır?

Bir duvar için kaç öküze ihtiyaç vardır?

*Kraljević Marko'nun atı neden Süpermen ile akrabadır
ve bir savaş bir şenliğe nasıl gelebilir?*

Artık dayanamıyorum ve kendimi bırakacağım; şimdi ezilmiş meyvelerin tatlılığının tam ortasında yatıyorum. Küçük sinekler başımın etrafında uçuşuyor; eriklerin koyu kırmızı tatlılığı ağızma, dudaklarıma ve ellerime yapışıyor. Sinekleri, sanki her biri bir kuşmuş gibi besliyorum; öpüşüyoruz.

Veletovo'da erik hasadı. Büyüknine Mileva ve Büyükdede Nikola bizi hasat şenliği için köylerine davet etti. Tüm aile toplandı; aileden bazıları Büyükbaba Slavko nedeniyle hâlâ siyah giysiler içinde. Siyah yazın zıddıdır; hakarete uğramış güneş siyah giyinenlerin bu nedenle sırtını yakıyor. Kinci pislik diyor Büyüknine ve elinin tersiyle alnındaki teri siliyor.

Büyükbaba'nın ölümü yaza en zıt olan şey.

Eriğe doyamamak bana annemden geçmiş. Geçenlerde, benim erik hasadına ne kadar çok sevindiğimi görünce, bana, hamileliğinin son aylarında yalnızca buz dansı seyrettiğini ve muazzam miktarda erik yediğini anlattı. Bütün gün erik, akşam çikolatalı kıyma, arada bir havuç ve ben susadığım zaman litrelerce kahve.

Babam gözlerini gazeteden ayırmaksızın, kâh orada kâh burada bir de sigara, öyle değil mi? diye ekledi.

Babam uyuyakaldığı için benim doğumumu kaçırmış.

Anneme erik ve kıyma anlamında benziyorum ve ona kıyma mantosu içinde çekirdeği olmayan bir erik resmi yapmıştım. Annem de bugün tatlıyı ve koyu kırmızıyı yüzünde bir sakal gibi taşıyor. Merdivenin üstünden beni, yine de öğle yemeğini yemek zorundasın, biraz yavaş ol diye ikaz ediyor.

Daha az ye demesi daha iyi bir tavsiye olurdu; çünkü şu an itibariyle dünya rekoru kadar erik yedim. Ayrıca iki dünya rekoru kadar karnım ağrıyor; öylece yatıyor ve sineklerin etrafımda vızılmasına izin veriyorum.

Erik, tozlu bir meyve.

Annem, hasat üzerine konuştuğumuzda, bu, güldüğün ilk şey, Aleksandar dedi. Büyükbaba'nın ölümünden beri demedi.

Bu yollar arabalara göre değil, götlere göre! diye küfür etti babam dün sabah Veletovo yolunda ve kafasını iki yana sallayarak sarı Yugo'muzun motor kapağının altına baktı.

Annem Yugo'lar altı değil, dört kişiliktir diye babamı yanıtladı ve bir sigara yaktı.

Bununla ilgisi yok, karakteriyle ilgili. Benim arabam araba değil, tekerlekler üzerinde yürüyen bir eşek! Babam jant kapağına bir tekme attı.

Bir eşek... Annem tam cevap vermek üzereyken, bereket versin, sigarasını yol kenarındaki çiçeklerle birlikte içmek üzere uzaklaştı.

O zamanlar yepyeni olan Yugo'muz, Veletovo'nun virajlı yoluna daha ilk kez koyulduğunda, sanki kısaca manzarayı seyretmek istermiş gibi motoru çalışır vaziyette durmuştu. Olgun böğürtlen çalılıklarını, çam ağaçlarının altındaki dereyi, annemin parlak kırmızı per-

malı saçlarının rengindeki eğreltiotlarını seyretmek üzere. Babam ellerini direksiyondan kaldırmış, daha fazla gaz veremem demiş ve omuzlarını silmişti. O zamandan beri, Büyükdedelere kadar olan yolun bir kısmını hep yürürüz. Dönüşlerde Yugo hemen çalışır. Bu duruma hiçbir zaman alışamayacak olan tek kişi babam.

Babam dün parmakları simsiyah olana değin motor tamiratiyla uğraşırken, ben amcalarımı ve Nena Fatima'yı beni Rommé'de kazanmamı sağlamaya mecbur olmadıklarına ikna etmeye çalışıyordum. Başparmağımı emdiğim zamanlardaki ayrıcalıklarım sona erdi diye bağırdım, on dört kâğıdı birden tutamayacakmış gibi yapmanın nedeni sizin kendinizi emniyette hissetmeniz!

Kâğıtlarımı, sesimi yükseltmeden yüksek sesli görünebilmek üzere enerjik bir hareketle etrafında çömeldiğimiz taşın üstüne fırlattım. Böylesi jestlerin şef yoldaşı annemdi. Masayı terk edip kafasını sallayabilir ve ellerini iki yanına koyarak kaşlarını o denli sesli birleştirebilirdi ki, kulaklarımı kapamak zorunda kalırdım.

Ve sen amca diyerek işaretparmağımla Bora'nın göğsüne dokundum, madem kâğıtlarıma bakıyorsun, o halde hiç olmazsa senin de işine yarayacak olan valeyi elinde tut ve bana torpil yapma; ben ehliyetsiz değilim ki!

"Ehliyetsiz" kelimesini babamdan duydum. Babam bu kelimeyi, televizyonda politika gösterildiği veya Miki Amca'yla televizyon politikası üzerine tartıştığı zaman kullanıyor. "Sempatı duyma" kelimesi başka bir önemli kelime ve birçok kez odamagönderilmem ve kardeşlerin günlercebirbirleriyle konuşmaması ile sonuçlandı. Benim bir erkek kardeşim olsaydı, babamla Miki Amca'nın tam tersi olurduk. Birbirimizle ciddi bir şekilde konuşurduk; fakat kimsenin sesimizin yüksek çıkmasından korkması gerekmezdi.

Ehliyetsiz olmak, insanın bir şeyden hiç haberi olmadığı halde o şeyi yapması anlamına geliyor. Örneğin Yugoslavya'yı yönetmek.

Bora Amca tamam dedi, kâğıtları topladı ve karıştırdı. Bir sonraki oyunu Nena Fatima'nın kazanmasını sağladık. Arkamızda babam motor kapağını çarparak kapattı ve Bora, babama sigara paketini tuttu. Yayan olarak yola koyulduk.

Babam Veletovolu bir sigara içicisi. Hayatında yalnızca, yolda ka-

lan Yugo ile Büyükdedelerin evi arasındaki mesafede sigara içti. Dün de iki saatte iki paket! Nefes nefese kalan Bora Amca için vermek zorunda olduğumuz bir molada, Yugo'muzun Veletovo yolunda egzozsuz bir resmini çizdim. Sabahın erken saatleri, otların üzerinde çiy parlıyor, kuşlar ötüyor, Yugo'ları hiçbir zaman yolda kalmayacak olan akrabalarımız yanımızdan geçerken korna çalıyor.

Bel vermiş dalların taşıdığı olgun meyveli gökyüzünün altında karın ağrısından kıvranıyorum; acilen tualete gitmem gerek. Çabucak tepeyi tırmanıp verandanın üzerinden koşturuyorum. Bora Amca verandada masalara plastik örtüler çakıyor. Bu sabah kimin burada kalıp meyve toplayacağı ve kimin verandada şenlik için hazırlık yapacağı kararlaştırılırken, Bora Amca tek erkek olarak hantalca, verandayı seçti. Rüzgâr Teyze arkasından biraztırmanmaksana iyigeldirdi diye bağırdı. Dili ne kadar çabuk! İlk önce kendi cümlelerini, sonra da tüm dinlemeyi arkasında bırakan kelimeler!

Kocası, bana belki iyi gelirdi ama bir de zavallı ağaçları düşün diye elini boş ver anlamında sallayarak yüz elli kilosunu bayırdan yukarıya taşımaya başladı. Ve sanki erikler üzerine düşüncesini genel olarak belirtmek istercesine, bir elmayı gömleğinin koluna silerek temizledikten sonra öylesine büyük bir güçle ısırdı ki, elma ikiye ayrıldı ve elmanın suyu katmerli çenesine aktı. Kocaman adam korkusuzca yüzünü buruşturdu ve gözlerini zevk içinde kapattı.

Bukadarıfazla! Bukadarıfazla! Rüzgâr Teyze kendi saçlarını yolu yordu. Nefesimizi tutmuş bir şekilde silindire ve hamile olan doğa felaketine bakakaldık. Büyüknine, aşk böyle güzel olmalı diye içini çekti ve gözünün kenarındaki bir damla gözyaşını sildi.

Teyzem bir Alman otoyolu çabukluğunda. Bora Amca senelerdir Almany'a'da silindire zift ezerek dünyanın en hızlı otoyollarını yapıyor ve Rüzgâr Teyze bir otoyol lokantasında garson olarak çalışıyor. Birisi bana amcamın ne yaptığını sorarsa silindirden bahsetmiyor, Almany'a'da Gastarbeiter* diyorum. Misafirlerin çalışmak zorunda kaldığı yerlerin olması beni hayrete düşürüyor; bizde misafirlere

* Türkçe'ye yabancı işçi olarak giren bu kelimenin Almanca'daki kelime anlamı misafir işçidir. (ç.n.)

bulaşık bile yıkatılmaz. Komşumuz Ćika Veselin, Bora'yı bir seferinde silindir diye adlandırmış ve şişko cimrinin makineye ihtiyacı olmadığını, yere yatıp yuvarlanmasının yeterli olacağını söylemişti. Amcamın daha fazla şişmemesi ve insanların onun hakkında kötü konuşmaması için anneme, Bora Amca'ya perhiz öğretmesini rica ettim. Annem o zamanlar kendisini de şişman buluyor ve bir erik-kıyma perhizi yapıyordu. İnsanların Bora şişman olduğu için değil, Alman marklarıyla dolu bir cüzdanı olduğuna inandığı için böyle edepsiz olduğunu söyledi.

Gastarbeiter'ler yalnızca kendi ailesinde sevilir.

Bora Amca ağır çekim temposunda masalara örtüleri çakarken Rüzgâr Teyze aşağıdaki tepenin ağaçları arasında oradan oraya uçuyor ve dalları sallıyor: Molayagerek yok devam devam devam! Bora'nın boğazından, babamın daire testeresinin tam sönerken çıkardığı sese benzeyen bir ılık sesi çıkıyor.

Büyüknine'nin, masanın üstünde duran tabak yığınının yanına atarcasına bıraktığı plastik kovanın içindeki çatal bıçaklar çınlıyor. Büyüknine bacaklarını ayrı tutarak, aynı örnek aldığı tüm kovboyların şef yoldaşı Şerif Rooster* gibi, yalnızca, kalçasında tabanca yerine çatallarla yoluma dikiliyor: Nereye, haydut? Bir gözünü kapayan o korsan bandı bile var. Veletovo'ya her ziyarete gittiğimizde, huysuz ayyaş Rooster ile Miss Ross'un kapışmasını Büyüknine'yle birlikte seyretmek zorundayım.

Büyüknine, Miss Ross'u gösterip, ben de eskiden aynı böyle görünüyordum; ama daha pembe tenli diyor. Film Büyüknine'nin göz yaşlarıyla bittikten sonra High Noon'a [Öğle Vakti]** geliyor sıra. Çekirgelerin duyulmadığı kış aylarında, onların rolünü Büyüknine üstleniyor ve dudaklarını korkutucu bir şekilde büzüştürerek cırıldıyor. Birer tabanca yaptığı ellerini aşağıda tutuyor ve ezeli çaylaktan her zaman daha hızlı. Büyüknine rüzgârdan daha hızlı ve göz bandıyla John Wayne'den bile daha alaycı bakabilir.

* Sharif Rooster: John Wayne ve Katharine Hepburn'ün başrollerini oynadığı, "True Grit" adlı, 1969 yılında çekilen Western filminde John Wayne'in canlandığı karakter. (y.h.n.)

** Başrolünde Gary Cooper ve Grace Kelly'nin oynadığı ve 1952 yılında çekilen bir kovboy filmi klasiği. (ç.n.)

Çok yaşlı insanların iki hayatı vardır. İlk hayatlarında öksürürler, iki büklüm yürürler ve ah, ah diye sızlanırlar. Diğer hayatlarında, göz bantlı hayatlarında, ısrırgan otlarıyla komşuları hakkında dedikodu yaparlar, kendilerini şerif zannederler ve veranda sandalyelerine veya arılara âşık olurlar.

Nereye, haydut? Büyüknine'nin eli kalçasına kayıyor ve başparmağı çatalın emniyetini açıyor. Sağa doğru yanıltıcı bir hareket yapıp Büyüknine'nin solundan hızla geçiyorum.

Aman, Büyüknine! Karnımda High Noon var! Pantolona yapma dünya rekorunu kırmama saniyeler kaldı; çekil yoldan!

Yeni tuvalet evin içinde. Bu tuvalet için Büyükdede ve dört öküz, duvarın yarısını yıktı. Dört öküz yıkım işini iyi başardı ama iki öküz belki daha iyi olurdu; o zaman bu kadar çok delikle ve yıkık merdiven korkuluğuyla ne yapacağız diye düşünmezlerdi. Büyükdede çabucak çözümü buldu ve yeni tuvaleti balkona ekledi. Balkon şimdi daha küçük, tuvalet ise daha büyük ve tuvalete balkondan bir perdeyle girilebiliyor. Havalandırması bile var diyor Büyüknine. Aynı zamanda Çar zamanından kalma dört yüz yaşındaki dış tuvalet yıkıldı ve artık insan işini çömelerek yapmak zorunda değil. Seneler önce köye gelen ve Büyüknine'nin uyumadan önce titreyen noktaları seyrettiği iki programlı ilk televizyon ve şimdi köydeki ilk ev içi tuvalet. Büyükdede'm ve Büyüknine'm Veletovo zamanının hep kırk kilometre önünde.

Yeni tuvalet bir şenlikle kullanıma açıldı. Gastarbeiter amcam, yurtdışındaki insanların bizim hep eğlendiğimizi düşündüğünü söylüyor. Bu tam olarak doğru değil; eğlendiğimiz şeylerin ve etrafın eninde sonunda toparlanması gerekiyor. Ayrıca böyle bir eğlencenin birçok masrafı da oluyor; yani anne babaların gün içinde çalışması lazım. Ama Büyükdede ve Büyüknine'me bir şenlik için gerçekten her vesile uygun. Bir seferinde, Büyükdede'nin havuçlar arasında yumruk büyüklüğünde bir meteor bulması nedeniyle iki gün iki gece eğlenilmişti. Meteorun bulunması, yeni televizyonda Süpermen'in gösterilmesinden bir saat sonra olmuştu. Büyüknine meteor, üç kilo havuç ve yedi gizli baharatla bir çorba pişirdi. Gece yarısı cam gibi gözlerle ve bir judo hareketiyle bir meşeyi kökünden sökmeye ça-

lışarak, bütün köy kriptonit* kokuyor diye bağırdı.

Tuvalet şenliğine tüm komşular geldi; elektriği yalnızca efsanelerden bilen ve tavuklarıyla konuşan yüksek dağlı Radovan Bunda bile. Veletovo'da komşunun anlamı Vişegrad'dakinden çok farklıdır. Veletovo'da, Büyükdede ve Büyükanne'ye gelmek için yarım gün yürümek zorunda olan Peşic'ler bile komşu sayılır. Yrmelerinin nedeni araba alamayacak kadar fakir olmaları değil esasında; zaten fakirler ama, oturdıkları yerden buraya, üstünde herhangi bir şeyin gidebileceği bir yol da yok. Yetişkin Peşic'lerin hepsinin boyu iki metrenin üstünde. Uzun zaman önce bir kez onların evine gitmiştim. Ekşi keçi sütünü, ahşap oyuncakları ve kendi kendime, madem böyle dev gibiler, neden tavanları daha yüksek yapmıyorlar diye sorduğumu hatırlıyorum. Peşic'lerde veya bizde bir bebek doğduğunda veya birisi evlendiğinde, birbirimizi ziyaret eder, birbirimize nikâh ve vaftiz şahidi oluruz. Annem Peşic'lerin bana vaftiz ziyaretinde bulunmadığını söylüyor. Bu, onunla, onun ailesiyle ilgiliymiş. Kötü bir şey değil diyor annem ve soruyor: Vaftiz edilmek ister miydin?

Ne demek o? diye cevap veriyorum.

Görüyor musun? diyor.

Yeni tuvaletin önündeki kuyrukta komşular sevinçli bir bekleyiş içinde dans ediyordu. Büyükdede sıradaki ilk kişi ydi. Siyah elbisesini giymişti ve karnına vurarak bbrleniyordu: Dört gündür yapmadım! Tuvalet kapağını tam-tam, tam-tam diye takırdatarak bir tezahürat ritmi tutturdu.

Ben de dahil olmak üzere bazıları ritme el çırparak eşlik etmeye başladı. İ tuvaletin önünde mükemmel bir atmosfer, on altı seyirci, beş kişilik bir bando, kusursuz tuvalet havası diye spikerlik yapıyordum. Büyüknine Büyükdede'nin eline, gençlik sancağını teslim ediyormuş gibi törenle bir şnaps şişesi tutuşturdu. Büyükdede şnaps bardağını bir şapka gibi şişenin kafasına oturttu ve kırk beş dakika içerde kaldı. Yeni tuvaletten birbiri ardına kopan tüm sesleri duymamak için, komşular ve akrabalar hep bir ağızdan ve yüksek sesle konuşuyordu. Büyükdede, inlemediği, bağırmadığı veya bir motosiklet

* Kripton, Süpermen'in doğduğu gezegen; kriptonit ise Süpermen'e insanüstü gücünü veren madde. (.n.)

gibi patırdamadığı zaman şarkı söylüyordu. Kalın sesini duymak için kulağımı kapıya yapıştırdım. Kapı nasıl da vibrasyon yapıyordu! Büyükdede'nin sesi bir çalğının en kalın teli gibi çıkıyordu. Söylediği şarkıda Kraljević Marko adında birisi, şarap içen atıyla Drina'nın öbür tarafına uçuyor ve Türkleri doğruyordu. O kadar çok Türk doğranıyordu ki, saymakla baş edemedim. Tüm şarap içen atların uçup uçmadığı sorusu bana haydut Türklerden daha heyecanlı geldi. Büyükdede kırk beş dakika sonra dışarıya çıkıp yumruğunu zaffer edasıyla yukarıya kaldırdığında, şnaps şişesinin yarısı boşalmış ve bardak ebediyen kaybolmuştu.

Büyüknine Büyükdede'yi yüksek sesle ve ciddi bir tavırla sifonu çek, koyun kafalı diye takdir etti ve çanağın içine baktıktan sonra altmış yıldır ilk defa haç çıkardı. Sonra içkiye devam edildi; beş kişilik bando bir vals çalıyordu. Bandonun Çigan müziğine geçerek dansı açması kimsenin hoşuna gitmedi; hızlı dans erken gelmişti. Büyükdede, amatör herifler, henüz tutunmadan yatabiliyoruz diye seslendi; dans etmeden yerinde duramıyordu.

İlk önce erkekler olmak üzere, şimdi komşular da yeni tuvaleti deneyebilirdi. Birisi, kapıyı arkasından kapatmadan önce, kalbim çarpıyor dedi. Radovan Bunda sıradaki son kişiydi. Kızgınlığı gidererek artarak dudaklarının arasından mırıldanıyor ve önüyle arkasını tutuyordu. Sıranın ona gelmesinden hemen önce, bu kadar uzaktan gelmiş birine bu eziyet çektilmez, kendini beğenmiş serseriler diye böğürerek ve pantolonunun önünü açmaya çalışarak dış tuvalete doğru koşmaya başladı.

Radovan oraya vardığında kendi kendisine, hangi dış tuvalet? diye sormuştur herhalde. İki öküz, kulübeyi topraktan yaban otu gibi sökmüştü. Radovan daha sonra özgürlük şerefine bardak tokuştururken, benim çanağa, sifona, fayansa ve hatta bir deliğe bile ihtiyacım yok diyordu.

Tüm bunlar aklıma otuz dakika boyunca, neredeyse Büyükdede'ninki kadar uzun bir süre, erik dünya rekorum dolayısıyla iç tuvalette korkunç acılar çekerken geldi. Nihayet dışarıdayım ve Şerif Rooster'ın parmak tabancası anında sırtımda. Kapıda pusuya yatmış olan Büyüknine emrediyor: Kızılderili, masalar silinecek!

Bir bezle hevessiz bir şekilde lekeleri ovalıyor ve Büyüknine'ye, niye Miki Amca'nın gidişini kutluyoruz; askerden dönüşünü kutlamayı daha çok isterdim diye soruyorum. Büyüknine'nin uçları kahverengileşen sarı dişleri var. Gülümsüyor ve evet, evet diyor. Yeşilimsi bir lekeyi işaret ederek, bu Kriptowitz diyor, Slibowitz* üzerinde Kriptonit. Bu lekeyi çıkaramazsın; göktaş kocaman bir külçe altın getirdi ama çok da koktu. Büyüknine bana göz kırptıyor ve göz bandını düzeltmek üzere parmağını ensemden çekiyor.

Büyüknine benimle, Büyükbaba Slavko hakkında konuşmuyor. Veletovo'ya geldiğimizde babama, siz hepiniz benim çocuğumsunuz; benim için kolay değil dedi. Doğurduğunu gömmek istemezsin; kendi sevincimi gömüyorum.

Babam cevap vermedi.

Büyükdede söyleyecek sözler arayarak cevap verdi.

Sessizce, ben de onu özlüyorum diyor ve bezi kenara koyuyorum. Büyüknine göz bandını çıkarıyor. Büyük kahverengi gözler. Yanağındaki benden sarkan ince bir tüy. Siyah üzerine çiçekli bir önlük. Keyifsizliğinden yavaşça uzaklaşıyorum. Hava güneşli. Bir erik ağacına çıkıyorum. Babam hayaller içinde şarkı söylüyor; annem gülüyor. Nena Fatima çizmelerini çıkarıyor. Rüzgâr Teyze birbiri ardına kovaları dolduruyor ve kocaman karnını okşuyor. Miki Amca bir tavuğu bacaklarından yakalamış, avluya götürüyor.

Kırmızıbiberli ve sarmısaklı çiğ sosis var, füme jambon var, füme domuz pastırması var, keçi peyniri, koyun peyniri, inek peyniri var, pırasalı kızarmış patates var, pişirilmiş yumurta var; kürdan var, kürdanlar sosise, jambona, peynire ve yumurta dilimlerine saplanmış durumda; beyaz ekmek var, altın rengi mısır ekmeği var, ekmek hiç kesilmiyor, sadece kopartılıyor; sarmısaklı tereyağı, ciğerli börek, kaymak var, lahana çorbası ve patates çorbası var, tavuk çorbasının üstünde başparmak turnağı büyüklüğünde yağlar yüzüyor, ekmek çorbalara bandırılıyor; fasulye çorbası var –dehşet verici– fasulye kızartması var, fasulye salatası var, pirinç ve kıymalı lahana dolması var, kıymalı biber dolması var, kıymalı kıyma dolması, kıymalı erik

* Sırların erik rakısı. (Ç.n.)

yemeği var. Annemle birbirimize bakıyoruz; annem çikolatayı soruyor. Çikolata var, tavuk var, hıyar salatası var. Hıyar salatası kadar önemsenmeyen bir yemek hiç görmedim. Sıcak baklava var. Şeker, tarçın, bal ve karanfilden oluşan şerbet parmaklardan akıp pantolonların ve kıymanın üstüne damlıyor. Birisi çok tatlı diye bağırıyor, çok tatlı. Bağırın Bora Amca: Ayağa kalkıp gözlerini kapatıyor ve parmaklarını yalıyor; çok tatlı, dayanamıyorum, yeter, aşırı fazla! Her yerde erik var, vanilya şekerli ve erikli turta, erik kompostosu, kızarmış erik. Kavun var ve beş kişilik amatörler bandosu tam sırasıymış gibi bir kavun molası veriyor. Başarısız tuvalet gösterisinden sonra neden buraya tekrar davet edildikleri benim için bir bilmece ama buradalar ve kavun parçalarının üstüne atlayıp höpürdetiyor ve şapırdatıyorlar. Herkes höpürdetip şapırdatıyor ve moladan sonra bando “Eski güzel Vişegrad” şarkısını çalmaya başlıyor. Büyükdede, ah, hayır diye araya giriyor; zevk ve kızgınlıkla ağzındaki kavun çekirdeklerini trompetçiye doğru tükürüyor. Ah, hayır, bunu yapamazsınız, amatör herifler, bu kadar yumuşak bir şarkıyı kavunların yanında çalamazsınız. Ama aslında Büyükdede çoktan kuzuya geçti; sol elinde bir kavun dilimi, sağ elinde bir kuzu budu, bir ondan, bir bundan kemirip duruyor. Evet, kuzu da var; gri kuzu eti çiçek desenli tabakların üstünde yükseliyor. Biraz sonra domuz yavrusu da olacak. Rüzgâr Teyze şişi çevirip, domuz sırtının üstüne bira ve domuz göbeğinin üstüne şarap döküyor. Hem ateşin sıcakından hem de yürüttüğü zahmetli işten yanakları kızarmış. Sandalyeye ihtiyacım yok diyor ve sarı saçları kafasının etrafında uçuşuyor. Şiş o kadar çılgınca çeviriyor ki, domuz yavrusunun altındaki kül havaya kalkıyor: Çok yavaşsındüzgünkızarmıyorsun. Pişmiş, tuzlanmış ve sıkıştırılmış domuz yağından kakırdak var, kızartılmış domuz bağırsağı var, jöleli domuz ayağı ve kulağı var; yok yok.

Kavun kabuğu dolu kovayı yüklenip domuz ahırına götürüyor ve kabukları domuzların üstüne atıyorum. Bu, domuzları rahatsız etmiyor; derileri kalın. Kabukları yiyor ve burunlarıyla çamurun içinde eşeleniyorlar. Bir kabuğu en yağlı domuzun karnına isabet ettiriyorum. Homurdanıyor ve yalnızca kabukla ilgileniyor, dişlerimin izi yeminin üstünde; domuz yaşamı böyle. Bir daha domuz kestiğimiz-

de, ben de domuzun yakalanmasına ve yere yıkılmasına yardımcı olacağım. Şişin, arkasından geçirilerek omurgası boyunca yürütölüp ağzından çıkarılmasına da yardım edeceğim. Büyükdede bugün bana söz verdi. Hayvanın midesini kazıyıp yıkamama da izin var; ama kavun kabuklarının olabileceği yere elimle girmek istemiyorum. Bıçakla kesme işini de babama veya amcama bırakmayı tercih ediyorum. Babam boğazı kesmenin en etkili yol olduğunu belirtiyor. Bora Amca kafasını iki yana sallıyor: Kalbin olduğu yer en etkili yerdir. Miki Amca için nasıl yapıldığı fark etmiyor; önemli olan domuzun sonunda düzgünce ölmesi.

Büyükdede'ye kalsa, yalnızca domuz kesmekle yetinmeyip çok daha başka şeyler de yapabilirim. İstedığımı yiyebilir ve okula gitmeyi bırakabilirim. Büyükdede, şehirde oğlan çocuklarından adam çıkmadığı gibi aptallardan da okulda cömert insan çıkmıyor, şehirdeki insanlar koku alamıyor ve iki metre daha az görüyor diyor.

Büyükdede, ardından önemli bir şey gelmediği için, yalnızca "t" harfine kadar okula gitmiş ve köyünden yalnızca üç kez çıkmış: iki kez savaştırmak için ve bir kez de bir kadını fethetmek için. Üç zafer kazanmış, gururlu, yedi canlı, hep şarkı söyleyen, hep gözyaşlarına ve kahkahalara yakın. Aile her misafire, Büyükdede'nin geçen paskalyada -her sene geçen paskalya oluyor- öküzlerinden birisini nasıl tek eliyle tutup dizlerinin üstüne indirdiğini ve diğer eliyle yılın ilk inciçeğini Büyüknine için kopardığını ve sonraki dört günde tarlayı tek başına sürdüğünü severek anlatıyor. Bir insan tarafından böylesine aşağılanan bir öküz demiş Büyükdede ve öküzün burun deliklerini okşamış, toynaklarını benim toprağımın üzerinde sürmeyi hak etmiyor. Büyükdede'ye kaç yaşında olduğu sorulursa, ben henüz gencim diyor, hayatımda hiç gemi görmedim ve bir yalancıya hiç dürüstlük öğretmedim.

Büyükdedom Nikola kadar yaşlı olduğumda, bir kez yelkenleri açacağım, bir kez bir yalancıyı selamlayıp onu dürüst bir insan olarak uğurlayacağım, bir kez bir eşeği benim yolumdan gitmeye ikna edeceğim ve bir kez aynı Büyükdedom gibi, bir dağın, bir geminin, bir dürüstlüğün ve bir eşeğin toplam gücünde bir sesle şarkı söyleyeceğim.

Masaya geri dönelim. Büyüknine herkesin falına bakıyor. Benim için, önümüzdeki üç ay içinde bitmeyen bir hasret ve üç aşk vaat ediyor. Annem gülüyor ve araya girip sesleniyor: Ama o henüz çok küçük. Büyüknine beni bu kadar küçük yaşta kahve içtiğim için azarlıyor ve vaadini iki aşk bir gönül ilişkisi olarak düzeltiyor. Gönül ilişkisi sade bir sanatçıyla olacak: Bu kadar yeşil gözleri şimdiye değin hiç görmedin.

Büyüknine'nin, geleceği olmayan birinin falı için iki dakikaya ihtiyacı oluyor; Miki Amca'nın falına otuz dakika lazım. Büyüknine bir öyle, bir böyle düşünüyor ve hiçbir cümleyi tamamlayamıyor. Sonra birdenbire börek geliyor; patatesli pide var, ısırgan otlu pide var, kabaklı pide var, cevizli pide var ve benim için bir yudum kırmızı şarap var. Herhangi bir sıra yok, arka arkaya diye bir şey de yok; sürekli olarak, artık bir lokma daha yiyemeyeceğini belirten birisi var. Kabul etmemek anlamında sallanan eller var; ama kimse bu hareketleri ciddiye almıyor. Geriye dönüş yok; birisi bir sonraki yarım tavuk beni öldürür diye korkutursa, hakarete uğramış yüzlerle karşılaşılıyor. Büyüknine kimse bize bakmadığında bardağını doldurup, şarap kanını güçlendirir diyor. Her şeyin yanında beyaz ekmek var. Bora Amca soğuk beyaz ekmeğin üstüne sıcak beyaz ekmek koyuyor ve ben beyaz ekmek cennetindeyim diyor. Oradan elma şarabı cennetine geçiliyor. Ama bu, erik gününde sorun çıkarıyor. Büyükdede Bora Amca'nın yüzünün önüne Slibowitz şişesini tutup, nasıl içmek istersin, gönüllü mü yoksa burundan mı? diye sorduğunda Bora Amca da sorunu biliyor ve gülüyor. Bira, brandy ve konyak var; bardakların içinde buz parçaları şıngırdıyor ve tabaklar hiç boş kalmıyor. Ve Nataşa var; çiçek desenli bir elbisenin içinde, yalınayak ve yanakları ateşi varmış gibi kıpkırmızı. Nataşa akşamdan beri var; beni kovalıyor, kovalıyor ve kovalıyor. Gel öpüş! diye sesleniyor sürekli, gel öpüş! Saklandığım her yeri buluyor. Aralıklı dişleri ve büzüp öne doğru uzattığı dudakları beni rahat bırakana kadar, gerekirse bin yüzyıl orada kalmaya kararlı bir şekilde masanın altına kaçıyorum. Dürüst sandığım Şerif Rooster bana alçakça ihanet ediyor: Bak, masanın altında, yakala onu; şehir oğlanları böyledir işte, bizden korkup masanın bacakları arasına bü-

zülüp saklanırlar. Nataša aşağıya dalıp bir fok gibi üstüme gelmeye başlıyor; onu öyle görünce, aklıma bugün cıyaklayıp kanayan domuz yavrusunun üstüne atlayan Petak geliyor, Büyükdede'nin çoban köpeği. Gel öpüş, gel öpüş, trompet sesi, şarkı söyleyen aile; ama Nataša'ya bir tekme atan kimse yok. Geri çekiliyorum, sırtım annemin bacaklarına yapışıyor; birdenbire bir kükreme duyuluyor. Kükreyen bir erkek sesi; müzik duruyor, şarkı duruyor, sessizlik hâkim.

Nataša yanımda donakalıyor. Kafalarımız yan yana olmak üzere masa örtüsünün altından bakınca Miki Amca'nın en iyi arkadaşı Kamenko'yu görüyoruz. Tabancasını trompetin içine sokuyor ve öyle bir kükrüyor ki, yanakları kıpkırmızı oluyor ve kafası iki kafa büyüklüğüne ulaşıyor: Bu, ne demek böyle? Benim köyümde ne biçim müzik bu? Veletovo'da mıyız yoksa İstanbul'da mı? Biz insan mıyız yoksa Çingene mi? Krallarımızın ve kahramanlarımızın şarkılarını söyleyin, savaşlarımızın ve büyük Sırp devletinin! Miki yarın askere gidiyor ve siz son akşamda bu Türk Çingene pisliğiyle onun kulaklarını kirletiyorsunuz.

Babam, bir domuz yavrusunu yakalamak kolay değildir; çünkü domuzlar hızlıdır, dönemeçlere iyi girer ve düşünür diye şenliğin başlangıcında yaptığı ve bizim ondan duyduğumuz en uzun konuşmasıyla hepimizi şaşırttı. Domuz, bilenen bıçağı görür ve kafasında ikiyle ikiyi toplar. Tamam der kendi kendine, hemen buradan sıvışayım. Domuzun bir hayal gücü olmasın sakın? Babam soruyu sorduktan sonra etrafına baktı. Yıllardan beri ağılından bir çıkış yolu bulamıyor; önündeki yirmi saniye içinde bu durum neden değişsin? Kasapların kokusu gelmeye başladı bile. Panik ve içgüdü domuz kafasında komşudur. Ortak bahçelerinde tek tük de olsa düşünce yetisi yetişir, zeki anlar için zeki bir çiçek. Domuz işte böyle bir çiçeği kopartır, cıyaklar ve hızla koşup gider. İçeriye giren son kasap Bora kapıyı henüz arkasından kapamadı. Bora bacaklarının arasındaki tünele bakar ve kendi kendisine sorar: Bu geçen domuz olmasın sakın? Evet, Bora'm benim, domuzdu ve domuz avluyu rüzgâr gibi arkasında bırakıp otlakların yolunu tuttu bile. Hayvan zincirlerinden kurtulmuş gibi otlaklara, özgürlüğüne koşuyor; biz ise arkasındayız.

Ve biliyor musunuz, böylesine kurnaz, böylesine hızlı ve gösterişli, böylesine hayal sahibi bir domuza özgürlüğü çok görmüyorum. Kolektif duygusuzlaşma ve ahırın sıkıcılığından, bireyselleşmeye doğru ileri! Babam bunları söyleyip, kollarını iki yana açmıştı. Domuzun önünde orman ve yabani arkadaşları, onun ötesinde dağlar, bu tarafta ise otlaklarımız var; insanın dizlerinin üstüne çöküp otlayası geliyor; ancak Drina'nın yeşili bundan daha canlıdır. Domuz cıyaklıyor, cıyaklaması tam bir neşe cıyaklaması diyorum size, domuz gerçekleştirdiği devrimin şerefine cıyaklıyor! İlkönce Bora duruyor; şimdiye kadar bir domuzun arkasından hiç koşmuş mudur acaba? Ben de biraz sonra vazgeçiyorum, yalnızca Miki koşmaya devam ediyor. Benim küçük kardeşim Miki dedi babam ve Miki'nin oturduğu yere baktı. Yakında asker olacak ve bu belli oluyor. Domuz elli, belki altmış metre önde; ama Miki mesafeyi önemsemiyor ve otlakların üzerinden ormanlarda ve dağlarda duyulacak şekilde bağıyor: İstedğin kadar uzakta ol! Son ana kadar kurnazlık ve hızda yenilmez olan domuz birdenbire duruyor ve kafasını küçük kardeşime çeviriyor. Domuz öylece duruyor ve bir dağlara, bir Miki'ye, bir dağlara, bir Miki'ye bakıyor. Ve Miki tam domuza yetiştiği anda, domuz yeniden hızla koşmaya başlıyor ama bu sefer ormanın özgürlüğüne değil, gerisingeri avluya. Paldır küldür ahırla ambarın arasına dalıp, arka taraftaki darlaşan yere sıkışıyor. Gerisini hepiniz gördünüz; onu oradan kablo bobini ve traktörle ancak çıkarabildik.

Babam bardağını kaldırdı. Kasap babam cam gibi gözlerle, kardeşimin şerefine dedi. Herkes bardağını Miki'nin şerefine tokuşturdu. Babam devam etti: Bir domuz yavrusunu kesmek eğlenceli bir iş değildir. Çünkü şuradaki Bora'cığının aksine domuzlar düşünür. Ve çünkü Bora domuzu boğazından değil, ne olursa olsun kalbinden halletmek istedi. Ve çünkü Bora, Petak'ı bağlamayı unuttu. Aslında insan kesme işinde yalnızca iki hata yapabilir: birincisi köpeği bağlamayı unutmaktır ki, bu durumda köpek kan kokusunu alınca delirir; ikincisi ise yanlış yeri kesmektir ki, bu durumda da hayvan delirir ve nalları dikinceye kadar sonsuz bir zaman geçer.

Acı o kadar büyük ki, bu hayatta katlanılması artık mümkün olmaz diye düşündüm.

Bora Amca hataların ikisini birden işlemişti.

Miki Amca abisine, Bora, domuzun ayaklarını keseceksin neredyse seni kahrolası, orada olsa olsa böbrek olur ama kalp değil diye bağırmış ve tüm ağırlığıyla çenesini yerdeki domuzun üstüne bastırmıştı. Kan her tarafa sıçırıyor ve havlama sesi giderek yaklaşıyordu. Petak avludan hızla geçerken kendi dilini bile geride bıraktı. Miki, Bora haydi diye bağırdı; Petak ikisinin ve kanayan domuzun etrafında sıçrayıp duruyordu. Artık havlamıyor, bağırıyordu ve sıkılmış dişlerinin arasından salyası sızıyor, ağzından aşağıya akıyordu. Bora bıçağı yeniden saplamak üzere yukarı kaldırdığı için, Miki domuzu bırakamıyordu; Petak, dur! diye bağırdı. Babam köpeğe bir tekme attı ve köpek uludu; Bora bıçağı aynı anda ikinci kez batırdı.

Amatör algıcılar almayı çoktan bırakmış, tabanca karşısında geri çekilmiş olmasına rağmen, şu Kamenko denilen adam hâlâ kükrüyor: Kes! Kesin şu müziği! Yalnızca trompetçi kımıldamadan duruyor, trompeti son neşeli sesi üflerken olduğu gibi dudaklarında ve son neşeli ses hâlâ havada ama artık neşeli değil. Tabancanın namlusu trompetin içinde oynuyor, Kamenko'nun kolu titriyor, trompetçi titriyor, soğuk bir rüzęâr esiyor. Kamenko kükremesiyle, Petak ise havlamasıyla rüzęârı biliyor, tıpkı Bora Amca'nın en uzun bıçağını domuz kalbi için bilelediği gibi.

Havla, havla diye Kamenko kaskatı bir bakışla mırıldanıyor ve tabancayı yavaşça trompetin içinden çıkartıyor.

Annem aşağıda kal diye fısıldıyor ve kafamı masanın altına bas-tırıyor. Yine de her şeyi görüyorum. Kamenko'nun kolu titriyor, ateş ediliyor, çığlıklar ve yere düşen trompetin kırılma sesi. Nataşa boynuma sarılıyor; ısırıyor, öpmüyor, yalnızca neydi bu diye fısıldıyor.

Ses o kadar yüksek ki, Petak susuyor. O kadar korkutucu ki, an-nemin bacakları titriyor. O kadar önemli ki, dağlar onu tekrarlıyor, yankısı gök gürültüsüne benziyor. Yüzü acıyla çarpılmış olan trom-petçi iki eliyle sağ kulağını tutuyor; ama sanki midesinden vurulmuş gibi iki büklüm olmuş. Tabanca çok yakınında patladı. Neden böyle yakındı? diye bağırmak istiyorum. Nataşa kafasını sırtıma yashıyor

ve beni kucaklıyor. Buna hiç de gerek yok diye karşı koyabilirim ama belki de şimdi sahiden gerekli.

Kamenko, kes! Kesin şu müziği! Şimdi benim emrettiğim şey çalınacak! diye buyuruyor ve yerdeki trompete bir tekme atıyor. Hal-kımız, Çingenelerin şarkılarımızın içine sışması için mi savaşılar kazandı?

Kamenko'nun sorusunu izleyen sessizliği yalnızca Büyükdede'nin horlaması bozuyor. Bu dünyanın hiçbir kurşunu, hiçbir havlaması ve hiçbir emri böylesi melodik bir uykuya karşı gelemmez. Kamenko ayaklanıp, güzel Emina üzerine söylenen şarkıyı yanda kesmeden önce, Büyükdede ilk dörtlüğü söylemiş ve kafası masanın üzerinde, şarkı söylerken uyuyakalmıştı.

Kamenko trompetçiyi duvara yaslıyor ve kolunu adamın çenesinin altına bastırıyor. Çizmelerinin derisi metale değin aşınmış. Trompetçi hırıldıyor. Büyüknine ağzının kenarını bir marul yaprağıyla temizleyip göz bandını çıkardıktan sonra bacaklarını açarak Kamenko'nun arkasına geçiyor. Kamenko'ya, iki çatalla silahlanmış şekilde High Noon, kovboy diye sesleniyor. Üçe kadar sayıyorum. Bir! Kamenko, benim güçlü Kamenko'm, annesinin sütü yeterli olmadığı için senin büyükbaban Kosta'yı benim emzirdiğimi biliyor musun? Senin Kosta'n benim sütümle büyüdü ve güçlendi; kafası için elimden bir şey gelmedi. Benim Slavko'mla oyunlar oynadı ve bizim şenliklerimizde dans etti. Ve senin Kosta'n bir şarkı isterse, akordeonu göğsüne takıp düğmelere öyle bir basardı ki, müzisyenler bile onu takip edemezdi. İki! Kamenko, benim güzel Kamenko'm, saçını ve sakalını uzatmış, şu tabancayı etrafta sallayıp duruyorsun. Kasketinin önüne bir arma dikmişsin. Gerçi eğri dikmişsin ama dikiş öğrenilebilir. Ama biliyor musun ki, büyükbaban Kosta bu kasketlere ve kasketlerin üzerindeki çift başlı kartallara karşı savaşa gidip iki kez aynı omzundan ve iki kez de aynı baldırından yaralandı? Üç! Kamenko, benim atış delisi haydudum, neden evimizde sıkıp duruyorsun? Bu evi, bu ellerle yerin üstüne dikip bulutlara kadar yükselttik. Ve sen şimdi, evimizin ruhunun bulunduğu boynunun tam ortasına ateş ediyorsun!

Kamenko trompetçiyi iterek kendisinden uzaklaştırıyor ve Bü-

yüknine'ye dönüyor. Evet, evet, bu ev... Arkasında duran babalar hemen ayaklanıyor. Sıvanın parasını sana öderim; ama bu pisliklerin hakaret ettiği kulağımın uğradığı zararı kim tazmin edecek? Kamenko tabancasını Büyüknine'yle, köşede birbirleriyle sarmaş dolaş olmuş müzisyenlerin arasına tutuyor. Büyüknine'nin parmakları etekliğindeki çatallar üzerinde sabırsızca dolaşıyor. Kamenko'nun, Veletovo'nun en hızlı silahşoru Şerif Rooster'a karşı hiçbir şansı yok. Miki benim kan kardeşim, onun ailesi benim ailemdir; bu kana saygı ve hürmet duyarım diyor Kamenko ve kollarının iç kısmını dışarıya doğru çeviriyor. Çünkü kan ve kan kardeşi lafları edilince bileklerin akla gelmesi gerekiyor. Miki ileriye doğru bakıyor ve elindeki ekmeği mıncıklıyor. Gömleğinin kollarını yukarıya kıvrımış. Ekmeği öyle bir ısıyor ki, altçenesinin kasları geriliyor. Babalar sessizce Kamenko'ya yaklaşıyor; içlerinde en hızlısı benim babam. Kamenko tabancayı daha hızlı kaldırıyor, etrafında yarım daire dönüyor ve her baba için bir kurşun sıkar gibi peng, peng, peng diyor.

Kulaklarımı kapatıyorum; babalar oldukları yerde kalıyor. Babam adım atma pozisyonunda, kolları kıvrık, aynı kaçak domuzun önünde olduğu gibi öne doğru eğilmiş.

Ama, ama, ama! Kamenko ikinci kez etrafında dönüyor ama bu sefer daha yavaş. Tabancayı kafasını sallar gibi sallıyor. Her "ama" bir baba için, dördüncüsü Büyüknine'ye yönelik: Ama büyükbabam omzu ile baldırını ülkesine ve halkına kurban etmedi mi? Biz burada otururken, Ustaşalar* ülkemizi yağmalıyor, halkımızı yerlerinden edip katlediyor. Büyükbabam Ustaşalara karşı da savaşmadı mı? Savaştı, Bayan Krsmanović, savaştı! Çingenelerin önümüze Ustaşa şarkıları ve Türk uluması koymasına daha fazla izin veremem! Miki'miz için kendi müziğimizi istiyorum! Yaşamış olduğumuz ve yenisinden yaşayacağımız şanlı zamanın şarkılarını! Kamenko serbest eliyle göğsüne vuruyor. Hem de hemen şimdi! Buraya konuşmaya değil, dans etmeye geldim! Haydi, başla, başla, başla!

Ancak şişko amatör şarkıcı değil de, Büyükdede, uyanıp kafasını tek bir hamlede masadan kaldırdıktan sonra, güzel Emina'dan bah-

* Sırp ağırlıklı merkezi hükümete karşı Hırvatların oluşturduğu aşırı sağcı muhafefet grubu. (ç.n.)

seden şarkıyı, tam da Kamenko'nun kurşun sıkarak kesintiye uğrattığı yerden devam ettiriyor, sanki kibirli Emina verandanın önünde duruyormuş ve Büyükdede'nin selamını yanıtlamıyormuş gibi hüzünlü bir narayla:

*...ja joj nazvah selam, al' moga mi dina,
ne šće ni da čuje ljepra Emina...*

Büyükdede'nin sesi yükseliyor ve Petak buna uluyarak katılıyor. Kamenko şaşkın bir şekilde beyaz saçlı şarkıcıya bakıyor. Emina'nın örgülü saçları sümbül gibi kokuyor; koltuğunun altında gümüş bir kâse var. Şarkıda bir yaseminin altında duruyor, Veletovo'da ise bir erik ağacının altında.

*...no u srebren ibrik zahitila vode
pa po bašti dule zalivati ode...*

Büyükdede kollarını iki yana açıp kafasını arkaya atıyor. Şarkı, Kamenko'nun ve benim aynı şekilde dikkatimizi dağıtıyor. Tekrar ona baktığımda, babaların onu yere yatırmış olduğunu görüyorum. Babam, Kamenko tabancayı bırakana kadar diziyle Kamenko'nun tabancayı tutan koluna bastırıyor.

*S grana vjetar duhnu pa niz pleći puste
rasplate joj one pletenice guste?*

Bu arada, rüzgâr Emina'nın gür saçıyla oynuyor. Yalnızca Miki Amca, Büyükdede'nin şarkısından, Petak'ın ulumasından ve babalar tarafından yüzükoyun çevrilip yere bastırılan Kamenko'nun acı dolu feryadından daha yüksek sesli. Sesini yükselttiğinden dolayı değil, tabanca ve trompet olayından beri ilk kez bir şey söylediği için.

*zamirisa kosa ko zumbuli plavi,
a meni se krenu bururet u glavi...*

Emina'nın sümbül saçları âşık Büyükdede'mi tamamen darmadağın ediyor ve Miki, hemen bırakın onu diyor.

Miki, hasta bu adam yahu! diyor Nataša'nın babası; traşsız ve kalın kaşlı bir köylü, Kamenko'nun kolunu büküp sırtına bastırıyor. Babam tabancayı yerden, baş ve işaret parmağıyla tutarak kaldırıyor.

*...malo ne posrnuh, mojega mi dina,
no meni ne dode ljepra Emina.*

Emina öyle güzel kokuyor ki, onun yakınında ayakta kalabilmek mümkün değil.

Miki, bırakın dedim! diye bağırıyor ve arkadaşına doğru eğiliyor. Kamenko, birisine sahiden ateş etmezdin değil mi?

Ancak soru ve cevaplar için zaman yok; babalar birbirlerine bakıp Kamenko'yu ayağa kaldırıyor ve duvara yaslıyor; Kamenko'nun çenesinde kan ve tükürük var. Yanağı binanın cephesine bastırılmış bir halde, tamam, bırakın! diyerek nefes almaya çalışıyor.

Büyükdede'nin müziğe ihtiyacı yok. Amatörlerden oluşan bando zaten çalamazdı; amatörler endişeli gözlerle trompetçinin kulağını inceliyor. Büyükdede ayağa kalktı, son mısraı söylüyor:

*...samo me je jednom pogledala mrko,
niti haje, alćak, što za njome crko'!*

Ve dans ediyor. Emina Büyükdede'ye donuk bir bakış fırlatıyor ve onun aşkını dikkate almıyor. Büyükdede masaların etrafında dans ediyor ve babamdan Kamenko'nun tabancasını alıp dansa devam ederek ahırlara gidiyor. Oradaki bir bok yığınının kurşunlar bitene kadar ateş ediyor ve nihayet tabancayı çizmesiyle itekleyerek bok yığınının içine sokuyor. Sonra sırtını doğrultup işte böyle diyor.

Birçok şey için açıklama yok, “tamam ya” var sadece; ve küçük Vişegrad şehrinin üstündeki dağlarda, küçücük bir köyün küçücük verandasında duran kızgın Kamenko var, ağrıyan kolunu tutan uzun saçlı Kamenko. Verandadan götürülüp kamuflej ceketini yere atılıyor. İnek pisliğinin içinde tabancasını ararken sesli bir şekilde nefes alan Kamenko var. Şimdi ben boku karıştırıyorum; ama bizim zamanımız geldiğinde hainler bok yiyecek! diye haykıran Kamenko var. İki dakika süren yaz sağanağı var. Büyükdede Nikolâ'dan çift ücret talep eden ve talebi kabul edilen şişko amatör şarkıcı var. Büyükdede elini şişkonun yanağına koyup, eğer sümbülümü yarın sabah -kulağına bir şey fısıldıyor- şarkısıyla uyandırırsan diyor ve sümbülün göz bandının altına bir öpücük konduruyor. Miki Amca için ordu var, ilkbaharda oğul ve baba arasında, amca ile büyükbaba arasında bir tartışma ve Miki Amca'ya bir yasak var: Miki, askere gitmenin zamanı değil, tartışmak istemiyorum! Ben yan odadayım ve Büyükbaba-

ba Slavko artık yok. Kimseye bu tartışmadan bahsetmiyorum; insan ailesini gammazlamaz. Bir şenlik vardı, tehditler vardı, bir kavga vardı ve bir kurşun vardı; belki askere gidildiğinde hep böyle olması gerekli. Kimse henüz tam olarak savaşta değil; ama savaş önceden buraya geliyor. Miki'nin, yalnızca pislik yığınının içine ateş edilmediği bir yere gönderileceği endişesi var. Miki'nin üzgün vedası var, Miki için gözyaşları var ve Miki'ye bir tokat var: Seni utanmaz ufaklık! Tokadın nedeni, yarınki askerin sözleri: Kamenko haklı, her şeyi sineye çekemeyiz, Ustaşalara ve Mücahitlere karşı koymanın zamanı geldi. Bunun için tokat var. Anneme ve Nena Fatima'ma kaçamak bakışlarım var. Her kelimeyi, her jesti ve her kurşunu anlamış gibi etrafına bakan sağır ve dilsiz Nena Fatima var, utangaç ve üzgün. Onlardan olmak ve onlardan olmamak var. Veranda birdenbire okul avlusuna dönüşüyor ve Vukoje Wurm bana bir soru yöneltiyor: Sen aslında nesen? Soru sıkıntı yaratacak cinsten ve doğru cevabı bilmiyorum. Verandada Kamenko artık yok; tabancasını bulamadan çekti gitti, tehditleri kaldı. Kamenko'nun tabancası var; Büyükdede tabancayı çizmesinin içinden çıkarıyor ve Miki'ye dönerek, tertemiz diyor; fakat senin zırvaladıkların tam bir saçmalık. Utanç da var, utanan ben varım; Miki Amca'nın kafayı yemiş birisini haklı bulduğu için değil utancım, Miki'nin arkadaşına arka çıkmasını cesurca bulduğum için utanıyorum kendimden. Annem de utaniyor ve Nena Fatima'nın sırtını, bir kedinin sırtını okşar gibi okşuyor. Masanın üzerinden, sanırım Miki'nin duymayacağı kadar sessizce, hey, Miki, neler saçmalıyorsun diyor. Genelde olduğu gibi hiç konuşmayan babam var. Babamın yüzünün rengi var; bende olsaydı o renk hemen penisilin iğnesi yaparlardı. Ustaşalar var ve Partizanların bu Ustaşaları ve ayrıca Nazileri, Çetnikleri*, Musolinileri, kısacası Yugoslavya'ya ve özgürlüğe karşı olan herkesi yendiğini yazan tarih kitabı var. Çölde ata binen ve üstüne çarşaf geçiren Mücahitler de var. Vukoje Wurms'un okul avlusundaki sorusu var; soruyu bir tehdit ve annemin açıklamasını bir şaka olarak algılamıştım. Ben bir karışımım, yarı öyle, yarı böyle. Ben bir Yugoslav'ım,

* Aşırı sağcı Sırp gerilla örgütünün üyelerine verilen isim. Çetnikler II. Dünya Savaşı'nda Nazilerin yanında Partizanlara karşı savaşmıştı. (ç.n.)

demek ki parçalanıyorum. Benim böylesine belirsiz bir şey olduğuma şaşırın okul avlusu var. Vücutta kimin kanının, erkeğin kanının mı yoksa kadının kanının mı daha güçlü olduğu konusunda yapılan tartışmalar var. Daha kesin bir şey veya uydurulan bir şey olmak isteyen ben varım; Vukoje Wurm'un tanımadığı veya üzerinde gülemeyeceği bir şey, mesela bir Alman otoyolu, şarap içen ve uçan bir at, evin boğazına sıkılan bir kurşun.

Sonradan tabancasız bir şenlik resmi yapacak olan ben varım. Nataša'nın yakınlığı var, Nataša'nın çiçekli elbisesi var, Nataša'nın kirli tabanlı ayakları var, Büyükdede'nin şarkısındaki Emina gibi örgülü saçları var. Öpücük avcısı Nataša var. Kahramanım diyor bana, benim kahramanım ve gözlerini kapatıyor, gel öpüş, gel öpüş. Ben varım, Nataša'nın öpücüklerinin dünya rekoru tatlılığının içinde öylece oturuyorum, öpücükler küçük sinekler gibi kafamın etrafında vızıldıyor, öpücüklerin koyu kırmızı tatlılığı kâh alnımda kâh yanağımda, kâh alnımda kâh yanağımda...

Suaygırı düdük çalarsa kim kazanır?

Bir orkestra ne kokar?

Sis ne zamandan itibaren kesilemez?

Bir hikâye bir anlamaya

nasıl dönüşür?

Geçmişin korkulan üçlük şutörü ve kalın bıyığıyla sarkık yanakları yüzünden lakabı suaygırı olan Milenko Pavlović, basketbol kariyerini tamamladıktan sonra en üst Yugoslav liginin maçlarında her Cumartesi düdük çalıyor ve ertesi gün öğle yemeğine yeniden evde olabilmek üzere yola çıkıyordu. Yönettiği altmış maçın elli beşini ev sahibi takımlar kazanmıştı.

1991 yılının Nisan ayı sonundaki bu Cumartesi gününde, Split şehrindeki bir maça giderken oğlu Zoran'ı da yanına almıştı. Zoran, tombaladan hemen sonra geri dönmeyi önerdi; şehrin en pahalı otelinde tombala oynayıp pirzola fasulye yedikten sonra. Doğru düzgün yemek Suaygırı'nın hakkıydı; çünkü Suaygırı doğru düzgün düdük çalmış ve seyirciler maçın bitiminden dört saniye önce verdiği

hücum faulünden sonra kendi oyuncularına değil, ona tezahürat yapmışlardı: Suaygır! Suaygır! Suaygır! Ev sahibi takım galibiyeti ucu ucuna kazanmıştı; Suaygır'ın tombala kazancı için ise aynı şey söylenemezdi.

Uyuyan bir seyahat arkadaşıyla işim olmaz dedi Suaygır, yanımda uyuyup kalırsan seni Romanija'da* bırakıveririm. Pirzolayı tuttuğu parmaklarını yaladı. Doğru düzgün hakem, eti kemikten doğru düzgün sıyırmıştı. Hesabı otel karşılıyordu. Armut pastasını da otel karşılıyordu ve armut şnapslarını da. Suaygır üçüncü armut şnapsını kafasına dikti ve dördüncüyü Jugoplastika takımının galibiyetinin şerefine otel sahibiyle tokuşturdu. Garsonlar ve onur konukları bağırılar: Suaygır! Suaygır! Suaygır!

Suaygır! Suaygır için bir şarkı! dedi Agoston Szabolcs adındaki besili otelci peltek peltek ve kravatını gevşetti. Mutfaktan hızlı bir akordeon melodisi salonun içine kıvrılıverdi. Bir tekmeyle kapıyı açan aşçı sallanarak salona girdi. Burada orkestra benim! Muhteşem göbeğinin üstünde akordeonu açıp kapatırken, belinden aşağıya yağlı bir et çatalı sallanıyor ve yüzündeki gülücüğe ter damlıyordu. Kısa parmaklar düğmelerin üzerinde kayıyor, melodinin giriş kısmı sığır, sarmısak ve metal kokuyordu. Yirmi tok adam hemen şarkıya katıldı, her dörtlük ve her şnapsta daha bitkin, daha galip ve daha âşık olan yirmi muzaffer ses. Aşçı acı çekiyormuş gibi sırttı. Işık çalıyor ve damla damla akıyordu. Akordeonu desteklemek üzere, ayağını ölü bir şeymişçesine sandalyenin üstüne yerleştirdi ve şnapsı acılar içinde yanına çağırıldı. Şnapsı şişeden boğazına boşaltırken elini düğmelerden çekmesine rağmen melodi durmadı. Burada orkestra benim diye guruldadı, ben!

Garsonlar siparişleri alıyor ve aldıkları siparişin iki katını kendileri için sipariş ediyordu. Tepsileri parmaklarının ucunda döndürüyor, birbirleriyle kucaklaşıyor ve şarkıların ritmiyle sallanıyorlardı. Siyah giysili denizciler gibi.

Suaygır yedinci bardağı omzunun üstünden arkaya atarken, sekizinciği benim ufaklığa içiyorum, ona henüz yasak dedi, onunkileri de ben idare ediyorum.

* Eski Yugoslavya'nın bir bölgesi. (ç.n.)

Zoran, ufaklık benden daha ufaklara denir diye karşı koydu ve hiç yüzünü buruşturmaksızın bardakların dibinde kalan damlaları temizledi. Agoston Szabolcs da aynı şeyi yapıyor, yalnızca dolu bardakları temizliyordu. Onuncudan sonra, dirseği ağzına kadar dolu kül tablasının içinde, uyuyakaldı. Aşçı, herkes çenesini kapasın diye bağırdı ve otelcinin kulağına duygulu bir Csárdás* fısıldamaya başladı. Erkekler ayağa kalkıp kol kola girdiler ve bir daire oluşturdular. Bardaklar duvarla buluşuyor ama kırılmıyordu; uyur uyanık bir halde nihayet Agoston Szabolcs da dansa kalktı. Milenko da sıraya katıldı, kafası arkada, suaygırından ziyade kurt görünümünde.

Zoran ilk yüz kilometrede uyumadı; babasının şarkıları uykuyu düşünmesine bile izin vermiyordu. İki saat sonra ilk termos kahvesini içti ve üç paket üzüm şekerinin ardından, Saraybosna'ya gelmeden kısa bir süre önce hafifçe midesi bulandı. Babası Zoran'ı Romanya'da, bak, Zoran, çimento gibi sis! diyerek uyandırdığında gözlerini ovuşturdu ve hemen, ben uyumadım ki! diye seslendi.

Evet, evet, tıpkı benim gibi, gözlerini kısa bir süre kapattın. İkimiz de gözlerimizi dinlendirmeliyiz; gelecek sefer çayır bizi belki kurtarmaz. Araba yolun oldukça uzağında, çayırın içinde duruyor, sağ taraf dik bir şekilde aşağıya iniyordu ve nereye indiği görülüyordu. Sabah saat beş, Zoran, çimento gibi bir sis var!

Romanya'da gece, sabah, soğuk ve ilkbahar birlikteydi. Baba ve oğul arabadan indi; büyük adam gerinip bıyığını kaşıdı. Zoran esnedi, yerden bir taş aldı ve taşı sisin içine fırlattı. Çimenlerin ve ayak-kabıların üstünde çiy vardı. Bir çam ağacının sağından ve solundan bayır aşağı, çimento sisin içine işediler. Her ikisi de kendi kendine ılık çalışıyordu, her ikisi de neşeliydi. Suaygırı, motor kapağına yaslandı, bir eli pantolonunun cebinde, öbür elinde bir sigara. Zoran çayırda hindiba, papatya ve tanımadığı açık mavi bir şey toplayıp bir demet oluşturdu. Pirzolalardan geriye kalanları paketten çıkardı ve çiçek saplarını alüminyum folyoya sardı. Çiçeklerle pek arası yoktu; zaten yaptığı demetten de anlaşılıyordu bu. Babası, boktan bir şey olmuş, diyerek övdü; ama çiçek çiçektir, annen sevinecek.

Annesi sevinmedi. Evin kapısı açık duruyordu; annesinin saçları

* Macar Çigan müziği. (ç.n.)

da açıktı ve annesi çıplaktı. Zoran kendi kendine, sahi neden çimento olsun ki sis diye sordu. Zoran ve suaygırı lakaplı babası Milenko, planladıklarından beş saat önce sabah eve girdiklerinde, hiçbir şey Romanija'daki sis kadar yumuşak değildi. Evin kapısı açıktı, aynı bakkal dükkânının sahibi Bogoljub Balvan'ın fermuarı gibi.

Zoran, Stankovski Usta'nın berber dükkânının önündeki merdivende oturuyor ve elinde tuttuğu bir fotoğrafa bakıyor. Zoran kızların arasındaki prenseslerden hoşlanıyor; uzun saçları olması lazım, soluk ve zayıf olmalılar ve gururlu. Fotoğraftaki kadın gibi. Ve Ankica gibi, Zoran'ın siyah bukleli Ankica'sı.

Zoran'ın yanına oturuyor ve ona ayçiçeği çekirdeğiyle dolu keşekâğıdını uzatıyorum. Zoran benden üç yaş büyük ve arada sırada onun için birtakım işlerini görmeme izin veriyor. Bugün Zoran'ın Ankica'sıyla konuşmam ve Zoran adına Zoran'ın Ankica'sından özür dilemem gerekiyordu.

Dükkân kapalı olmasına rağmen, Zoran bugün de çalışacak. Birkaç günlüğüne tatile çıkacak olan Stankovski Usta'nın toparlanması na yardım etmesi lazım. Bugün Zoran'la sabah ilk kez buluştuğumuzda, tatil ha, tabii, tabii dedi ve işaretparmağıyla gözkapagını aşağıya doğru çekti.

Tabii, dedim ben ve aynısını yaptım.

Bunun dışında Zoran saçları süpürüyor, aynaları parlatıyor ve küçük fırçalarla iki Panesamig marka tıraş makinesini temizliyor. Stankovski Usta Panesamig'lerin Panasonic'ten daha iyi olduğunu iddia ediyor, daha keskin ve daha ucuz. Ve elinizi vicdanınıza koyun, Japonlar, sakala neyin iyi geldiğini nerden bilsinler ki?

Benim küçük Avusturyalı Ankica'ya benzemiyor mu? diye soruyor Zoran, ben ona ayçiçeği çekirdeklerini uzatırken; o buruşuk siyah beyaz fotoğrafın üstündeki görünmez toz parçacıklarını siliyor.

Gözleri tanıdık geliyor diye başımı sallıyorum ve bukle bukle uzun saçları olan, bir çana benzeyen beyaz elbisesi içindeki genç kadına daha dikkatli bakıyorum. Fotoğrafı zaten çok gördüm. Zoran, Avusturya veya kızlarla ilgili bayılarak bir şeyler anlattığı zaman hep bu fotoğrafı gösteriyor.

Orada hepsi böyle bakıyor diyor Zoran, fotoğraftaki prenses cidi bir edayla bizi süzerken. Hayal edebiliyor musun, tüm kızların böyle baktığı bir ülke? Manyaklık!

Hey, Zoran diyorum, bu kız Bruce Lee gibi bakıyor.

Tam da öyle diye cevaplıyor hülyalı ve şaşkırmamış bir şekilde, Avusturyalı kızların hepsi Bruce Lee gibi bakıyor ama daha güzel saçları var; ya bu boyun?

İkimiz de susuyor ve fotoğrafa bakıyoruz. Bu boyun! Zoran ayçiçeği çekirdeklerini kokluyor. Zoran'la susmak zor değil; çünkü onunla konuşmak kolay değil. Zoran'ı yalnızca kitaplar, başta Anki-ca olmak üzere prensesler, Avusturya ve babası Suaygırı ilgilendiriyor. Kot pantolonunun arka cebinde her zaman bir kitap var ve kot pantolonu yıkanmaktan solmuş; spor ayakkabılarının üstünde beyaz bir yıldız gözüktüyor.

Zoran fotoğrafa, Avusturya Almanca'sıyla selam diye fısıldıyor ve fotoğrafın, üzerinde kıvrımlı harflerle Hissi veya Sissi yazılı olan köşesini öpüyor. Selam, elinizden öpeyim güzel bayan! Avusturya'ca konuştuğu zaman dudakları hafifçe öne doğru kıvrılıyor, tıpkı küçük bir öpücük için öne uzatılmış gibi. Elinizden öpeyim güzel bayan, elinizden Kung Fu!

Zoran arkasındaki basamaklara yaslanıyor ve gözlerini kısıyor. Güneş batmak üzere ve sokakta kimsecikler yok. Zoran'la susmak zor; çünkü insan ona nasıl soru soracağını hiç bilmiyor.

Bunca zaman neredeydin? diye bana soruyor ve ağzındaki kabuğu yüksek bir kavisle sokağa tükürüyor.

Eve uğradım. Benim ihtiyar tartıştıyordu, kapıyı dinledim.

Kim suçluydu?

Onlarla ilgili değildi. Herkesin gitmesiyle ilgiliydi ve genel durumla. Durum, durum, durum... Neler oluyor, ne yapılabilir, işte öyle.

Hımm! Zoran bir çekirdeği dişlerinin arasında çıtlatıyor, fotoğrafı basamağın üstüne koyuyor ve elini saçlarının içinden geçiriyor. Neler oluyor ki?

Bilmiyorum; tam orada bizimki kapıyı açtı.

Hımm!

Zoran ile konuşurken, annemle babamdan "ihtiyarlar" diye bah-

sediyorum. Yeniden susuyoruz; yalnızca çıtlama ve tükürme sesleri duyuluyor. Bir serçe kabukların arasına konuyor.

Sessizlik biraz fazla sessiz olunca, ona ilettim diyorum. Zoran güneşe bakarak gözlerini kırıştırıyor. Senin dediğin gibi yalnızdık; sonra ona anlatıverdim, durum böyle böyle dedim.

Durum böyle böyle diye Zoran tekrarlıyor.

Evet, üzgün olduğunu ve özür dilediğini, evet ve bir daha olmayacağını...

Nasıl görünüyordu?

Ne?

Ankica'm nasıl görünüyordu?

Evet, hım, her zamanki gibi, bukleler, gözler ve hepsi. Bir daha olmayacağına ilk iki seferde de söz verdiğini, senden nefret ettiğini ve bir daha seni görmek istemediğini söyledi. Bir de, onunla konuşmak istiyorsan ona cüce elçiler göndermemeni, bunun kendine hâkim olamayışından neredeyse daha kötü olduğunu söyledi. Bunu açıkçası pek iyi bulmadım.

Kendine hâkim olamamak demedi. Zoran kafasını sallıyor ve bir kabuğu parmağıyla uzağa fırlatıyor.

Tokat dedi, evet, bunu dedi. Yeter artık, bana hiç keyif vermiyor dedi.

Zoran, Ankica'sını şimdiye kadar üç kere tokatladı. Herkes Ankica'nın, Zoran'ın Ankica'sı ve Zoran'ın Ankica'nın Zoran'ı olduğunu biliyor. İlk seferde Zoran Ankica'ya, bu, hiçbir zaman geri alamayacağım bir şey benden alındığı için demiş.

Zoran, sen gerçekten kendin gidip özür dilemelisin diyorum ve bunu söylemek zorunda olduğum için utanıyorum. Bunu bir filmde görmüştüm; ama orada bin kez daha iyiydi. Filmde uzun süre yanlış kadını takip eden bir dedektif vardı.

Zoran ayağa kalkıp parmaklığa dayanıyor. Tekrar fotoğrafa bakıyor.

Neden ona vuruyorsun? diye soruyorum. Anlaşmamızın onunla ilgili bölümünü dile getirmekten çekiniyorum.

Okul bittikten sonra bu Avusturya'ya gideceğim diyor Zoran fotoğrafa. Ve yarın Ankica için gül alacağım. Bir şeyi aklında tut,

Aleksandar: Çiçek yalnızca öylesine çiçek değildir. Ankica'm benimle birlikte gelecek, o zaman Avusturyalı kızlara ihtiyacım olmayacak; bana istedikleri kadar Bruce Lee bakışı atabilirler. Gene Avusturya Almancasıyla sürdürüyor; Elveda küçükhanım, elveda... Fotoğrafı gömleğinin cebine koyuyor ve şöyle diyor: Kızını ilk günden itibaren bu şekilde alıştırmalısın, o zaman, babamın başına gelen, senin başına hiçbir zaman gelmez.

Çiçek ne zaman çiçektir?

Bay Hemingway ve

Marx yoldaş birbirine nasıl bakar?

Gerçek tetris ustası kimdir ve Bogoljub

Balvan'ın atkısı ne için kullanılmak zorunda?

Bu pazar günü babam ve ben planlanandan altı saat önce, sabah saatlerinde eve geri döndük. Kapı açıldı; bakkal dükkânının sahibi Bogoljub Balvan'ın fermuarı da açıktı. Annem, sanki yeni uyanmış gibi saçları dağınık bir şekilde Bogoljub'un önünde diz çökmüştü; ama yeni uyanmış olsaydı en azından geceliği üstünde olurdu. Bakkalın baldırlarını okşuyor ve aynı bir tavuk gibi kafasını bir ileri bir geri oynatıyordu.

Çiçek demeti babamın eli ile spor çantası arasına sıkışmış, çiçeklerin sapları yassılaştı. Babama baktım ve bana bu tavukla Bakkal'ı açıklamasını bekledim. Demet babamın elinden yere düştü, çanta da demetin üstüne. Annem ve Bogoljub bizi henüz fark etmemişti. Babam hakem düdüğünü ağzına götürdü ve üflledi. İkisi de kork-

tu; annem dişlerini sıktı, Bogoljub acıyla bağırdı. Annem Bakkal'ın kucağını bırakıp babama doğru sendeledi ve Tanrı bana yardım etsin, Milenko diye yalvardı. Alnında saç tutamları vardı. Üstünü başını örtmek için masanın üstünden, büyükannenin örmüş olduğu örtüyü çekti. Devrilen vazonun içindeki su masanın üstüne yayıldı. Çiçek çiçektir; Bogoljub'un bakkal dükkânının gülleri de.

Babam bir dakika diye mırıldandı ve annemin üstüne atladı. Yumruğunu güçlü bir şekilde öne doğru uzattı: Hücum faulü. Yumruğuyla anneme, oraya kadar, daha fazla yaklaşma demek istiyordu. Yerde, Bogoljub'un ayaklarının yanında iki kitap vardı. O da ne, orada Marx ve Hemingway yan yana durmuyor mu?

Bogoljub Balvan gözlerini fal taşı gibi açtı, Meryem Ana, Tanrı'nın annesi diye sızlandı, "Kapital" ile "Yaşlı Adam ve Deniz" in arasından tıpış tıpış yürüdü ve fermuarını çekmeye çabaladı. Tanrı'nın kutsal annesi diye inledi ve hâlâ acıyan yerini üfledi; Meryem, ruhunun meleği, ne olur tutukluk yapmasın!

Ama fermuar tutukluk yaptı; Bogoljub ise Tanrı'nın annesine, tüm fermuarların tanrısının kutsal annesine beddualar yağdırdı ve babama, tüm komşuların ve şehrin yarısının duyacağı ve hiçbir zaman unutamayacağı bir şekilde gürlemekten başka bir seçenek bırakmadı: Ağzına sıçığım kaltak, Dragica! Bu evi bu ellerimle, sen içinde orospuluk edesin diye mi yaptım? Bu rafa biçim verip üstünde duracak kitapları, bir bakkal ibne Marx yoldaşı ve Bay Hemingway'i ayaklar altına alsın diye mi seçtim ben? Masa örtüsünü hemen bırak, duyuyor musun? Kendi annenin emeğini kirletiyorsun! Ve sen, Bogoljub, izcilik günlerimizden beri tanışıyoruz biz; benim evimde izcilik yeminini bozup benim Dragica'mın ağzını doldurup onu zinacı yaparak beni utandırasın, öfkeden delirtesin diye mi tanıştık biz? Sana o zaman tütün dükkânın için o parayı tek bir dinar bile faiz istemeden, benim evimde gerici ve inançlı olman ve sakinle, bu hayatta artık geri ödeyemeyeceğin borçlar yapman için mi verdim? Git de bakkalların kutsal annesini sik! Çıkın dışarı! İkiniz de! Ve eğer yaşamak istiyorsanız, kitapları rafa geri koyun!

Annem titreyerek klasikleri yerden kaldırdı ve gysilerini topladı. Bogoljub'un elleri hâlâ doluydu ve anneme yardım etmedi. Omuz-

larını yukarıya kaldırdı ve neredeyse duyulmayacak bir sesle, ben esasında istemedim... biz yalnızca... dedi.

Bir dakika! Babam gömleğini üstünden sıyırdı ve titreyerek parıldayan televizyon ekranına baktı. C-64**ümüz yerde duruyordu, kablo yumağı, iki joystick, tuzlu krakerler ve babamın en çok sevdiği küçük basket toplu tabağın üstüne dizilmiş, kürdan saplı peynir parçaları. Babam, bir dakika sözü ağzından çıkar çıkmaz Bogoljuba öyle bir yapıştırdı ki, Bakkal rafın üstüne savruldu ve "Tito-Parti, Bölüm 2" ile "Böyle Buyurdu Zerdüş" yere düştü. Bunların yan yana durması büyük bir trajedi sayılmazdı. Annem sızlanarak bunları da yerden kaldırdı ve babam televizyona bir teknik faul gösterdi: Bir dakika... siz tetris mi oynadınız?

En yüksek puanları gösteren liste ekrandaydı ve Bogoljub birinci, ikinci ve üçüncü sırayı işgal etmiş, sonuçlarını ise BOG harfleriyle imzalamıştı. Tanrım, babam rafın arkasına uzandı ve tüfeği doldurmaya başladı. Benim evimde benim rekorlarımı mı kırdınız? Sol gözünü kapayarak aşağılara bir yere nişan aldı. Annem ve Bakkal panik içinde koşarak evi terk etti. Babam tüfeği emniyete aldı ve kitap rafına yasladı. Ellerini yüzünün önüne tuttu, evirip çevirdi, sanki ellerinde başparmaklar, tırnaklar ve kader çizgileri olduğuna şaşmış gibi onları seyretti. Sonra televizyonun önüne oturdu ve gecenin geç saatlerine kadar tetris oynadı, fanilayla, hiçbir şey söylemeden ve maçlardan sonra eve geldiğinde annemi ve beni kucaklamadan önce her zaman yaptığı üzere ellerini yıkamadan.

Geriye kalan pirzoları yedim; toprak kokuyorlardı. Çiçeklerin yapraklarını kopardım: Ankica beni seviyor, sevmiyor, seviyor ve seviyor. Babam sorularıma cevap vermedi. Tuzlu krakerlere ve peynire giriştim. Babam yemek yemiyor, konuşmuyor, oyundaki taşları üst üste yığıyordu. Bir ara, demir parıldayana kadar tüfeği ovdu. Gece yarısı 74.360 puanla her şeyi kesinleştirdi. İlk üç sırada MİL, MİL, MİL yazıyordu.

Tanrı öldü dedi.

Zoran, ne var ne yok hepsini getir; bardağa gerek yok. Üstün-

* Commodore 64, o zamanların ağırlıklı olarak oyun için kullanılan basit bilgisayar. (ç.n.)

deki her şeyi çıkardı, yalnızca külotuyla kaldı. Şnaps, konyak ve şarap getirdim ve bir süre onu seyrettim. Şişeyi kafasına dikeyiyor, bırakıyor, dikeyiyor, bırakıyordu. Şarkısız ve muhabbetsiz kafa çekme dünyadaki en sıkıcı şey olduğu için, bir süre sonra kanepenin üstünde uyuyakaldım.

Babam, serçelerin cıvıldamaya başlamasına kadar içti. Sonra tüfeği omzuna asıp sokaklarda gezindi; gün doğumunda, hiçbirine isabet ettirmeksizin serçelere ateş etti. Bogoljub'un kapısını çaldı ve dışarı çık, kardeşler gibi öpüşelim! diye seslendi. Evin içinden hiçbir hareket gelmediği için ateş ederek pencereleri dağıttı, kapıyı kırıp içeri girdi, kitap rafını devirdi ve tüfekte televizyon ekranına vurdu ama cam kırılmadı. Nihayet Bogoljub'un C-64'ünü fişe taktı, tüfeği uzunlamasına kucağına yerleştirerek, daha ilk denemede BOG'un en yüksek puanını geçti. En sonunda Bogoljub'un Marx-*Töplu Eserler*'ini ateşe verdi ve halının üstüne kakasını yaptı.

Ben ilk kurşun sesleriyle uyanmış, babamı, onun şehir gezintisinde takip etmiştim, ilkönce yalnız başıma, sonradan, bu saatlerde balık avına çıkan bazı yaşlı Vişegradlılarla birlikte. Yaşlılar tuzlu kabbak çekirdeği çıtlattıyor ve bahse giriyordu. Televizyon üstüne bahse tutuşanlar bir iki kişiydi sadece. Ben babamın tetris yeteneğine on bin dinar yatırdım -annem aceleyle cüzdanını unutmuştu- ve kırk beş bin kazandım. Babam tam pantolonunu indirmiş, Bogoljub Balvan'ın koridorunda ıkınırken, Pokor ve Kodro isimli polisler aramıza katıldı, uykulu, solgun ve traşsız. Üniformaları kızarmış ciğer kokuyordu ve sigara içiyorlardı. Babam tuvalet kâğıdını düşünmemişti ama Bogoljub'un atkısı bu işe uygun bir uzunluktaydı. Kullanılmış atkıyı televizyonun etrafına sardı ve polisler babamdan ellerini yıkamasını rica ettiler. Bu böyle olmaz. Özel mülkiyet. Kasten. Ateşe vermek. Para cezası. Bizimle gel.

Babam, Pokor ve Kodro'nun söylediklerini dinledi, tüfeğine yaslandı ve onlara her konuda hak verdi. Ama sonra dürüstçe ve üzgün bir şekilde, orospu çocuğunun bizim evde neler yaptığını, göğüsteki güven kırılmasının kaburga kırılmasından neden daha fazla acı verdiğini, serçelerin azap çeken yaratıklar olduğu için onca serçeyi hayatta bıraktığını ve biricik oğlunun güzel gözlerinin bu reza-

leti seyretmek zorunda kalışından ötürü ne kadar çok utandığını ve hayatı boyunca utanacağını anlattı.

Polisler şapkalarını çıkarıp, şapkanın gölgeliğiyle enselerini kaşıdılar ve sırayla, taranmamış kafalarını salladılar. En sonunda babam omzunu silkti, polislere ellerini gösterdi ve şöyle dedi: Bana şimdi yeniden, bu böyle olmaz, özel mülkiyet falan dersiniz, her türlü cezayı ödemeye hazırım; ama hesabı kapatmadan önce sizinle gelmeyeceğim. Benden çalınanı hiçbir zaman eski haliyle geri alamam. Ondan alacak olduğum her şey yerine koyulabilir; bu yüzden ondan çok şey alacağım.

Pokor ve Kodro, Bogoljub'un mutfağına çekildi ve kahvaltı yaparken durumu görüştü. Balıkçılar taburelerini çıkardı ve etiketsiz bidonlarından bana elma suyu ikram ettiler. Pokor ve Kodro şapkasını tekrar kafasına geçirip selam vermeksizin kahve içmeye giderken, yaşlılar kafasını onaylayarak sallıyordu. Bahsi polisler kaybetmiş, babamı yanlarında götürmemişlerdi.

Başına gelecek olanlar, Bogoljub'un içine doğmuştu. Bakkal dükkâncılığını canı gönülden yapıyor, her zaman aynı koyu kırmızı tulumu giyiyor ve ihtiyaç duyulan her şeyi hemen veya en geç bir gün sonra tedarik edebiliyordu. Elleriyle veya arabayla taşıyabileceği her şeyi dükkândan çıkarmıştı. Gerisini babam boşalttı. Dükkânın camlarını kırdı ve son kaleme varıncaya kadar her şeyi köprüünün üzerinden Drina'ya attı. Çekmeceler, duvar rafları, gazetelikler, bir yere bağlı olmayan her şey kendini nehirde buldu; en sonunda, bir yere bağlı olanlar da. Kimse onu durdurmaya çalışmadı; son olarak dükkânın kapısını yerinden söküp suya atarken, yirmiden fazla adam seyrediyordu.

Kendi evimizde başımıza gelenler şehirde duyulmuştu. İnsanlar babama şnaps ve pırasa ikram ediyor, Amela sıcak ekmek ve tuz getiriyordu. Amela dünyanın en iyi ekmeğini pişiriyor. Yaşlı adamlar başımı okşuyor ve aynı anda ağlayacak ve küfür edecek gibi gözüküyordu. Babam sarhoş haliyle beni kenara çekti ve şöyle dedi: Zoran, ben şimdi gidiyorum, sen Desa Teyze'de kalıyorsun. Geri geleceğim ama önce bizim için her şeyi yeniden bulmam lazım, kendim için "Kapital"i, senin için ise bir anne. Gömleğimin cebine iki yüz

mark koydu ve veda etmek üzere ensemini tuttu. Sonra arabayla iki kere dükkâna çarpıp, korna çalarak şehri terk etti.

Ne olduğunu bilmeme rağmen, peki, ya şimdi? diye sordum Zoran'a. Zoran'ın annesi, babasının şehri terk ettiği gün Bogoljub'la birlikte Saraybosna'ya kaçarken, Desa Teyze'ye Zoran için biraz para bıraktı. Ama Desa parayı, aynı Zoran'ın babasının maçtan sonra Split şehrindeki armut şnapşlarını idare ettiği gibi idare etti. Zoran, teyzesinin evinin tavan arasında uyuyor, kalktıktan sonra ve yatmadan önce kuzenlerini dövüyordu. Zoran yalnızca birisi hak ediyorsa döver. Kuzenlerini palavracı oldukları için dövüyordu, Edin'i ise bale yaptığı için. Ama Edin'in babası olmadığını öğrendiği zaman, ondan özür diledi. Desa, anne ve babasının evini barajın sezonluk işçilerine kiralamıştı. Kocasından boşanmıştı ve barajın yorgun adamlarının yanında çok vakit geçiriyordu. Erkekler Desa'yı hep övüyor. Miki Amca, Desa bizim Marilyn Monroe'muz diyor.

Zoran ayağa kalkarken, hep bal kokan teyzesinde takılı kalmış düşüncelerimi dağıtıyor ve şimdi artık papatya ve hindibayı çekemiyorum, çiçekler bokedir, annem gül pisliğini tercih etti, çiçek yalnızca çiçek değildir diyor.

Bu doğru, onaylıyorum. Çok uzun saçlı Danijela da benim papatyalarım nedeniyle korkutucu bir gülme krizine tutulmuştu.

Zoran süpürgeyi kapıp merdivenin önündeki kabukları süpürüyor. Babası gibi uzun boylu ve beceriksiz: uzun kollar ve bacaklar, vücudunun üst kısmı tıknaz, kulaklarının üstündeki saçlar taranmamış ve sık. Babasının eskimiş kot ceketini en sıcak havalarda bile üstünden çıkarmıyor. Çalılar asfaltı tırmalar gibi bir ses çıkarıyor, öğleden sonra sessizliğindeki tek ses.

Zoran, annemle telefonda konuştuk diyor ve süpürgeyi sallıyor. Geri gelemeyeceğini söylüyor. İnsanlar nedeniyle, şehirdeki konuşmalar falan. Söylenenler doğru değilmiş. Benim Saraybosna'ya taşınmamı istiyor.

Sen ne diyorsun?

Zoran boğazında sert ve tırmalayan bir sesle balgam toplayıp yere tükürüyor. Tamam anne, diyorum, nasıl istersen; ama benim sa-

na söyleyeceklerim, insanların senin hakkında konuştuklarından daha kötü. Bu yüzden de ben hiçbir zaman sana taşınmayacağım, sen de hiçbir zaman bana taşınmayacaksın. Çünkü sana hayatımın sonuna kadar her gün bunu söylemek zorundayım ve her gün sen bana cevap verirken tavuk kafanın nasıl oynadığını görürüm.

Dükkânın çanı çalıyor. Kapının aralığında Stankovski Usta'nın ke-li gözüküyor. Zoran, tatil değil, mola!

Geliyorum, diyor Zoran ve süpürgeyi parmaklığa yaslıyor. Nal sesleri duyuluyor. Musa Hasanagić, kısırağı Karnabahar'ı dizginlerinden tutmuş meydandan geçiriyor. Zoran'la el sıkışarak selamlaşıyorlar. Musa silindir şapkasını çıkarıyor ve Zoran kısırağın alnındaki beyaz lekeyi okşuyor.

Zoran çok fazla hikâye bilmiyor. Bunun nedeni, kendi hayatında inanılmaz bir olay yaşamış olması ve artık yeni bir şey uydurmak zorunda olmaması. Aldatılmış babasının Bogoljub Balvan'dan nasıl intikam aldığına gelince, bu hikâyeyi habire anlatabilir. Anlatması bazen iki dakika bile sürmüyor; tetris oynanmıyor ve hiçbir şey nehre atılmıyor bu kısa halinde hikâyenin. Zoran'ın babası tüm gün boyunca tüfeğini parlatıyor ve gözyaşlarını tüfeğinin üstüne akıtıyor, sonra tekrar parlatıyor ve tekrar ağlıyor. Hikâye, Zoran'ın babasına dizlerinin üstünde, namluyu ağzından çıkarması için yalvarmasıyla son buluyor.

Zoran ve Musa ciddi bir tavırla vedalaşıyor; Zoran benimle de el sıkışıyor, başını sallıyor ve dükkânın içinde kayboluyor. Eve doğru yola koyuluyorum. Bir yolcu otobüsü önümdeki köşeyi dönüyor; şoförün başında bir kasket var. Bıyıklı, kolları uzun, uzun parmakları direksiyonda, kasketinin altından gözüken ve kulaklarının üstüne sarkan siyah saçları var. Aynı oğlununkiler gibi.

Herhangi bir yerde bir hikâye olduğu zaman, ben hemen herhangi bir yerdeyim.

Ama bir zamanların korkulan üçlük şutörü ve kötü nişancı, suaygırı lakaplı Milenko Pavlović direksiyon başında ne arıyor? Hemen dükkâna geri dönüp Zoran'a babasının tekrar geri döndüğünü söylemem gerekmiyor mu? Bu sefer planlanandan daha erken değil, tersine bir yıl geç.

Bir şey ne zaman bir olay, ne zaman bir serüvendir?

Tito yoldaşın kaç ölümü var ve geçmişin

kutlanan üçlük şutörü, Centrottrans otobüsünün

direksiyonuna nasıl geçti?

Bay Fazlagić'in sınıfa fırtına gibi girmesi bir olaydır. Dakik Bay Fazlagić elinde sırlıslıklam bir süngerle, dalıyor sınıfa, sanki öğretmen değil de ateş almış bir yazı tahtasını söndürmek isteyen bir itfaiyeci gibi hızla yazı tahtasına koşturuyor. Her gün Hırvatça dersimizin olması nedeniyle Bay Fazlagić her gün tahtayı söndürmek ve binlerce örnek cümleyle imlamızı kurtarmak üzere çıkıp geliyor. Bay Fazlagić belki iyi bir itfaiye öğretmeni, bu, tam olarak bilinemez; çünkü Bay Fazlagić'in kurtarma çabaları çoğumuzda etkisiz kalıyor. Dünyanın tüm Bay Fazlagić'lerine meydan okuyarak ċ ile ċ arasındaki farkı hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz ve ayrıca yazı tahtamız da hiç yanmadı.

Edin ve ben bunu defalarca denedik. İlkönce matematik defter-

leriyle, sonra Edin'in annesinin garajından getirdiği yarım Cola şişesi benzinle. Benim kuşkularım vardı: Böyle bir yazı tahtası ahşap değildir; pirinçten yapılmış bir yazı tahtasını ateşe vermek için ne kadar benzin lazım biliyor musun? Bir benzin istasyonunu pirincin üstüne döksen, yine de yanmaz dedim ve pirinç kelimesini o kadar çok tekrarladım ki, Edin Colabenzini gözlerini kısıp ışığa tuttu ve aslında doğru dedi, başını salladı. Pirinçle cam kesebilirsin ve cam da yanmaz, pirinç neden yansın ki; hadi bu zimbirtıyı Ćika* Spok'a satalım ya da bir kurbağa yakalım.

Benzin alkoldür ve Ćika Spok her şehrin ihtiyaç duyduğu bir ayaş. Ćika Spok başparmağını kulağına ve serçeparmağını dudaklarına tutarak gecenin geç saatlerine kadar yıldızlarla konuşuyor ve Büyükeyy'yı pohpohlayarak ona söz veriyor: Günün birinde çok gururlu bir silahım olacak ve ben o silahla senin işini bitirip kendime yıldız ayısından bir kasket yapacağım.

Belki bunlar tam tamına onun kelimeleri değil; ama ne zaman onun bağırılarıyla uykudan uyansam, o ayaşa sövmesin, ayıdan kuşkulanmasın, ayıyı yalnızca kaderiyle ilgili olarak tarafsız bir şekilde bilgilendirsın istiyorum: Üstündeki yıldızlar benim yıldızlarım; seni gidi hırsız hayvan! Her gece şişeleri etrafa fırlatıp ayının annesinden ve derisini yüzmekten bahseder şekilde küfretmesini ve yatağı olan park banklarına kusmasını ve kendi kusmuğunun içinde uyumasını istemiyorum.

Edin'le birlikte kurbağa lehine ve Ćika Spok aleyhine karar verdik. Ćika Spok cami duvarına yaslanmış, huzurlu bir şekilde uyuyordu. Bir kurbağa yakalamamız iki saat sürdü. Bir kibrit yaktım, sonra ikincisini. Kurbağa o anda, hayatı ve içinde bulunduğu aptalca durum hakkında düşünmüş olmalı. Nehrin kıyısında yanaklarını şişirip diliyle böcek avlamak yerine, bir karton kutunun içinde otururken benzinle duş yapmış ve siyah saçlı iki kafanın, heyecan uyandıran bir patlama beklentisiyle sırtına yanan ahşap çubuklar atmasını seyrediyordu. Dördüncü ve beşinci kibrit de söndü; benzin çürümüş elma suyu gibi kokuyordu.

Hiç kıpırdamadan kaderi üzerine düşünen bir kurbağanın üzeri-

* Amca. (ç.n.)

ne kibrit atılınca, insan bu kurbağaya çok çabuk acıyor ama yine de, bir kibrit denemesi daha yapıyor. Nihayet ondan sonra kurbağa küçük havuzuna kavuşuyor, biten Cola şişesi suya atılıyor ve karton ateşe veriliyor.

Yeni ders yılının ilk gününde Sırp Hırvatça öğretmenimizin merdivene çıkıp Tito yoldaşın resmini indirmesi de bir olaydı. Resmi göbeğine yapıştırarak önünde tuttu ve tören sesiyle Tito'nun büyük yüzüne, vatkalارına ve apoletlerine şöyle dedi: Bugünden itibaren bana Öğretmen Yoldaş değil, Bay Fazlagić diye hitap edeceksiniz, anlaşıldı mı?

Yetişkinlerin, törensel sesle konuştuktan sonra verdikleri aranın sona ermesini bekleyip parmağımı şıklattım ve bize, söyleyecek bir sözün varsa ayağa kalkacaksınız şeklinde öğrettikleri gibi ayağa kalktım: Artık Öğretmen Yoldaş olmayan Bay Fazlagić, artık yoldaş olmayan Tito ne kadar kirli?

Düştünceli bir edayla başparmağımı çenemin altına, işaretparmağımı ise sıkılmış dudaklarımla üstüne koydum ve insanın, bir sonraki cümlesine "farz edelim ki" diye başlayacağı zaman vereceği gibi bir ara verdim.

Farz edelim ki, Tito tamamıyla kirlenmiş değil, o zaman onu götürmek zorunda değilsiniz. Biz, onun izci arkadaşları dedim ve bir halk şarkıcısı gibi kollarımı iki yana açtım, eski başkanımızı helada çabucak fırçalayıp temizleyebiliriz.

Haklarında konuşulan izcilerin, hiç de arkadaşça olmayan bir şekilde gözlerini devirdiğini görür gibi oluyordum ve zaten kimsenin yetişemeyeceği bir durumda önde gittiğim tuhaflik listesinde adımın yanına birkaç puan daha yazdırdım. Edin her gün uzun teneffüste bir çiğ yumurta içiyor, böcek bacaklıkları topluyor ve bale yapıyordu; ama buna rağmen sıralamada çok arkamdaydı. Edin dış görünüşüyle bile puan topluyordu: çelimsiz, kemikli, solgun, şakakları ve dışarı fırlamış gözbebekleri aynı atlarda olduğu gibi mavi damarlı. Hiçbir hareketi akıcı değildi; balede ne öğrendiğini anlayamıyordum. Sırlardan oluşan birisi gibi duvarın yanı sıra köşeli adımlarla sessizce gider, ajan olmak istediği için, sola, sağa, gökyüzüne, her tarafa bakardı. Aleksandar, kadınlar 007'ye deli oluyor ve ben

kalp atışı hariç her sesi taklit edebiliyorum. Gerçekten de, Edin'in ağzından sürekli birtakım sesler çıkardı. Hareketsiz durduğu zaman bile hareketsiz durmaz, ısıklılar, mırıldanır, takırdar, cıvıldardı; ve bunu o kadar sessizce yapardı ki, kulağınızı ağzının çok yakınına götürmezseniz, hiçbir şey fark etmezsiniz. Birlikte olduğumuz zamanlarda savrukluğu kaybolur, daha sağlıklı görünür, daha yavaş konuşur, biyolojiyle ve kadın vücuduyla ilgili çok şey bilirdi. Örneğin kadınların her otuz günde bir kanayan bir yarası olduğunu ve bunun, eğer dünya herhangi bir sebepten dolayı otuz kez daha hızlı dönmeye başlarsa çok tehlikeli olabileceğini.

Bay Fazlagić hâlâ bana bakıyordu. Sınıftakiler de bana bakıyordu; demek ki, konuşmaya devam etmem bekleniyordu. Gösterilen ilgiden cesaretlenerek, Tito'nun fırçalanmasına, eğer hâlâ var olsaydı parti komitesi de onay verirdi dedim. Ve Büyükanne'ne, artık yoldaş olmayan Tito, yani Bay Broz'un dersten uzak kalacağı süre için goblen halılarından birisini ödünç verip veremeyeceğini sorabilirim. Fırtınada bir gemiyi gösteren güzel bir tane var. Duvardaki lekeden daha iyidir.

Üç kere kırılmış burnuyla gurur duyan Vokoje Wurm, kafamın arkasına attığı buruşturulmuş bir kâğıtla ölüm tehdidini yolladı. Kâğıtta okuldan sonra beni bekleyen işkence metotları vardı ve ayrıca o kırık dökük yazısıyla bana çokbilmiş ve komünist domuzu di-yordu.

Benim buruşturulmuş cevabım onu ıskaladı.

Gerçeği söylemek gerekirse Tito, okulun bu ilk gününde arkasından bir leke bırakmamıştı. Lekeler kirli şeylerdir; oysa Tito'nun sırtının arkasındaki duvar temizdi: bej rengindeki duvar tarafından çerçevelenen beyaz bir dikdörtgen. Bu beyaz kesim, Tito tarafından korunduğu için temiz kalmıştı.

Tito bizi, yani izcilerini de korumuştur.

Tito, kendisini bize siper edip, bize veya Kızıl Yıldız'a karşı olan muhaliflere Bruce Lee tekmesi atmadığı halde, böyle söyleniyor. Tito gençliği ilerleme için ilerici buluyor ve Yugoslavya'nın neşesi olarak görüyordu. Yaş gününü bile gençliğin gününe taşımıştı. Birçok fotoğrafta izcilerle beraber gözüküyordu. Tito da izciler de gülüyor-

du ve fotoğrafın altında Tito ve izcilerin güldüğü yazılıydı.

Ben Tito'yla bir kez karşılaştım. Ama bu pek sayılmaz; çünkü o zamanlar bir bebektim ve hatırlanmayan bir karşılaşma oldukça sefil bir karşılaşmadır. Büyükbaba Slavko, Tito'nun Vişegrad ziyareti sırasında, üstü açık, beyaz Mercedes'ile yoldan geçerken bana el salladığını iddia etti. Tito'yla bir saat boyunca Hotel Vişegrad'ta demiryolu hattının kapatılması hakkında tartıştığını da iddia etti. O bile Tito'ya karşı güçsüz kaldı ve bir süre sonra şehrimizin içinden hiç tren geçmez oldu. Büyükbaba Rafik işini kaybetti.

Tito kadar yaşlandığım zaman, benim de arkasında ayakta durulabilecek, üstü açık, beyaz bir Limuzin'im olacak. Edin politik çizgiye sadık şoförüm, en iyi arkadaşım, ajanım ve kuş sesleri ile kadın vücudu hakkında çok şey bildiği için biyoloji bakanlığından sorumlu kişi olacak.

Çerçeveli yoldaşımız temizlenmedi. Bunu, annesi Yugoslavya Komünistler Birliği Yerel Komitesi'nin uzman politik danışmanı olanlar ve büyükbabaları her şeyi açıklayamayanlar da anladı. Tito'yla başka bir şey oldu. Bizim Tito'muz bir kez daha öldü. Resimleri sınıflardan kaldırılan Josip Broz Tito üçüncü kez öldü.

Edin omzuma dokundu. Pısst... Aleks, Vokoje Wurm'a ne yazdın? Hiçbir şey; imla hatalarını düzelttim.

Tito'nun ilk ölümü 4 Mayıs 1980 tarihinde, saat 15.05'teydi. Ama o gün yalnızca bedeni öldü. Her yıl 4 Mayıs'ta saat 15.05'te dünyadaki ve uzaydaki tüm insanlar hareketsiz duruyor ve Tito'yu anıyor. Amerika, Sovyetler Birliği ve Jüpiter dışında; çünkü Jüpiter'de hayat mümkün değil. Sirenler çalıyor, arabalar yollarına devam etmiyor ve ben, saygı duruşunu sonlandırmak ve herhangi bir kişiyi etkilemek üzere hafızamda acıklı bir Marx alıntısı arıyorum. Bugüne kadar aklıma gelen bir şey olmadı.

Karl Marx acıklı tek bir cümle bile yazmadı.

Tito birinci ölümünden sonra bir bavul dolusu konuşma ve makaleyle kalbimize taşındı ve orada kendisi için fikirlerden oluşan ihtişamlı bir villa yaptı. Büyükbaba Slavko villayı şöyle tarif ediyor-

du: Duvarlar ekonomik projelerden, çatı tuğlaları barış mesajlarından oluşuyor ve kırmızı pencerelerden gelincikler, güzel bir geleceğe yönelik parolalar ve içinden sonsuz kredi çekilebilen bir kuyu gözüküyor. Seneler geçtikçe giderek daha çok insan kendi canının istediğini yapmaya ve giderek daha az insan Tito'nun fikirlerine ilgi duymaya başladı. Hiç kimse bir fikre ilgi duymazsa, o zaman o fikir ölüdür.

Tito ikinci kere böyle öldü.

Fakat hâlâ şiirlerde, gazete makalelerinde ve kitaplarda yaşamaya devam ediyordu. Ama bir süre sonra, bu kitaplara sahip olmamak ve bu şiirleri okumamış bulunmak doğru sayılır oldu. Sonra, eskiden yasak olan kitapları rafa koymak daha doğru oldu ve günün birinde, insanların eskiden yazılması yasak olan gazete makalelerini ve kitapları kendilerinin yazması en doğru şey oldu. Büyükbaba'nın ölümünden sonra bu konuları bana anlatan annemdi. Annem siyasetbilimciydi ve bu konuları biliyordu. Büyükbaba annem için Marksist deyip sevinirdi. Annemin kendisi sevinmiyordu. Eskiden bana annemin mesleği sorulduğunda, Yugoslavya Komünistler Birliği'nin Yerel Komitesi'nin Uzman Danışmanı ve Yerel Komite'nin sekreterleri ve başkanı olacak boş kafalıların konuşmalarını yazıyor diyordum. Boş kafalı lafını yüksek sesle söylemiyor ama annem yüzlerce kez kafalarının boşluğu hakkında şikâyetle bulunduğu için öyle olduklarını biliyordum, RüzgarTeyzekadarhızlı olarak. Boş beyin, eksik hafıza, söz vermek ve yapmak arasındaki uçurum, delik cüzdan ve en önemlisi: Dipsiz delik gibi içerler ama mantıklı tek bir cümleyi kâğıda dökemezler.

Bugün bana annemin mesleği sorulursa genelde, yorgun diyorum. İnsanın en yorgun hali, hep çok çalıştığı ve hep çok çalıştığı hakkında konuştuğu zaman oluyor. Çalışmak yaşlandırıyor. Annemle babam işten eve gelip iş hakkında konuşuyor. Babam gömleğini çıkarıyor ve banyoda ayaklarını yıkıyor. Babam, ahşabın dövülerek mobilya yapıldığı bir fabrikada çalışıyor ama maalesef oduncu değil; gömlek giymiş olarak masa takvimli bir odada hesap makinelelerinin arasında oturuyor. Evde hiç gömlek giymiyor ve atölyesinde çalışıyor; ama bunun adına iş demiyor. Rakamlara hükümetimize olduğundan daha fazla gıcık olduğunu söylüyor. Babam gözlüğünü te-

mizliyor ve kısa mesafeden gözlük camlarının üzerindeki lekeleri ararken yüzünü buruşturuyor. Onun yaşına geldiğimde, benim de şakaklarım kırılmış olacak. Annemin yaşına geldiğimde, ben de bir saat boyunca sürekli dertlerden bahsedebileceğim; yalnız, bunlar benim kendi dertlerim olmayacak. Annem aslında buz dansçısı olmalıymış. Şimdi buz üstünde kayar gibi mahkememizde koşturup yoruluyor. Bu yasama o kadar beceriksiz ki, insana neredeyse sempatik geliyor diyor. Akşamları iş için ekmek hazırlıyor ve hep aynı cümleyi söylüyor: İş ekmeğine yağ süreyim bari. Aynı babamın ayaklarını yıkaması gibi. Ekmeklere neden kendisi ve babam için yağ sürmediğini soruyorum kendime. Bir seferinde, işin bir şey yemesi gerekmez dedim; annem ise, sen öyle zannet, beni her gün yiyip bitiriyor diye cevap verdi.

Marksist ideolojinin pratikteki uygulaması olan kendi kendisini yöneten sosyalizm, Tito'nun dış politikası ve bir balığın en iyi nasıl temizleneceği konularında en severek konuştuğum kişi Büyükbaba'ydı. Babamla böylesi konuşmalar çok zor oluyordu. Benimle konuşmaya niyetlense bile, ehliyetsizliği fark edilmesin diye elinden geleni yapardı. Yugoslavya yerine, isimsiz bir krallıktan bahsedirdi; bu krallıkta bazı şeyler vardı ki, bunlara ad koymak yasaktı ve bazı adlar vardı ki, bunlara karşılık gelen bir şey yoktu. Eğer birisi, bu dünyadaki isimsiz bir şey için bir kelime bulursa, ceza olarak aynı şekilde ismi olmayan ve onun için "çıplak ada" olarak tanımlanan bir adaya gönderilirdi.

İyi hikâyeler anlatabilmek kalıtsaldır; ama bazen bir nesil atlatabilir.

Tito en uzun, okul kitaplarımızda yaşadı. Tarih, Hırvatça, hatta Matematik bile onsuz olmuyordu. Jajce ile Bihać arasındaki mesafe 160 kilometredir. Bir Yugo saatte 80 kilometre hızla Jajce'den Bihać'a gidiyor. Aynı zamanda Josip Broz Tito'muz saatte 10 kilometre kadar sabit bir hızla Bihać'dan Jajce'ye yürüyor. Kaçıncı kilometrede karşılaşırlar?

Bu konuyla ilgili olarak bilgisizliğimin üzerini örtmek için, bir Yugo'yla Tito'nun aynı yol üzerinde olamayacağını, başkanımızın bir yürüyüş yapması durumunda o yolun trafiğe kapatılacağını belirte-

rek kızmış gibi yaptım ve son derece onayladığım bir güvenlik uygulaması diye ekledim.

Ama matematik öğretmenleri acımasız oluyor.

Yeni bir öğretmen Tito'nun tarih kitabındaki hayatına kızarak o denli yüksek sesle bağırmişti ki, sesi okul müdürünün odasından taşmış, koridorda bile yankılanmıştı. Ben tarihçiyim, masal anlatamam!

Büyükbaba Slavko'ya Tarihçi'yi anlattım ve ertesi gün Büyükbaba beni okuldan almaya geldi. Gözlüklü, paltolu, ihtiyacı olmadığı halde bastonlu, şapkalı ve sayısız parti madalyasını takmış şekilde. Daha önce koridorda Büyükbaba'nın sesi duyulmuş, Tarihçi'nin sesi ise duyulmamıştı.

Tito televizyon programlarında da üçüncü hayatını yaşıyordu. Partizan filmleri o kadar sık gösteriliyordu ki, bazılarında filmi seyrederken oyuncularla aynı anda ben de aynı şeyleri söyleyebiliyordum. En sevdiğim filmin ismi "Neretva Muharebesi". Neretva, neredeyse Drina kadar yeşil ve Mostar'daki en güzel köprüsünün bizim köprümüzden on tane daha az kemeri var. Mostar'a geçen sene sınıf gezisi yaptık. Adamakıllı yüksek olan bu köprüden suya atlıyor gençler ve herkes alkışlıyor. Filmde tifo hastalarından oluşan bir ordu nehre atlıyor ve liderleri, beni takip edin, tifo hastaları, su bizi özgürlüğe götürecektir diye seslendikten sonra boğuluyor. "Muharebe"den başka bir laf: Halkımız öldürüldüğü zaman bile şarkı söyler. Marx bu filmi görmüş olsaydı, belki acıklı bir cümle aklına gelirdi.

Tifoya yakalanmamak için yemekten önce ellerimi yıkıyorum.

En çok sevdiğim ikinci filmde madenciler, inanılmaz miktarda dinamit lokumuyla inanılmaz miktarda Nazi'yi havaya uçuruyor. Madencilerin birisi, madenciler tıpkı bahriyelilerin denizin dibinde kaldığı gibi ocakta kalır diyor. Bir Alman askeri uzaklara bakıyor ve şöyle konuşuyor: Ve yine de biz suçluyuz. Çünkü saf ve güçsüzdük. Güçsüzlerin tarihte yeri yok. Üzüldüğüm tek şey, bir madenci olarak değil, bir asker olarak ölecek olmam.

Tito anma törenlerinde, gösteri törenlerinde ve tatil törenlerinde de yaşıyordu. Ütüsüz gömlek giymiş yaşlıca adamların ve saçları hem boyalı hem permalı kadınların duman altı olmuş arka odalarda yaptıkları ve benim de annemin yanında sonsuz saatler geçirdiğim

kederli toplantılarda. Buralarda domuz jambonu yenir ve eski zamanlar, evet, eski zamanlar, hey gidi eski zamanlar diye homurdanı-lırdı. Büyükbaba Slavko bile huysuzlaşır, her şeyden şikâyet eder ve bana mızımız, neşesiz, üstelik her zamankinden on yıl daha solmuş-yaşlanmış gelirdi. Ertesi sabah öksürürdüm ve gözlerim kıpkırmızı olurdu.

Geçen yaz, Büyükbaba'nın ölümünden iki hafta sonra, annemle birlikte eski şehir kütüphanesinin bodrumundaki bilmemkimlerin toplantısına gitmemekte ilk kez direttim. Büyükbaba da artık gitmek zorunda değil! İnadımı sürdürdüm; annem hayal kırıklığına uğramış gibi değil, korkmuş gibi gözüküyordu. Giyindi, yatak odasındaki ay-nanın önünde tırnaklarını kırmızıya boyadı ve yatak odasının kapı-sını kapattı. Vedalaşmak üzere beni kucaklarken şarap kokuyordu. Yıldızlı bayrağımızın resmini yaptım; ama hep annemin kırmızı tır-naklarını düşünüyordum. En sonunda artık dayanamadım ve babam evde olduğunu itiraf edene ve benimle birlikte annemi almaya gide-ceğine söz verene kadar atölyenin kapısına vurdum.

Kütüphane bodrumunun bir kalorifer borusunda Yugoslav bay-rağı asılıydı ve gözlüğü burnunun ucunda duran bir adam kocaman bir dosyanın içinden yüksek sesle bir şeyler okuyordu. Buna rağ-men gramofonu kimse kapatmıyordu. Tabaklardaki küp küp peynir-lere kürdanlar batırılmış, kürdanlar ise Tito'nun portresini taşıyan el işi bayrakçıklarla süslenmişti. Annem parmaklarıyla müziğin ritmi-ne tempo tutuyordu. Salondaki tek kadın ve altmış yaşın altındaki tek kişiydi. Evden buraya gelirken kendisine yeni bir saç modeli yapmış olmalıydı. Babam girişte durdu ve arabanın anahtarıyla oy-namaya başladı. Annem bizi fark edince yavaşça kalktı ve çantası-na uzandı. Kimseye veda etmedi. Kimse de ona veda etmedi. Birisi öksürdü ve başka birisi kalkarak plağın arkasını çevirdi. Bu, anne-min son toplantısı oldu. Bundan dolayı özellikle mutlu mu yoksa üz-gün mü olduğunu anlayamadım; belki benim günün birinde büyü-meye son vereceğim gibi toplantılara basitçe son verdi. Ve kütüpha-ne bodrumunda yeni bir saç modeli diye bir şey de hiç olmamıştı. Yalnızca, duman altı olmuş bu yerin ışığında annem bambaşka gö-rünüyordu.

Tito'nun pek çok fotoğrafı da geriye kalmıştı, bürolarda, vitrinlerde, oturma odalarında aile fotoğraflarının yanında ve okullarda. Tito bir yatın üstünde, Tito konuşma kürsüsünün arkasında, Tito kendisine çiçek veren bir kızla birlikte ve Tito, E. T.* ile el ele yapboz oyunu olarak. Okullardan resimleri kaldırıldığı zaman Tito üçüncü kere öldü. Fizo lakaplı Jelenić yoldaş, yoldaş olarak kaldı ve okulun bu ilk gününde Tito'nun fotoğrafını –amiral üniforması içinde ve yanında bir kurt köpeği var– duvarda bırakan tek öğretmendi. Fizo selam vermeksizin kürsüsünün arkasına dikildi, gözlüğünü taktı ve sınıf defterine bir şeyler kaydetti. Okulun en sert öğretmeni kafasını kaldırmadan, herkes bir çalışma defteri ve bir formül defteri tutacak dedi; bu yıl zor geçecek.

Artık yoldaş olmayan öğretmen Bay Fazlagić, o gün Tito'nun yalnızca altın çerçeveli çelikten alını duvardan indirmekle kalmadı, ayrıca cam vitrinden, her geçit töreninde öğrenci sıralarının en başında taşınan kıvrıl bayrağı da kaldırdı. Biz izcilerin Tito'yu temizleyebileceğine ilişkin önerim üzerine büyük bir ciddiyetle uzun ve ciddi bir konuşmaya girişti: Bu, ciddi bir konu, Aleksandar Krsmanović ve ironik yaklaşımın son derece uygunsuz. Sistemde ciddi değişiklikler oluyor. Yeni unvanlar ve şahıs kültüründen arta kalanların temizlenmesi, demokratikleşme sürecinin ciddiye alınması gereken öğeleridir! Öğretmen dudaklar açılıp kapanmaya devam ediyor, öğretmen ağız, uzun bir cümleyi başka bir uzun cümlemin arkasına ekliyordu. Bay Fazlagić fotoğrafı birkaç kez yere bıraktı ve kollarını salladı. Ama orada bırakmak yerine, konuşması sırasında her seferinde tekrar yerden kaldırdı ve teneffüse kadar elinde tuttu.

Konunun, sistemin, yeni unvanların ve şahıs kültürünün ciddiyetini anladığımı göstermek üzere, ertesi gün okula, bana çok dar gelen ama benim görüşüme göre hâlâ gösterişli olan, koyu mavi izci üniformamla geldim ve Bay Fazlagić'in dersinde en ön sıraya, Büyükbaba'nın hep istediği gibi sosyalist bir diklikle oturdum. Tırnaklarımı bile fırçalayarak temizlemiştim. Sınıflarda hijyenden sorumlu görevlilerin bulunduğu zamanlar zorunlu olduğu gibi, parmaklarımı birbi-

* Spielberg'in ünlü filmindeki uzaylı. (ç.n.)

rinden ayırarak önümdeki masanın üstüne yerleştirdim. Bay Fazlagiç'in sınıfa yönelik sorduğu ilk soruda ayağa fırlayıp konuşmaya başladım: Şimdi emek ürününden artakalanları inceleyelim. Geriye dehşet verici bir fiziksel varlıktan başka hiçbir şey kalmamıştır; farklılaşmamış insani emek gücünün yalnızca basit bir sofrası. Yani insani emek gücünün, tüketilme şekline bakılmaksızın tüketilmesi.*

Okuldan sonra üç saat ceza. Üç öğretmen başımda duruyor, asık suratlarla sosyo-politik ideoloji değişimiyle ve dönüşümle ilgili nutuk çekiyor ve beni, eğer akıllanmazsan, okuldan sonra her gün buradasın diye tehdit ediyordu.

Öğrenciler tıpkı bahriyelilerin denizin dibinde kaldığı gibi okulda kalır dedim ve yanaklarımın üstüne kırmızı keçeli kalemle birer çapraz çizgi çektim. Üzülüğüm tek şey, bir madenci olarak değil, bir öğrenci olarak ölecek olmamdı.

Bunun üzerine yeni nutuklar başladı; ama sonra, öğretmenlerin de bir özel hayatı olduğu için eve gitmeme izin verildi. Provokasyon, aile içinde beyin yıkaması, politik ideoloji değişimi ve dönüşüm gibi kelimelerin anlamını daha ayrıntılı incelemeye karar verdim. İronik kelimesinin anlamını kavradım. İronik, karşılığında bir cevap değil, bela alınan bir soruya deniliyor.

Edin bana dönüyor ve Jasna'nın gömleği diyor. Biyolojinin Şef Yoldaşı Edin bana, Jasna'nın gömleğindeki bombeyi açıklıyor. Cuma gününün üçüncü dersi, Bay Fazlagiç yazı tahtasını öyle aceleyle siliyor ki, süngerin suyu gömleğinin kolundan içeri akıyor. Edin'le çabucak aynı görüşteyiz: Bombe, Jasna'nın gömleği için iyi bir kelime değil. Bombe araba kapısını anımsattığı için yanlış; oysa Jasna'nın gömleğinde günbegün gerçekleşen değişikliğin araba tamiratıyla bir ilgisi yoktu. Jasna'nın kırmızı gömleğinin eğrilmiş akslarla da bir ilgisi yok. Jasna'nın yanında Edin'le ikimizin, neden bu kız hem dünyanın en önemli, hem de aynı zamanda en önemsiz şeyi gibi davrandığımızı Edin benden biraz daha iyi kavramış durumda. Jasna'nın gömleğinin altındaki teknik olmayan şeyi kullanmak, ekmek hamuru gibidir; ya da bir köpeği okşamak veya bir radyo istasyonunu aramak gibidir diye Edin bana açıklıyor. Biyolojinin Şef Yoldaşı, yu-

* Bu konuşma tümüyle Marx'tan alıntıdır. (y.h.n.)

muşak olmak lazım ve itinalı dokunmaya kusursuz hâkim olmalısın; aksi halde senden kaçıp giderler diye fısıldıyor ve hülyalı bakışlarla Jasna'yı süzüyor. Bir dokunsam diye içini çekiyor, ondan sonra gebersem de gam yemem.

“İtinalı” kelimesini Edin’in ağzından daha önce hiç duymadım. Sesini “kusursuz” derken biraz yükseltince, Bay Fazlagić anahtar destesini şiddetle öğretmen kürsüsünün üstüne fırlatıyor. Sessizlik. Anzısın. İtinalı.

Anahtar destesi bir serüven. Edin için, benim için ve Jasna için. Çünkü Bay Fazlagić’in böylesine öfkeli olması Edin’le, benle ve Jasna’yla ilgili. Eski yoldaş öğretmen öfkeli olma konusunda zaten rakipsiz. Haftada en az bir kere titreyen bir sesle, siz beni sonunda Sokolac’a götüreceksiniz! öngörüsünde bulunuyor. “Siz” ile bizi kastediyor, yazı tahtasını ateşe vermeyi denerken yakaladığı bizi veya Tito’nun üçüncü ölümünden sonra, bundan böyle Kiril alfabesiyle yazılmayacak şeklindeki kesin talimata rağmen yılın ilk kompozisyonunu kolektif olarak Kiril alfabesiyle yazan bizi. Ve Sokolac’ta bir tımarhane var. Oraya Adolf Hitler’ler tıkılıyor veya kendisini bir sandalye zanneden insanlar. Bay Fazlagić de oraya gitmeyi başaracak. Sinirleri Sokolac’a yaklaştığı zamanlarda bazı eşyaları kürsünün üstüne çarpıyor. Açık elini, sınıf defterini, son zamanlarda şu veya bu açıdan örnek ülke olarak gösterdiği Türkiye’nin haritasını. Bugün on dört kilo ağırlığındaki anahtar destesini çarptı. Bu kadar anahtarla herhalde Yugoslavya’nın tümünün ve Türkiye’nin yarısının kapıları açılabilir. Anahtar destesinin patlamasının yankılanması henüz geçmeden haykırmaya başlıyor: Kusursuz? Nedir kusursuz olan, Edin ve neye dokunmak istiyorsun? Notların açıkçası kusursuz olmaktan çok uzak ve illa bir şeye dokunacaksan kitaplarına dokun!

Gürültü ve bağırıtı Edin’i korkutuyor. Edin ayağa fırlayıp tek ayağı üzerinde dönüyor, göğsünü öne çıkartıyor ve kollarını iki yana açarak, hiçbir şeye dokunmak istemiyorum ve “kusursuz” diye nitelediğim şey taşınmamızdı; annemle ben taşınıyoruz ve Aleksandar yardım edecek, bunun için kusursuz dedim diye bağırıyor.

Edin esasında taşınmıyor ama taşınma iyi bir bahane. Bay Fazlagić daha fazla sormuyor ve yalnızca, bunu teneffüste konuşun diyor.

Yılın bu ilk sıcak haftaları taşınma zamanı. Bir ilkbahar gripi kadar bulaşıcı bir yola koyulma hastalığı baş gösterdi. Bu durum tüm ailelere bulaştı; insan bu kadar yük altında arabaları bile tanıyamıyor. İnsanlar şehri o denli büyük bir acele ve ısrarla terk ediyor ki, geride kalanlara “hoşça kalın” diyecek vakit bile bulamıyor. Halılarını, kanepelerini bir selden kurtarma telaşı içindeymiş gibi yola koyuluyorlar. Kanepeleri yükleme fikrini iyi buluyorum. Büyükanne’ye gittiğimde, hep Büyükbaba’nın kanepesinin üstünde oturuyorum. Televizyon seyredirken, yemek yerken, uyurken ve kalbimin durup durmadığını dinlerken. Lada ve Yugo’lar öylesine yüklü ki, arabaların altı benzin istasyonundaki tümsekli asfalta sürtüyor. Bu yol, arabaları Titovo Użice’ye veya hatta Belgrad’a veya Bulgaristan’a ve daha önce saparlarsa Veletovo’ya götürür. Ama içimden bir ses bana, oraya kimsenin gitmek istemediğini söylüyor. İnsanların nereye gitmek istediğini Edin’le Zoran bilmiyor; annemle babam da bilmiyor. Dün okuldan sonra, okulun hademesi Kostina’ya, insanların tatile nereye gittiklerini sorduğumda, benden korkuyormuş gibi tedirgin bir şekilde güldü.

Edin’le birlikte dün bütün günü benzin istasyonunun önünde geçirdik. Vişegrad’da herkes oradaki yolu bilir; ayağını gazdan çekersin ve egzozun düşmez, yerinde kalır. Ancak dün insanlar yollarını unutmuştu sanki; yüklü arabalarıyla tümseğin üstünden hızla geçiyor ve arabalarının altını çarpıyordu. Yolum karşı tarafında yaşlı bir kadın açık pencerenin alt pervazına bir yastık yerleştirdi ve bir şey kaçırmamak için iyice dışarıya sarktı. Akşamüzeri artık bavullarını arabanın üstüne yüklemiş olarak geçen kimse kalmamıştı. Bir ağaçkakan üstümüzden uçtu ve kendimi şu veya bu kuşlar üzerine düşünmek zorunda hissettim. Bazı kuşlar soğuğa rağmen kışları burada geçiriyor, bazıları ise sıcak yerlere uçuyor. Acaba bazı kuşlar direklerin üstünde oturup, bizim arabalara baktığımız gibi diğer kuşların arkasından bakıyor mu? Diğer kuşlar güneydeki yerlerle ilgili, haydi, şimdi çabucak güneşe uçalım, hindistancevizleri arasına yuvamızı kuralım ve artık yalnızca mandalina yiyelim diye şarkı söylerken nahoş bir hisse kapılıyor mu burada kalanlar? Gözbebeklerini fırıl fırıl devirip, haydi oradan, sizi kendini beğenmiş gösterişçi-

ler diyor mu? Bazı kuşların geride kalması diğerlerini ilgilendirmiyor; onlara, burada gaganız donacağına siz de gelebilirsiniz diye öterek fikirlerini söylüyorlar. Edin'e soruyorum: Kuşlar gözbebeklerini devirebilirler mi?

Danilo Gorki'nin Golf'ü benzin istasyonuna öyle bir hızla yaklaştı ki, Edin ve ben ayağa kalkıp yoldan birkaç adım yana çekildik. Danilo bizim komşumuz; yaşlı Mirela'nın oğlu ve Mündung* isimli restoranda garson. Son kız arkadaşının ona yazdığı bir veda mektubu sayesinde şehrin yarısının tanıdığı bir delikanlı. Mektup, Danilo'nun penceresinin önündeki sokağa boyayla yazılmış tek bir cümleden ibaretti.

Danilo'nun Golf'ünün altı en büyük tümseğe çarptı. Danilo durdu ve artık arabasına ait bir parça olmayan egzoza bir tekme attı. Edin ve ben, sokağımızda büyük bir iş başarmışçasına birbirimizi tebrik ettik. Kızgın Danilo şimdi sokağa küfürler yağıdıyor, küfürlerin içinde şıra, delik, domuz bağırsağı ve anne kelimeleri geçiyordu. Egzozu peşinden sürükleyerek benzin istasyonuna girerken, onu coşkulu bir şekilde selamladık. Yaşlı Mirela arabadan indi, yolun kenarında durdu ve sanki birisini bekliyormuş gibi geriye, şehre baktı. Bir saat sonra o ve oğlu yeniden yola koyuldu.

Edin dişlerinin arasından tükürdü, Danilo'nun uzaklaşan Golf'ünün arkasından baktı ve Titovo Užice, Belgrad ve Bulgaristan istikametine doğru, hey Aleks, sanırım bunlar kaçıyor dedi.

İtiraz etmedim. Yorgun kuşların cıvıltısı günbatımında etrafımızı sardı. Edin daha hafif bir ses tonuyla bunlar kaçıyor dedi ve ellerini yere dayadığı için avuçlarına batan küçük taşları silkeledi.

Ama neden kaçıyorlar? diye sordum.

Danilo, senin beyninden sikine kadar her şeyin küçücük.

Bay Fazlagić Edin'in cevabından tatmin olmuş bir şekilde arkasını dönüyor ve çalışma defterlerini çıkarın diyor, olay ile serüven arasındaki fark üzerine dün yaptığım açıklamaları iyi dinlediğinizi umuyorum; çünkü bugünkü ödeviniz "Güzel bir seyahat" konulu bir

* Mündung Almanca'da nehir ağzı demek. (ç.n.)

kompozisyon yazmak.

Bu sefer “Vatanım” veya “Pencereden şehrim bakmak beni neden mutlu ve gururlu kılıyor” veya “Cumhuriyet günü benim de gündür” gibi konulardan farklı bir konu.

Bir serüven olarak güzel bir seyahat, olay olarak değil! Bay Fazlagić bize baktı. Vukoje, yirminci imla hatasından sonra gerisini okumayacağım. Faruk, okuyamadığım bölümler için puanını kırarım. Ve Aleksandar, meşeleri kökünden söken Büyüknine’n hakkında hiçbir şey bilmek istemiyorum veya ailede tuvaletlerin açılış kutlamaları hakkında veya Kasırga Teyze’nin köprüünün üzerinde Carl Lewis ile bir yarışa tutuştuğu ve Tokyo’da ortaya çıktığı hakkında. Bu sene bütün kompozisyonlarda konuyu ıskaladın; ne olur fantezini dizginle! Bay Fazlagić sırama gelip bana doğru eğiliyor. Ve dolaysız hitap için, deyip, yumruklarını sıramın üstüne dayıyor, bildiğin gibi tırnak işaretleri vardır; bunu sana her seferinde açıklamak zorunda değilim. Bir saat vaktiniz var!

Bay Fazlagić’in sesi hakarete uğramış gibi çıkıyor. Adı henüz öğretmen yoldaşken, fantezimi dizginlediğim ve “Vatanım” konulu kompozisyonunda Yugoslavya üzerine yedi sayfayı ezbere öğrenilmiş coğrafi ve ekonomik istatistik bilgiyle doldurduğum için bana bir ceza çalışması vermişti. “Vatanım” her sene en az iki kere konu oluyordu. Bunun için bir dipnotta eski çalışmalarına işaret edip, vatan yaklaşımımın enflasyona rağmen değişmediğini ve o kadar kolay değişmeyeceğini vurguladım. İkinci bir dipnotta, Bay Fazlagić’e şiir koleksiyonuma, özellikle de “8 Mart 1989 veya politik danışmanıma anne sevgisi dolu çam ormanları hediye ediyorum”, “1 Mayıs 1989 veya izcinin elindeki civciv” ve “Tito yoldaş, sen benim kalbimde hiçbir zaman ölmeyeceksin” isimli şiirlerime bir göz atmasını önerdim.

Büyükbaba Slavko benim ıskalanmış konularımı sevmişti. Annem kötü notlardan pek hoşlanmıyordu ve babam okula fazla önem vermiyor, kavgalara karışma diyordu.

Çalışma defterimdeki ilk boş sayfayı açıyorum. “Güzel bir seyahat” Annem ve babamla birlikte her yaz Adriyatik kıyısına, hep İga-lo’ya gidiyoruz. Babamın çalışırken gömlekli ve kravatlı olduğu Var-

da firmasının işçi sendikası organize ediyor bu tatili. Varda'da çalışan yüzlerce Vişegradlı bavulunu ve ailesini hazırlayıp, evet, bize bu otel ayrıldı ama biz 1986 yılında gittiğimiz oteli tercih ederdik diyor. Varda, İgal'o'ya gidiyor. Denizi olmayan küçük bir şehrin insanları, denizi olan küçük bir şehre sürülüyor. İgal'o'yu Varda kadar iyi tanıyorum; her sene oraya gittiğim için değil, aynı zamanda otel yatakları, raflar, aslında tüm mobilya, hatta zemindeki parke ve ahşap kaplamalar bile evimizin yatak odasındakilerle ve duvardakilerle tıpatıp aynı olduğu, yani Varda ürünü olduğu için. İnsan güzel bir seyahat üzerine yazmak isterse, İgal'o üzerine yazamaz.

İgal'o'yu düşünürken sayfanın köşesine bir kafa çizdim, ağzın kenarlarını aşağıya doğru çektim ve bir bıyık ekledim. Şimdi kafaya kulak yerine iki uzun kol çiziyorum. Suaygırı. Zoran'ın babası, geçmişin korkulan üçlük şutörü ve kötü nişancısı Milenko Pavlović! Suaygırı'nın yeni bir kadına ve yeni bir mutluluğa güzel seyahati. İyi bir hikâyenin, hiçbir zaman ıskalanan bir konu olamayacağını bilerek başlıyorum:

Suaygırı lakaplı Milenko Pavlović

güzel seyahatinden ne getiriyor?

İstasyon şefinin bacağı nasıl yaşamaya başlıyor?

Fransızlar neye lazımdır ve tırnak işaretleri
neden lüzumsuzdur?

Herkes her şeyi söyleyebilir ya da düşünebilir ama yemez ya, peki bu durumda söylenmeyen düşüncelerin tırnak işaretleri neye benzemelidir; veya yalan söylemin veya söze dökülecek kadar değeri olmayan düşüncenin veya son derece önemli olup da işitilmeyen sözlerin tırnak işaretleri nasıl olacak?

Suaygırı lakaplı Milenko Pavlović, sarhoş ve aldatılmış haliyle oğlunu kenara çekti ve şöyle dedi: Zoran, ben şimdi gidiyorum, bizim için her şeyi yeniden bulmam lazım, kendim için “Kapital”i, senin için ise bir anne. Arabasına bindi ve korna çalarak şehri terk etti. Seyahatin nereye doğru olduğunu kimse bilmiyordu.

Dün, yani bir yıl sonra, Suaygırı geri döndü. Şehre bir Centrot-

rans otobüsünün direksiyonunda girerken, şehirden çıkarken çaldığından daha fazla korna çalıyordu. Bugünlerde herkes buradan sızıyor, kimse sızıışanların nereye sığıştığını bilmiyordu. Yalnızca Suaygırı gururla geriye döndü, kimse nereden geldiğini bilmiyordu. Ayakları Vişegrad'a basar basmaz sorduğu ilk soru şu oldu:

Otobüs satın almak isteyen biri var mı?

Böyle bir otobüsü satmak kesinlikle çok kolay olmaz dedim Suaygırı'na nefes nefese. Suaygırı'nın seyahatten ne getirdiğini görmek için, adamın zafer dolu bir edayla şehrin sokaklarında ağır ağır sürdüğü taşıtın yanında koşturup durmuşum.

Otobüs biraz eğri dedi otobüs garının şefi Armin ve şef kasketinin altını kaşdı. Aslında otobüsün kendisini değil, Suaygırı'nın park edişini kastediyordu. Sağ ön tekerlek kaldırımın üstünde duruyordu. Armin çömeldi, dizleri kıtırdadı, otobüsün altına baktı, parmaklarıyla paslı sacı yokladı, bagajı açtı ve lastikleri tekmeledi. Sonra üç kez başını sallayarak, iyi bir otobüs, tanıyorum, onu satamazsın, zaten bize ait dedi.

Suaygırı, ellerini sevinçle yukarıya kaldırarak, onu tabii ki tanıyorsun ama otobüsle akraba mısın? dedi. Sana amcanı satmıyorum; ülkede insanın yalnızca sahip olduğu şeyleri satabildiği zamanlar artık çoktan geride kaldı.

Sırtan Suaygırı'nın arkasında, otobüs kapısında genç bir kadın belirdi. Suaygırı pazarlığı unuttu ve gömleğini pantolonunun içine tıktırdı. Siyah tokalı kıvıllı bir saç, siyah çizgili kırmızı bir atkı, siyah tokalı, yüksek topuklu kırmızı ayakkabılar, ayakkabı numarası en fazla otuz beş; derin dekolteli bluz ve mini etek de kırmızı-siyah renklerde. Uğurböceği güldü ve dişlerinin beyaz olmasına çok sevindim.

Suaygırı kıvıllı saçlı kadına kolunu uzattı ve kadın gülümseyerek uzatılan kolu tuttu. Kırmızı ayakkabıları çatlamış asfalta neredeyse hiç değmiyor. Genç kadın böylesine süzülerek ve kirpiklerini kırıştırarak, Suaygırı'nın mucizesini karşılamak üzere toplanan gruba baktı. Grup, bakışını yere çevirdi ve gruptaki erkekler –eğer varsa– kasketlerini çıkardı.

Kadını satmak istemez misin? diye bir düşünce geçti Armin'in kafasından bir an için sanki; Suaygır'nın yeni kadını öylesi arzu-lu bakışlarla süzüyordu. Kadın, televizyonda hiç gösterilmemiş bir Pazar akşamı kovboy filmiymiş gibi. Armin'in dişlerinin arasından neredeyse işitilmeyen ama yine de işitilen bir ısıklık sesi çıktı. İnsan pahalı bir şey gördüğü zaman böyle ısıklık çalar. Kızıl Saçlı'nın, tüm siyahlarının yanındaki açık mavi gözleri neden olmuştur bu ısığa. Boynu ne kadar ince ve uzundu. Armin belki de yirminci kez sağ ön lastiğe tekme atıyordu; bu bacak artık adamın hâkimiyeti altında değildi.

Bu, benim Milica'm diyerek Milica'yı öyle törensel bir sesle tanıttı ki Suaygır, sanki herkes dinlesin ve herkes bu kadının benim Mili-ca'm, benim güzel Milica'm olduğunu bilsin diye ilan etmek istiyordu.

Herkes Suaygır'nın talihsizliğini biliyordu; herkes Suaygır'nın, biricik oğlunun gözlerinin önünde nasıl aldatıldığından ve bir bakka-lın "Kapital" de dahil olmak üzere kitap dolabını nasıl aşağılamış ve kirletmiş olduğundan haberdardı. Buna rağmen Uğurböceği Suaygır'nın yanında çıktı pıtlı yürürken kimse dedikodu yapmadı. Kırmızı-siyah tek başına bir şey ifade etmez bizde; otobüs durağı da sinema değildir ve bu dozajdaki bir ruj, ağız için salt sıhhi açıdan iyi olamaz!

Suaygır, Milica'nın bavulunu dikkatlice yere koydu, kendisinin spor çantasını ise toz kaldıracak bir şiddetle kaldırımın üstüne fırlat-tı. Otobüsün anahtarını, sanki onun yaş günüyümüş gibi Armin'e ver-di; Armin'in teşekkür etmekten ve lastiği tekmelemeye son vermek-ten başka çaresi kalmadı. Suaygır'nın yeni kadını, atkısını incecik boğazına doladı. Milica'nın el çantası kadar küçücük bir çanta daha önce hiç görmemiştim. İçine bir ruj sığabilirdi ama baş ağrısı hapı için yer kalmazdı.

Suaygır'nın etraftakileri, devlet başkanlarının havaalanlarında yaptığı gibi çift elle ellerini sıkarak selamlamasından sonra, şoför nerde ki? diye sordum.

Hoşuma giden bir şekilde koluma yumruk atarak, Romanija'da mantar topluyor diye cevap verdi ve sordu: Söyle bakalım haydut, oğlum nerde?

Stankovski Usta'nın yanında saç topluyor dedim ve Suaygır'nın

önünde Muhammed Ali gibi dans etmeye başladım. Şimdi oradan geliyorum; hep senin ceketini giyiyor.

Suaygırı, ben avcuna bir sağ direk ve bir kroşe çıkartırken, ceket ha, öyle mi dedi. O eski ceket bugünkü son kez giymiş olacak. Triest'te kot ceket giyilmiyor; onun her şeyini yeniledim.

Milica güneş gözlüğünü saçlarından yüzüne kaydırdı ve bakışlarını küçük otobüs durağında gezdirdi. Bu kadar rengârenk birisi kenardaki soluk yeşil çalıyı beğenemezdi herhalde; aynı şekilde asfaltın üzerindeki yağ lekelerini de, uyuyan köpek sürüsünü de, paslı çiti de ve gömleğinin altından göbeğini kaşıyan lastik meraklısı Armin'i de. Milica, güneş gözlüğünün üstünden yaptığı denetimini bana odaklanarak bitirdi. Yolunda olmayan bir şey mi vardı? Gerçi kulağım büyüktü ama evlenme yaşındaki kadınlar bunu sempatik buluyordu. Saç traşım eğriydi; ama bu benim değil, Stankovski Usta'nın hatasıydı. Milica yavaşça dudaklarını birbirinden ayırdı ve dişlerini gösterdi. Normal insanlardan yaklaşık kırk tane daha fazla dişi vardı ve on iki köpek dişinden birisinin üzerinde bir pırlanta parlıyordu. Dişlerini göstermesinin bir çeşit gülme anlamına gelebileceğini düşündüm ve gerçekten de, bendeki bir şey hoşuna gitmişti belli ki. Coşkulu bir tavırla ellerini göğsüne götürdü; hırpani otobüs durağıyla ilgili hayal kırıklığı yok olmuştu. İki eliyle birden ve inanılmaz tatlı bir koku saçarak yanaklarımı ve burnumu çimdikledi. Benim şahsen kaygı verici bulduğum bir şey varsa diye bağırardım ve kollarımla yanaklarımı sildim, o da yüzüme dokunan parmaklardır.

Annem, farklı görüşte olmak istediği zaman "benim şahsen" ve çok endişeli olduğu zaman "kaygı verici" der.

Milica, nasıl da konuşuyor! diye sevinçle bağırды ve ellerini çırpıttı. Sesi, bir piyanonun en sağdaki tuşunun çıkardığı sese benziyordu. Ağzını ne kadar da komik açıp kapatıyor! Bir galeride bir resmi seyrediyormuş gibi benden bir adım geriye çekildi. Milica'sı sevindiği için Suaygırı da sevindi ve Milica'yı kucaklamak istedi; fakat bu arada bavul, çanta ve torbalarla o denli yüklüydü ki, gerçekten iyi hareket edemiyordu.

Kaç yaşındasın, canım? Milica bana yeniden bir adım yaklaştı; ben üç adım geri çekildim.

Farklı söylentiler var; ihtiyaca göre sekiz ile on dört arasında ama çimdiklenmek için kesinlikle fazla büyük diye mırıldandım ve gelebilecek yeni soruları önlemek üzere Suaygırın'nın peşine takıldım. Suaygırın ağır adımlarla şehir merkezine doğru yola çıkmıştı. Göz ucuyla Armin'in otobüsü geri viteste park yerinden çıkardığını gördüm; otobüslerinden birisinin sağ tarafının kaldırma çıkmış olması kabul edilemezdi. Uğurböceği'ni gözümün önünde tutmaya çalıştım. Örümcek ağına benzeyen çoraplar giyen birisinin ne yapacağı belli olmazdı.

Čika Milenko, bunca zaman neredeydin?

Memleketin orasında burasında seyahatte. Panonya Ovaları ve Dinarid'ler üzerinden sahile, İtalya yakınlarına kadar indim. Kötü bir seyahat olmadı. Neredeyse hiç param olmadığı için, Marsilya'da öğrendiğim beş cümle Fransızca ve Bretanya usulü koyun budu tarifi sayesinde kendimi Jacques ve Milica'mı da Matmazel Bretanya olarak tanıttım herkese. Fransızlar bizim gibilerin mutlu olmasını sağlar; çünkü onlar da aynı bizim gibi sevmesini ve akordeon çalmasını bilir ve doğru dürüst bir ekmek pişirme yeteneksizliklerini bir sanata dönüştürmüştür. Jacques ve Matmazel Bretanya olarak gittiğimiz her yerde hem bir kap yiyecek hem de uyumak ve birbirimizi daha iyi tanıyabilmek için bir yatak bulduk. Ve her yerde bize, sanki ölmüş birisi hakkında konuşuluyormuş gibi, Yugoslavya'nın eskiden neden o kadar iyi bir ülke olduğu anlatıldı. Tebdili kıyafetimiz, gerçek bir Fransız'a rastlayıncaya kadar iyi gitti. Bu Fransızla Fransız Rosé şarabı içerek sarhoş olduk ve bize, aslında konuştuğu lisanın Fransız aksanlı Makedonya'ca ve içtiğimiz şarabın yöresel şnapsla tatlandırılan bir sofraya şarabı olduğunu itiraf etti. Bu arada sofraya şarabından fazlasıyla içmiş olduğu için de, Milica'nın kucağında ağlayarak, köyün en güzel kızını etkilemek üzere yıllarca bir motosiklet için para biriktirdiğini ve kızın günün birinde bisikleti bile olmayan birisiyle evlendiğini anlattı.

Suaygırın, 2 Nisan 1992 tarihinde Vişegrad'ın ortasından geçen yolda, herkes benim gibi seyahat etmeyi öğrenebilmiş olsaydı iyi olurdu dedi. Yakında herkes uzun seyahatler yapmak zorunda kalacak. Burada kalacağım, gideceğim, geleceğim, artık nasıl uygun olursa.

İtfaiyenin önünden geçerken Suaygırı ciddileşti ve Milica ile ben mutlu olacağız burada dedi.

Caminin önünde durdu ve duvardaki musluktan su içti.

Aslında bana anlattıklarının hepsini anlatmasına yetecek kadar uzun olmayan o yolda, Milenko, ağır çantaları yere koymasına fırsat verdiği için, kendisini tanıyan ve selam vererek duran herkesi sevinçle karşılıyordu. Herkesin onu canı gönülden selamlamasının bir nedeni de, her geçen gün biraz daha küçülen şehre en azından bir kişinin gelmesinden ötürü duyulan sevinçti.

Suaygırı, Karnabahar'ını dizginlerinden tutarak götüren Musa Hasanagiç'e, Musa, kardeşim, beraber miyiz? dedi.

Her zaman diye cevap verdi Musa ve Karnabahar atların yaptığı gibi başını salladı.

Suaygırı, çok uzun bir zamandır görmediği oğluna ve geri döndüm savaş peşimde cümlesine giderken, bu ülkede uzun bir zaman için yapılabilecek dert dolu ama yine de tasasız son seyahatini anlattı:

Kötü müzik zevki neye yol açabilir?

*Üç Noktalık Adam neyi suçluyor ve
savaş bir kez başladığında
ne kadar hız kazanır?*

*A*rabam Romanija'ya gelir gelmez durdu. İnanılır gibi değil! Tam da, bir seferinde Zoran'la birlikte çiş molası verdiğimiz yerde motor Nuh diyor peygamber demiyor. Hâlâ çimento gibi bir sis. Yürüyerek devam ediyorum, sonra otobüs geliyor. Şoför bağırta bağırta müzik dinliyor, başım çatlayacak gibi ağrıyor. Burada yalnız değilsin diyorum. Bana gülüyor. Evet, değilim ama seni ben götürüyorum ve seni ben götürdüğüm sürece sesin şiddeti bana ait, koltuk ise sana. Bu konuda haklı. Kabul ediyorum. Bunu tartışmam. Ama sesin yüksekliğinde bir azalma olmaması bir yana, müzik çirkinleşiyor da. İğrenç bir şey. Bir kaset koydu ve kanlı Drina'nın keskin kılıçları diye şarkıya başladı. Bir kez daha deniyorum: Tamam, sesin şiddeti, radyo, direksiyon, hız ve burnunun kılıları sana ait; ama

bunlar da benim kulaklarım. Ve kulaklarımın ve Drina'mın katlanmak zorunda olduğu şeyler hiç hoşuma gitmiyor ve bunlara kesinlikle razı değilim. Şoförün omzuna dokunarak, sen de şarkıya katıldığın için, senden de hoşlanmıyorum ve sana da razı değilim diyorum. Hem şoför olmandan ötürü razı değilim, hem de böylesi salakça bir şeyi ezberlemiş olmandan ötürü. Şunu kapat; yoksa taşaklarını uçururum. Ama o, sesi sonuna kadar açıyor ve haydi, tüm kahramanlar savaşa diye öyle bir bağıyor ki, birazdan yoldan çıkacağımızı ve hayatımda duyduğum son şeyin Büyük Sırbistan'dan bahsedene eşek anırması olacağını düşünüyorum. Üstelik şarkı söylemeyi de bilmiyor; eğer söyleyebilseydi otobüs şoförü olmazdı zaten. Eşek herifin kulağına, başımın ağrıldığını ve hayatımın çok kolay geçmediğini fısıldıyorum. Ve benim de Sırp olduğumu ama böyle bir zırvayı işitmekten ötürü utandığımı. Baş ağrıyan, utanan ve çantasının içindeki gömleklerin altında haznesine kurşun sürülmüş bir tüfek taşıyan aldatılmış bir adamdan daha tehlikeli hiçbir şey yoktur. Aleksandar, bana bir otobüs şoförünün gözünün altına hiçbir zaman bir tüfek dayamayacağına, onu kendi otobüsünden atmayacağına ve dövüp kasetini kurşunlamayacağına dair söz ver!

İzci sözü!

Artık izci kalmadı, haydut!

İnsan hayatı boyunca izcidir!

Suaygırı memnun bir tavırla kafasını salladı. Yolculara, evet, otobüs şimdi herhalde benim ve herkes istediğini yapabilir dedim. Hepinizi evinizin kapısına kadar götürürüm veya nereye gitmek isterseniz; ne de olsa bunun için para verdiniz. Kim böyle bir baş ağrısı ve tüfekle birlikte seyahat etmek istemiyorsa hemen inebilir; hiç kızmam. İşte o kadın ve erkek yüzleri, hepsi biraz endişeli ve hepsi siyah saçlı, bana baktı. Birisi hariç hepsi siyah saçlı. Kızıl saçlı Milica'm arkada, en arka sıradaki koltukta oturmuş, dudaklarını boyuyordu. İşte o anda, isteyen gidebilir derken ciddi olamayacağımı anladım; çünkü böyle bir kadın benden kaçamaz.

Milica gülümsedi ve bakışlarını yere çevirdi. Suaygırı çantaları yere koydu, kocaman basketbolcu eliyle Milica'nın belini tuttu ve diğer eliyle bluzun kırmızı-siyah kumaşı üzerine daireler çizmeye başladı.

Suaygırı üç parmağını havaya kaldırarak, üç kişi hemen indi dedi ve serçeparmağını titretip devam etti: Dördüncü bir kişi ayağa kalktı: kocaman şapkalı, favorileri bukleli, eski püskü bir frak giymiş, küçücük, yaşlı bir adam. O kadar küçüktü ki, koltuğun arkasında gözükmüyordu. Üstündeki her şey ya küçük ve kısa ya da büyük ve uzundu. Çantasını yukarıdaki gözden alabilmek için dirsekliğin üstüne çıkmak zorunda kaldı. Dürüstlüğü ve üzüntüsü dudaklarından okunan küçücük, evet, küçücük bir mızımdı. Henüz dirsekliğin üzerinde dururken kocaman gözlerinin üstüne küçücük bir gözlük oturttu ve üç noktalı lisanında bir konuşma yapmaya başladı: Bizde her şeyin böyle yumrukla... hep biz... içim parçalanıyor... içimi parçalıyor... silah... kavga... sözlerle bile... kavga... azarlamak... ateş püskürmek... küfür etmek... o zamanki gibi... hep... ve yalnızca bu... göreceksiniz... bu daha... kavgacıların ülkesi... hiç sükut yok... hiç huzur yok...

Aleksandar, Üç Noktalık Adam'ın içine mızımdızlandığı sakal kadar uzun bir sakal görmüş olamazsın. Adam sakalını bir papyonun üzerinden iki sakal şelalesi şeklinde taradı ve öylece önümde durdu. Söylediğı her kelimeyi tekrar edebilirim: Anlamsız... anlamsız... kendimizi hep böyle... çok daha kolay olabilirdi... o zamanlar gibi... buzun üstündeki çizmeler... göl donmuş... nasıl bir soğuk... en küçük çiviye bile... aradan elli yıl geçti... bana yemek verdiler... Tanrı'yı istedim... açlık... papazlar, iyi papazlar... inanç veya yemek... çocuğum, çocuğum... soğuktan kör olabilirsin... hiçbir şey kurtaramadım... hiçbir şey... savaşlar böyledir... o zamanlar öyleydi... hiçbir şey kurtaramadım... tek başına olan insanlar yalnızca kendilerini sever...

Üç Noktalık Adam tamı tamına bunları söyledi; insanın unutmaması imkânsız. Ondan sonra birinci sıraya uzanıp yattı ve sakalının içine mırıldanmaya devam etti. Bu kadar uzun bir sakal görmüş olamazsın, hayır, olamazsın.

Olamazsın dedi Milica.

Olamazsın diye tekrarladım sessizce, bir ara verdikten sonra ve yan gözle Uğurböceğı'ne bakarak devam ettim: Peki, bunu neden yanında getirdin?

Milica, beni kimse yanında getirmedii, ben kendim istediğim için buraya geldim diye kızıdı. Bir fikre sahip, büyük elli, başı ağrıyan, tüfekli ve –bakışlarını Suaygırı’nın üstünde gezdirdi– pantolonunun içinde böyle bir kış taşıyan erkekler beni hep etkilemiştir. Baksana sen! Böyle kelimeler dinlemene izin var mı?

Etkilemek mi? Ben Yugoslav’ım!

Suaygırı güldü; Milica da güldü. Vişegrad’daki kadınlardan farklıydı. Konuşurken ve hatta gülerken bile, sanki birisini bekliyormuş gibi gözleriyle etrafı kolaçan ediyor, yalnızca Suaygırı’na tam yoğunlaşıyordu. İşi bizim burada kolay olmayacak.

“Kapital”i dedi Suaygırı, yeniden temin etmedim. Bende ki eski baskıyı geceleri uyuyamadığım zamanlar okuyor ve yemin ederim ki, hiçbir şey anlamıyordum. Milica’mı mükemmel anladım. Diğerlerini evlerine götürdükten sonra, Milica ve üç Noktalık Adam geriye kalan son yolculardı.  Noktalık Adam bize, evinin, sinagogunun ve cümlelerin nasıl bitirileceğine ilişkin hafızasının yağmalandığını anlattı. Sadece şapkası, bavulu, sakalı ve papyonu kalmıştı. Bana taritara... bu benim... benim adım... dedi. Taritara esas ismi değildi; esas ismi de ondan alınmıştı. Taritara onun şarkısıydı. Kayıp düşünceler içinde pencerenin altındaki lastiği kazıyor, taritara... taritara... diye şarkı söylüyordu. Tam iki ay bizimle birlikte gezdi. Milica’mı otobüsün son sırasında daha iyi tanımak için, bazen direksiyonu ona verdim.

Bir seferinde geceleyin Slovenya dağlarının bir yerinde, ben tam Milica’nın boynunu tanımaya çalışırken, bir gümbürtü kopuyor. Otobüs soldaki bariyeri kırıp yoldan çıkıyor ve tüm kemiklerini yeniden dzenlercesine alışlıkların arasından yuvarlanıp aşağıya akılıyor. Milica’yı son anda tutabiliyorum.  Noktalık Adam birkaç adım atıyor ve neredeyse kayıp düşüyor.

Hiç de kötü değil... diye  Noktalık Adam nden sesleniyor ve bir tekerlek jantının arkasından elini sallıyor. Etrafımızda kocaman boş bir alan ve rüzgâr.  Noktalık Adam birkaç adım atıyor ve neredeyse kayıp düşüyor yeniden. Bu... bu... hiçbir şey kurtaramadım... bu kadar çok sene... ama şimdi... diyor.

Aleksandar! Buzun stndeyiz! Otobüs buzun üstünde! Donmuş

bir gölün üstünde! Göz alabildiğince yalnızca koyu mavi! Milica ve ben buzun üstünde Polka dansı yapıyoruz! Farların ışığında onun buz mavisi gözlerini keşfediyorum. Üç Noktalık Adam bavulundan bir çift paten çıkarıyor ve bize hikâyesini anlatıyor. Artık konuşurken ara vermiyor; üç nokta hastalığından kurtulup iyileşti!

Gece yarısı buz üstünde demirden ayakkabılar diyor Milica. Üç Noktalık Adam karanlığın içine dalıyor, taritara, taritara...

Işığı kapattım ve Milica'yla kesin tanışmamızı gerçekleştirdik. Ertesi sabah gölün üstünden geçtik ve güzel otobüsümüz tek lastiği üzerinde birkaç dönüş yaptı. Dünyada kimse bizden ve otobüsümüzden daha mutlu değildi. Hırvatistan radyosunu dinleyene kadar. Hemen Osijek'e diye bağırdı, Milica, babam!

Osijek'i biliyor musun, haydut?

Osijek'i biliyordum.

Osijek'i aklında iyi tut!

Osijek'i televizyondan tanıyordum. Osijek yanıyordu ve battaniyelerin, çarşafların altında, avlularda akıl almaz şeyler gözüktüyordu. Çizmeler, kollar. Gördüklerimin, görmeye korktuğum şeyler olduğunu tasdik edecek Büyükbaba Slavko artık yoktu. Annemle babam, Osijek'in çok uzaklarda olduğunu söylüyordu.

Osijek'te Milica'nın babasını sağlı sollu öptüm ve ona karşı hemen dürüst davrandım. Milica dedim, sadece Milica ve başka kimse değil!

Hayatını niye zora sokasın ki, dedi Milica'nın babası, kızına ve bana saatini, masasını ve karamela şekerlerini hediye etti. Sonra biraz felsefe yaptık. Kadınlar, evlilik, bakkallar, odun kesmek, hayat, hayatın ağırlığı. Bunlar benim felsefi konularımdı. Onunkiler ise şunlardı: Hayatın en ağır olduğu zaman 43 yılının yazıydı; İtalyanlardan kaçarken, günlerce yemedik, içmedik. Gökyüzü... mavi lav. Başındaki saçları tutuşturuyor. Bir avlu. Kimse yok. Bir ambar. Kimse yok. Ama bir sürü jambon, salamura, füme. Asılı olduğu yerde yedik, tuzunu yaladık ve suyu unuttuk. Kimsenin suyu yoktu; çok tuz, çok güneş. Köyde İtalyanlar kuyunun çevresinde güneşleniyordu, bizden üç kat fazla; hayat zordu. Hepsini kırdık geçirdik; düzen ve taktik, her kurşun bir hedef. Bizden kimse ölmedi ve kuyu boştu. Kuyu boştu. Hayat zordu.

Ona bir fıkra anlattım: İtalyanlar ve Partizanlar bir ormanda gece gündüz savaşıyorlar, sonra korucu geliyor ve onları dışarı atıyor.

Milica'nın babası gülmedi. Dışarıda ilk kurşunlar atılırken, fanilasını çıkarmıştı ve bize lahana suyu koyuyordu. Biz bunlar üzerine sadece konuşuyoruz; ne oluyor böyle? diye bağırdı. Milica babasının elini tuttu, diğer eliyle de benim elimi. Baba, sen gidiyorsun. Milenko, sen onu götür. Ben burada kalıyorum; yoksa evi yıkarlar.

Sen de geliyorsun!

Evi yalnız bırakamam!

Ben de seni yalnız bırakamam!

Bunu ispat et ve hemen geri dön!

Benim Milica'm orada öylece duruyordu, kadın ve komutan; o anda ona tüm aşkımla bağlandım. Milenko, şimdi zamanı değil dedi. Babası direndi ama ona fanilasını tekrar giydirdik. Zagreb'e kadar şansımız yaver gitti; kontrol yoktu. Ben hemen geriye döndüm, gece yarısı vardım. Cehennem. Batıdan şehre henüz giriliyordu ama içerisi cehennem gibiydi. Sokak lambaları kırık, evler karanlığa gömülmüş veya alevler içinde. Her tarafta insanlar, bir tanesi bile mutlu değil. Otobüsü bir avluda bıraktım ve otobüsün işi bu kadarmış diye düşündüm. Evi neredeyse bulamıyordum. Pencerede bir mum yanıyordu. Milica mutfakta oturmuş, patates soyuyordu. Televizyonda asırlar öncesinden bir program. Milica ağlıyordu...

Senin gittiğini... diye Milica araya girdi.

Ama gitmemiştim. Milica, Milenko'nun omzunu öptü.

Haydi, buradan çıkalım, İtalya'nın güneşi bizi bekliyor. Otobüs hâlâ bıraktığım yerdeydi, hem de bütün halde. Şehri tanıdığı için direksiyona Milica oturdu. Ama askerler de şehri tanıyordu. Barikat, herkes insin, otobüs ordulaştırılacak. Ama bu otobüs barışsever bir otobüs dedim ve bana bunu yaptılar. Suaygırı eğildi ve Milica eliyle, onun alnına düşen saçlarını geriye taradı. Suaygırı'nın saçlarının başladığı yerde bir yara izi var. Bayılmadım dedi, bunun için gururluyum. Milica bunun üzerine, bakalım kim daha hızlıymış, bizim otobüsümüz mü yoksa sizin savaşınız mı dedi ve gaz pedalına bastı. Bariyeri devirip geçtik. Askerlerden birisi hâlâ otobüsün içindeydi;

benim tüfeğim de oradaydı. Asker dengesini kaybetti, ben dengemi kaybetmedim, sonra otobüsün içinde asker kalmadı.

Milica, gaz pedalından ayağımı Triest'in Verdi Meydanı'na gelinceye kadar çekmedim dedi ve bir vitrinin önünde durdu.

Peki ya savaş? diye sordum.

Suaygırı, savaş arkamızdaydı ama İtalya için vizesi yoktu dedi.

Vişegrad için vizesi var mı?

Suaygırı durdu ve etrafına baktı. Kurtuluş Meydanı'na gelmiştik. Stankovski Usta'nın dükkânı buradaydı. Zoran ortalıkta gözükmüyordu. Suaygırı çantaları yere bıraktı ve beni kucakladı. Ciddi bir tavırla, Aleksandar, sen ne kadar cesaretlisin? diye sordu.

Kendimi çabuk kaybedebiliyorum ama o zaman her şeyi daha iyi aklımda tutabilirim dedim.

Milica, nasıl da konuşuyor dedi ama bunu bu sefer düzgün bir sesle söyledi.

Sen nasıl olsa işini bilirsin. Suaygırı eliyle bıyığını düzeltti ve kavşağın ortasına kadar yürüdü. Arabalar durdu; kimse korna çalmadı. Kırmızı bir Mercedes'in motor kapağının üstüne çıktı, elleriyle ağzının etrafında bir huni oluşturdu ve bağırmaya başladı: Vişegrad! Ben geri döndüm ve savaş arkamdan geliyor! Vişegrad, Suaygırı geri döndü! Zoran, baban burada, Zoran! Savaş arkamdan geliyor ama biz bir aileyiz ve kimse bize bir şey yapamaz!

İlk önce birileri, sonra da diğ erleri geldi. Birileri kendi kendilerine, bu sinagogları ne yapalım, nasıl kullanalım diye sordu, salatık tuzlayıp Tora* kutusunun üstünde kahvaltı yaptı ve sinagogda toplanıp ne yapacaklarını düş ündü. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı, sonra yollarına devam ettiler. Kış sert geldi; her şey dondu, damarlarımdaki kan, yüzümdeki gözyaşları. Diğ erleri, geldiklerinde soru sormadı, işlerini rahatça yapmak için beni karn içine itti. Her şey taş dedi birisi; ama kitapları yakabiliriz. Papazlar bunu duydu ve askerlerin önünde diz çöktü. Koca göbekli, kız gözlü papazlar asker çizmelerini sevgiyle okşadı ve ev için, kitaplar için ve benim için

* Sinagoglarda kutsal metin rulolarının koyulduğu ve sinagogun ön duvarında bulunan kutu. (ç.n.)

merhamet diledi. Ama askerlerin sakalı papazlarınkinden daha uzun-
du. Tamam dedi, askerlerin içinde en sarhoş olanı, hiçbir şey yakıl-
mayacak, her şeyi gölün üstüne götürün. Papazlar teşekkür etti; ki-
liseden org sesi duyuluyordu. Sinagog boşaltılırken, pes sesler yere
kadar eğildi. Her şey buz tutmuş gölün üstüne taşındı: Tora rulola-
rı, Tefilin'im, Kipa'm, Talmud ve eski kitaplar. Sinagog, kalpleri gibi
bomboş kalınca, beni bacaklarımdan tutup karın ve buzun üstünden
çekerek gölün ortasına götürdüler ve orada Tora kutusuna bağladılar.
Yakında ilkbahar gelecek Yahudi, merak etme diye seslendiler,
kızları sinagoga zorla götürdükleri her sefer. Bunu bana, kızların ce-
setlerini saatler veya günler sonra getirmeden önce, onları canlı ola-
rak son kez görmem için yapıyorlardı. Kışı burada geçireceğiz diye
şarkı söylüyor, Bima'nın önünde domuz kesiyor ve kaçmamı önle-
mek ve buz inceldiğinde haber almak için göl kıyısına nöbetçi koyu-
yorlardı. Papazlar bana ekmek veriyor ve beni temizliyordu. Her
geçen gün hava ısınıyor, karlar eriyordu. Dolunay Pesach gününde
hiç böyle kırmızı olmamıştı. Kıyıda ki çiçeklerin doğrulduğunu görü-
yor, ince buz tabakasının papazların hızlı adımları altında çatırdadı-
ğını duyuyordum. Kutsal eşyalar ve ben gölün dibine gömülmeden
önce askerler yola koyulmak istemiyordu; savaş kaçmıyordu, bek-
leyebilirdi. Güneş geliyor gidiyor ve buz yerinde duruyordu. Sabır-
sız askerler, yanıma gelmeye artık cesaret edemedikleri için, bıçakla-
rıyla boğazımı kıyıda tehdit ediyordu. Kendisini ispatlamak isteyen
en gençleri, hemen kıyıda suya gömüldü; onu zar zor kurtardılar.
Eğer gerekirse buzun yaz boyunca dayanacağını biliyordum. Beni
göl değil, açlık öldürecek. Çünkü tüm kalbimle, kutsal Yaratıcı'nın,
onun emirlerine uyanlara iyilik getireceğine ve uymayanları ceza-
landıracağına inanıyorum. Bana birkaç kez ateş ettiler ve Tora kutu-
sunu vurdular. Bir deri bir kemik kalmış vaziyette, bir sabah melo-
disi kadar hafif, güçsüzlükten uyuyakalana kadar papazları duaları-
ma dahil ettim. Papazlar ve Haham Avram, gittiler, gittiler diye mut-
lulukla buzun üzerinden seslenerek beni uyandırdı. Kımıldamadığım
için sesleri endişeliydi. Ama ben ayağa kalktım; beni bağladıkları ip-
ler çoktan gevşemişti. Titrek adımlarla gölün üstünde yürüdüm;
adımlarımı açıklık yönlendiriyordu. Yalnızca yemek yemeyi, çiğneme-

yi, tat almayı düşünabiliyordum. Papazlarda mutlaka çabucak hazırlanabilecek bir şeyler bulunur diye kafamın içinden geçti. Yalnızca yemeği düşünüyordum, Tora rulosunu, Talmud'u, eski saygıdeğer kitapları değil. Yanıma hiçbir şey almadım, böyle bomboş ellerle gölün üstünde yürüdüm. Arkamda bıraktığım ayak izlerinin içinde buz, sanki ağırlığım peşimden gecikmeyle geliyormuş gibi kırılıyordu. Geri dönmedim ve papazlar beni kıyıya çektikleri anda, ayak izlerim tek ve kocaman bir çatlakta birleşti. Her taraftan yeni çatlaklar açıldı ve bunlar kulakları sağır eden bir gürültüyle gölün ortasında, Tora kutusunun altında bir araya geldi. Hiçbir şey kurtaramadım. Her şey; adım, onurum, uzun cümleler için nefesim, özsaygım ve güvenim derinliğe gömülmeden birkaç saniye önce Tora kutusu yok olmuştu. Ama papazlar bana su verirken bir şeyi kesin olarak biliyordum: Tüm dünyanın kısacık bir geçiyolu olduğunu ve bu yolun altındaki derinlikten korkmamak gerektiğini.

Bodrumda ne oynuyoruz?
Bezelyelerin tadı nasıl?
Sessizlik dişlerini neden gösteriyor?
Kimin adı doğru?
Bir köprü neye dayanabilir?
Asiya neden ağlıyor?
Asiya nasıl gülüyor?

Anneler fısıldayan bir sesle akşam yemeğine çağırır çağırmaz, askerler çok katlı binaya dalıp yemekte ne olduğunu soruyor ve bizimle birlikte bodrumdaki kontrplak tablalı masaların etrafına oturuyorlar. Yanlarında kendi kaşıklarını getiriyorlar ve eldivenlerinin parmak uçları kesik. Her yere sorgusuz sualsiz dalıyorlar; tıpkı kayıtsız şartsız herkesin ismini öğrenmek istedikleri, tavana ateş ettikleri ve Cika Hasan ile Cika Sead'ı merdiven sahanlığından itekleyerek bodrumdaki, altına bant bağlamış birinin önüne getirdikleri gibi. Ama Alın Bantlı Adam bezelye çorbasına ekmeğini banıyor ve şimdi değil diyor. Anneler, lütfen, askerler, yemek soğuyor diye seslenmemiştii oysa. Küçük masalarda sırt çantalarına, tüfeklerine ve miğferlerine yer yok; ama Zoran ve ben kalaşnikoflara severek yer

açıyoruz. İsminiz ne? Bizim ismimiz çok iyi ve bunun için miğferliyiz. Bir miğferin nasıl olup da bezelye çorbası kokabildiğini bilmiyorum.

Askerler gelmeden önce her şey, hep olduğu gibiydi. Artık saat dokuz buçuktan itibaren bodrumdan çıkmama ve Marija'nın örgülü saçını çekmeme izin yoktu; ama ben yine de çekiyordum. Bezelyeler fasulye gibi kokmasına rağmen, bezelye yemek zorundaydım. Bu sabah da, son dokuz günün her sabahında olduğu gibi tam vaktinde, saat dokuz buçukta gürültü başladı. İnsanlar ağır topçu ateşi diye başını salladı ve bununla ilgili harf ve rakamlar sıraladı: VRB128 veya T84. Ćika Sead ve Ćika Hasan, hangi harf ve hangi rakamın nereye ateş ettiği ve isabet ettirip ettiremediği üzerine tartışıyor, teorik olarak diyordu. Karşıdaki mağaza isabet aldığında pratik olarak deyip güldüler. Ćika Sead ile Ćika Hasan dul ve emekli. Her zaman tartışır ve her zaman iddialaşırlar; birisi nadiren öbürü olmadan ortalıkta gözüdür ve nadiren aynı fikirde olurlar. Ćika Hasan bu sabah, ağır toplar Panos'tan aşağıya ateş ediyor dedi. Ćika Sead, hayır diye cevap verdi küçük bir bezle gözlüğünü temizlerken, aşağı Lijeska'da mevzilenmişler.

“Obüs topçu ateşi” tabiri, “ağır topçu ateşi” tabirinden biz çocukların daha çok hoşuna gidiyor. Obüs topçu ateşinin isabetlerini ve makineli tüfeklerin hırlamasını en iyi Edin taklit ediyor. Bu yüzden, bodrumda savaş oyunu oynarken, her iki takım da onu kendi takımına almak istiyor. Üçer kişiden iki takım, bomba yasak, hayır Marija, sen katılamazsın, esirleri gıdıklamak serbest, sınırsız cephane, merdiven sahanlığında ateşkes... Edin tatatatata diye bağırırken dudaklarını öne uzatıp deliler gibi titriyor. Neredeyse hep Edin'in bulunduğu takım kazanıyor. Bu, yaylım ateşi ve titreme dikkate alınırsa, hiç de şaşırtıcı değil.

Bugün öğleden sonra da, Zoran'ın bile katıldığı bir çarpışma oldu. Zoran elbette komutan olarak katıldı. Edin diğer takımdaydı. Normalde takımlar ilk kurşun atılmadan önce aksi yönlere koşar ve bodrumun karanlık köşelerinde saklanıp pusuda beklerdi. Bakalım mevzii kim ilkönce terk edip saldırıya geçecek? Bazen kimse saldırıya geçmez ve bu durum sıkıcı gelirdi. O zaman savaş olduğunu unu-

tup misket oynamaya başladık. Düşman atağa kalkmaya karar verirse ezip geçmek için kolay bir lokma; çünkü silahın başparmağınla işaretparmağının arasında tuttuğun cam bir bilyeden ibaret. Benim küremin en azından dört adet yayı var.

Bugün saklanmak yerine diğer takımı gizlice takip ettik. İki lahana turşusu fıçısı ve paslı bir somyanın arkasına mevzilendiler. Zoran onları duvarın köşesinden gözetledi ve Nešo, Vinçester tüfeğini omzundan indirdi. Nešo'ya belki yüz kez, bu işin böyle yürümeyeceğini, elindeki bizon gravürlü ve on iki kurşunluk o eski zimbirtının bir şeye yaramayacağını, bunun yerine ok ve yayla da gelebileceğini söylemiştik. Daha isabetli ateş ederim bununla. Hiç isabetli ateş edemediği gibi, bir de üstelik komik görünüyordu. Akşam yatmadan önce ve sabah yataktan kalkınca, patatese benzeyen kepçe kulaklarını kafasına bantlıyordu annesi; yapışkanlı gri şerit onu makaraya almamıza neden oluyordu. Annesi niye büyük kulaklara karşı anlamış değilim.

Zoran eliyle işaret ederek bizi yanına çağırırdı. Edin ve iki arkadaşı Enver'le Saffet –babaları saatçi olan ve her zaman her yere geç kalan komşu çocukları– sırtları bize dönük olarak çömelmiş, lahana turşusu fıçılarının üstüne meme resimleri çiziyordu. Zoran işaretparmağını dudaklarının üstüne götürdü ve eğik bir vaziyette önden gitti; tüfeğimi sıkı sıkıya kavramış olarak onun arkasındaydım. Pek sessiz ilerliyemiyorduk; üstüne bastığım küçük taşlar bodrumun pürüzlü tabanında hışırdıyor, ben de bunların ufak patlamalar olduğunu hayal ediyordum. Sonra Zoran saldırıya geçti. Hurraaaa diye bağırıp tüfeğimi yukarıya kaldırdım. Savunma hattındakiler şaşırıp, korkarak saldırganların karşısında geriye çekildi ve silahlarına davrandı. Yalnızca Edin olduğu yerde kaldı, kafasını bana çevirdi ve elindeki tebeşiri bırakıp makineli tüfeğini kaldırdı. Dudaklarını uzatıp titremeye başlamasına imkân tanımadan, kendimi onun üzerine attım. Sıçradı mı, eğildi mi yoksa kaçmak mı istedi, bilmiyorum; görmedim. Birlikte yere düştük ve yuvarlandık. Yan tarafına ateş ettim ve sen öldün diye bağırdım, işini bitirdim, tatatatata. Edin dur, kanıyor dedi ve ayağa kalktı. Sanki avcundan su içecekmiş gibi elini

burnuna götürdü ve bana avcunda toplanan kanı gösterdi. Kanıyor dedi tekrar, dizin çarptı burnuma. Kan, ağzının üstüne ve koluna damlıyordu. Bir burunda ne kadar kan vardır? diye sordu. Dört tane bir litrelik şişeyi dolduracak kadar diye cevap verdim.

Nešo, Vinçesteri'ne baktı ve kafasını salladı. Dışarıya çıkmamıza ve top oynamamıza tekrar izin verilirse öyle sevineceğim ki! Bu da devamlı tutukluk yapıyor.

Edin'in annesi kanı görünce elini korkuyla açılan ağzına götürdü ve gözlerini devirerek oğluna koşturdu. Kafanı arkaya yasla; ne oldu?

Edin, Aleks... dizi... diye mırıldandı.

Annesi, diz ha! diye bağırdı ve sanki burun kanamasının nedeni benim dizim değil de, oğlunun kulağıymış gibi Edin'i kulağından yakalayarak merdivenlere doğru götürdü. Ama sonra bir şey unutmuşçasına eşikten geriye döndü. Beni unutmuştu. Edin'in istemeden oldu diye seslenmesi işe yaramadı. Annesinin öfkesinden benim kulağım da nasibini aldı: Kulağımı tutup çıt diye bir ses çıkıncaya kadar çekti.

Edin, askerler adamları karnından vurdu, adamlar da sanki karınlarına bir vole yemiş gibi yüzüstü devrildi, evet, tam böyle oldu; yukarıdaki pencereden gördüm diye fantezilerini anlattı. Fısıldıyor ve burnuna bir havlu tutuyordu. Söylediklerinin tek kelimesine inanmadım ama bir şey de demedim. Zaten hangi askerlerden bahsediyordu ki, etraftaki tek silahlı asker Čika Aziz, C-64'ünde ağzı açık bir şekilde "Hayalet Avcıları" oynuyor ve komşular sigara tütürerek ona bakıyordu. Suaygırı sıkılmış bir tavırla, iyice dümdüz ettin, sıra bende dedi.

Edin'e asker masalları hakkında ne düşündüğümü, kanaması durduktan ve annesi ortalıktan çekildikten sonra gösterecektim. Edin havluyu açıp ne kadar kan kaybettiğini gösterdi. Oldukça çoktu, belki bir litrelik iki şişe; ama kanın yeniden büyüdüğünü biliyordum. Edin'in annesi kafasını sallıyordu. Ellerini beline koymuş, önümde

bir ileri bir geri yürüyordu. Üstünde o kadar çok takı taşıyordu ki, her tarafı şingırdayıp duruyordu. Kaşlarını çattı ve işaretparmağını burnunun önünde salladı; bilezikleri yeniden şingırdadı. Dur hele diye sıkılmış dişlerinin arasından tısladı. Ama ben tekmeden dolayı utanmıyor ve ondan korkmuyordum; zaten Edin’le ikimiz çoktan barışmıştık. Dur hele! Durdum ve biraz sonra şingırdayarak ocaktaki tencereleriyle uğraşan diğer annelerin yanına gitti.

Bezelyeler, Tanrı’ya şükür hâlâ elektriğimiz var laflarıyla pişiriliyor, hava deliğinden giderek daha az ışık geliyordu. Tek tük ateş sesleri, arada sırada bir yaylım ateşi duyuluyordu. Sonra sessizlik, sonra uzaklarda bir patlama, sonra yeniden ateş sesleri. Bu sesler artık dağlardan değil, sokaklardan geliyordu. Saat yediye doğru dışarı o kadar sakinleşti ki, biz tek kelime etmediğimiz halde, annelerimiz susunşimdisusun! diye uyardı. Her şey her zamanki gibiydi; yalnızca sessizlik üstümüze her zamankinden daha ağır binmişti. Neden herkes sessizliği dinliyordu?

Sessizlik dişlerini gösteriyor diye fısıldadı Suaygırı. Başka zamanlarda “dişini göstermek” lafını ısıtmadan parlayan Nisan güneşi için kullanırdı. Annelerin sesleri bile fısıldar gibi çıkıyordu akşam yemeği! derken. Büyükbabaların kafası küçük bir transistör radyo üzerinde toplanmıştı. Büyükbaba Slavko’nun kafasının da o kafaların arasında olmasını isterdim. Her şeyin tarif edilemez bir sessizliğe dönüştüğü şu anda ne derdi acaba? Uzun zamandan beri radyodan hiç müzik sesi gelmiyor, hep konuşuluyordu. Kısık sesli birisi, birliklerimizin yeniden mevzilenmek üzere geri çekildiğini söylüyordu. Büyükbabalar suskun bir şekilde dirseklerini dizlerinin üstüne yerleştiriyor ve kafalarını ellerinin içine alıyor veya ayağa kalkıp kafalarını sallayarak bastonlarına yaslanıyordu. Herkes birliklerimizin mevzilerde yaşadığı heyecanı paylaşıyor ama hiç kimse bu birliklerin kim olduğunu ve terk edilen mevzilerin hangi önemli mevziler olduğunu bilmiyordu. Ancak radyodaki kısık ses, bizim şehrimizle aynı isme sahip olan bir şehrin ismini söylediği anda, herkes bir şeyler öğrenmiş oldu. Ben de biraz öğrendim. Kısık ses, “Vişegrad” ismini, insanın saklandığı hiçbir yerde emniyette olmadığı bir yermiş gibi söyledi. Bu bilgiydi, sessizlikte dişlerini gösteren şey. Cebimdeki mis-

ketleri yerde açık renkten koyu renge doğru sıraya dizdim ve ayak-kabımın tabanıyla her birinin üstüne bastım. Her biri gıcırdamak zoru-
rundaydı.

Bilmemiz gereken diğer şeyleri annelerimiz söylüyordu. Kayna-
tılmamış su içmeyin, saat dokuz buçuktan itibaren bodruma girin,
Çika Aziz'in C-64 rekorlarını geçmeyin. Radyodaki kısık ses Vişeg-
rad derken ve ben kendi kendime, bir şehir nasıl düşebilir ki; dep-
rem olması gerekmez mi? diye sorarken, anneler bile ne yapılması
gerektiğini bilmiyordu. Bezelyeleri tuzlayıp, tencereleri karıştırdılar.

Dışarıdaki sessizliğin yerini, korna çalarak geçen bir düğün alayı
aldı. Zoran, Edin ve ben sessizce bodrumdan dışarıya sıvıştık. İlkön-
ce merdiven sahanlığına, dikkatli bir şekilde pencereden baktıktan
sonra avluya ve oradan da sokağa. Hiç kimse bizi durdurmadı; ama
annelerin sesi peşimize takılmıştı bile. Bu ne demek oluyordu şimdi?
Kamufraj ceket ve eşofman altı giymiş sakallı damatlar önümüzden
geçti. Arazi arabaları da, kamyonlar da korna çalıyordu. Sakallı da-
matlardan oluşan bir ordu havaya ateş ederek ve şehir gelinin alın-
masını kutlayarak akıp gidiyordu. Arabaların ve motor kapaklarının
üstünde damatlar, dokuz gün boyunca sabah saat dokuz buçuktan
başlayarak yolun üstünde kendilerinin açtığı deliklerin ritmine uya-
rak sallanıyordu. Batan güneşin ışınlarından korunmak için ellerini
gözlerinin üstüne siper ediyor ve ellerinin altından kısık gözlerle et-
rafa bakıyorlardı. Arkadaki römorkların içinden yeşil ve kahveren-
gi pantolonlu bacaklar sarkıyor, süs gibi sallanıyordu.

Sokaktan yukarıya doğru ilk tanklar gelmeye başladı. Zincirleri
asfaltın üstünde beyaz çatlaklar bırakıyor, kaldırıma çıktıkları yerde
beton kuma dönüşüyordu. Artık hiç dur durak kalmamıştı. Bunları
kim yağlamış; ne biçim gacırdıyorlar böyle? diye bağırdım ve hep
birlikte tanklara doğru koşmaya başladık. Bizden daha hızlı kimse
koşamazdı. Anneler eteklerini tutarak peşimizden geliyordu ve biz
hızla tanklara yaklaşıyorduk. Bunları kim sürüyor, direksiyonları
nasıl, biz de binebilir miyiz? Tanklar bahçelerin ve avluların yanın-
dan takırdayarak geçti. İnsanlar avlularda bavulları ümitsizce bagaj-
lara sıkıştırmaya ve arabaların üstüne istiflemeye çabalıyordu. İşa-
retparmağını öne uzatmış olan bu metal yumrukların altında sokak

nasıl da inliyor ve şakiyordu. Yumruk neyi sıkıştırıp un ufak ediyor, metal neyi öğütüyor ve parmak nereyi gösteriyordu? Köprü bile dişlilerin altında eğildi. Kemerleri öyle bir çatlayacak ki, Büyükanne Katarina'nın porselenleri bunun yanında solda sıfır kalacak. Köprüye varmadan, yıkılmadan önce eskiden İvo Andrić'in heykeli bulunan parkta durduk. Köprünün yıkılırken ne kadar gürültü çıkaracağını duymak istiyorduk.

Anneler bize yetişti ve benimki bana sıkı bir tokat yapıştırdı. Tankların arkasından karşı kıyıya da geçeceğimi biliyordu. Tıpkı tankların çatı kiremitlerini titrettiği gibi, tokat da kafamı zonklattı. Yanağımı tuttum ve çelik yüz ayaklıların sokağı toz haline getirmesine kulak verdim.

Köprü dayandı.

Anneler, Edin'i kulağından, beni de kolumdan tutup çekerek bodruma geri götürdü.

Asija, benim Asija'm bizimle birlikte gelmemiş, en alt basamakta oturuyordu. Ama orada cephane tükendiği zaman oturulur. Kurala göre, merdiven sahanlığı ateşkes demektir. Yanına oturdum ve acıyan yanağımı ovuşturdum. Asija ise gözlerini ovuşturuyordu. Top namlusu dedim, kamuflej renkleri dedim, Edin'den daha hızlı dedim. Asija ayağa kalktı ve ağlayarak merdivenden yukarıya çıktı.

İki gün önce Asija yine ağlamıştı, uyuyakalana kadar ve eli elimde. Asija'nın amcası İbrahim, Ćika Hasan'ın banyosunda sakal tıraşı olurken kafasını aynaya çevirdiğinde vurulmuştu. Banyonun küçük penceresinden gelen kurşun boğazına ve biraz da çenesine isabet etmişti. Ćika Hasan bunu diğerlerine anlatırken, ben de kapıdan dinledim: İbrahim, sanki sonsuz bir nefes alıp bize, bundan böyle ne olacağını anlatmak istercesine dakikalarca ciğerlerine hava çekmek için çabaladı. Ćika Hasan sesini alçaltarak devam etti: Ama İbrahim'e hava veremedim ve İbrahim, söylenmemiş olsa da, bir efsane haline gelen hikâyesini anlatamadan öldü gitti. Ćika Hasan, elinden bir şey gelmeksizin herkesin İbrahim'in başında nasıl durduğunu ve her yerin, İbrahim'in başının, fayansların ve aynanın kan içinde olduğu için gözlerini kapattığını anlattı. Her yer kan içindeydi dedi; ben her yerin kiraz renginde olduğunu ve İbrahim'in

nefes alabilmesine yardım etmek üzere onun boğazına uzanan parmaklardan damlayan kanı hayal ettim.

Eğer anneler ikinci kez akşam yemeğine çağırmasaydı ve merdiven sahanlığında camlar kırılıp, sessizlik, kurşun sesleri, bağırış çağırışlar ve küfürler arasında yok olmasaydı, Asija'nın peşinden giderdim. Asija, asker yumrukları demir koktuğu için, hiçbir zaman sabun kokmadığı için ağlıyor. Tüfekler askerlerin enselerinden aşağıya doğru sallandığı için ve kapılar, kilitleri yokmuşçasına tekmelere boyun eğdiği için. Asija, askerler onun köyünde de kapıları böyle açtığı için ağlıyor. Asija ağlayarak tavan arasına saklanıyor; fare avladığımız, vitrinlerinin üzeri toz içinde olan ve bisikletlerin paslandığı tavan arasına. Asija'mı birazdan orada bulacağım.

Burada bodrumda anneler bize ve askerlere bezelye koyuyor. Alnında siyah bant olan, ekmeği parçalara ayırıp dağıtıyor. Pis tırnaklı eliyle kopardığı ekmeği yersem ne olayım!

Radyodaki kısık ses Vişegrad diyor.

Alnı Bantlı Asker evet, evet diyor ve ayağa kalkıyor.

Radyodaki ses, şiddetli çatışmalardan sonra düştü diyor.

Asker, bandının altını kaşıyor, iyi, iyi diyor ve hız alıyor.

Radyodaki ses yeniden yükseliyor: Fakat birliklerimiz yeniden mevzileniyor!

Asker mırıldanıyor: Hım, enteresan ama bir şekilde... sorumsuzca. Yoksa ağzınızın burnunuzun bir kez daha dağıtılmasını mı istiyorsunuz? Ayağının üstüyle küçük siyah kutuya bir tekme sallıyor ve radyodaki ses artık konuşmuyor. Asker yamulmuş anteni ve bir düğmeyi büyükbabaların önüne fırlatıyor: Alın size el işi; kim tamir etmeyi becerirse ondan satın alırım. Tekrar oturuyor. Ve siz! Bezelyenin içine daha fazla domuz pastırması koyun! Pastırmasız doymuyorum! Pastırmasız bir hayat sefil bir hayattır! Sen arkadaki, bana pastırma kes! Elindeki kaşıkla, ikinci katta oturan Amela'yı gösteriyor. Siyah örgü saçlı Amela, askerin elinin üstüne birkaç dilim kırmızı et koyuyor ve dilimleri örtmek istiyor. Asker Amela'ya, elbiseni kendin mi diktin? diye soruyor ve eti yalıyor. Evet de, senin marifetli parmaklarını öpeyim. Belki de ama hayır deme.

Amela dünyanın en iyi ekmeğini pişiriyor. Konuşmadan öylece

duruyor. Kontrplak tablalı masaların önünde duran ve kasketlerini ellerinde tutan Ćika Hasan ve Ćika Sead da askerlerin soruları karşısında cevapsız kalıyor.

Bantlı Asker, ya şundadır ya bunda diye sayıyor ve sonunda parmağıyla Ćika Sead'ı gösterip, Ćika Sead'ın burnunun üstünden aldığı gözlüğün camlarına hohluyor. Çorap maskeli birisi Ćika Sead'ın ellerini arkaya doğru büküp telle bağlıyor.

Ćika Hasan, askerlere lütfen diye yalvarıyor, lütfen yapmayın... Ama Alnı Bantlı Asker gözlüğü kendi gözlerinin üstüne oturtuyor.

Merdivenlerde yeni bir kurşun sesi duyuluyor ve yankısı endişeli insanların seslerine karışıyor. En yukarıdan bodruma kadar birbirinin içine geçen sesler, kulağa tutulan bir deniz kabuğunun uğultusuna benziyor. Asija'nın sesinin yokluğunu hissediyorum; Asija'yı bulmalıyım. Ćika Sead'ı götüren askeri geçiyorum; merdivenlerde de benden daha hızlısı yok. Kamuflej renkleri içindeki askerler bir aşağı bir yukarı gidip geliyor ve homurdanıyor: Aşağıya! Dışarıya! Hayır! Belgeler! Hayır! Eller! Ne? Belgeler! İsmi ne? İsmi ne? Bir adımda üç, yedi basamak birden alıyor, elma kompostosu kokan odalara da alıyor, yatak odalarında kuduruyor, dolapları, çekmeceleri, sandıkları sallıyor ve laflarıyla kapılara bile küfür ediyorlar. Haçlar ve çift başlı kuşlar dışarıya, haydi dışarıya, herkes dışarıya! Askerlerin emirleri, deniz kabuğu uğuldamasının içine işliyor. Yüzler ve kafanın üstünde tutulması istenen eller duvarın çatlak alçısına dayatılıyor. Kimi arıyorlar? Bağırarak söyledikleri bir isim var. Askerleri tanımıyorum ama ismi söylenen kişiyi tanıyorum: Aziz.

Askerler küfür edince merdivenler inliyor. Askerler gürültü yapınca, bağırınca, ortalığı kırıp dökünce, kavga edince, küfür edince, sikilmiş orospu çocuğu diye Aziz'e seslenince, merdiven sahanlığının deniz kabuğu yeter diye yalvarıyor. Tavan arasına çıkarken basamakları çıkarabildiğim en yüksek sesle sayıyor ama yine de söylenen her şeyi duyuyorum. Ćika Muharrem'i ikinci katta, Ćika Hüseyin ve Ćika Fadıl'ı üçüncü katta görüyorum. Askerler kafalarını, yukarıdan tüfek dipçigiyle veya yandan çizmeyle merdiven trabzanına bastırıyor. Ćika Fadıl'ın kasketi yere düşmüş. Yanlarından koşup geçiyor, komşuları selamlamıyor, durmadan sayıyorum. Müzik Pro-

fesörü Popović'in kafası bir yere bastırılmış değil. Bay Popović takım elbise giymiş ve papyonlu. Karısı Lena'nın siyah bluzunun üstünde bir inci kolye var. Bay Popović kollarını göğsünde kavuşturmuş bir şekilde askerlerden birisine soruyor: Baylar, ne istiyorsunuz? Burada yalnızca dürüst insanlar oturuyor.

Çeneni kapatmanı istiyoruz. Eğer çeneni kapatırsan başına bir şey gelmez. Müzik Profesörü Bay Popović çenesini kapatıyor.

Ben Asija'ya gitmek istiyorum, hepsi bu; başıma bir şey gelmemesi için ben de çenemi kapatırım. Mümkün olduğunca çabuk Asija'ya gitmem lazım; korkuyordur ve ağlar. Onu tavan arasında bulabilirim, bir sürü süpürge'nin durduğu, boş şişelerin arasına örümceklerin ağ ördüğü ve hiçbir zaman görünmeyen ama hep duyulan farelerin bulunduğu tavan arasında. Tavan arasının kapısından içeriye dalıyorum ve Asija yerinden fırlayıp duvara dayanıyor. Sensin, evet, sensin! Çabuk kapıyı kapat, çabuk; yoksa bizi bulurlar! Asija kollarını bana doğru uzatıyor ve hıçkırarak, askerlerin yanında annemle babamı gördün mü? diye soruyor. Annemle babam aptal askerlerle birlikte geri geldi mi? İsimleri yanlış olduğu için götürüldüler. Annesiyle babasının nereden geri gelmesi gerektiğini Asija bilmiyor. Bunu hiç kimse bilmiyor diye fısıldıyor, hiç kimse bizim burada olduğumuzu bilmemeli! Askerler seni bulursa kimliğini alıyor ve eğer ismin yanlışsa, yeşil brandalı kamyonu bindirip götürüyor. Annemi ve babamı götürdükleri gibi. Asija birdenbire başını ellerimden kurtarıyor ve daha fazla ağlayarak, askerlere ismini söylersem, beni belki anneme ve babama götürürler, anlıyor musun? Belki ismin yanlış olması şimdi daha iyidir, anlıyor musun? diyor.

Anlıyorum ve yaklaşan ayak sesleri duyuyorum. Çizmelerin ağır sesini duyuyorum ve benim isminin doğru olduğunu biliyorum. Büyük altından gülümsemesine, diğerleri gibi şnaps ve ter kokmamasına ve bizim yalnızca merdiven sahanlığına geri dönmemizi istemesine rağmen askere olanca gücümle bağıryorum: Benim adım Aleksandar ve bu, benim küçük kardeşim Katarina, evet, Katarina, yalnızca küçük kardeşim Katarina!

Büyükanne'min isminin yanlış olamayacağına eminim. Büyükanelerin ismi hiçbir zaman yanlış olamaz. Asija, benim Katarina'm, iki-

si de bir. Asker tavan arasında etrafına bakıyor; döşeme çizmelerinin altında inliyor. Dışarıya çıkın! Asker alçak sesle konuşuyor ve parmaklarıyla, yüzünü sık bir şekilde saran sarı sakalını karıştırıyor. Asija duraksıyor. Asker, Asija'nın önünde çömeliyor, sakalı Asija'nın yanağına değiyor. Asija başını çeviriyor. Asker, nefesini kızın yüzüne doğru veriyor ve ayağa kalk! diye fısıldıyor. Kalk, lütfen ayağa kalk diye kafamın içinden geçiyor. Asija yavaşça ayağa kalkıp dışarıya çıkıyor. Ben de peşinden gidiyorum. Asker kapıyı kapatıyor. Yerinizden kıpırdamayacaksınız, anlaşıldı mı?

Beşinci katın koridorunda yerimizden kıpırdamıyoruz. Asija yanağını siliyor. Annem merdiven sahanlığından adımı sesleniyor. Aleksandar, hemen aşağıya geliyorsun!

Asker emrediyor: Burada kalıyorsunuz!

Bilmek zorunda olduğumuz şeyleri, bize artık anneler değil, askerler söylüyor. Cevap veriyorum: Katarina benim yanımda.

Annem başka soru sormuyor.

Bekliyoruz. Herkes bekliyor. Neyi beklediğimizi ve ne kadar bekleyeceğimizi kimse bilmiyor. En küçükler, büyükleri tarafından bir saniye bile kendi başına bırakılmıyor. Kollarda sallanıyor ve mızık-ladıklarında cevap olarak “şşt” deniliyor. Şişman bir asker, sanki bir şey çalmış gibi bize bakıyor. Aşağıda ateş ediliyor; şişko bize dönerek gördünüz mü? diyor. Başımızı sallıyoruz ve bağlanmış olan Čika Hasan'ın yanına oturuyoruz.

Koridorun sonundaki pencereden gökte asılı duran gece görünüyor. Dışarıda motorlar homurdanıyor ve askerler şarkı söylüyor. Čika Hasan, bunlar batıya, ülkenin içine doğru gidecekler, teorik olarak diyor. Čika Sead itiraz etmek üzere artık burada değil.

Evdeki damatlar artık eğlenme havasında değil; üstümüzde, altımızda, aramızda yorgunca dolaşıyorlar. İçlerinden biri neşeli bir şarkı tutturuyor, hepsi şarkıyı bilmesine rağmen yalnız başına söylüyor ve söylerken uyuyakalıyor. Elllerinde bir plastik poşet ve bir tencere taşıyan iki yeni asker bizim kata geliyor, birisi eğri dişlerini gösterip uyuyan şarkıcının kulağına parmağını sokuyor. Poşetin içinden ekmek, tuz, bira ve alüminyum folyoya sarılmış iki kızar-

miş tavuk çıkarıyor. Tenceredeki haşlanmış patateslerin dumanı etrafa yayılıyor. Sapları ve metalleri çentikli büyük bıçakları var; taşa ise ihtiyaçları yok.

Beşinci katın tüm kapıları açık veya menteşelerinden sökülmüş bir şekilde yerde. Bir eve girmek için kapının üstünden geçmek gerekiyor. İki askerin girdiği evde önceden Cika Sead oturuyordu. Masa çekilirken, masanın ayakları parkeyi tırmalıyor ama masa kapıdan geçmiyor. Askerler öylece duruyor, ikisi içeride, birisi dışarıda, şimdi ne olacak? En aç olanı tavuk budunu ayakta kemirmeye başladı bile. Cika Sead'ın evinin içinde olanlar masanın içerideki kısmına, dışarıdaki ise koridordaki kısmına oturuyor. Böyle bir çözüm bulunuyor. Askerler parmaklarını ete daldırıp, kopardıkları parçaları bıçaklarının ucuna geçiriyor ve eti bıçaklarının ucundan ısıyor.

Her iki dakikada bir, merdiven sahanlığındaki ışık sönüyor ve birkaç saniye süren karanlık bekleyişin üstünü örtüyor. Konturları kaydetmek için yetersiz bir süre. Birisi ışığı hemen yeniden açıyor. Her karanlık küçük bir yok oluş, küçük bir iyileşme demek. Karanlık saniyelerden birinde Asija kulağıma fısıldıyor: Beni unutma! Unutma kelimesi kulak mememi gıcıkıyor. Bunu neden söylediğini, bunu şimdi neden söylediğini anlamıyor, ona ne cevap vereceğimi bilmiyorum. Işık yeniden hayat buluyor. Asija saçını parmağına doluyor. Gözyaşları yanaklarında kirli damarlar oluşturmuş.

Neon lambalar yanınca, her seferinde gözler kırılıyor ama kimse uyanmıyor. Askerler gitmiyor. Çizmelerini çıkarıp ayak parmaklarına bakıyor. Bekleyiş sona ermiyor.

Asija ve ben susadık. Cika Sead'ın evine girmemize izin veriliyor. İçeride kapı, pencere, dolap, büfe, çekmece, hiçbir şey kilitli değil; burada artık gizli hiçbir şey yok. Halının üstünde çatal ve bıçaklar, tabak, fincan ve baharatlar ve içine süt dökülmüş büyük bir ayakkabı duruyor.

Asija'nın yüzünü yıkıyorum.

Asija benim yüzümü yıkıyor.

Tekrar sahanlığa çıktığımızda, narin burunlu, yeşil gözlü ve kıpkızıl saçlı bir kadın askerin Cika Hasan'ın yanındaki yerimizi aldığını

ve kitap okuduğunu görüyoruz. Işığın verdiği aralar güzel askeri rahatsız ediyor ve her seferinde ışık düğmesini yumrukluyor. Evlerin birinden bir kanepeyi sürükleyerek koridora getiriyor ve ışık düğmesinin tam altına oturuyor.

Bir seferinde, Kızıl Saçlı Asker ışığı yaktıktan hemen sonra, Asija başıyla askeri gösteriyor ve fısıldayarak saymaya başlıyor. Yüz on yedide ışık sönüyor. Kadın Asker düğmeye vuruyor. Asija, gelecek sefer biz ondan hızlı olmalıyız diye fısıldıyor ve yeniden saymaya başlıyor. Askerden daha hızlı olmak için ellerimizi düğmenin üstünde tutup beklememiz yeterli olurdu ama biz sayıyoruz; böylece, ağzımızdan çıkan her rakam için daha sonra bir dilekte bulunabiliriz. Yüze geldiğimizde ellerimizi sırtımıza götürüp düğmenin üstüne koyuyoruz. Koridorun karşı tarafındaki Kızıl Saçlı'yı gözlerimle takip ediyorum. Yüz beşte dışarıdan bir yaylım ateşi duyuluyor. Yüz on birde, birbirimizi kaybetmediğimiz sürece birbirimizi unutmayız diye fısıldıyorum. Yüz on yedide Kızıl Saçlı yüksek sesle gülüyor, aynı anda bastırılan karanlık neşesine yetişiyor. Asija'nın elini tutuyorum, düğmeye birlikte basıyoruz. Asija'nın yüzünün parlaltısı ve zafer edasıyla ellerini çırpması her ışıktan daha aydınlık. Kesin sesinizi!

Kızıl Saçlı Kadın Asker kitap okumak istiyor.

Asker gramofonu nasıl tamir eder?

Ehlikeyifler ne içer?

Yazılı Rusça'da durumumuz ne?

Kayabalıkları neden tükürük yer ve

bir şehrin kurulması nasıl mümkün olabilir?

Anneler una su katıyor, askerler ise vedalaşırken birbirlerinin elini sıkıyor. Ağzının köşesinde altın dişi olan bir asker, sıcak ekmeği beklemeyi öneriyor ama öbürü hayır diyor ve bize dönüyor: Nöbetçi koyacağız, saat sekizden sonra kimse binadan dışarıya çıkmasın, sokak mezarınız olmasın; dünyada daha güzel şeyler var. Yorgun askerler uyuyan askerlerin omzuna vurup, tüfeklerinin arpacığını onların burnuna sokuyor: Haydi, kalkın, haydi, gidiyoruz. Ağzında altın olan gitmek değil, sıcak ekmeği istiyor. Ama eller hamuru daha sıkı yumak haline getiremez ve parmaklar daha çabuk yoğuramaz; bunu bilmiyor mu? Bilmiyor. Amela'dan sabun isteyip ellerini yıkamasının ve parmaklarını hamura daldırmasının ne faydası olabilir ki? Kollarını Amela'nın beline dolamış ve Amela'nın el-

lerini yumruklarının içine almış bir şekilde kâsenin içinde yoğuruyor. Amela'nın saçları örgülü ama yüzüne saç tutamları düşmüş. Kızarmış yanağına un bulaşmış ve alnı endişeyle kırışmış. Asker kulağını Amela'nın ensesine, örgülü saçlarının altına yapıştırmış, onu dinlerken, diğer kadınlara, dışarıya çıkarken kapıyı kapatın, hemen, şimdi! diyor. Kadınlar kapıyı kapatıp duvara yaslanıyor ve birbirlerine sigara tutuyorlar. İşaretparmaklarına tükürdükten sonra, tükürüğü sigaranın ucuna yayıyor ve yanaklarından akan gözyaşlarını siliyorlar. Amela, Amela, Amela diye fısıldamalar duyuluyor.

Askerler bir akşam ve bir gece bizde kaldı. Binayı basıp, ilkönce çekmecelerin içinde ne olduğuna baktılar. Herkesi sahanlığa sürüp havaya ateş ettiler ve esnerken etrafa küfürler savurdular: Hangi salak hâlâ böyle ateş edip duruyor? Sahanlıkta kurşunlar vızıldadıkça ve tavandan alçılar döküldükçe, yumurcıklar hiç durmadan ağlıyor, kollarında veya kucağında oldukları halde annelerini istiyordu. Cika Hasan tırbazana bağlanmış ve ensesine bir tüfek dipçığı dayanmıştı. Oğlun nerede, ihtiyar, nerede o hilkat garibesi?

Askerler bir alacakaranlık ve huzursuz bir uyku boyunca aramızdaydı. Bizim çarşaflarımızın üstünde uyudular. Biz merdiven sahanlığında uyuduk. Nöbetçiler bizi gecenin bir saatinde uyandırdı. Bir tavuk kemiğiyle koridorda ikiye iki maç yaptılar. Tanklarını avluya park etmişlerdi ve köpekleri isimsiz, huysuz ve çocukseverdi.

Anneler ekmek pişirirken askerler yola çıkıyor. Cika Sead'ın evinden koridora muzaffer bir asker çıkıyor; kapı pervazına çarpmamak için başını eğmek zorunda. Dünyanın hiçbir miğferi, dünyanın bu en büyük kafasına olmaz, ona bir küvet gerek. Böylesine muzaffer bir kafatası tam iki köşeli bir taş ağırlığında ve Muzaffer Asker gözünü kırparsa bir taş göçüğü meydana geliyor. Muzaffer Asker adamlarına ve Kızıl Saçlı Kadın Asker'e sesleniyor: Biraz sonra eğlence var, arkadaşlar, biraz sonra ehlikeyiflerin zamanı.

Peşi sıra bir gramofon sürüklüyor. Bir kazı kesmeye götürüyor-muşçasına, gramofonu hunisinden tutmuş eşiğin üzerinden geçiriyor. Gramofon, pençesinin içinde bir oyuncak gibi duruyor. Biraz sonra, çocuklar! Cika Sead'ın gramofonu sol elinde, parlatılmış kalashnikofu sağ elinde. Biraz sonra sözü merdiven sahanlığında yankı-

lanıyor. Silahlılar ve tutsaklar kulak veriyor. Dünyanın en büyük kafasına sahip olan Muzaffer Asker, ses kolunu plağın üstüne koyuyor ama hiçbir ses çıkmıyor. Bu ne cüret! diye bağıyor ve kutuya yumruk ve tekmeler savuruyor. Düğmeleri asılıp çekiştiriyor ve çocuklar, şimdi hallederim diye sesleniyor. Düğmeyi öbür tarafa çeviriyor, plağı dikkatle inceliyor ve biraz düşünüp huniyi kurcalıyor.

Keşke sihirbaz olsaydım.

Gramofon, aynı bir atmacanın bir serçeyi, canını acıtmamak için dikkatle öpmeye çalışırken çıkaracağı sesler gibi cazırdıyor. İğne plağın üstüne yerleşiyor. Kanun, akordeon! Melodinin hızı biraz fazla ama Muzaffer Asker nihayet doğru ayarı buluyor. Çalan şarkıyı herkes biliyor: Hiçbir şey seni durduramaz, gel hemen kucaklaşalım! Şimdi kucaklaşmaları gerekirdi, şimdi, normal olarak, uygun adımda kucaklaş! Ama kimse kıpırdamıyor; askerler yalnızca tüfeklerini havaya kaldırıyorlar ve köpekleriyle birlikte uluyorlar. Yakınıyor ve seviniyorlar: uuuuuuu! Keskin ısıklar çalıyor, kulakları tırma-layan bir ses için birbirleriyle yarışıyorlar, uuuuuu, daha sesli! Sevecen bir şekilde birbirlerinin belini tutuyorlar, iki adım sağa, bir adım sola, uuuuuu! Muzaffer Asker Kızıl Saçlı'yı omzundan yakalıyor ve başının üstündeki tavana kurşunlarıyla bir soru işareti çiziyor. Cevaben ve nakarat olarak hepsi birden ateş ediyor ve şarkının verdiği kuduruk coşkuyla uluyor, uuuuuu! Dörtlü, beşli gruplar halinde yarım daireler çizerek sallanıyorlar, eller birbirinin belinde, omzunda, iki adım sağa, bir adım sola. Yedili bir grup dar koridorda Čika Hasan'ın önünden geçiyor, iki adım sağa, bir adım sola, uuuuuu! Čika Hasan bağlanmış ellerinin içine fısıldıyor: Bu ne biçim bir zaman ki, insan danstan korkuyor ve şarkılara kulak tıkıyor?

Kanun ve akordeon askerleri öfke dolu dansa çekiyor; kasketler yere atılıyor, uuuuuu! Kadın Asker'in sesi kısa bir süre için duyuluyor ve askerler hemen ona katılıyor: Ses biziz! Gramofon biziz! Çocuk ağıllamalarını artık kimse duymuyor; neşe içinde kuduran ordunun boğuk gürlemesi bütün inlemelerin üstünü örtüyor. Ordu şarkı söylüyor, kimse onu tutamaz, iki adım sağa, bir adım sola:

Niška Banja, topla voda, za Nišlje živa zgoda

Sve od Niša pa do Banje, idu cure na kupanje,

*mi Nišlje meraklje ne možemo bez rakje,
bez rakje šljivovice i bez mlade cigančice.*

Öyle değil mi, arkadaşlar? diyor dans. Öyle değil mi? Kızlar sıcak bir banyo yapıyor, biz ehlikeyifler Slivoviç içiyoruz; biz Slivoviçsiz yapamayız. Sıcak ekmeğe doyamayan ve Teta Amela'nın ellerini kendi ellerinin içine alıp hamur yoğuran Altın Dişli Asker de şarkıya katılıyor. Şarkı dudaklarında olmak üzere Amela'nın evinden çıkıyor, gömleğinin düğmeleri açık. Ardında bıraktığı Amela diz çökmüş, yüzünde ıslak saç tutamlarından oluşan bir peçeyle. Doymak bilmeyen Altın Dişli herkesten daha yüksek sesle söylüyor: Çingene kadınları olmadan biz ehlikeyifler yapamayız. Parmaklarına, bileklerine ve tırnaklarının altına sarı hamur yapışmış. Matarasını açıp çatlak dudaklarına götürüyor. Öyle değil mi, arkadaşlar? Şnaps ve Çingene kadınları olmadan biz yapamayız!

Yetenek sihirbazı olsaydım, eşyalara, karşı koyma gücü verirdim. Tırabzanlara, gramofonlara, tüfeklere, enselere ve örgülü saçlara.

Balıklar yeme sabahın erken saatlerinde daha iyi gelir. Solucanlara kahve tortusu verdim diyorum Edin'e, şimdi Rüzgâr Teyze gibi enerjikler. İlkönce kayabalığı tutmak için Rzav'a, sonra da okula gidelim, bakalım hâlâ duruyor mu?

Köprüden, Drina'nın küçük yan koluna tükürüyoruz. Kayabalıkları suyun içinden balık dudaklarıyla suyun yüzeyini yalıyor. Edin tekrar tükürüyor ve bir okulu böyle yıkamazsın ama balıklar neden tükürük yiyorlar ki? diyor.

Birazdan yağmur yağacak diyorum. Belki bu köprü'nün üzerinden son defa geçiyoruz. Neden Drina Köprüsü gibi, her şeye dayanan bir köprü yapmıyorlar?

Drina Köprüsü başardı diyor Edin. Tankları bile taşıdı.

Yarın değil öbür gün yok olacak, en geç; bahse giriyor musun?

İki nehrin birleştiği ağzda yaşamak, erkenden iyi yüzmeyi, iyi balık tutmayı ve karlar eriyince bodruma dolan suları boşaltmayı

öğrenmek demek. Dün gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Askerler bize battaniye verdi; ama merdiven sahanlığındaki duvarlar dışarının soğuşunu kesmiyordu ve gece boyunca birkaç kere uyandım. Ćika Sead'ın evindeki ışık dışarıya vuruyordu. Parmaklarımla kuş gölgeleri yapıp duvarda uçurdum ve bir gök gürültüsünün yağmur hışırtısını kesmesini bekledim; ama gök gürültüsü gelmedi. Parmaklarla yapılan hayvan gölgelerini terbiye etmeyi bana Büyük-baba Slavko öğretmişti. Kuş gölgelerine sihir yaparak, uykusuzluğumu onlarla birlikte güneye uçurdum. Yağmur, bulutlar kaybolmasa da, askerlerin dansı sabah bitmeden kısa bir süre önce durdu.

Annelerimiz, eğer fark ederlerse, sel köprüyü yıkarken Rzav'a gitmemize kesinlikle izin vermez dedim. Neden korkuyorlar ki? Askerler şehirde olduğuna göre, kimse şehri top ateşine tutamaz.

Edin omzunu silkiyor. Nehre düşen ilk yağmur damlaları daireler oluşturuyor. Köprünün altına gidiyoruz. Bir solucanı çengele takıp oltayı atıyorum. Edin bir değnekle bir süre çamuru karıştırıyor ve nehre düşen yağmurun çıkardığı sesi taklit ediyor. Oltanın mantarı akıntıya kapılıyor, yağmurun şiddeti artıyor ve askerler balık geliyor mu? diye soruyor. Üç sakallı ve dünyanın en büyük kafasına sahip olan Muzaffer Asker. Bunlar da şimdi nereden çıktı?

Hayır, yalnızca küçük balıklar. Son günler balıklar için fazla gürültülüydü, derinlere daldılar.

Öyle mi? Saklanıyorlar ha! Bakalım ne kadar iyi saklanıyorlar!..

El bombası hemen batıyor. Askerlerin üzerinde yağmurluk var ve sigara içerken öne doğru eğiliyorlar. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor, sanki nehrin üzerine bir nehir daha iniyor. Yağmur şimdi de yukarıya savrulan balık pullarının ve balık karınlarının üstüne düşüyor. Balıkları toplamak mümkün değil. Rzav burada buna izin vermeyecek kadar derin, hızlı ve nisan ayında henüz soğuk. Ayrıca böylesi bir avın zaten tadı olmazdı.

Karşı taraftaki çalılıkların içinden açık kahverengi, kıрма bir köpek çıkıyor ve nehirden su içiyor.

Çocuklar, iddiaya var mısınız?

Hayır!

İlk yaylım ateşi isabet etmiyor. Köpek havaya fırlıyor, sonra ya-

na gidip duruyor ve sivri ağzını yukarıya kaldırıyor. İddianın kokusunu mu alıyor acaba?

Bu sefer onu haklayacağıma elli kâğıt diyor Muzaffer Asker sakallılara; sakallılardan biri eline tükürüp tokalaşıyor. Bir kafa nasıl bu kadar büyük olabilir ve bir iddia nasıl bu kadar şnaps ve toprak kokabilir?

İkinci yayılım ateşi geliyor.

Tabii ki bir yayımbalığıydı! Yüz kiloluk, belki de iki yüz kiloluk diye Edin okula giderken tahminler yürütüyor ve birisini kucaklamak istemiş gibi kollarını açıyor. Bu kadar büyüktü, en az!

Yayınlardan anlarım ve Edin'in söylediklerinin tek kelimesine bile inanmıyorum. Sicim bazen dipte bir yere takıldığı için de kopabilir ve ayrıca yayınlar küçücük Rzav'da dolaşacak kadar alçakgönüllü değildir. İki kayabalığı tuttuk. Bu bulutları kim böyle karıştırıyor anlamıyorum; yağmurdan donumuza kadar ıslandık.

Şaçakların altında askerler, kum torbalarının arkasında askerler, birahanelerde hem mal sahibi hem müşteri olarak askerler. Şehrin en büyük mağazasının girişinde soruyoruz: İçeriye girebilir miyiz? Asker vitrinden çıkıp cam kırıklarına dikkat edin diyor ve televizyonu şoför muavini koltuğuna bağlıyor. Şahane gıcırdamasına rağmen cam kırıklarından uzak duruyoruz. Askerler, Edin ve ben alışveriş yapıyoruz. Taşıyabileceğimiz kadar defter ve kalem alıyoruz. Okula vardığımızda her şey sırlıslıkla. Yumuşamış kâğıtları kaloriferin üstüne istifliyoruz; ama beş yüz adet kalemtüraşla ne yapılabilir ki? Okulun durumuna bakacak olursak, bunlara artık hiçbir zaman ihtiyacımız olmayacak. Kalemtüraşları karanlık koridorların, yakıp yıkılmış sınıfların, cam kırıklarının ve toz toprağın içine yan yana dizerek bir iz oluşturunuz. Öğretmenler odasında tek bir sağlam pencere kalmamış; pencere deliklerinin önünde masalar, sandalye ayakları ve yüz bin adet cam kırığının içinde on bin adet kurşun kovanı var. Kalemtüraşlarla sürdürdüğümüz iz bir kan iziyle kesişiyor. Edin ve ben izi takip edip büyük bir pencereye geliyoruz ve gök gü-rültüsüz yağmur altındaki şehre bakıyoruz. Odanın tam ortasında

yırtık pırtık, kırmızı ciltli sınıf defterlerinin oluşturduğu bir dağ var. Bazı öğretmenler sözlü yapmak üzere bu defterleri alfabetik sıraya göre, bazıları ise gelişigüzel açardı.

Rusça'da ne durumda olduğumuza bakalım mı? diye soruyorum; ama defter dağının en tepesinde, üzerinde iki sineğin daire çizdiği kurumuş bir bok yığını duruyor. O yüzden yazılıda dört notuyla yetiniyoruz.

Edin, söylesene, köpeği neden vurdular acaba?

Edin omzunu silkiyor, yerden birkaç kurşun kovamı alıyor ve teker teker pencereden dışarıya fırlatıyor. Yazın duvara bir kale resmi çizdim diyor. Kırmızı tebeşirle ve ayak parmaklarının ucunda. İki kere kolumu indirmek ve sallamak zorunda kaldım; kalenin direği o kadar yüksekti. Tam işim bittiğinde, Hademe Kostina çıkageldi ve bunun ne olduğunu sordu. Ben de kale dedim. Sil, dedi. Bir de okuldan sonra okulda kalma cezası aldım.

Kaleye tek bir şut bile çekmedin mi? diye soruyorum.

Tek bir sefer bile diyor Edin ve sandalye yığınının içinden birkaç sandalye çıkarıyor. Çekseydim pencerelerden birinin camı kırılabilirdi.

Laboratuvarda fizik öğretmenimiz Fizo çömelmiş, cam kırıklarından oluşan bir halının önünde duruyor. Yanına çömelince bize dönüp, ders olacak; yalnızca etrafı toparlamalıyız diyor. Üç tane işe yarar ölçü kabı buldum, iki de ısıtıcı. İkisi hariç delikli kameralarınız bozuk, yaylı sarkaç çalışıyor, ampullerin çoğu çalışmıyor. Elinize eldiven giyin ve kırıklara dikkat edin. Üzerinde kan lekesi olan hiçbir şeye dokunmayın.

Yerdekinin çoğuna dokunmuyoruz. Fizo gözlüğünü çıkarıyor, gömlek cebinden bir bez alıyor, ilkönce gözlerini, sonra da camları siliyor. Edin hasar görmemiş bir pipet buluyor, pipeti yukarıya kaldırıyor, iyi, iyi diye sesleniyor ve gülümsüyor. Fizo başını sallıyor: Evet, iyi, süpürgeyi getirin. Hemen devam edeceğiz; defterleriniz yanınızda mı? Size şimdi bazı formüller yazdıracağım; sonra eve gidebilirsiniz, tamam mı?

Laboratuvarda hiçbir şey yerinde değil. Yazı tahtasının üzerindeki Tito yerinde. Adımlarımı ne kadar sessiz atmak istersem, onlar o kadar sesli çıtırdıyor. Tito'nun amiral üniforması. Tito'nun kurt köpe-

Ği. Tito'nun sağ gözündeki kurşun deliği. Tito bir kere daha öldü: dördüncü kere. Bu sefer vuruldu.

Ne kadar sembolik diyor Fizo.

Tito'nun tek gözlü cesedinin altındaki, aslında artık okul olmayan veya artık yalnızca Fizo'nun, Fizo'nun direnişinin, cereyanının, cereyan gücünün okulu olan bir okulu gerçekten ciddiye alamam. Sözlükte "sembolik" kelimesine daha sonra bakacağım; ama yalnızca, bu kelime beni kızdırdığı için. Tek gözlülerin, sağ gözlerinin mi yoksa sol gözlerinin mi kör olmasını tercih ettiklerini, ne kadar kanımız olduğunu ve boğaza isabet eden her kurşunun öldürüp öldürmediğini bilmek istiyorum. Tito'nun daha kaç tane ölümünün kaldığını bilmek istiyorum.

Laboratuvarda hiçbir şey yerinde değil. Öylece duruyorum.

Fizo, Krsmanović diye sesleniyor. Bize yardım etmeyecek misin? Jelenić yoldaş, bunu nasıl yapacağımı biliyorum.

Kuru süngerle yazı tahtasını siliyorum. Yetenek sihirbazı olsaydım, kırılıp kırılmayacağına camın kendisi karar verirdi. Okulun en sert öğretmeni Fizo, iyi diyor.

Altın Dişli Asker, Edin ve ben olta, balık ve defterlerle birlikte sokağımıza döndüğümüzde, iyi diyor. Belki de anneler henüz hiçbir şey fark etmedi ve ayrıca biz okuldaydık ve bu, hiçbir zaman yanlış olamaz. Yalnızca balıkların kaybolması lazım; oltaları hemen avluda saklıyoruz.

İyi ama balıklar damın üstünde ne arıyor? diye soruyor asker, ben avımızın içinde olduğu poşeti dükkânın üstüne atarken. Asker fermuarını çekerek ve eli hamurlu bir şekilde dükkânın arkasından çıkıyor.

Kedi için diyor Edin.

İyi diyor asker, kedi için ama, eğer Emina'mı bulamazsam her şey kedi için,* tüm savaşlar kedi için, tüm nasırlar kedi için. Emina'yı tanıyor musunuz? Amela, benim Emina'm değil.

Hasat şenliğinde Büyükdede'nin söylediği şarkıdaki kibirli ve

* Her şey kedi için Almanca'da bir terim ve bu, her şey boşuna anlamına geliyor. (ç.n.)

sümbül saçlı Emina'yı hatırlıyorum. Asker kaldırıma, üstüne bol gelen beyaz elbiseli, seyrek saçlı bir adamın yanına oturuyor ve tütününü çıkarıp bir sigara çevirmeye başlıyor. Adamın elleri bileklerine kadar, siyah bir silindir şapkanın içinde kaybolmuş ve adam şapkayla huzursuz bir şekilde oynuyor. Yüzü o kadar şişmiş ve o kadar büzülmüş bir halde oturuyor ki, adamı ancak silindir şapkasından tanıyabiliyorum. Bu, Musa Hasanagî; iyi de, atı Karnabahar nerede?

Lütfen, rica ediyorum diye yalvarıyor askere Musa, size neler oluyor?

Atlar için gerçekten üzüldüğümü diyor asker ve sigara kâğıdını yalıyor. Hangi savaş atlar için en kötüsüydü? Şimdi hangi savaşta-yız? Dokuz yüz on dört, dokuz yüz kırk iki, dokuz yüz doksan iki... O zamanlar atlar sinekler gibi öldü. Şimdi atların insanları ölüyor ve atlar özgürlüğü unuttu.

Edin dirseğiyle yanıma vuruyor: Haydi, gel! Ama asker bu ses tonuyla konuştuğu, bu ses tonuyla anlattığı sürece yerimden kıpırdamıyorum. Adam silindir şapkayı Musa'nın kafasına oturtuyor; sigarayı dudaklarının arasına yerleştiriyor. Sırt çantasından çıkardığı bir ekmeği büyük parçalara ayırıyor ve yaşlı adamı doyuruyor. Ekmek, Amela'nın ekmeği. Dişsiz Musa çiğniyor, ellerinde kelepçeler şakırdıyor.

Asker, birçok kadını devirdim diyor, içlerinden yalnızca birini, Emina'yı öpmedim. Elimden nasıl da kiraz yerdi! Çenesiyle bileğimi gıcıklandı! Asker sıkılgınca başını indiriyor ve tırnaklarının içindeki hamuru temizliyor.

Musa, Emina senden kurtuldu, o senden kurtuldu! diyor ve gözleri parlıyor.

Buradasın işte, buradasın! Edin'le birlikte avluya girerken annem bana koşuyor. Aleksandar, beni iyi dinle; gidiyoruz. Eşyalarını topla, acele et. Birkaç günlüğüne gidiyoruz.

Merdiven sahanlığı neredeyse bomboş. Ćika Milomir sigara içe-

rek koridoru süpürüyor. Sigarasının külünü yere atıp yeniden süpürüyor. Evlerin çoğunun kapısı açık; komşular konuşmadan etrafı toparlıyor. Her yerde cam kırığı var.

Büyükanne Katarina açık pencerenin önünde duruyor. Büyükanne?

Edin ve ben yanına gidiyoruz. Büyükanne?

Dört sakallı asker bir atı köprüden nehre atmak istiyor. Atı dizgininden tutmuşlar. At ve askerler köprüden aşağıya, nehre bakıyor. Askerler atı itiyor, çaba sarf ediyor. At öylece duruyor, kendiliğinden atlamıyor. Sakallılardan biri, bu başına buyrukluktan bıktım artık! diye bağırıyor, sanki at sağırmış gibi ve tabancasını atın alnında ki beyaz lekeye dayıyor. Askerler sigara içiyor ve atın burun deliklerini okşuyor. Askerler atı köprüden kıyıya götürüyor.

Güneş gözlüklü olan ve yağmurdan ıslanmış tankının üstünde Gameboy oynayan bir asker, hayvanı vurun bitsin diye sesleniyor.

Dizginleri tutan asker, atlar artık bittiklerinde vurulur diye bağırıyor ve atı daha derin sulara doğru götürüyor.

Karnabahar karnabahar seviyor diyor Büyükanne. Bir ata böyle bir isim koyulduğu nerede görülmüş?

Musa Hasanagîc silindir şapkasını kafasına geçirir, Karnabahar'ı terbiye ederdi. Edin ve ben sık sık seyretmeye giderdik. Gramofon Bolero'yu çalar, kısarak kafası yukarda ve müziğe uygun adımlarla tırışta giderdi. Musa çapraz! diye seslenir ve silindir şapkasına vurur, pasaj! diye seslenir ve parmaklarını şıklatırdı. Karnabahar da olduğu yerde bir daire çizdi.

Bir el ateş ediliyor, at ürküyor. Büyükanne sığıyor. Slavko'm bunları yaşasaydı, kalbi durmakla kalmaz, on bin kez kırılırdı diye elinin içine fısıldıyor.

Eli Hamurlu Asker yavaş adımlarla sokağın karşısına geçiyor, silindir şapka kafasında, bizim balıkların bulunduğu poşet elinde. Yüzümü Büyükanne'nin kalçasına dayıyorum. Büyükanne, Edin'i ve beni pencereden uzaklaştırıp pencereyi kapatmalı. Karnabahar, bu kadar güzel bir hayvan için ne kadar çirkin bir isim diye fısıldıyor.

Karnabahar ürküyor, Karnabahar kambura yatıyor, Karnabahar ön ayaklarıyla askerlere vuruyor, Karnabahar kurtuluyor, Karnaba-

har suyun içinden hızla kıyıya doğru koşuyor. Kıyıda sigara ağzlarında, tüfeklerini ona doğrultmuş Üç Sakallı Asker duruyor.

Titreyerek pencereden bir adım geriye gidiyor ve kulaklarını kapatıyorum. Odadan dışarıya fırlayıp sırt çantamı hazırlamaya başlıyorum. Edin ciddiyetle ve sessizce bana yardım ediyor. Son üç tane tamamlanmamış resim daha çiziyor ve diğerleriyle birlikte Büyükanne Katarina'nın elbise dolabının arkasına saklıyorum; toplam doksan dokuz tane. Altın Dişli Asker'in çok uzağında Emina. Çitsiz bir alanda Karnabahar dörtünale koşarken. Dolu olmayan bir tabanca.

Merdiven sahanlığında babama rastlıyorum; merdivenleri hızla çıkarken bana ben bir memurmuşum gibi başıyla selam veriyor. Koltuklarının altında ter lekeleri var. Her katta Asija'nın ismini bağıyor ama yanıt alamıyorum. Çantamı, Yugo'muzun arka koltuğuna sıkıştırıyorum; şimdi o da, son günlerde Vişegrad'ı terk eden, ağzına kadar yükle dolu arabalara benziyor. Nena, arkada nefes alabiliyor musun? Nena bana gülümsüyor ve resim eşyalarımın içinde olduğu poşet kucağına düşüyor. Futbol topumu yanıma almak istiyorum. Annem hayır anlamında başını sallıyor, topu Edin'e atıyorum. Babam ve Büyükanne binadan çıkıyor. Büyükanne ağlayarak, ağlayan komşu kadınları öpüyor ve nöbetçi askerlerden birinin önünde duruyor. Askeri yukarıdan aşağıya süzüyor ve parmak uçlarının üstünde yükselerek kulağına bir şeyler tıslıyor. Asker haince sırtıyor ve omuzlarını silkiyor. Büyükanne arka koltuktaki Nena Fatima'nın yanına sıkışıyor.

Edin topu tabanıyla durduruyor. Pantolonunun cebinden bir tebeşir parçası çıkarıp parmaklarının arasında yuvarlıyor. Dün bir tankın park ederken çarptığı garaj kapısının üstünde yaylanıyor. Tankın içinden bir asker çıkmış, küfür ederek hasara bakmış ve metali koluyla sildikten sonra yoluna devam etmişti. Kapı menteşelerinden fırlamış küçük pencereler kırılmıştı. Edin yıkılan kapının sesini taklit ediyor ve ayağının ucuyla cam kırıklarını karıştırıyor. Bir şekilde tüm şehir kırıldı diyor. Sen de mi kaçıp gidiyorsun?

Kısa bir süre için diye cevap veriyorum ve yutkunmak zorunda kalıyorum.

Demek ki, artık birlikte köprünün üstünden geçemeyeceğiz diye sesleniyor ve arkamızdan elini sallıyor. Bu sene sel gelmeyeceğine dair seninle bahse girerim; gelmesin, her şeyin üstüne bir de sel gelemez diye bağırıyor ve ağlıyor. İnsansız ve köprüsüz bir şehir mi olur? Balıkların tükürükle beslenmedikleri bir şehre, şehir denir mi? Böyle mi diyor? Belki, artık onu duymuyorum. Arkayı gösteren ay-nadan, tebeşirle kale direklerini çizdiğini görüyorum. Üst direği o kadar yükseğe çizdi ki, kolunu üç kere sallamak zorunda kaldı. Şimdi topu bir voleyle sol üst köşeye yapııştırıyor; dönerek ve yere çarpıtırarak kaleyi sağ ortadan gördü. Yağmur, tebeşiri silinceye kadar, her şutu bir gol.

Emina, köyünde eller üstünde nasıl taşındı?

Emina'yı köyünde ellerimin üstünde taşıdım diyor Altın Dişli, El-leri Hamurlu Asker. Emina'nın ağırlığını saygıyla ve konuşma-
dan evden eve taşıdım. Düşmesin diye kollarını boynuma doladım. Dolap kapılarını çizmelerimle kırdım ve nihayet en koyu kiraz ağa-
cından yapılmış bir sandığın içinde Emina'ma yakışacak kumaşı bu-
luncaya kadar bin elbiseye baktım, yüz kumaşa dokundum. Emi-
na'nın beyaz teni ve siyah saçları için, ipekten daha yumuşak ve kar-
gibi beyaz bir kumaş. Bu en güzel kumaşı ve benim en güzel Çinge-
ne'mi köy meydanına taşıdım. Arkadaşlarım susamış köy ahalisine
su veriyor, onları kamyonlara bindiriyordu.

Arkadaşlarıma, ne yapıyorsunuz? diye bağırdım, bunu henüz
yapamazsınız! Bir terziye ihtiyacım var ve gelinle bana müzik çala-

cak birisine. Şarkıyı söyledim ve bölük bana koro halinde hak verdi. Kadın terzilerin kumaşa dokunmasına izin verdim. Kumaşın öbür tarafını yukarıda tutuyordum; çünkü ellerimin kiri hariç, hiçbir kire temas etmemeliydi. Müzisyenlerin çalgılarını ateşlerin içinden kurtardım. Kim şimdiden her yeri ateşe veriyor ki? Burada gün doğarken bir düğün yapılacak. Herkesin hızlı parmaklarından bahsettiği o yaşlı akordeoncu sen misin? Terzi Kadın, Emina'ya bu kumaştan, daha önce hiç kimsenin giymediği kadar güzel bir elbise diker misin? Yaşlı adam, becerikli terzi, hayatınızı kurtarmak istiyor musunuz?

Kızımınla torunumu da hayatta bırak diye yaşlı adam yalvardı. Kadın terzi, kız kardeşimle çocuklarını da hayatta bırak diye fısıldadı ve kumaşı öptü. Kamyonlar yola çıktı ve köyden çıkar çıkmaz tüfek sesleri duyuldu.

Arkadaşlarım beş dakika sonra geriye döndüklerinde, neden bu kadar çok ateş ediyorsunuz? diye bağırdım ve şoförün kulağına vurdum. Bir daha böyle yapmayın! Ormanın daha içine gidin!

Şoför bana, çılğın herif! diye cevap verdi ve vurdu. Silahın nerede, çılğın herif? Bize saldırıyorlar! Kurşunlar, mevzii koruyun, köprüyü emniyete alın, on kişi kanatlara, alevlerden uzaklaşın, telsizci, ağır makineliler nerede, Vladimir, hayır, dışarıya, kartal, duyuyor musun, ateş altındayız, patlama, Vladimir ve Dule vuruldu, Vladimir titriyor, geriye, birbirinizden ayrılmayın, geriye, isabet, parmaklar arasında toprak ve kan, orada bırakın, beni burada bırakmayın. Geri çekildikten sonra gece bastırıp savaş bitince karanlığa Emina'nın ismini sesleniyorum ama yanıt alamıyorum. Acaba kumaşı yanına aldı mı? Terzi ve yaşlı müzisyenle birlikte alevler içinde yanan ülkeyi mi dolaşıyor? Köyü terk ettiğimizden beri Emina'mı arıyorum ve huzurumu bulamıyorum.

Asker tırnaklarındaki hamuru temizliyordu. Yaşlı Musa'nın yanında üstü ıslak ve çıplak oturuyor, Musa'nın kelepçesiyle oynuyordu. Emina, Emina, Emina diye fısıldadı.

26 Nisan 1992

Sevgili Asija,

Eğer Büyükbabam Slavko hayatta olsaydı, ona insanın şu anda en çok neden dolayı utanması gerektiğini sorardım.

Seni o gün bulamadım; o yüzden sana yazıyorum. Belgrad'a giderken, karşıımızdan gelen tankları üstünde taşıdığı için toprak adına utandım. Babam her tank, her cip ve her kamyon için bir kere korna çalıyordu. Korna çalmazsan, seni durdururlar.

Sırbistan sınırında bizi durdurdular. Eğri burunlu bir asker, arabada silah olup olmadığını sordu. Babam, evet dedi, benzin ve kibrit var. İkisi birden güldü ve yola devam etmemize izin verildi. Bunun neresinin komik olduğunu anlayamadım ve annem, aradıkları silah benim dedi. Neden düşmanın kucağına gittiğimizi sordum ve önü-

müzdeki on yıl içinde hiç soru sormayacağıma söz vermek zorunda kaldım.

Yağmur durmak bilmiyordu; yol da tıkalıydı. Dura kalka gidiyorduk. Bir yerde maskeli, silahlı ve beyaz eldivenli adamlar, bir araba kafilesi boyunca iki adamın peşinden koşuyordu. Kaçan adamların ağızları tıkalı ve gözleri bir bezle bağlıydı. Önümüzdeki on yıl boyunca hatırlamaya engel olmaya söz vermek istedim; ama Büyükanne Katarina unutmaya karşıydı. Büyükanne için geçmiş, önünde karatavukların cıvıladığı, fincana akan kahvenin sesinin işitildiği ve Büyükbaba Slavko'nun arkadaşlarıyla saklambaç oynadığı bir bahçesi bulunan yazlık bir ev. Şimdiki zaman ise, bu yazlık evden uzaklaşırken, tank zincirleri altında inleyen, ağır duman kokan ve atların vurulduğu bir yol. Büyükanne arka koltukta kulağıma, ikisinin de hatırlanması gerektiğini fısıldadı, hem her şeyin iyi olduğu zamanın, hem de hiçbir şeyin iyi olmadığı zamanın.

Asija, biz kaçıp kurtulduk ve Belgrad'daki tanıdıklarımız bizi ilkönce sanki biz birer meşe ağacıymışız gibi, sonra da sanki en kırlıgan camdan yapılmışız gibi kucakladı. Vişegrad'taki hepinize kaçıp kurtulma ve kucaklanma diliyorum.

Vişegrad hemen televizyonda gösterildi; bizim televizyonda saldırgan olarak gösterilenler burada şehri savunanlar olarak sunuldu ve barajı bir kahraman değil, bir çılgın patlatmak istedi; ayrıca şehir düşmedi, tam tersine kurtarıldı. Haber spikeri okulların yeniden derslere ve fabrikaların işe başladığını söyledi. Telefon işçileri işe herhalde henüz başlamadı; orayı aradığımızda sürekli meşgul alıyor.

Nena Fatima fasulyeleri serpiştirdi ve hiç konuşmadan Büyükanne Katarina'nın fasulye falına baktı. Nena Fatima'ya gerçekte ne istediğini sordum; ama beni ciddiye almadı. Susmasının bende sonraları ağır travmalara yol açabileceğini belirttim. Annem, bu kelimeyi nereden öğrendiğimi sorunca, bilmiyorum dedim.

Asija, sen fasulye falına bakabilir misin?

Büyükanne Katarina Vişegrad'a geri dönmek istiyor. Babam, onu fikrinden caydırmaya çabalamadı. Annem, babama sessiz kaldığı için bağırırdı.

Babam susmak istiyor.

Annem bağırarak istiyor.

Miki Amca'nın ne istediğini merak ediyorum. Miki Amca'nın ne-rede olduğunu hâlâ kimse bilmiyor.

Başka bir dünyadan veya başka bir zamandan hikâyeler dinlemek istiyorum; ama herkes yalnızca şimdiden söz ediyor ve soruyor: Şimdi ne olacak? Bu zamandan ve bu dünyadan anlatsaydım, bunu gelecek on yıl içinde bir daha yapmayacağıma söz vermek zorunda kalırdım. Şöyle başladım: Anneler fısıldayarak akşam yemeğine çağırır çağırmaz, askerler evin içine doluşup yemekte ne olduğunu sordu ve bodrumdaki kontrplak tablalı masaların etrafında bizim yanımıza oturdu.

Başka bir dünyadan ve başka bir zamandan anlatmak için, derin derin düşünmek zorunda değilim.

Bu gece annemin uyurken içini çektiğini duydum. Burnunun altında kurumuş kanla uyandı. Komşularla sorunlarımız var; bizim yakınlarında olmamızdan hoşlanmıyorlar. Onlara da bir savaş verilsaydı, hemen bize ateş ederlerdi. Din halkın uyuşturucusu değil, halkın çöküşüdür. En azından babam böyle diyor. Sokaktaki bir çocuk bana piç dedi. Güya annem Sırp kanımı zehirlemiş. Onu döveyim mi yoksa dik başlı ve gururlu mu olayım bilemedim. Ne dik başlı ne de gururlu oldum, üstelik de dayak yedim.

Asija, sana bir resim gönderiyorum. Resimdeki sensin. Ne yazık ki senin saçının güzelliği gibi bir renk yok. Onun için belki kendini tanıyamazsın. Bu resim tamamlanmamış son resmim olacak. Resimde sen yalnız başına olduğun için tamamlanmamış diyorum. Eskiden tamamlanmamışlığı severdim.

Çok selam
Aleksandar

9 Ocak 1993

Sevgili Asija,

Sana "Wörthersee"den yazmak istedim; Almanya'da trenlerin ismi var. Ama Wörthersee o kadar hızlıydı ki, gözlerim manzaraya yetişemedi ve hızlı geçen tarlalarla evlerden ve bir de çok çabuk yediğim bir paket çikolatalı kekten biraz midem bulandı. İki haftadan beri Essen isimli bir şehirde, Bora Amca ve Rüzgâr Teyze'nin hemen otoyolun yanındaki evlerinde kalıyoruz. Büyükanne Katarina, kocamın yanında kalmak istiyorum diyerek Vişegrad'a geri döndü.

Babam, onun, olduğu yerde, kimseye ihtiyacı yok dedi.

Herkesin birine ihtiyacı var ve ölümler en yalnız kişilerdir dedim ve odadan dışarıya çıkarıldım. Büyükanne'den henüz haber alamadık; ulaşmak çok zor.

Nena Fatıma'nın Belgrad'dan beri bir sırrı var. Devamlı bir şeyler yazıyor ve yazdıklarını başörtüsünün altında saklıyor. Nena Fatıma için bir ses seçebilseydim, masal mutlu bir şekilde sona ermeden önce bolca eğlenen süper bir cadının sesini seçerdim, biraz huysuz, kendine güvenen ve geleceğe yönelik sayısız planı olan bir cadının. Benim Nena'm konuşabilseydi, akıllı şeyler söyler miydi? Şarkı söylemesi neye benzerdi acaba?

Yılbaşı bir felaketti. Bana bir kot pantolon hediye edildi. Bora Amca havai fişekler ve çatapatlar aldı; kafamıza renkli şapkalar geçirdik ve müziğimizi normalden biraz daha sesli dinledik. Annem, ne pişirirsem pişireyim tadı olmuyor dedi. Babam, ne içersem içeyim faydası olmuyor diyerek yüzünü elleriyle kapattığında gece yarısına az kalmıştı. Saat on ikide herkes birbirini kucakladı, Bora Amca'yla ikimiz fişekleri patlattık ve minik Ema, diğer adıyla küçük Rüzgâr uyandı ve ağladı.

Senin yılbaşın nasıl geçti? Orada hâlâ kar var mı? Burada var ama yalnızca beş dakikalığına. Kar burada daha yağarken kirlenmiş gibi gözüktüyor ve yere düştüğünde kahverengimsi bir renk alıyor.

Yarımdan itibaren bir Alman okuluna gideceğim. Nena Fatıma gibi sağır ve dilsiz olmamak için, sözlüğün ilk on sayfasını ezberledim. Bora Amca benim matematikte Almanlardan üç yıl önde olduğumu söylüyor. Matematikteki yeteneksizliğimi bundan çıkarsak bile, geriye hâlâ bir yıl kalıyor. Ders notları burada tersten veriliyor ve bizim semtimizde neredeyse yalnızca Türkler var. Dükkânlarda Nintendo oynanabiliyor. Böyle bir dükkânda gece boyunca unutulmayı henüz başaramadım; ama bir planım var. Annem geçen hafta hastalandı; ama doktora hastalığının nasıl görüldüğünü açıklayamadığı için, doktordan döndüğünde hastalığı daha da artmıştı.

Bizimle beraber evde Bosnalı beş veya altı aile daha oturuyor; iki katta yirmi beş kişi. Her şey daracak ve banyolar hep dolu. Amcamın uzaktan kumandasıyla Ćika Zahid'in televizyonunu kapatabiliyorum; bu, onu deli ediyor ve Nazi ruhlarına inanıyor. Çok yakıнымızda bir istasyon var ve Ćika Zahid orada raylardan karşıya geçmek için, lambanın yeşil yanmasını bekliyor. Oğlu Sabahudin'le otol köprüsünün altında kanepe yastıklarıyla kayak yapıyoruz. Sa-

bahudin buraya geldikten sonra, üç gün boyunca dişlerini tıraş kremiyle fırçalamış.

Dün Almanya'ya kabul edildik. Yüz kapılı büyük bir büronun içinde, K harfinin önünde üç saat bekledik. Bekleyenler bizim lisansımızı konuşuyordu -buna artık Sırp Hırvatça'sı denilmeyecekmiş- ve kül tablasının etrafında sıkışarak yerlere ve duvarlara çamur izleri bırakıyordu. K'lılarla Bayan Foß ilgileniyordu. Hafifçe gülümseğinde ince gamzeleri gözüküyordu ve pembe bluzunun yakasına pembe bir broş takmıştı. K odasının her yerinde bulunan kartpostallardan, Diddl isimli bir fare sırtarak bakıyordu. Bayan Foß dünyanın en sevecen ve sabırlı insanıydı; bir fare gibi sırtıyordu ve aneme bir mendil hediye etti. Çok fazla bir şey söyleyemedik ama zaten buna gerek de yoktu. Bayan Foß bizimle ne yapılacağını biliyordu. Bayan Foß, bizim burada olmamıza razı olduğu için pasaportlarımıza bir damga vuruldu. ß harfi artık benim en sevdiğim harf; çünkü içinde iki tane s harfi var. Adımın Alekßandar Krßmanoviç olmasını isterdim ve çıkarken Bayan Foß'a şöyle dedim: Yılanbalığı, yılan kadar kaygan, leş, uzağa, değiştirmek, değişim, tamamlamak, anormallik, anormal, sökmek, ısırma, pay almak, üfleme, teşekkürler! Sözlükte henüz oraya gelmemiş olmama rağmen, teşekkürler kelimesini biliyordum. Bora Amca, Bayan Foß'un onunla hiç dalga geçmediğini söyledi.

Asja, hepimiz birlikte bu küçük odada uyuyoruz ve rüyalarımızda bile, evimizde olduğumuzdan daha öfkeliyiz. Bazen uyanıyorum ve parmaklarımla duvarda kuş gölgeleri oynatıyorum. Pencerenin önündeki bir sokak lambası bizi gözetlemiş gibi evin içine bakıyor ve Bora Amca yakında o pisliği sökeceğine söz verdi. Harcama listemizde perde ilk sıralarda yer almıyor; babam için tuval ve boya da. Annem de babam da iş arıyor.

Bu gece benden biraz sonra Rüzgâr Teyze de uyandı. Açık saçlı güzel teyzem artık yavaşladı. Kızı Ema'ya duyduğu sevgiyle gözleri yaşaran ve herkes için binlerce iyilik düşünen teyzem. Sokak lambasının parlak ışığında yüzündeki yorgunlukları, kırışıkları ve gölgeleri saydım. Bana gülümsedi ve Aleks, güneşim benim, hiç kimse senin gibi akıllı değil; sakın korkma dedi.

Asija, sakın korkma! Seninle ilgili çok daha fazla hatıram olmasını isterdim. Essen'den Vişegrad'a ve tekrar geriye dönen yol kadar çok. Geriye dönerken sen de benimle birlikte gelirdin.

Sutavukçuğu şimdiye kadar duyduğum en eğlenceli Almanca kelime.

Candan selamlar
Aleksandar

17 Temmuz 1993

Sevgili Asija,
Büyükanne Katarina'dan geçen kış Saraybosna'ya kaçtığını öğrendim. Bu adresi de o verdi. İlk iki mektubumu alıp almadığını söyleyemedi. Neredeyse hiç posta gelmiyormuş. Paket zaten hiç gelmiyormuş; mektuplar da kayboluyormuş.

ONUN İÇİN BU MEKTUPLA BİRLİKTE 17 MARK VE 20 FENİĞ GÖNDERİYORUM. BAŞKA PARAM YOK. MEKTUBU AÇAN SEVGİLİ KİŞİ, PARA SİZDE KALSIN AMA LÜTFEN ZARFI TEKRAR KAPATIN VE MEKTUBUN YOLCULUĞA DEVAM ETMESİNE İZİN VERİN! İÇİNDE YALNIZCA KELİMELER VAR VE ÖZLEM. HİÇBİR ASKERİ SİR AĞIZDAN KAÇIRILMIYOR. BEN ZATEN 1.60

METREDEN DAHA KÜÇÜĞÜM VE KİMSE BANA ASKERİ BİR SIR VERMİYOR. ÇOK ÖNEMLİ BİR KİŞİYE ÇOK ÖNEMLİ ŞEYLER SÖYLEMEK İSTİYORUM. İSTERSENİZ OKUMAYA DEVAM EDEBİLİRSİNİZ, YETER Kİ MEKTUBU ÇÖPE ATMAYIN! ÇOK TEŞEKKÜR EDERİM!

Sevgili Asija, annem bir çamaşırhanede çalışıyor ve artık hasta olmaya bile pek zamanı yok. Cehennem gibi bir salonda; buranın, insanın beynini pişirecek kadar sıcak olduğunu söylüyor. Annem, olanları güzel görme yeteneğini kaybetti. Ardı ardına sigara içiyor, Essen'in bacaları gibi duman çıkarıyor. Babam Bora Amca'yla aynı firmada çalışıyor. İki günlerce yolda oluyorlar ve kaçak çalışıyorlar. Kaçak çalışmak hem işin sırtını mahvetmesi hem de hırsızlık yapmadığın halde suçlu durumuna düşmen anlamına geliyor.

En iyi durumda olan, Nena Fatima. Bizim için yemek pişiriyor ve uzun uzun banyo yapıyor; dertli olduğunu sanmıyorum. Onu bir seferinde ılık çalarken yakaladım; tanıdığım en sessiz insanda kulağa aslında çok güzel geliyordu. Süpermarketteki kadın kasiyerlerle arkadaş oldu ve onlara her gün kahve götürüyor. Buna karşılık fiyatı beş markın altında olan şeyleri çalmasına izin veriyorlar ve bir şey görmemiş gibi yapıyorlar.

Nena Fatima'nın sırrını öğrenemedim; sürekli yazıyor ve kâğıtları dolup taşıyor. Annemle babam, sağlık, para ve Vişegrad'daki evimiz gibi, sahip olmadığımız şeyler üzerine konuşurken, odadan çıkmak zorunda kalıyorum ve Nena Fatima, kapıyı dinlemeyeyim diye kapıda dimdik nöbet tutuyor. En zalim şeyler, duymamın yasağı olduğu şeyler.

Nereden geldiğim sorulursa, bunun zor bir soru olduğunu çünkü eskiden yaşadığım yerin artık var olmadığını söylüyorum. Burada bize Yugoslavlar deniliyor. Yugoslavlara ayrıca Macarlar veya Bulgarlar da deniliyor; bu, herkes için daha kolay.

İlk karnemi aldım, içinde henüz not yok. Matematik hariç; ama matematik notum belirtmeye değmez. Artık diğerlerinin önünde olmadığımı söylemem yeterli. Almanca dersinde "Essen, seni seviyorum" konulu bir kompozisyon yazmamız gerekti ve ben, bizde nasıl

börek yapıldığını yazdım. Herkes kendi kompozisyonunu sınıfın önünde okudu; sıra bana geldiğinde bütün sınıf gülmekten yerlere yattı. Bununla ilgili olarak, Essen'in "yemek" anlamına geldiğini bilmelisin. Ben bunu biliyordum ve Essen şehrinde hiçbir şeyden hoşlanmadığımı için, kıyma ve yufka hakkında yazdım. Bu, oldukça zor oldu; çünkü kıyma kelimesinin Almanca'sını bilmiyordum. Gel de, kıymayı birisine açıklamaya çalış! Bosna'dan gelen diğer öğrenciler, soğanın böreğin içine koyulmaması ve milföy kullanılması gerektiğini düşündükleri için, börek tarifimi kopyalayıp evlerine götürdüler. Hırvatistanlı iki çocuk, Josip ve Tomislav, onlarda börek olmadığını söyledi. Asija, böyle bir şey düşünebiliyor musun? Böreksiz bir ülke?

Asija, huysuz Drina'yı özlüyorum. Burada da sözümona bir nehir var, ismi Ruhr; ama her akan suya nehir denmemeli bence.

Dün Philipp, Sebastian ve Susanne ile Şehir-Ülke-Nehir oyunu oynadım ve Duisburg, Almanya, Drina, "Ejderha Ağzı", Dragan, Almanca öğretmeni ve Dalmaçyalı* kelimelerini söyleyerek sonuncu olmadım. "Ejderha Ağzı"nın ne olduğunu sana tercüme edemem. Dün ilk defa Bosnaca bir kelime -kayın ağacı- aklıma gelmedi ve sözlüğe bakmak zorunda kaldım: "Breza". Kayın ağaçları burada Krupp ormanı denilen bir parkta büyüyor. Essen esasında dev bir garaj ve insan kaldırım aralıklarında yetişen yaban otlarına, dayandıkları için teşekkür etmek istiyor. Kayın ağacı, denizaltı süs bitkisi, yılanotu ve Ruhr; bunların hepsini aklımda tutuyorum, Asija. Almanca'yı topluyorum. Toplamak, Vişegrad'ı düşündüğümde aklıma gelen ama Büyükbaba Slavko yanımda olmadan dile getiremediğim zor cevap ve düşünceleri dengeliyor. Sen Büyükbaba Slavko'yu tanı mıyorsun. Senin saçını açıklayabilecek tek insan Büyükbaba'mdı.

Büyükanne bana, Vişegrad'a döneceği günün sabahında içi boş bir defter hediye etmişti. İlk sayfayı kendisi yazmıştı. Aska'nın kurdu dans ederek sersemlettiği ve böylece hayatını kurtardığı hikâyeyle birlikte Büyükanne'nin bu sayfası şimdiye kadar okuduğum en değerli şey.

Asija, kayın ağaçlarını hatırlamıyorum. İki Aleksandar olduğunu ve bunlardan birinin Vişegrad, Veletovo ve Drina'da kaldığını, diğ-

* Bu kelimelerin hepsi Almanca'da "d" harfiyle başlıyor. (ç.n.)

rinin ise Essen’de yaşadığını ve Ruhr Nehri’nde balık tutmaya gitmeyi düşündüğünü hayal ediyorum. Vişegrad’da tamamlanmamış resimlerinin yanında kalan Aleksandar başlatılmış ama sona gelmemiş. Artık ben, tamamlanmamışlığın şef yoldaşı değilim; tamamlanmamışlık benim şef yoldaşım. Artık tamamlanmamış resimler çizmiyorum. Büyükanne’nin defterine, unutmayı sonraları lanetlememek için, her şeyin güzel olduğu zamanlar hakkında hikâyeler yazıyorum. Asija, yetenek sihirbazı olsaydım, hatıraların o zamanki Stela dondurması gibi bir tadı olurdu.

Beni hatırlıyor musun?
Aleksandar

8 Ocak 1994

Sevgili Asija,
Nancy Kerrigan buz dansı antrenmanı sırasında demir bir çubukla dizinden yaralandı. Rakibi Tonya Harding'ın suikastta parmağı bulunuyor. Biraz önce haberlerde bunlar söylendi ve annem oturma odasını kızgın bir şekilde terk etti. Daha sonra Somali geldi. Somali veya Bosna, ikisi de aynı; aradaki tek fark, bizde omzunda bir tüfek taşıyan, kısa saçlı siyahi çocukların olmaması. Ve petrol olmaması diyor Bora Amca.

Annem, "Buzda Büyü" isimli altı video kaset satın aldı. İçinde tüm yıldızların tanıtımı ve Saraybosna da dahil olmak üzere buz dansı şampiyonaları ve olimpiyatlar var. Akşamları televizyonun karşısına oturup Ritberg, Salto, Lutz ve Tulup ikili, üçlü diye mırıl-

danıyor. Nena Fatıma bazen televizyonu kapatıp kasetleri saklıyor. Annem hâlâ öylece oturuyor ve Axel, Filip diyor. Elleri çamaşırhanelen dolayı o kadar bozuk ki, elleri için bozuktan başka kelime bulamıyorum.

Artık sadece kendimize ait olan yeni bir evimiz var. Eskisine üç kere polis geldi. Polis burada yeşil elbiseli ve bizdekilerden farklı. Elini tabancasının kabzasında tutuyor ve şnaps istemiyor. Yalnızca ciddi gözükmüyor, gerçekten ciddi de ve Čika Zahid gibi yanına hızlı bir şekilde yaklaşırsan, kolunu arkana kıvrırabilir. Bize süre verilmişti; ama nereye gideceğimizi bilmediğimiz için süreyi geçirdik. O sabah, zili çalmayıp kapıyı yumruklayan polisler gelmeden önce, babam, taşınıyoruz dedi. Kahvaltısını bitirdikten sonra toparlanmaya başladık. Babam, bir yer buldum, ev sahibi kanepesini alsın, hemen taşınabiliriz dedi.

Yeni evimizde çok daha fazla yerimiz var ve tüm o pislik, dırltı, gürültü ve otoyolun uğultusundan ve bir evden hiçbir zaman bu kadar uzak olunamayacağı duygusundan uzaklaştık. Asija, senin evin nerede? Senin nerede olduğunla ilgili hiçbir fikrim yok. Saraybosna'da hâlâ adresler var mı?

Vişegrad'ı aradım. Büyükanne Katarina ve Zoran haricinde kimseye ulaşamadım. Büyükanne Katarina hep eskilerden konuşuyor. Onu dinliyor ve hatıralarına itiraz etmiyoruz. Tamam, Büyükanne diyoruz.

Zoran'ı hatırlıyor musun? Vişegrad'tan bir arkadaş, suskun bir isyankâr. Şehrin Sırp mültecilerle dolu olduğunu söylüyor. Bunlar şimdi okulda oturuyormuş veya kaçan Bosnalıların boş evlerine yerleşmiş. Kaçan Bosnalılar da şimdi belki Sırp'ların evinde oturuyordur. Sonunda hiç kimse, daha önce olduğu yerde olmayacak. Bizim evimizde de bir aile oturuyormuş. Büyükanne, çocukları olduğu için bunun iyi olduğunu söylüyor. Zoran, Vişegradlıların yenilerden hoşlanmadığını, kendisinin onlardan nefret ettiğini söylüyor. Zoran'ın daha önce bu kadar çok konuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Nefreti çok büyük.

Schalke 04 en sevdiğim takım; balık tutmak için izin belgesi aldım ve en iyi arkadaşım Philipp "Sensible Soccer" oyununu bana

ödünç olarak verdi. Nirvana dinliyorum ve Almanca rüya görüyorum. Sensible Soccer oyununu gerçekten oynayabilmek ve Philipp'e, Brezilya'ya gol sayısı ile ilgili yalan söylemek zorunda kalmamak için bir bilgisayar hayal ediyorum
Saçlarımı uzatıyorum.

Candan selamlar
Aleksandar

Alo. Kim? Aleksandar! Vay canına,

nereden arıyorsun?

Hiç de fena değil! Bektan; ya sen?

...Öğlenleri suyun kesilmesinden, sokak lambalarının yanmamasından, elektriğin sürekli gitmesinden, çöpün alınmamasından ve en çok da bu kadar soğuk olmasından nefret ediyorum. İki camiye de yaktılar ve yıktılar; şimdi orası bir parkmış ama bu bir park değil, üstüne dört tane bank koyulan tükenmiş bir boşluk; oraya oturan herkesten nefret ediyorum. Mister Spok bile oraya oturmuyor ve arada sırada birisi bir sulama kovanıyla geliyor; ama orada hiçbir şey büyümek istemiyor. Sen olsaydın, orasının açık bir yara olduğunu ve açık bir yaranın içinden hiçbir şeyin filizlenmeyeceğini söylerdin. Sonra şu saçma sihirlerinden birini yapardın; ama burada olanları düzeltmek için çok güçlü bir sihre ihtiyacın olurdu. Askerler caminin enkazı etrafında dans etti. Liseden nefret ediy-

rum, oradaki öğretmenlerden nefret ediyorum, sınıfta elli dört kişi oluşumuzdan nefret ediyorum, burada insan ve ölüm hariç hiçbir şey olmamasından ve her şey için sıraya girmekten nefret ediyorum. Babamdan nefret ediyorum, onun gururundan, inatçılığından ve prensiplerinden nefret ediyorum. Altı aydan beri Milica ve ben, onu bu cehennemden terk etmek için ikna etmeye çalışıyoruz ve ben onun bunu duymak istemeyişinden nefret ediyorum; tam Bogoljub'un dükkânının olduğu yere bir bakkal dükkânı açmasından da nefret ediyorum. Ama ne yapabiliirdi ki; basketbol hakemi kadar lüzumsuz bir şey düşünülemiyor artık. Jimnastik salonu bile ağzına kadar insanla dolu; onların esir mi yoksa mülteci mi olduğunu bile bilmiyorum. Askerlerden nefret ediyorum. Halk Ordusu'ndan nefret ediyorum. Beyaz Kartallar'dan* nefret ediyorum. Yeşil Baretliler'den** nefret ediyorum. Ölümden nefret ediyorum. Okuyorum, Aleksandar. Okuyorum ve okumayı seviyorum. Ölüm Almanyalı bir şampiyondu ama şu anda Bosna'da dünya şampiyonu oldu. Köprüden nefret ediyorum. Gece atılan kurşunlardan, nehirdeki cesetlerden ve bedenler suya atıldığında suyun sesinin duyulmamasından nefret ediyorum. Her şeyden, uzak olmaktan, ille de güç ve cesaretten bu kadar uzak olmaktan nefret ediyorum. Yukarıdaki eski lisede saklandığım için kendimden nefret ediyorum. Suyun derin olduğu yere atılan ve suyun içinde, hatta daha havadayken vurulan insanların kim olduğunu seçemediği için gözlerimden nefret ediyorum. Bazıları hemen köprüünün üstünde öldürülüyor ve ertesi sabah kadınlar çömelip kanları fırçalıyor. Süzgeçler tıkanıyor diye, bu kadar çok insanın bir seferde nehre atılmasından şikâyetçi olan Bajina Bašta baraj sorumlusundan nefret ediyorum. Vilina Vlas ve Bikavac Hotellerinden nefret ediyorum, itfaiyeden nefret ediyorum, polis karakolundan nefret ediyorum, kız ve kadınlarla dolu, Vilina Vlas'a giden kamyonlardan nefret ediyorum, içinden insanların tüfeklerin önüne atladığı yanan ev ve pencerelerden nefret ediyorum. İşçilerin çalışmasından, öğretmenlerin öğretmesinden, güvercinlerin havada takla atmasından nefret ediyorum ve en çok da bu kadar so-

* Radikal sağcı paramiliter Sırp örgütü. (ç.n.)

** Paramiliter Müslüman örgütü. (ç.n.)

ğuk olmasından nefret ediyorum. Sıçtığının karı hiçbir şeyi kapatmıyor; ama biz gözlerimizi o denli ustaca kapatıyoruz ki, komşuluğun, kardeşliğin ve birliğin sürdüğü bunca yıldır sanki şu görülenlerden başka hiçbir şey öğrenmemişiz. Kardan ve bronz Sırp heykelinden nefret ettiğinden daha çok, herkesin her şeyi mahkûm etmesinden, herkesin her şeyden nefret işinden, herkesin nefretin içinde bile idare ediyor oluşundan, kendimin iyi olmamdan nefret ediyorum. Heykeltıraşa, heykelinin elinde neden kanlı bir bıçak değil de bir kılıç taşıdığını sormaya cesaret edemiyor oluşumdan nefret ediyorum. Ve senden nefret ediyorum. Gittiğin için senden nefret ediyorum. Burada, Çingenelerin çadır kurmaya gerek görmediği, köpeklerin sürüler halinde dolaştığı ve kimsenin Drina'da yüzmeye gitmediği bu yerde kalmaya mecbur olduğum için kendimden nefret ediyorum. Bana bir seferinde Drina ile konuştuğunu söylemiştin. Delisin sen! Şu anda anlatacak olsaydı neler anlatacağını merak ediyorum. Bir tadı olsaydı nasıl olurdu? Bir cesedin tadı nasıl olur? Nehirler de nefret edebilir mi, ne dersin?

Nefretim sonsuz, Aleksandar. Gözlerimi kapatsam bile, her şey öylece duruyor.

16 Aralık 1995

Sevgili Asija,
Miki Amca yaşıyor! Nihayet yeniden Vişegrad'a eve döndü, hatta bizim evimizde kalıyor. Üç yıl boyunca kimse nerede olduğunu bilmiyordu; sonra Büyükanne'ye bir mektup gönderdi, iyi olduğunu ve yakında döneceğini yazdı. Büyükanne mektubu telefonda bize okudu. Nereden döndüğü mektupta yazılı değildi. Büyükanne, bazılarının Miki'yi daha 1992 yılında Vişegrad'ta gördüğünü iddia ettiğini anlattı.

Babam, Hotel Bikavac'ta mı? diye sesini yükseltti, olamaz!

Büyükanne Katarina ve onunla yapılan telefon görüşmeleri hakkında artık kimse kafasını sallamıyor. Babam bir seferinde ahizeye, bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum dedi ve dudaklarını sıkarak baş

ve işaret parmağını burnuna götürdü. Büyükanne şimdiki zamanı artık bilmiyor ve her birimiz için bir geçmiş tasarlıyor. Zamanın bana açmış olduğu bir krediyi geri ödüyorum diyor. Herkesin geçmişinin bir Büyükanne versiyonu var. Altı ay önce yapılan bir muayenede astronomik şeker değerleri saptanmıştı ve insülin tedavisi Büyükanne'nin hayatını lunaparklardaki trenlerin düşüşüne benzetti. Sesinin telefonda kederli ve düşünceli çıkmasının ardından, tüm akrabalara heyecanla telefon edildiği günler geliyor. Rüzgâr Teyze bizim konuyu abarttığımız ve her şeyi fazla ciddiye aldığımız görüşünde; eskiden nasıl olduğumuzu öğrenmek ne kadar hoş diyor. Büyükanne'nin onu da aramasından beri bu konuyla ilgili artık konuşmuyor.

Dün bir şenlik oldu. Bora Amca şenliğin ismini "Dayton* Şişe Toplantısı" koydu ve savaş, barış, vejetaryenler ve benim uzun saçlarım üzerine esprilerle dolu bir konuşma yazdı. Artık saçlarımı atkuyruğu yapılabiliyorum. Babam, Dayton'la ilgili şaka yapılması gerekmiyor, etnik temizliğin resmileştirilmesi açısından Dayton'un kendisi zaten en büyük şaka dedi. Babam hayatı boyunca hemen her şeyi söylemiş ama neredeyse hiçbir şey yapmamış olacak. Bu konuda ikimiz birbirimize çok benziyoruz; yalnız ben ondan biraz daha çok konuşuyor ve ondan biraz daha az şey yapıyorum.

Sizlerin orada barışa daha da çok sevindiğinizi düşünüyorum. Dürüst olmam gerekirse, aslında ben de çok seviniyorum ama şimdi biz ne olacağız diye korkuyorum. Bosna'ya geri dönmemiz gerekecek galiba. Herkesin kovulduğu şehre geri dönmek istemiyorum. Geri dönmeyi istememek, annem ve babamla hemfikir olduğum tek konu. Annemle babam, amcam ve teyzemle bu konuda konuşurken, annem, katillerin gözünün içine bakmaktansa ölürüm daha iyi dedi ve Nena Fatima ayağa kalkarak "TV-Sinema" dergisinin kapağındaki kadının dekoltesi üzerine "teşekkürler ve allahaismarladık" yazıp sayfayı yırttı ve alına yapıştırdı.

Nena Fatima başörtüsünü artık yalnızca dışarıda yağmur çiselerken takıyor ve Essen'de hep yağmur çiseliyor. İç avluda çevirdiği

* Amerika'da yapılan Dayton anlaşmasıyla Yugoslavya resmi olarak bölündü. (ç.n.)

minik bir bahçede domates, salatalık ve biber yetiştiriyor. Kapıcı polisle birlikte gelip Nena'nın bahçesine baktı; şimdi hepimiz suçlama yazısı ne zaman gelir diye merak içindeyiz. Nena Fatıma ailede anlaşabildiğim tek kişi. Komşuların köpekleri bahçeye kakalarını yapıyor ve ben artık salatalık yemiyorum.

Nena, bahçede birlikte oturduğumuz bir gün bana sırrını verdi. Başörtüsünün altından çıkardığı buruşuk ve yırtık bir kâğıdı ikimizin arasına koyup bana bir tarak uzattı ve arkasını döndü. Nena'nın uzun saçını taradım. Saçı tarandıktan sonra ayağa kalktı; kâğıdı ise orada bıraktı.

Candan selamlar
Aleksandar

aslında ne istiyorum

konusmak tekrar konuşmak istiyorum
konusmak tekrar konuşmak istiyorum ama bunun için bir neden
lazım iyi bir neden, bu böyle

her şeyi görmek istiyorum
mezarda da görmeye devam etmek istiyorum ve en çok da uy-
kuda görmek istiyorum
görmemek için iyi bir neden istiyorum ölüm iyi bir neden değil
ne pişirdiğimi görmek istiyorum

dünyaya açılmak istiyorum
bu aptal savaş işime geldi

kocam rafikle iyi değildi
sırtının eğilmişliğini kafasında taşıdı tüm hayatı eğilmiş ve bükülmüştü iyi değildi
şimdi biraz genç olmak istiyorum o kadar yaşlı değilim
rafikle yaşlı olmak ve evde kalmak zorundaydım
o çalıştı ve ben evdeydim ve benim saçımın güzelliğini başka erkeklerin görmesini istemedi

hep güzel saç istiyorum güzel saç bakım lazım

dünyaya açılmak istiyorum bunun için rafikten vazgeçtim çünkü onun drinadan çine kadar uzun prensipleri vardı

güler yüzlü olmak istiyorum
yüzünü hiç kapamayan bir güneş istiyorum ama kim bulutları durdurabilir ki

ben de senin gibi sihirbaz olsaydım yağmur ve yanardağlar farklı olurdu ve megdan ateş püskürürdü şimdi olduğundan çok farklı dertlerimiz olurdu

size biraz daha faydalı olmak istiyorum ama kendime daha da fazla

herkese her zaman iyi davranmak istemiyorum olmazsa beklerim

senin yirmi yaşında nasıl olacağını ve neleri bileceğini bilmek istiyorum onunla evlenmek zorunda olduğumda büyükbaban o yaşıyordu

köyümde bir ceviz ağacı vardı ağacın altına evlenmemiş kızlar kadar sık kar yağdı başka bir adam bulmak istiyorum belki de istemiyorum

bir daha hayvanlara bakmak ve kibar kuşlar istemiyorum

kırdığım bir şey için bir kere gurur duymak istiyorum

yalnızlıktan suçtan balık kılıcından veya nehirden ölmek istemiyorum ölürken çok mücevher taktığımı hissetmek istiyorum evet öyle

bir kere uçmak istiyorum ve bir kere bir yanardağın tepesine çıkıp yanardağın içine bir taş atmak istiyorum.

nena fatima

1 Mayıs 1999

Sevgili Asija,

Sana bu kadar uzun bir süre yazmadığım için beni affet. Mektuplarımı alıyor musun? Sen var mısın? Yazmaya her şeye rağmen devam ediyorum; son zamanlarda zaten çoğunlukla yalnızım ama bu beni rahatsız etmiyor.

Annemle babam bir yıldan beri Amerika'da yaşıyor. Florida'da. Şimdilik sürekli olarak. Babam bir hindistancevizi koparıp yedi ve yıldan beri, adını "Hindistancevizli Portrem" koyduğu ilk resmini çizdi. Seçtiği renkler yemyeşil bir yaz çayırı üzerinde bir toprak ve kahverengi düeti. Annem bir avukatlık bürosunda çalışmaya başladı. İşin zor olmadığını, kanunların orada bizdekilerden çok daha açık olduğunu söylüyor. Kendisine buz pateni satın aldı; her Pazar buz

pateni salonuna gidiyor ve babam yanında olmadan stadyumda bir Amerikan futbolu maçı seyretmek istiyor. Oyuncuların pantolonlarının çok iyi oturduğu görüşünde.

Göç etmeselerdi, Bosna'ya geri gönderileceklerdi. Bunun adı gönüllü dönüş oluyor. Talimat üzerine yapılan bir şeyin gönüllü olmayacağını düşünüyorum ve eğer geri dönülen yerde daha önceden yaşayanların yarısı artık yaşamıyorsa buna geri dönüş denilemeyeceğini. Orası yeni bir yer olur ve insan oraya geri dönmez, olsa olsa ilk defa gider. Bosna'da okula gitmeyi bile kafamda canlandıramıyorum. Yalnızca eski sınıfımı ve arkamdaki sırada oturan Edin'i görüyorum. Tito'nun resmi hâlâ duvarda asılı. Okul nedeniyle burada kalmama izin verildi; annemle babam liseyi Almanya'da bitirmemi daha uygun gördü. Annem bana on bir yemek tarifi yazıp bıraktı, on tanesi basit; bir de erikli kıymalı şnitzeli ve kaynatılacak çamaşırın ne olduğunu öğretti.

Essen'deki son yılımızda durumumuz biraz daha iyiydi. Annem bir sabah aniden çamaşırhanedeki işinden ayrıldı ve bir Almanca kursuna yazılıp üç ay boyunca her gün Almanca öğrendi. Ondan sonra yetmiş adet iş başvurusu yazdı. Yetmiş birincisinde Bosnalı olduğuna değinmedi ve kasiyer olarak işe başladı.

Babamla burada o kadar nadiren konuşuyordum ki, bazen onun sesiyle adımları duyduğumda şaşırıyordum. Annem hastaydı, sonra iyileşti. Babam sessizdi, sonra yaşlandı; şimdi ise güneşin altında oturup natürmort resimler çiziyor ve hatta onları satıyor.

Biliyor musun, Asija, ben hiç çaba göstermedim. Annemle babamın ne düşündüğünü, ne istediğini, burada durumumuzun daha iyi olması için ne yapabileceğimi hiç sormadım ve bunları öğrenmek için hiç çaba göstermedim. Başvuru görüşmelerinde onlarla birlikte gitmeye ve Almanca'nız ne kadar iyi sorusunu onlara tercüme etmeye utanıyordum. Şakalara gülmesine ve uykusunda konuşmasına rağmen dilsiz olan Nena Fatima'm için hiç utanmadım. Onun, benim hiç sahip olamayacağım kadar çok arkadaşı vardı. Onlar konuşurken dinliyor ve fikri sorulduğunda evet veya hayır anlamında başını sallıyordu. Ondan sonra da evin önündeki kaldırıma oturup ayak tırnaklarını kesiyordu. Florida'ya en çok sevenen o oldu. Sabahları er-

ken kalkıp komşuların yüzme havuzunda her gün bir tur daha fazla yüzüyormuş.

Bazen adımın “Alexander” şeklinde yazılmasını arzu ediyordum ve çoğu zaman da yalnızca rahat bırakılmak istiyordum. Uzun bir süre, annemle babam endişelenmesin diye ergenlik dönemi rolü yaptığımı sandım. Ancak günün birinde artık gerçekten savaş, acı ve firar görmek istemiyordum.

Bugün 1 Mayıs ve Büyükanne Katarina bana Vişegrad’tan bir paket göndermek istiyor. Büyükanne bana her 1 Mayıs’ta bir paket göndermek istiyor: Tito’nun fotoğraflarını, Büyükbaba’nın konuşmalarıyla madalyalarını ve benim izci üniformamı. İzci üniformamı özellikle dini bayramlarda giymek istediğimi, “Kapital”den uzun bölümleri ezbere söyleyebildiğimi ve onların anlamını bildiğimi anlatıyor her yıl 1 Mayıs’larda

Ve babam çiğnemek için tütün satın alıyor ve hindistancevizi diyor, ben tütünün nasıl çiğneneceğini bilen ilk Bosnalıyım. Annem ise Jacksonville Jaguarların bu sezon iyi bir takım kurduğunu belirtiyor. Akşamları başka Bosnalılar davet ediliyor ve verandada Mothermade Kebab işi Çevapçici ve süpermarket hamburgeri ızgarası yapılıyor. Çekirgeler cırlıyor, asfalt serinliyor ve tarçın gibi kokuyor. Dino Safirović isimli birisi, siperler arasında Sırlara karşı nasıl futbol oynadığını, son şutu yüzüyle nasıl engellediğini, bundan beri ünsüz sesleri söyleyemediğini ve içinde bir el bombası bulunan ağaç kovuğunda nasıl ateş yaktığını anlatıyor. Annem ise beni özlediğini söylüyor. Annem Slovenya şarabı satın alıyor ve babam bizim çekirgelerimizin Amerikan çekirgelerini pataklayacağı görüşünde.

Asija, senin adını internette aramak istedim ve bu arada, zarfların üstüne hep yazmama rağmen, soyadını doğru bildiğimden emin olmadığımı anladım. Sayfalarca kayıp kişiler listesi okudum. Asija adı iki kez geçiyordu; bunun herhangi bir anlamı yok. En azından adının anlamını öğrenmiş oldum.

İnternette kendi adımı aradığımda tek bir sonuç alıyorum: Okul tiyatrosundaki “Bir Yaz Gecesi Rüyası”. Ben Puck rolünü oynadım. Puck bir cin ve kralı ona bir çiçeği bulup getirme görevini veriyor. Çiçeğin suyu uyuyan birisinin gözüne damlatılırsa, o kişi, karşısında

gördüğü ilk yaratığa âşık oluyor. Çok muhteşem bir hikâye değil; ama Puck sihir yapabiliyor. Oyun sırasında herkese bir kere âşık oluyor, hatta eşek kafalı birisine bile. Ve seyirciler sonunda öyle karar verirse, her şey bir rüya olarak görülebiliyor.

Asija, Nazilere, soy kelimesini Bavyeralıları gibi söyleyerek Bavyeralı olduğumu yutturabiliyor ve Frizler üzerine yapılan şakalara gülüyorum. Frizler biraz bizim Karadağlılar gibi; bugün pantolonlarının fermuarı açık değilse, o zaman yarın işiyorlar. Beş milli takımın galibiyetine sevinebiliyorum. Birisi entegrasyon için iyi bir örnek teşkil ettiğimi söyleyecek olursa kendimi kaybedebilirim.

Asiya (Asija)

Arap ismi olarak: iyileştirici, bakıcı; barış sağlayıcı.

Hadise göre, Firavun'un Musa'yı Nil Nehri'nden kurtaran inançlı karısının adı.

Babam her yıl, hindistancevizinden ölen insan sayısının köpekbalıkları tarafından öldürülen insan sayısından daha fazla olduğunu bilip bilmediğimi soruyor ve coconuts are murderers diyor.

Her şeyin bir rüya olduğuna karar veriyorum.

Candan selamlar
Aleksandar

Aleksandar,

paketi kesinlikle yalnızca sana

göndermek istiyorum

Paketi yalnızca senin için hazırladım. Karl ve Friedrich ve Clara ve Tito, tüm takım paketin içinde. Hatırlıyor musun? Karl'dan hoşlanıyordun. Slavko'nun parti defterini kesinlikle yalnızca sana göndermek istiyorum. Şölen konuşmalarını ve yazılarını da. Büyükbaba'nın el yazısı ne kadar da resimsiydi! Büyük harfleri bir filiz benzerdi! Kimse artık eliyle yazmıyor. Sen de mutlaka her şeyi daktiloda yazıyorsun. Bu çok yakışıklı! İnsan kiminle muhatap olduğunu bir makineden nasıl öğrenebilir? Kız arkadaşının yalnızca rujunu öpmek ister misin? Büyükbaba'n hakkında çıkan gazete makalelerini kesinlikle yalnızca sana göndermek istiyorum. Sen onun kucağında oturur, onunla birlikte bulmaca çözerdin. Ah, Slavko ve bulmacaları! Bakalım başka neler var? Vladimir İliç ve Tito fotoğ-

raflarını kesinlikle sen alacaksın. Bu neymiş? “Devrimci Gençliğin Görevleri”. Evet, şahane! Gençlik sensin! Ah, Büyükbaba’nın çapraz bulmacalardaki el yazısı! Ah, Tito’nun üniforması! O zamanlar durumumuz ne kadar iyiydi, koyunduk, koyun! Ben tüm bu saçmalıklardan pek hoşlanmazdım. Zaten Slavko ile toplantı protokolleri ya da nutukları için evlenmedim. Politika çok kötü kucaklar, hiç iyi bir aşk aracı değildir! İşçi marşlarını, Clara Zetkin pullarını ve Tito şehre geldiğinde nasıl davranılacağını açıklayan bildirileri artık ne yapayım? Madde 1: Teraslarımızı süsleyelim ve mümkün olduğunca fazla yeşillik çıkartalım! Yeşillikler haricindeki her şeyi, örneğin külöt ve çarşaf gibi, teraslardan kaldıralım! Böyle bir şey olamaz! Madde 4 de iyiymiş: Herkes sokağa atmak üzere en az bir çiçek getirecek. Çiçek, Tito’nun kafilesindeki ilk arabanın yüz metre önüne atılacak. Tito yoldaşın arabasına kesinlikle hiçbir şey atılmayacak. Aleksandar, benim tüm bunlara hiç ihtiyacım olmadı; ama sen bu gibi konulara herhalde hâlâ heveslisindir. Slavko ve sen “Kapital”in Meta bölümünü uyuyakalmaksızın hiç bitiremediniz; ama sen o bölümden uzun pasajları ezbere söyleyebiliyordun. Ve bayram olmayan günlerde bile gönüllü olarak mavi şapkanı başına geçirir, kırmızı fularını boynuna takardın. İzci üniformasının artık zorunlu olmadığı zamanlarda dahi üniformanı giyer ve tıpkı Büyükbaba’n gibi ellerini arkada kavuştururdun. Dördüncü sınıfı bitirme şenliğinde bayrağı sen taşıdın ve okulun yarısı senin ve kızıl bayrağın arkasından yürüdü. Kulakların mutluluk ve heyecanla yanıp tutuşmuştu. Bayrak dev gibi büyüktü. Bir molada, bir komutanın alnıyla ilgili bir şiir söylenirken yere oturup bayrağı yanına koydun. Nasıl dinlendiğini gösteren bir fotoğraf var. Bu fotoğrafı kesinlikle yalnızca sana göndermek istiyorum. Almanlar, Yugoslavya’dan gelen her paketi hâlâ açıyorlar mı? Bizi hâlâ kontrol ediyorlar mı? Seni, bu malzemeyle ne yapacağını açıklamak zorunda bırakacak nahoş bir durumla karşı karşıya getirmek istemem. Bir kere Slavko’nun Yugoslavya Komünistler Birliği’nin Dokuzuncu Kongresi’nde konuşmama ihtimali çıkmıştı ortaya. Bin dokuz yüz yetmiş yılındaydı ve hiç de yabana atılacak bir olay değildi. Fakat sonradan maalesef hiçbir konuşmacı hastalanmadı. Bu konuşmayı kesinlikle yalnızca sana göndermek is-

tıyorum. Proletaryada evlilik ve ailenin rolü ve perspektifleri! Ah, Slavko ve onun perspektifleri! Annelik sorunu! Eğitim sorunu! Cinsellik sorunu! Çok güncel! Slavko burjuvazinin iffet ikiyüzlülüğüne çok kızardı! Ve ben... ben onun gururlu yoldaşıydım! Ah, Slavko'm benim... Aleksandar, ne zaman evleniyorsun?

Her şeyin yolunda olduğu zamanlarda

Aleksandar Krsmanović

Büyükanne Katarina'nın bir önsözüyle
ve Bay Fazlagić için bir kompozisyon

Büükbabam Slavko için...

Aleksandar,
Dört yaşındaydın. Bizde uyudun, Büyükbaba'nla ikimizin arasında. En çok bunu seviyordun. Büyükbaba'nın erkenden gitmesi gerekiyordu. Parti komite toplantısı. Huysuzlandın; onunla birlikte gitmek istiyordun. Büyükbaba'n kulağına bir şeyler fısıldadı ve sen sakinleştin. Güldün, evet, güldün. Daha sonra annen geldi; seni berbere götürmek istiyordu. Büyükbaba'nın evde olmadığını biliyordu. Bilseydi seni yanında götürürdü. Sonra hiçbir yere gidilmedi. Düşünürlerin saçları alınlarına düşer. Büyükbaba'n da öyleydi. Annenle ben, komşulara kahve içmeye gittik, Amela'ya. Sen, zaman kaybı dedin. Yukarıda kaldın. Küçük arabalarını düzenledin. Onlarla gerçek anlamda hiç oynamaz, onları yalnızca bir park yerinden diğerine

yerleştirdin. Her arabayla ilgili yeni fikirler geliştirdim. Nereden gelmiş. Kim kullanmış. Huysuz kadın şoförün ne gibi sorunları varmış. Porsche'un egzozundan Partizan şarkıları gürüldedi. Biz bir saat sonra geri döndük. Arabalar düzenli değildi. Öylece duruyorlardı. Sen de Slavko'nun kanepesinin önünde öylece yatıyordun. Televizyon seyrediyordun. Televizyonun sesi kısaktı ve arabalar düzenli değildi. Televizyonu kapattın ve alnındaki saçları geriye attın. Arabalar karışık bir şekilde duruyordu. Vazoyu hemen gördüm, orada, pencerenin pervazının üstünde olmadığını. Başka bir yerde de değildi. Elektrik süpürgesini de kullanmamıştın. Elektrik süpürgesinden korkardın; çamaşır makinelerinden de. Halının üstünde minik minik kırık parçalar vardı. Bundan sonra vazo hakkında hiç konuşmadın. Bundan sonra vazo hakkında hiç konuşmadım. Büyükbaba'n vazonun artık var olmadığını büyük bir ihtimalle hiç fark etmedi. Kendi hediyesi olmasına rağmen. Bunu biliyordun. Üç gün boyunca benim için çiçek toplamıştı. Bütün evi çiçeklerle süslemişti. Ne daha önce ne de daha sonra bu kadar çok çiçeği bir arada gördüm. Vazonun içine kırmızı gelincikler koymuştu. Arabalar öylece duruyordu. Sen giyindin; ben sana baktım. şimdi berbere gidiyoruz dedin ve annen çok şaşırdı. Ben hiçbir şey söylemedim ve seni alnından öpmedim. Akşam sana sıcak süt vereceğimi de söylemedim. Hep tam on iki dakika bekler ve sonra sıcak sütünü içerdin. Sana her şeyin yolunda olduğunu söylemedim. Senin bir çocuk olduğunu söylemedim. Bizim güneşimiz olduğunu, birkaç kırık parçasından dolayı korkman gerekmediğini söylemedim. Büyükbaba'nla ikimizin arasında uyumanın beni ne kadar mutlu ettiğini söylemedim sana. Ve her yeni güne beş soruyla başlanan beni ne kadar sevindirdiğini. Daha bize günaydın demeden beş soru sorardın. Rüyalarında neler yapardın acaba? Sana her şeyin yolunda olduğunu söylemedim. Sonra siz gittiniz. Sütü ocağa koydum. Küçük arabalarının park yerlerini değiştirdim. Ferrari'yi en öne yerleştirdim. Ferrari'nin şoförü, büyükbabası çok hasta olan bir çöl göçebesi. Büyükbaba tarafsız bir Afrika ülkesinde bir çadırın içinde yatıyor ve torununa zayıf bir sesle şöyle diyor: Güneşim benim, yakında öleceğim; ama son bir dileğim var. Çok uzaklarda bir yer var; orada su öyle katı ki, eline alıp bir taş gibi

fırlatabilirsin. Taşı elinde yeteri kadar uzun bir süre tutarsan, yumuşak ve soğuk bir suya dönüşüyor. Ölmeden önce böyle bir taş içmek istiyorum. Taşı bana getir, güneşim benim! O günden beri genç göçebe Ferrari'siyle dünyada dolaşıp taş suyunu çöldeki büyükbaşına götürmenin bir yolunu arıyor. Bu senin, hiç kimse, hiçbir şey yolunda değil diye düşünmediğin zamanlardan kalan hikâyen. Yani her şeyin yolunda olduğu zamanlardan.

Büyükannen Katarina

Dondurma

Dondurma her zaman var; bu dondurmaysa her zaman yok ve benim en sevdiğim dondurma ve en sevdiğim bir ismi var: Stela. Eğer bir kız kardeşim olursa diyorum anneme, mavi plastik kaşıkçıkla dondurma kupasının içini karıştırırken, adı Stela olmalı, tamam mı? Annem korkarak, kilo mu aldım? diye soruyor. Hayır, diyorum; ama bu ailede benim de bir diyeceğim olmalı.

Babam benim doğumumu uyuyakaldığı için kaçırmış ve annem, bu kadar kan ve tersliği kaldıramadığı için doğumdan hemen sonra bayılmıştı. Bu durumda, orada bilinçli ve uyanık kalan tek kişi olan Bora Amca'm haklı olarak, bağırıyordu. Bu çirkin pisliğin ismi de Aleksandar olsun.

Gerçi o zamanlar çok küçüktüm; ama böyle bir cümleyi hiçbir zaman unutamazsın.

En sevdiğim dondurma olan Stela, vanilyalı bir dondurma. Mavi bir kupanın içinde geliyor. Buzdolabında, plastik paketler içinde renkli kaşıkçıklar var. Stela satın alırsan, para ödemene gerek olmadan renkli bir kaşıkçık veriyorlar. Ben mavi olanları tercih ediyorum. Stela hamile bir dondurma, içinde bir sır saklıyor. Vanilyanın bir yerine, bazen yukarıya, bazen orta kısma, bazen de aşağılarda bir yere, buz gibi, koyu kırmızı ve ekşi bir vişne saklanmış.

İstek

Annemle babam bunu bilmiyor. Camideyim. Nasıl yapıldığını biliyorum: Dizlerini kırarken, olmasını istediğin güzel bir şeyi düşünüp, her öne eğilişte bu güzel şeyi istiyorsun. Gerçek olmasını sağla! Caminin tabanı rengârenk halılarla kaplı; dışarıdan bir rokete benziyor, içeriden bir mide gibi. Diğerlerinden farklı olduğum için korkuyorum. Ayağında ayakkabıları olan tek kişiyim. Camide nisan ayında, değil; ilkbahar gelmemiş daha. Eğiliyorum ve eğiliyorum ve eğiliyorum.

Sayın Cami, Kızıl Yıldız şampiyon olsun. Sayın Cami, Kızıl Yıldız şampiyon olsun. Sayın Cami, Kızıl Yıldız şampiyon olsun.

Sayın Cami, annem iç çekmeyi, bunu yapmayı unutsun.

Geçit töreni

İzci kasketimi kafama eğri oturttum; ben çılgın bir izciyim. Kızıl bayrağın önünde oturuyorum; yorgun ve çok memnunum. Koro Enternasyonal'i söylüyor.

1 Mayıs 1989 veya izcinin elindeki cıvcıv

Koltuğun üstüne çıkıp alnıma düşen saçları geriye atıyor ve hafifçe öksürüyorum:

Bugün 1 Mayıs,
rüzgâr kızl bayrakları okşuyor
bayraklar senin adınla dalgalanıyor: Tito.

Anne kuş yumurtluyor
kardeşliğin yuvasına,
yani elimin içine.

Cıvcıv izci elinin içinde yumurtadan çıkıyor

ve hemen Rambo I gibi adaleli
mavi-beyaz-kırmızı tüyleriyle ve Adriyatik gözleriyle.

Bir barış güvercini
bir savaş kartalı
öğle yemeği için bir tavuk.

Çocuklar için bir dinozor,
dinozor, Tito ve işçi sınıfı için söylüyor
Enternasyonal'i.

Kuş 1 Mayıs'ı yiyor
ve 1 Mayıs gelecek anlamına geldiği için
kuş büyüyecek ve gelecek olacak
Yugoslavya'mız gibi.

Şiiri okuyup, alnıma düşen saçları geriye atıyor, teşekkür ediyor
ve Büyükbaba Slavko'nun alkışları arasında koltuktan aşağıya iniyo-
rum.

Partizanlar artık yok

Partizanlar artık yok; parti komiserleri var. Üniformalar, üniformalı askerler, makineli tüfekler ve generaller var. Beş ucu olan kıızıl yıldız var. Geçit törenleri, ulusal kurtuluş savaşı ve içinde herkesin ezbere bildiği şarkılar olan plaklar var. Siyah ekmek ve siyah ekmek almak için girilen kuyruklar var. Ve Partizanlarla birlikte mümkün olan ve mümkün olmayan her şeyi kurtaran Büyükbaba var. Partizan kasketlerine benzeyen ama mavi olan izci kasketleri var; ben benimkini mecbur olmasam da kafama geçiriyorum. Fındıklı beyaz çikolata ve mutfaktaki büyük turuncu gaz şişesi var. Basketbol oynuyoruz ve gaz şişesinin çemberi filemiz; ben Dražen Petrović'im ve her üçlüğü atıyorum. Büyükanne gaz ateşinde süt kaynatıyor. Hep on iki dakika bekleyip sıcak süt içiyorum; öbür

ateşte çarşaf lar kaynıyor. Banyoda sargı bezi ve avluda çok sık boşaltılmayan dev bir çöp kutusu var. Kızıl derililer var ve deri ceketli motosiklet binicileri var. Bunlar bazen şehirde mola veriyor ve kızlara bakışları bizim gençlerinkinden farklı değil. Bizim orda, köşeyi dönünce karşına çıkan garip çatılı, yeşil ev var. Şimdiye kadar şehrimize yolu düşen tek bir Japon grubu var. Japonlar garip çatılı yeşil eve girdiler; oradan çıktıklarını ise kimse görmedi. Gizlice çizilen gamalı haçlar var; bunlar o kadar yasak ki, gamalı haçlanmış her kâğıt buruşturulup çöpe atılıyor. Drina var. Saatlerce Drinakıyısında oturup balık tutmak var. Drina'da yayınbalıkları var. Bir tanesini bıyıklı ve gözlüklü; onu tanıyorum. "Boulder Dash", "Space Invaders" veya "International Soccer" isimli bilgisayar oyunları var; oyunlarda rekor üstüne rekor kırıyorum. Yaş günümde alınan ilk bisikletim var: "Pony", yeşil ve hızlı. Daireler çizerek gidiyorum; kalın bacaklı ve daracık formalı bir yarışçıyım. Formama gülüyorlar; ama cahiller aerodinamikten ne anlar. Plastik poşetler var. Büyükanne poşetleri atmıyor, içlerine beyaz peynir suyu dökülmüşse yıkıyor ve şpajz adını verdiği dipsiz bir bölmede saklıyor. Büyükanne her şeyi saklıyor ve bizi nasıl günler bekliyor kimse bilemez diyor. Bir düşünce var kafamda diyor babam: Sanatçı malzemeleri satan bir dükkân açacağım. Sanatçı malzemeleri var ve Megdan Mezarlığındaki bir mezar taşının arkasında bana, kendisiyle aramdaki farkı gösteren Neşo'nun kız kardeşi Elvira var.

Fark güzel değil.

Farkı çoktandır biliyormuş gibi rol yapan ben varım.

Bir mezar taşının üzerinde bir Partizan'ın resmi var. Partizan küçük, yuvarlak bir çerçevenin içinden ciddi bir ifadeyle bakıyor. Kafasında yıldızlı kasketi var.

Ama artık Partizanlar yok.

Güzel bir seyahat

Her yaz annem ve babamla birlikte İgalo'ya gidiyorum. Babamın çalıştığı fabrikanın tümü İgalo'ya gidiyor. Sendika denizsiz bir küçük şehrin insanlarını, bir aylığına denizli bir küçük şehre sürüyor. İgalo'da bir sanatçı kolonisi var. Yani İgalo'ya sevinen tek kişi babam. Sanatçı kolonisinin kadın ve erkeklerinin saçları uzun; üzerlerinde taşıdıkları başka bir şey yok. Babam eve döndükten sonra tekrar kravat takmak zorunda kalınca bunalıma giriyor. Annemin İgalo'ya veya başka bir şeye sevinip sevinmediğini söylemek zor.

Babam geçen hafta bir televizyon sunucusunun heyecanlı sesiyle, “Hey, millet, bilin bakalım bu sene nereye gidiyoruz?” diye seslendi ve elindeki otel broşürlerini salladı.

“Ah, baba, bütün bunları, artık yoldaş olmayan öğretmen Bay Fazlagić’e tırnak işaretlerini artık gerektiği gibi kullanmayı bildiğimi kanıtlamak için söylüyorsun.”

“Evet; ayrıca hiçbir zaman heyecanlı bir televizyon sunucusunun sesiyle konuşmuyorum.”

“İgaloooo!” dedi annem yorgun bir televizyon sunucusunun sesiyle ve değiştiremeyeceği bir sefaleti sunmuş gibi, sonra da bavulları hazırlamaya gitti.

Eğer Mister Spok’un bizimle birlikte gelmesine izin verilseydi, bu sene gerçekten güzel bir seyahat olabilirdi. Şehir ayyaşlarının hiçbir zaman bir yere seyahat etmeyen şef yoldaşı Mister Spok için güzel bir seyahat. Mister Spok’u sokakta sallana sallana yürürken gördüğümde Büyükbabam Rafik’i düşünmek zorunda kalıyorum. Bu oldukça zor oluyor; çünkü Büyükbabamın yüzünü hatırlamıyorum ve onu yalnızca boğulan birisi hakkında anlatılan bir hikâyeden tanıyorum. Bir kurbağaya üzülüyorum, yakılmak istendiğini anlamadığından. Bora Amca’ya üzülüyorum, dizlerinin üstüne çökmek istediği ama bunu hiç başaramadığı için. Size, Bay Fazlagić bu kadar inatçı olmayı bırakmazsanız nasıl gülündüğünü yakında unutacağınız için üzülüyorum. Ve Mister Spok’a, “ben bir köpekten daha kötü bir durumdayım, bir sürüm bile yok; etrafımdaki her şey taş –sokaklar, dağlar, kalpler– yanımda hiç deniz yok” dediği için üzülüyorum.

Bay Spok’a denizi vermek istiyordum; bu onun için mümkün olan en güzel seyahat olurdu. Renkli bir kartpostalın üzerine “Lotarya”, “Mister Spok” ve “İgalo” yazdım. Elini sıkmadan Mister Spok’u tebrik ettim. Burası işin en zor kısmıydı. Duş yapması ve saçlarını taraması için onu bize davet ettim. İlk duştan sonra bir daha duş yapması ricasında bulundum. Duş almış ve saçını tarmış Mister Spok’a, sakal tıraşı olmayı bilip bilmediğini sordum; ama bilmiyordu. Lotarya ikramiyesi olarak ona, babamın gardıroptaki iki takım elbisesinden birini ve dört tane de kravat verdim. Babamın kravatlardan nasıl nefret ettiğini biliyordum. Annemle babamın en iyi pantolonum olduğunu düşündüğü pantolonu giydim. Böyle hazırlanmış olarak, duş almış, taranmış ve ayık bir şekilde Mister Spok ve ben oturma odasında annemle babamı bekledik. Mister Spok’a, benim

işaretim üzerine ağlayıp ağlayamayacağını sordum.

İlkönce annem geldi ve Mister Spok'un vejetaryen olup olmadığını sordu. Mister Spok, "Her şeyi yerim" dedi ve ona bir elma, iki dilim ekmek ve iki yumurta verdim. Yumurtaları daha sonra pişirebilirdi, şimdi bunun için zaman yoktu. Sonra babam kapıdan içeriye girdi; ben sunucu sesiyle, "Millet, bu yıl İgalo'ya gidiyoruz, hem de kiminleee..." diyerek parmağımla Mister Spok'u gösterdim. Mister Spok bunun üzerine korkunç bir şekilde ağlamaya başladı. Ricacı bir tavırla kaşlarını kaldırıp babamı kucakladım; bunu ikimiz de oldukça garipsedik.

Babam, "Aleksandar, atölyeme gel!" diye emretti ve Mister Spok ağlamayı kesti. "Bu gerçekten sosyal bir davranış" diye babam beni bilgilendirdi, "ama maalesef yalnızca aile üyeleri sendikanın teklifinden yararlanabilir. Bay Spokoviç bizimle birlikte gelemez; üzgünüm."

"Mister Spok'u evlat edinemez misiniz? Böylece iki sorun bir anda çözülmüş olur: O, bizimle birlikte İgalo'ya gelebilir ve ben bundan böyle tek çocuk olmam."

"Bunlar gerçekte birer sorun değil, oğlum."

"Bu, gerçek bir konuşma da değil, baba."

"Bay Fazlagić'e benden selam söyle."

"Söylerim."

"Asıl konuyu kaynattın."

"Ama biçim olarak her şeyi doğru yaptım."

Aleksandar Krsmanović

İnsan nasıl yok olur?

Daha iyi olan Almanya'da bir duvar yıkıldı ve bundan böyle artık yalnızca daha bir kötü Almanya var. Bu durum duvarın başına eninde sonunda gelecekti. Herkes böyle diyor. Gastarbeiter Bora Amca, böyle bir adam her eve lazım bence, diyor ki: Daha kötü Almanya onun için öteden beri daha iyiymiş. Çünkü parçasını alabiliyor; birbirine tıpatıp benzeyen yüz ev burada yan yana durduğu için kimse de kıskanmaya gerek duymuyor; anlaşılır bir trafik düzeni var, trafik lambaları yalnızca öylece durmayıp gerçekten yeşil yanıyor ve Lothar Matthäus var ve Rüzgâr Teyze'ye uygun tanponlar var. Tanponlar Rüzgâr Teyze'nin biraz yavaşlamak üzere kışına soktuğu pamuk çubuklar. Bizde de tanpon var ama bunlar çok hızlı insanlarda işe yaramıyor belli ki; bunu ben de bilmiyorum.

Duvar konusu bu şekilde çözümlendiği için, bizde şimdi elektrik kesintisi ve SIDA* var. Hiç de yıkılmışa benzemeyen duvarın üstünde neşeli insanlar siyah-koyu gri-açık gri bayraklar sallıyor. Yukarıdakiler sevinirken, aşağıdakiler henüz çalışıyor ve duvardan taş parçacıkları koparıyor. Bora Amca, Almanlar işte böyle hep çalışıyor.

Almanya çok tıkanmış gözüküyor; her taraf insanlarla dolu ve yollar bile görünmüyor.

Şimdi yine düzgün saçlı haber sunucusu konuşuyor: Epidemi ve ABD ve cinsel hastalık ve Yugoslavya'da dört kişide daha tespit edildi diyor. SIDA dedikten sonra bir kaşını yukarıya kaldırıyor. Astronotlar küçük teleskoplara bakıyor ve birisi, virüs, kan ve ölümcül diyor.

Daha iyi Almanya'da duvar yıkıldığı için, kötü olan her şey bize geliyor! Elektrik kesintisi de bize geliyor. Büyükanne korkuyor: Televizyonun sesi gidiyor ve televizyon cızırdamaya başlıyor; her yer karanlık. İnsanın yaşarken birdenbire artık yaşamaması böyle olmalı. Biraz korkuluyor ve birisi bir mum yakıyor. Bu işi bizde Büyükbaba yapıyor; masadaki yüzlerin rengi mum ışığında, SIDA'lı kızarmış patates yarısına benziyor. Tek bir akşamda bir duvarın nasıl yıkıldığını, insanların nasıl yıkıldığını ve hatta ışığın nasıl yıkıldığını öğreniyorum; hepsinden bir hastalık sorumlu ve yıkılmanın peşinden yok olma geliyor. Daha iyi olan Almanya hastalandı ve yok oldu. Yok olmayı anlıyorum. SIDA gururlu bir hastalık, küçük harf bile tanımıyor ve öksürme, köpekleri okşama gibi şeylerle uğraşmıyor. Onun için bizim kanımız önemli.

Halının üstüne uzanıyorum. Yatarken yıkılamam veya parmağımı kesip SIDA olamam. Büyükbaba Slavko, Büyükanne Katarina, Rüzgâr Teyze ve Bora Amca mum ışığında Rommé oynarken buna rağmen yok olmayı bekliyorum.

* AİDS'in Sırpça'sı. (ç.n.)

Ćika Doktor neden

bir kişinin baldırını kesti?

Motosikletliler Viřegrad'ın içinde dolaşıyor. Avusturyalılar, İsviçreliler, İtalyanlar. En büyük motor Almanlarda. Michael, Kawasaki kullanıyor, Jürgen ise Honda. Ćika Doktor, Almanlarla Japonların arası hep iyiydi ama bunu hatırlamak istemezler diyor.

Bazen iki kiři birden aynı motorun üstünde oturuyor, tamamıyla deri giysiler içinde. Derili motosikletliler Mündung'da limonata içiyor ve nehirlerimizi güzel buluyor. Birinin baldırını kestiğı için adını öyle koyduğumuz Ćika Doktor bize göz kırıyor: Motosikletlilerin bardağına koyduğum şey, yalnızca limonata değıl. Ćika Doktor müşterisi ve işi olmadığı zamanlarda otelin bahçesine oturup sustalı bıçağını açıp kapatıyor ve güneşin altında uykuya dalıyor.

Haziran ayından beri on beş motosikletli saydık; ama tek yaptı-

ğımız sürekli öylece oturup motosikletli saymak değil.

Čika Doktor, limonatanın içinde benden bir şey var diyerek bizi sırrına ortak ediyor ama hangi kısmının limonatanın içinde olduğunu söylemiyor. Biz bu sırrı deri giysili Almanlara zaten hiçbir zaman söyleyemezdik; çünkü onların kelimeleri ideolojik nedenlerle bizimkilerden farklı ve bizde hiç kimse böyle komik deri kıyafetlerle sokağa çıkmaya cesaret edemeyeceği için böyle bir motosiklete binemez.

Edin ve ben Čika Doktor'un yerinde bir bardak limonatayı paylaşırken, bacaklarımızı yayarak oturuyor ve Alman'mışız gibi davranıyoruz. Hans kugl kluf nust lust bajern minhen danke danke. Belki Čika bize Alman limonatasına kendisinden hangi kısmı kattığını söyler.

Burnu üç kere kırılmış olan Vukoje Wurm

neden benim burnumu kırmıyor?

Bugün Tito'nun resmi sınıflardan indirildi ve Vukoje Wurm okuldan sonra beni paramparça edeceğine söz verdi.

Son dersin bitiş zili çalıyor ve herkes sınıftan dışarıya fırlıyor. Vukoje beni işaret ederek başparmağını boynunun bir yanından öbür yanına götürüyor. Edin omuzlarını silkiyor. Senin yanında dururum; o zaman iki kişiye birden vurmak zorunda kalır ve daha çabuk yorulur.

Edin'in aklına hep iyi şeyler gelir.

Burnu üç kere kırılmış olan Vukoje Wurm okulun avlusunda bekliyor. Tek başına değil. Vukoje, ahbap, nasılsın? diye sesleniyorum. Vukoje ceketini çıkarıyor, çizmelerini bağlıyor ve beni birkaç kere iteledikten sonra tekme mi, yumruk mu yoksa boğuk mu iste-

diğimi soruyor. Diğer öğrenciler hemen etrafımızı çeviriyor.

Boğuk diye cevap veriyorum; çünkü boğuk diye bir şey yok.

Uzun boylu bir genç, güzel cevap diyor ve bizi çevreleyen öğrencilerin arasından çıkıp Vukoje'nin karşısına dikiliyor. Vukoje'den tam üç kafa daha büyük. Defol git diye tıslıyor; yoksa kafanı pudinge çeviririm.

Vukoje öylece duruyor ve ellerini beline koyuyor. Burnunun üstünde çillerden oluşan uzun bir iz var. Ağzının yanından ince bir tükürük gönderiyor ve tehdit eder gibi parmağıyla beni gösteriyor. Ancak Vukoje adamlarıyla birlikte yavaş adımlarla alanı terk ettikten sonra, kurtarıcımın kim olduğunu anlıyorum: Damir Kičić. Damir şehrimizin çıkardığı en büyük futbol yeteneği sayılıyor ve hatta bir zamanlar bizim okulumuzda öğrenciymiş.

Yüzlerinde hayal kırıklığını gösteren ifadelerle diğer öğrenciler de evlerinin yolunu tuttuktan sonra, sağ ol! diyorum.

Damir, esasında ne olacağını görmek isterdim diyor.

Edin, bir gugukkuşunun sesini taklit ettikten sonra ellerini birleştirip parmaklarını çtırdatıyor. Vukoje'nin bize karşı zaten hiç şans yoktu diyor.

Damir, burada ne yapıyorsun; senin Saraybosna'da oynadığını sa-
nıyordum? diye soruyorum.

Damir gülüyor ve bana Kiko deyin diyor.

Edin, topu kafanda istediğin kadar zıplatabildiğinle ilgili anlatılanlar doğru mu? diye soruyor. Herhalde abartıyorlar.

İsterseniz iddiaya girelim; benim... Kiko alnını kaşıyor. Bizim iddiayı kaybetmemiz imkânsız. Kiko gülüyor; boynunun derisinin altındaki kıkırdak ileri geri gidip geliyor. İddiayı kabul ediyoruz.

Pazar günü, saat on iki. Bisikletle ilk dikkatli dairelerini çeviren oturduğu bisiklet selesinde annesinin tuttuğu küçük bir kız dışında okul avlusu boş.

Edin topu getiriyor ve kaleye birkaç şut atıyoruz.

Ne diyorsun, gelecek mi? diye soruyor Edin.

Tabii ki gelecek. Parayı getirdin mi?

Top, derisi betona vurduğu zaman sıcaklık nedeniyle şaklıyorsa

ve yankı yapıyorsa yaz geldi demektir. Yetenek sihirbazı olsaydım, kasım ayında sonbahar ve kış bayramları olmak üzere iki tatil günü ve ilkbahar da nisan için farklı bir kelime olurdu. Yılın geriye kalan kısmını, hayatın yankılanması, asfaltın erimesi ve annemin güneş yanıklarına yoğurt sürmesi için yaz yapardım.

Geldi işte. Bana parayı ver!

Selam, çocuklar!

Selam!

Çok sıcak, değil mi?

Evet.

Mangırları getirdiniz mi?

Saymana gerek yok diyor ve Kiko'ya desteyi uzatıyorum. Baş ve işaret parmağını yalayıp, buruşturulmuş kâğıtları elinin içinde düzgün hale getiriyor ve bana kendi parasını veriyor. Sen saysan iyi olur.

Her şey tamam diyorum.

O zaman başlayabiliriz.

Bir dakika! Edin'in elinde bir cetvel var. Cetvelin ucunu Kiko'nun ayağının dibine yerleştiriyor ve dizinin altından baldırına, sonra da kalçasından kafasına doğru yukarıya kadar çıkıyor. En üstlerde ba-
yağı uzanması gerekiyor. Küçük kızın annesi kızını bıraktı; kız bağı-
rıyor, yalpalayarak giderken yavaşlıyor ve öne doğru kaykılıp ayaklarıyla frenliyor. Anne ellerini çırpıyor; küçük kız ise yaygara yapıyor: Beni tutmadın, beni bıraktın; bir daha!

Edin, yüz doksan iki diyor.

Kiko, geçen haftadan beri dört santim büyümüşüm, hiç de fena değil diye sırtıyor, gömleğini çıkarıyor ve topu havaya atıyor. Edin sayıyor: Bir, iki, üç, dört ve sıcaklık bir bisikletin üstünde bağırıp duran küçük bir kız, beş, altı, yaz sonu iddiamız yüz doksan iki santimetre büyüklüğünde, yedi, sekiz, küçük kız sesleniyor: anne, bak, gidiyorum, gidiyorum, kullanabiliyorum, dokuz, on, onda Kiko ıslık çalmaya başlıyor, on bir, on iki, neredeyse hiç kımıldamadan duruyor ve top alnına değmeden önce kafasını birazcık geri çekiyor, on üçte topu yükseğe gönderiyor ve yoksa şanssızlık olur diyor, top uçuyor, uçuyor ve Edin saymaya devam ediyor: on dört, on beş,

on altı, on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi, yirmi bir, yirmi iki, yirmi üç, yirmi dört, yirmi beş, yirmi altı, yirmi yedi, yirmi sekiz, yirmi dokuz, otuz, otuz bir, otuz iki, otuz üç, otuz dört, otuz beş, otuz altı, otuz yedi, otuz sekiz, otuz dokuz, kırk, kırk bir, kırk iki, kırk üç, kırk dört, kırk beş, kırk altı, kırk yedi, kırk sekiz, kırk dokuz, elli, elli bir, elli iki, elli üç, elli dört, elli beş, elli altı, elli yedi, elli sekiz, elli dokuz, altmış, altmış bir, altmış iki, altmış üç, altmış dört, altmış beş, altmış altı, altmış yedi, altmış sekiz, altmış dokuz, yetmiş, yetmiş bir, yetmiş iki, yetmiş üç, yetmiş dört, yetmiş beş, yetmiş altı, yetmiş yedi, yetmiş sekiz, yetmiş dokuz, seksen, seksen bir, seksen iki, seksen üç, seksen dört, seksen beş, seksen altı, seksen yedi, seksen sekiz, seksen dokuz, doksan, doksan bir, doksan iki, doksan üç, doksan dört, doksan beş, doksan altı, doksan yedi, doksan sekiz, doksan dokuz, yüz, yüz bir, yüz iki, yüz üç, yüz dört, yüz beş, yüz altı, yüz yedi, yüz sekiz, yüz dokuz, yüz on, yüz on bir, yüz on iki, yüz on üç, yüz on dört, yüz on beş, yüz on altı, yüz on yedi, yüz on sekiz, yüz on dokuz, yüz yirmi, yüz yirmi bir, yüz yirmi iki, yüz yirmi üç, yüz yirmi dört, yüz yirmi beş, yüz yirmi altı, yüz yirmi yedi, yüz yirmi sekiz, yüz yirmi dokuz, yüz otuz, yüz otuz bir, yüz otuz iki, yüz otuz üç, yüz otuz dört, yüz otuz beş, yüz otuz altı, yüz otuz yedi, yüz otuz sekiz, yüz otuz dokuz, yüz kırk, yüz kırk bir, yüz kırk iki, yüz kırk üç, yüz kırk dört, yüz kırk beş, yüz kırk altı, yüz kırk yedi, yüz kırk sekiz, yüz kırk dokuz, yüz elli, yüz elli bir, yüz elli iki, yüz elli üç, yüz elli dört, yüz elli beş, yüz elli altı, yüz elli yedi, yüz elli sekiz, yüz elli dokuz, yüz altmış, yüz altmış bir, yüz altmış iki, yüz altmış üç, yüz altmış dört, yüz altmış beş, yüz altmış altı, yüz altmış yedi, yüz altmış sekiz, yüz altmış dokuz, yüz yetmiş, yüz yetmiş bir, yüz yetmiş iki, yüz yetmiş üç, yüz yetmiş dört, yüz yetmiş beş, yüz yetmiş altı, yüz yetmiş yedi, yüz yetmiş sekiz, yüz yetmiş dokuz, yüz seksen, yüz seksen bir, yüz seksen iki, yüz seksen üç, yüz seksen dört, yüz seksen beş, yüz seksen altı, yüz seksen yedi, yüz seksen sekiz, yüz seksen dokuz, yüz doksan, yüz doksan bir, yüz doksan iki.

Čika Hasan ve Čika Sead

birbirinden ayrılmaz ve

en akıllı yayınbalığı bilgini bile

neyi hesaba katamaz?

Čika Hasan ve Čika Sead balık tutmayı zevk için yapmıyor. Balıkla mücadele etmekten hoşlandıkları için de balık tutmuyorlar veya sükûnet aradıkları ve insan Drina'da balık tutarken kötü bir şey düşünemeyeceği için de değil. Hasan, Sead'dan daha fazla balık tutmak için avlanıyor. Sead da, Hasan'dan daha fazla balık tutmak için. Ben tüm bu sebeplerden dolayı ve kızarmış balık çok lezzetli olduğu için avlanıyorum; buna rağmen ikisinden de daha fazla balık tutuyorum.

Karısı bir kazada öldükten sonra Hasan ilk defa kan bağışında bulununca birkaç gün geçmeden Sead da aynısını yapmıştı. Bu durum böylece devam etti ve geçenlerde Hasan, arkadaşını çoktan geride bıraktığını ilan etti: 53 ünite kana karşı 82 ünite kan.

Köprünün üstünde durmuş, bir sülûkle yayınbalığı avlamaya çalışıyorum. Yaz başlangıcının bu sıcak gününde Hasan ve Sead hararetli bir şekilde tartışarak bana doğru geliyor. Ne hakkında tartıştıklarını tam olarak duyamıyorum; sert el kol hareketlerine ve arada sırada kulağıma çarpan kelime kırıntılarına göre değerlendirmem gerekirse konu, ölüm, kalım ve hıyar salatası. Rastgele, Aleksandar!

Yerlerini hazırlamak üzere şikâyetlerine ara veriyorlar: Üç ayaklı bir tabure –dört ayaklı bir tabure, beyaz bir balıkçı kutusu– siyah bir balıkçı kutusu, çekirge-solucan. Mantarları nehre değer değmez, ikisi de öbürünü, kendisinin çok yakınına atmakla suçlamaya başlıyor. Hasan, en aptal sombalığı bile çekirgeyle solucanın birlikte yüzmeye gideceğine inanmaz diyerek kafasını sallıyor.

Normalde balık tutarken nehirden gelmeyen tüm seslerden rahatsız olurum; ama bu ikisinin gevezeliği eğlenceli ve bir hakeme ihtiyaç var. Sürekli gülmek ve tartışmalarında hakemlik yapmak zorunda kalıyorum; bu da hoşuma gidiyor. Bende berabere diye bir şey yok. Berabere desem belki de tartışmayı bırakıp yalnızca balık tutarlardı; ama bunu kimse istemiyor: ne ben, ne onlar, ne de balıklar.

Tam, vejetaryenlerin kafasında bir tahta noksan diyen Sead'a mı; yoksa hiç de öyle kötü değiller, ayrıca kılçıksız balık ve hatasız insan olmaz diyen Hasan'a mı hak verdiğim sorulduğunda, mantarım öyle bir güçle su altına çekiliyor ki, oltaya yapışveriyorum. Mantar suyun üstüne çıkmıyor; direnç çok büyük, misina iyice geriliyor ve Hasan vay canına diye bağırıyor. Bu çekme gücüne dayanamayacağımı, iki elimle sıkı sıkıya tuttuğum kamışla birlikte suyun içine kayacağımı görüyor. Sead beceriksizce kamışa uzanıyor ve gözlüğü burnunun üstünden suyun içine düşüyor. Hemen kamışı bırakıp, kollarını suya sokarak gözlüğünü aramaya koyuluyor. Nihayet daha fazla ip verebiliyorum ve azgın canavar biraz serbest kalıyor. İlk önce biraz yüzebilirsin, biraz daha yüzün; ama birazdan, güzelim, birazdan nefesimi toparım.

Büyükbaba Slavko, hikâyedeki balık, avcının elinde tuttuğu balıktan her zaman daha büyüktür diyerek araya giriyor.

Benim balığım bir yayınbalığı ve olta iğnesinde asılı durduğu kadar büyük diyorum ve aynı Büyükbaba'nın öğrettiği gibi hikâyeye

geri dönüyorum. Balığın bir yayınbalığı olduğunu, on beş dakika sonra ilk kez yukarıya çıktığında görüyoruz; en az iki metre güzelliğinde! Ve bir Hasan'la bir Aleksandar veya bir Sead'la bir Aleksandar kadar güçlü ama kesinlikle bir Hasan'la bir Sead kadar değil; çünkü bu durumda olta unutulur ve kavga başlardı.

Yarım saat geçti ama yayınbalığı hâlâ benim değil, ben de yayınbalığının değilim, gözlük de Sead'ın değil. Balık bizi yordu ama biz onu yoramadık. Kıyıya yaklaştırmayı başardığımız anda, güçlü kuyruğunu sallıyor ve misinayı bir köpek gibi sağa ve sola çekip öylesine aniden dalıyor ki, kamış tehlikeli bir şekilde bükülüyor ve misinanın kopmasına ramak kalıyor. Sead giderek suskunlaşıp vazgeçmeyi öneriyor. Hasan'ın giderek çenesi açılıyor ve tam Sead vazgeçmeyi önerirken gömleğini ve pantolonunu çıkarıp dizlerinin üstüne beş kez çöküp kalktıktan sonra nehre atlıyor. Güneş tepede, hava sıcak ve Hasan suyun üstünde beliriyor. Haydi, şimdi tüm gücünü ver, çekip alalım onu!

Balığın ağırlığını hissedene kadar misinayı sarıyorum; balık da benim ağırlığımı hissedip sola çekiyor. Bu sefer olmaz deyip karşı koyuyorum; balığın canı çok yanıyor olmalı. Balık da, bu sefer olmaz deyip akıntıya doğru çekiyor. İki adım öne atıp ayağımı bir taşa dayıyorum. Sead yardıma geliyor; ama ben, bırakın deyip, misina havada bir C harfi çizene değin çekiyorum. Bu artık şahsi bir mesele, kendisi böyle istedi diye inliyorum. Hasan güçlü kulaçlar atarak misinanın nehirden çıktığı yere yaklaşıyor. Kollarım titriyor, kamış titriyor, makaranın her dönüşünde kopma sesini bekliyorum. Kalbim deli gibi atıyor; tek bir santimetre bile geri çekilmiyorum. Yayınbalığı, son raunda girileceğinin işaretini verir gibi nehrin üstüne atlıyor, siyah ve pulsuz sırtındaki açık renkli yaralarla, atlama yüksekliğiyle ve meydan okuyan sarı gözleriyle böbürleniyor: Ben, bilge bir adamın güzelliğine sahibim ve bu mücadele, kazandığım son mücadele olmayacak. Benim her şeyimi hesaba katıyor ve her oyunumu biliyor; ama çılgın Vişegradlıları hesaba katmıyor. Gücümü sonuna kadar kullanarak onu yukarda tutuyorum; her şey kopmak üzere: kamış, misina, kollarım. Hasan suyun içine dalıyor ve onun dalışıyla birlikte nehir derin bir sessizliğe bürünüyor.

Ortalıkta hiçbir şey gözükmüyor: ne Hasan ne de yayınbalığı. Misina gevşiyor ve suyun üstünde bir yay çiziyor. Bitti diye düşünüyorum, gitti. Ama birdenbire yayınbalığı yukarıya fırlayıp, yeniden çekmeye, bana karşı koymaya başlıyor; beni hazırlıksız yakalıyor. Gene de bırakmıyorum oltayı; düşünüyorum, kafamı çarpıyorum. Kamışın sapı elimden kayıyor; çenemden kan damlıyor. Nehrin içinde, kıyıdan uzakta olmayan bir yerde Hasan ve balık savaşıyor; batarak, burkularak, yuvarlanarak ve su sıçratarak. Yattığım yerde kamışa uzanıyor ve karnımın üstünde nehre çekiliyorum. Sead bacaklarımı tutup beni cesaretlendiriyor: Haydi, oğlum, çek çıkar onu! Suyun altında makarayı çevirmeye devam ediyorum; iğnenin ucunda direnç yok. Sead beni kıyıya çekiyor; önümüzde, suyun içinden çıkıp ilkönce Hasan'ın yosunla kaplı seyrek saçı, sonra da onun kollarında yayınbalığı beliriyor. Yayınbalığı bıyıklı ve burnunun üstünde Sead'in gözlüğü var.

Olduğum yerde kalıyor, gülüyor, gülüyor ve kanıyorum. Hasan gülüyor ve su ile çamur tükürürken, beni dibe kadar... diyor. En sesli gülen Sead: Bay Bilge! Gözlük size çok daha fazla yakıştı diyerek gözlük camlarını siliyor. Elimi balığın serin ve büyük kafasının üstüne koyuyor, sırtını ve uzun karın süzgecini okşarken, onun neyini kendim için saklayabileceğimi düşünüyorum. Pulu yok ve yanında nehirde de bir şey getirmedi.

Bırakalım mı? diye soruyorum.

Hasan ve Sead ilk kez aynı fikirde.

Büyükbaba soruyor: Kendin için ne sakladın?

O günü diyor ve Büyükbaba'ma bakıyorum.

Satranç oyunuyla dünya politikası arasında
nasıl bir bağlantı vardır?

Büyükbaba Slavko

yarın devrimlerin olacağını neden biliyor?

Bazen bir şeyin söylenmesi nasıl zor olabiliyor?

Büyükbaba Slavko'yla birlikte, uyuklamakta olan birkaç ineği yere yıkıyoruz önce, sonra bu ineklerden birinin üstünde satranç oynamaya başlıyoruz, ta ki vezir şahı birkaç tane tokat çakıp ak atın üstündeki kara piyon kara atın memleketi Karadeniz'deki Bulgaristan'a kaçana kadar. Ne kadar çok ak ve kara!

Bunun nedeni dünya politikasında her şeyin ak ya da kara renklerde gösterilmesine yönelik propaganda, şah mat diyor Büyükbaba ve otuz yıl sonra basılacak olan bir gazeteyi önüne açıyor. Bu arada ben Büyüknine'ye bir meşede yardım ediyorum. Büyüknine meşeyi omzuna yükleyip meşe çorbası pişiriyor. Köklerden toprak damlıyor ve ben bunların içine kıyma eriği dikiyorum.

Propagandanın yan mesleği sanatçılık mı? diye Drina'dan bağırı-

yorum, bir yayınbalığıyla g re irken. Yayınbalığının bıyığı ve göz-l    var. Büyükbaba, propaganda bir masal anlatıcısının ismi diyor.

Gazetelerle Büyükbaba arasındaki bağlantı, herkesin sahip olduğu çok ucuz bir şeyle, yalnızca benim sahip olduğum çok pahalı bir şey arasındaki bağlantıya benziyor.

Aleksandar, Drina'yla sürekli neler konu uyorsun? Büyükbaba kafasına Johann Sebastian'ın perukasını takıyor ve gazetenin spor sayfasında Kızıl Yıldız'ın skor tabelasındaki yerini birinci olarak düzeltiyor.

Bunu yapmasını kulağına ben fısıldadım ve şimdi, sanki torun oymu  gibi saçını    yorum. Büyükbaba, yeni basılmış bir gazete-nin bulmaca sayfası gibi kokuyor ve bana bir paket Stela dondur-ması veriyor.

Koyunlar gerçekte yere d  m   bulut değildirler diyor ve Büyükbaba'ya Drina'nın sesini taklit ediyorum. Ses elimin içinden o denli soğuk akıyor ki, Büyükbaba'yla birlikte eve y  yor ve Türk- e kökenli kelimelerden oluşan bir yatak yapıyoruz: "jastuk", "jor-gan", " ar af" Türkler lisanlarını bize getirdiler diyor Büyükbaba ve pencerenin önünden uçarak geçen Marica Popovi e el sallıyor. Eğer insan birlikte çok vakit geçirirse, günün birinde konuşması birbirine benziyor.

Benim için Büyükbaba'sı gibi konuşuyor diyorlar. Daha büyük bir kompliman olamaz.

Bademcikler en kötü vücut propagandasıdır! Yeni yapılan yatağa girip öksürüyorum; bademciklerim  i ti. Şimdiye kadar hiç d k l-memi  bir gözyaşı miktarı varsayıp, beni penisilin i neleriyle ba  başa bırakmasınlar diye, t k r   m  bütün y  me yayıyorum.

Sirke-patates sargısı ateşi gerçekten d   r yor. Büyükbaba yata- ıma mandalina ve kıymalı erik getirip, acıkan ateş baldırlara gider diye açıklıyor.

Suaygırı, faydalı tek sargı, ayaklara koyulan  naps sargısıdır; ama sen bunun için henüz k   s n diyor. Ayak tabanından sarhoş olmak kadar kötü bir şey yoktur.

Babam, giyin, gidiyoruz diye emrediyor.

Sanat ılık en dik ba lı yan meslek çeşididir.

Hastaneye giderken yolda, köprüde duruyoruz; çünkü Yazar İvo Andrić bir atla Drina'nın üzerinden atlamayı deniyor. Tüm Vişegrad orada, herkes dans ediyor. Ön program olarak Rüzgâr Teyze'yle Carl Lewis köprüünün üzerinde yarışacak. Nobel ödüllü yazar ata içmesi için şarap veriyor ve harekete geçiyorlar.

Büyükbaba sakal tıraşı olurken onu seyretmekten hiç bıkmayacağım. Lavaboya tutunuyorum ve başımın tüyleri diken gibi oluyor; Büyükbabam ve ben böylesine sessiziz.

Asfalt üzerinde nal sesleri duyuluyor ve İvo Andrić havalanıyor.

Ne dersin, başaracak mı? diye Büyükbaba soruyor ve üç gün boyunca Büyükanne için çiçek topluyor.

Söylemesi zor.

Bir baraj hangi sözü tutmak zorunda?

Dünyanın en güzel lisanı kulağa nasıl geliyor?

Utancı yenmek için kaç kere çarpmalı bir kalp?

Francesco yaşlı Mirela'nın karşısındaki daireye kiracının kiracısı olarak taşındı ve yaşlı Mirela tozlanmış makyaj malzemelerini ortaya çıkarınca pudrasının ufalandığını ve rujunun artık kullanılamayacağını tespit etti. Daha aynı gün hepsini yeniden tedarik etti ve pembe yanaklarıyla bahçesindeki domatesleri çekiştirmeye başladı. Bahçeden Francesco'nun odası çok iyi görülüyordu. İlk yaz akşamlarında Francesco verandada oturup, dev gibi bir pergelle silahlanmış bir şekilde barajımızın planları üzerine eğiliyordu. Fanıllıydı ve bahçeden veranda da çok iyi görülüyordu. İlk önce sokaktaki, sonra da şehirdeki tüm kadınlar yaşlı Mirela'ya otlarda, havuçlarda, salatalıklarda ve kiraz ağacında yardım etmek için koşup geldiler. Yalnızca altı ay içinde bu kadarcık grimsi yeşillikte bunca çok

şeyin yetişmesi botaniğin bir mucizesi sayılırdı. Edin ve ben Mirela'nın bahçesini balta girmemiş orman olarak tanımlıyorduk ve Edin bir kabağın üzerinde altın renginde bir engerek yılanı gördüğüne yemin ediyordu. Francesco işe gitmeden önce Mirela'nın bahçesindeki kiraz ağacında barfiks çektiği için, annem işe gitmeden önce perdelerin arasından bahçeyi gözetliyor, kirazlarla annemin yanakları aynı rengi alıyordu. Böylece Francesco'yla ya arkadaş olmaya ya da onu buradan defetmeye karar verdim.

Bir akşam çitin önüne dikilip Francesco'nun sırtına o kadar keskin bir bakış attım ki, bakışım omurgasından kafasına tırmandı ve Francesco arkasına dönmek zorunda kaldı. Ben onu, o da beni anlamıyordu. İlkönce topu, sonra da onu gösterdim ve Dino Zoff dedim. İddia çok basitti: Beş şutumdan en az üçünü tutarsa burada kalabilirdi. İkisini veya sadece birini tutarsa, planlarını yakmak, pergeline bahçedeki çileklerin altına gömmek ve sonra da odasını kurbağa, güvercin ve kedilerle doldurmak zorundaydım; hiçbirisi sorun değildi. Ama tek bir şutumu bile kasıtlı olarak tutmayacak olursa, katliam lakaplı kasabamız Mislav Sakiçe, karısının geçen gün yazlık bir elbiseyle kiraz ağacının altında durduğunu ve Francesco'nun fanilasıyla vedalaşmadan önce saçıyla oynadığını ve çok güldüğünü anlatacaktım.

Böylece Francesco'yla arkadaş olduk. Yorulmak bilmeyen bahçıvanlar ve tatlı pastacılar, Francesco'nun İtalyanca konuşmayı bırakmasını istemiyordu; tam tersine. Böylece, benim şutlarımı kolayca tuttuktan sonra, ona hemen ilk akşam bazı şeyler öğrettim. "Benim adım", "ben baraj mühendisiyim" ve "hayır, lütfen, artık tek bir lokma bile yiyemem" demeyi biliyordu. Sözlüğünü alıp ona "evlilik", "biraz", "süslü yazı" ve "kaş" kelimelerini bulup gösterdim, sonra da kulaklarımı gösterip Simpatiko dedim. Bu, yalan değildi ve İtalyanca bir tınısı vardı. Francesco benim söylediklerimi tekrar etti: Ben. Biraz. Evliyim. Ama. Karım. Sizin. Gibi. Barok. Kaşlara. Veya. Böyle. Sempatik. Ve. Büyük. Kulaklara. Sahip. Değil.

Bir kadını beğenirsen bunu söyleyeceksin diyorum Francesco'ya, parmağımınla gözümü göstererek ve erkeklerin çok fazla tütsülenmiş et yediği zaman yaptığı gibi, havaya ellerimle geniş kıçlı bir kadın

resmi çizerek açıklıyorum. Anneme ve çirkin kadınlara, son derece nazıksınız ama ben son derece evliyim diyeceksiniz. Ne de olsa Francesco'nun verandasına limonata içmeye değil, ailevi bir görevi yerine getirmeye gelmişim. Yaşlı Mirela verandaya bizim için evde yapılmış kiraz pastası getirdiğinde ona, son derece nazıksınız ama dedi. Söylediğim her şeyi anlamıştı. Mirela gittikten sonra sözlüğünde “çirkin”, “kadın”, “hayır”, sonra “erkek”, “oğlan”, “değil” kelimelerini, ardından kendi gözünü ve “öğrenmek” kelimesini gösterdi. Francesco yalnızca baraj yapmıyordu, aynı zamanda da aşkın şef yoldaşydı.

O akşamdan itibaren sık sık görmeye gittim onu. Sözlük ikimizin arasında duruyor, Francesco çizim yapıyor, ben ise ev ödevlerimle uğraşıyor, limonata içiyor veya dünya müziği ansiklopedisini okuyordum. Francesco bana İtalya'nın bir çizme olduğunu açıkladı, ben de ona, yarıya kadar Adriyatik Denizi'nin içinde olan bir sandalet çizip hediye ettim. İtalyanca'daki ilk cümlelerim şöyleydi: Bella Sinjorina! Mi kjamò Alessandro. Posso offrirti una limonata? Bunu Edin'e söylerken elimi kalbimin üstüne koydum. Edin bana, sanki bir opera şarkıcısıymışım veya Vişegrad'da gezinen bir Japon'muşum gibi baktı ve yanımdan çok sessiz, çok yavaş ve kafasını çokça sallayarak uzaklaştı. Jasna için alıştırma yapıyorum yalnızca, diye arkasından seslendim.

Francesco'ya, İtalyanlarla Yugoslavlar arasındaki ilişkinin komşuluğun daha ötesinde olduğunu, bir deniz kadar güzel ve İkinci Dünya Savaşı kadar kötü bir şeyi paylaşan insanların, örneğin birlikte daha fazla şarkı söylemeleri gerektiğini anlatmaya çalıştım. Bunu anlayıp anlamadığını bilmiyorum; Mussolini adı geçtiğinde nonono! diye bağırdı. Konsantre olmuş bir şekilde cetveli boyunca çizgiler çekmesinden, dikdörtgenler oluşturduğu çizgilerin inceliğinden ve hesap makinesine saatler boyunca rakamlar girerken alçak sesle “kvatro” veya “çinkve” veya “çentomila” demesinden hoşlanıyordum. En çok “mila” kelimesine seviniyordum ve görüyor musun Francesco, deniz, savaş ve sevecen için aynı kelime! diyordum.*

Ağustos ortasında yağmurlar geldi. Şiddetli, kısa ve önceden tah-

* “Mila” Sırpça'da “sevecen” demek; Aleksandar İtalyanca'da da “sevecen” demek olduğunu sanıyor. Oysa “mila” İtalyanca'da “bin” demek. (ç.n.)

min edilebilir; damlalar verandanın çatısında trampet çalarken, çekirgeler bile şaşırmış, seslerini çıkarmıyordu. Çok konuşmamıza rağmen sessizdik, sesimiz sözlükte birbiri ardına açılan sayfalar; kelimeleri gösteriyor ve İtalya'ya kadar uzanan eksik cümleler kuruyorduk.

Ne sesimizle, ne de sözlüğün sesiyle hiçbir şey söylemediğimiz akşamlar da oluyordu. Böyle bir akşamda Büyükbaba Slavko'ya bir mektup yazıp, partideki yetenek sihirbazlığı görevi için başvuruda bulundum ve mektuba daha yapılması gereken yetenek sihirlerini içeren bir liste ekledim. Francesco şarap içiyor ve çizim yapıyordu. Bardağı dudaklarına götürmeden önce hep şarabı kokluyordu ve işi bittiğinde şakaklarını ovdu. Şakaklarını ovması uykumu getiriyor, beni mutlu ediyordu.

Başka bir seferinde Francesco beni Drina'nın yanındaki bir çayıra götürdü ve siyah bir deri çantadan çıkardığı gümüş renkli parlak topları çevreye fırlatmaya başladı. Bana kuralları öğretirken, oyuna Boça denildiğini ama "Boccia" diye yazıldığını söyledi. Francesco'ya biz Yugoslavların her yerde, hatta yazımızda bile tasarruf yaptığımızı ve yan yana duran iki "c"den bir tanesinin fazlalık olduğunu açıklamaya çalıştım. Hemen ertesi akşam Suaygırı oyuna katıldı; bir hafta sonra altı kişi, sonra da sekiz kişi olduk. Francesco topları parlatıyor, kıyıcı lakaplı kasabımız da "Pallino" veya "Volo" gibi şeyler söylüyordu. Francesco'nun on altıdan fazla topu olsaydı, yakında tüm şehir Boccia oynardı. Francesco öyle karar verdiği için, ben hep oynayanlar arasındaydım. Hatta bir seferinde tam sonuncu olmadım.

Saçımın, Francesco'nunki gibi yağlı bir düzgünlükte olması için, saçıma Nivea kremi sürdüm ve İtalyan milli takımının tüm futbolcularının ismini ezberledim. Penaltılarımı hâlâ tutuyordu. İtalyan müziği yavaştı ve şarkıcılar acı çekiyordu. Tüm İtalyanların siyah saçlı olmadığını öğrendim ve Francesco'ya tüm Yugoslavların börek sevmediğini açıkladım. Francesco hiçbir zaman ter veya çamaşır tozu kokmuyordu ve üstünde hep aynı limonumsu parfüm kokusu vardı. Onun yaşına geldiğimde, ben de üstünde timsah resmi bulunan gömlekler, hep parlayan ayakkabılar giymek ve her kelimesi "i" ile biten bir dünyanın limon kokusunu üstümde taşımak istiyordum. Ve bir akşam, takım elbiseli şık bir adam olan ve barajın yardımcı

şef yoldaşı gibi bir şey sayılan Ćika Sefer, hem de bizim evde, Francesco'nun erkeklerden hoşlandığını söyledi. Televizyonu kapadım. Birdenbire her şey başka türlü oldu ve her şeyin başka türlü olması Francesco'yla ilgiliydi. Ćika Sefer'i dinledim ve hiçbir şey anlamadım. İtibar ve çalışma atmosferi adını verdiği bir şey hususunda endişe duyuyordu. Bu gerçekten de edebe uygun bir şey değil dedi. Ćika Sefer, Francesco'nun düzgün saçlarıyla dalga geçiyordu ve annem onun yankısı gibiydi: Bu gerçekten de edebe uygun bir şey değil; sahiden hiç aklıma gelmezdi.

Francesco sallanan sandalyesinde eski İtalyan gazetelerini okurken “bir şey” ve “hiç aklıma gelmezdi” olanlar ne olabilirdi? Annemin ertesi gün komşularla birlikte Francesco'nun verandasına kaçmak bakışlar attığı sokağımızda neydi bu “bir şey” ve neydi “hiç aklıma gelmezdi” dedikleri?”

Bir süre sonra, yalnızca kadınlar değil, herkes fısıldamaya başladı. İnsanlar kafasını sallayıp, hastalıklı diyordu ve ben, sevgi ve bir başka sevgi olduğunu, her sevginin iyi olmadığını öğrendim. Francesco her zamanki gibi geriye taranmış saçlarıyla tam vaktinde işe gidiyordu. Ne olduğunu ya benden bile az anlıyor ya da umursamıyordu ve bu durum beni deli ediyordu. Bir sabah arabasının kapısında, bir anahtarla kasten yapılmış gibi gözüken çizdiği tespit ettikten sonra bile, neşeli bir şekilde bana gazetesinden bir şeyler okudu ve aptal planları üzerine eğilip çalıştı. Boccia oyununa artık yalnızca Suaygın katılıyor, diğerleri kıyıdaki banklara oturup kabak çekirdeği çitlatırken nehri seyrediyordu.

Benim annemi Francesco'nun fanilasından değil, annemin beni, babama söylediğine göre, İtalyan'dan korumak istemesine öfkelen-dim: Baksana, nasıl konuşuyorlar. Öfkelendim; çünkü sözlüğümüzde “böyle bir şeyi sahiden hiç tahmin etmezdim” için bir kelime yoktu.

Ćika Sefer'in ziyaretinden bir hafta sonra Francesco'yla birlikte verandada oturuyordum. Limonata yoktu ve pasta iki gün öncesine aitti. Öksürdüm, köşede duran sallanan sandalyeye oturdum, sonra yine masaya geldim ve en sonunda verandanın basamağına oturup yolduğum otları ellerimin arasında ezdim. Francesco sözlükte “ne” ve

“olmak” kelimelerini işaret ettiğinde, omuzlarımı silktilim. Ke kose suçesso, Alessandro?

Sözlükte “özür” kelimesini açtım.

Elinde kare desenli bir bulaşık bezi tutan yaşlı Mirela verandaya geldi ve benden söyleyeceklerini tercüme etmemi rica etti: Francesco en geç gelecek hafta evden çıksın. Tekrar omuzlarımı silkip, İtalyanca tınısı olan birkaç kelimeyi arka arkaya sıraladım. Francesco şaşırması bir şekilde sorusunu tekrarladi: Ke kose suçesso?

Suçesso kvatromila kadar çok dedim ve Mirela’ya dönerek cevap verdim: İki hafta süre rica ediyor; sonra zaten gidecek.

Mirela düşündü ve ama bir gün bile daha fazla değil dedi. Çıkar-ken limonata sürahisini, pasta altlığını ve kahve fincanlarını alıp bana fısıldadı: Saat çok geç; senin çoktan evde olman gerekirdi.

Öfkem artık kocaman ağızlı, yırtıcı dişli ve pençeli bir şey olmuş, boğazımdan aşıya doğru sarkıyordu.

Francesco gidiş tarihini, henüz hiçbir şey suçesso değilken, en güzel veranda akşamlarının birinde bir kâğıdın üzerine yazmış ve bana, içinde yanlış yapılan kulenin de olduğu fotoğraflar göstermişti. Ben, yanlış kuleyi gösterip, tu-mühendis demiştim ve birlikte gül-müştük.

Pisa demişti Francesco, benim Vişegrad’ım. Birkaç siyah beyaz resimde olağanüstü büyük bir baraj gözüküyordu. Francesco ciddileşmiş ve gölü gösterip Lago di Vajont demişti. Baraj korkutucu bir şekilde göğe yükseliyordu ve bir sonraki rüyamda bu barajın en tepesinden havalanacağımı biliyordum. Francesco gözlerini kısıtı ve sayfayı çevirdi: sular altında bir köy. Sonra tekrar dev baraja geri döndü; barajın köpürmüş suları köye ve köyün insanların üstüne çökmüş olmalıydı. Francesco parmağını barajın üstüne koydu ve mio papa dedi.

Mirela’nın Francesco’ya evden çıkarılacağını bildirdiği akşam bir Arrivederci bile demeden verandadan kaçtım ve kitap rafının önüne oturup “Kapital”i okudum. Ama gerçekte okumadım; Francesco’nun limon kokusunu, vızıldayan bahçedeki limonatayı, yaz yelini ve kiraz ağacının dalları arasında asılı olan ekmek dilimini, la luna é

molto bella! diyerek gösterdiği geceyi düşündüm.

Yok olmak üzere yüzükoyun yere uzandım.

Francesco bana ilk akşam, çirkin kadın olmadığını, yalnızca gençliklerinde nasıl bakılacağını öğrenmemiş erkekler olduğunu anlatmaya çalışmıştı. Hiçbir ansiklopedide erkeğin erkeği sevmesi hakkında bir şey yazmıyordu ve okul avlusunda en zayıf ve en solgunlara “nonoş” diyorduk. Ben de bir kavga esnasında nefret ettiklerime böyle derdim; ama dövülmeyi küfür etmekten daha az sevdiğim için, bunu demek zorunda hiç kalmamıştım. Ertesi gün Francesco işe gidene kadar bekledim ve sonra Mirela'nın bahçesini çevreleyen çitin üzerinden atladım. Verandadaki masanın üstünde Francesco'nun çizim gereçleri duruyordu. Pergeli elime alıp tarttım; metali serindi. Bahçeye bir delik kazdım.

Francesco'yu bundan sonra ziyaret etmedim ve o, verandada otururken sokağa çıkmadım. Utanıyordum. Utancın kendine ait bir kalp çarpması vardı. İnsanların Francesco hakkında söylediği ve benim düşündüğüm her şey utanç kalbinin daha hızlı çarpmasına neden oluyordu.

Bir hafta sonra Francesco kapımızı çaldı. Bunu daha önce hiç yapmamıştı. Ben odamdaydım; babam atölyesinden çıktı ve onu selamladı. Kapı aralığından içerisini dinlerken kulaklarım ve tüm kafam başka bir renge bürünmüş gibiydi. Kırmızıdan başka hiçbir renk kendini böyle ifade edemez. Francesco, Alessandro kalcio? diye sordu ve babam, hayır, hayır diye cevap verdi.

Francesco gideceği gün çite yaslanmış, top ayağının altında, son bir penaltı atışı için okuldan gelmemi bekliyordu. Sokağımıza döndükten sonra onu gördüm ve saklandım. Bir hırsız gibi bir duvara yaslandım ve erik bahçeleri üzerinden dolanarak eve gittim. Mutfak penceresinden dışarıyı gözetledim: Okul çocukları Francesco'nun yanından geçerken ciao Francesco! diye bağıryor, o da onlara topu atıp ciao ragazzi! diye cevap veriyordu. Odama gittim ve sihir yetenekleri listesine devam ettim. Kapı çalındı ve annem bana seslendi. Sanki bir şey ruhumu alıp götürmüştü; cevap vermedim.

Akşam acıkmış olarak odamdan çıkarken annem, evdeydin demek! dedi. Masanın üstünde bir paket vardı. Francesco'yu kısa bir süreden beri ülkesine göre adlandıran annem, İtalyan'dan dedi. O ak-

şam fasulye yedim; kendimi ne zaman sefil hissetsem yemekte daima fasulye olur.

Yetenek sihirbazı olsaydım, limonatanın tadı her zaman, Francesco'nun bana İtalyan ayının haklı olarak dişi bir ay olduğunu açıkladığı akşam içtiğimiz limonata gibi olurdu. Yetenek sihirbazı olsaydım, her akşam saat sekiz ile dokuz arasında tüm lisanları anlayabilirdik. Yetenek sihirbazı olsaydım, dünyanın her barajı verdiği sözü tutardı. Yetenek sihirbazı olsaydım, her türlü sefil keyifsizlik halinin kvatromila kadar çok çaresi olurdu. Yetenek sihirbazı olsaydım, gerçekten cesaret sahibi olurduk.

Paket oldukça ağırdı. Benim ismim ve altında Francesco Bailo. Paketin içinden madeni sesler geliyordu. Bocce. İpi çözdüm ve paketi açtım. En üstte Lago di Vajont'daki büyük barajın bir fotoğrafı vardı. Francesco'nun papà'sının barajın mühendisi mi yoksa köy ahali-sinden birisi mi olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim.

Mama, quanto costa un biglietto per Pisa? diye soruyorum ve annem burnunu boynuma yaklaşıyor: Hımmm, genç adam, çok güzel kokuyorsunuz.

Biliyorum dedim, çünkü gerçekten biliyordum. Çok güzel dedim ve küçük sözlüğün sayfalarını çevirdim. Parmağımın ucuyla "grazie" kelimesini ve "di" kelimesini gösterdim. Sonra da gözyaşlarıyla ıslanmış olan parmağımın ucunu "tutto" kelimesinin üzerine bastırdım.

Mio caro amico Alessandro, puoi dirti fortunato olmak çocuk boyle güzel şehirde. Drina bakar güzel herkes. Toprak büyümek kiraz, erik ve iyi su per la limonata. Ben bırakıyor Suaygırı kazanmak boccia. Sizin baraj artık hiç bozuk yok. Ama kimse arrivererci dememek. O zaman Francesco diyor: arrivererci allora e a presto!

Hediye per te, mio caro mago: Bocce, parfüm limon, sözlük, az-zuri forma! E cartina di Vişegrad. Ben resim yapıyor! Senin ev yedi yaşlı iyi Mirela! La vita, mio Alessandro, e solo questione di fortuna. Hatırlamak bizi iyi, lütfen ve veranda ve sessizlik ve orman engerek yılan ve yay kaşlı kızlar la luna altında!

Grazie quattromila
Francisco

Evler neden duygudaş ve özverilidir?

Nasıl bir müzik yaparlar?

Onların duygudaş,

özverili ve her şeyden önce sağlam

kalmasını neden istiyorum?

Evler duygularımıza ortak olur ve özverilidir ve hiçbir müzik
aleti çalamaz; bu çok yazık. Evler insan olsaydı, vejetaryen
olurdu veya vejeryen veya vjry veya büyük bir ihtimalle yalnızca
vj. Vj isen eğer, teorik açıdan bile bir kalp atışına sahip olabilecek
hiçbir şey almazsın, yani su bile; çünkü Büyükbaba'dan öğrendiğim
kadarıyla, Kızılderililere göre bir Amazon'da tam bir tanrı yüzebilir,
en azından tam bir inanç.

Büyükbaba'ya bir seferinde, Drina'nın içinde de bir tanrı olsaydı,
yayınbalıkları balık papazı olurdu, değil mi? diye sormuştum.

Büyükbaba, veya balık imamı diye kafasını sallamıştı.

Sihirbaz olsaydım, yaklaşık Johann Sebastian Bach kadar yete-
nekli olan ve müzik yapan evler olurdu. Johann Sebastian Bach'ın

yaptıklarını ve muhteşem perukasını, Büyükbaba Slavko'nun arkadaşı, Müzik Profesörü Bay Popović'in bana hediye ettiği müzik ansiklopedisinden biliyorum. "Barok" kelimesinin ezberlediğim anlamlarına da ansiklopedide bakılabilir. "Barok" bir süre için birinci sıradaki iltifat kelimemdi; ama geçenlerde, "seçkin" kelimesi yerinden etti onu.

Yalnız başına yaşayan, televizyon seyreden, çiçekleri sulayıp gübreleyen, birisinin kapıdan içeriye girmesini bekleyen ve yalnızlığına alışamadığı için hep gerektiğinden fazla yemek pişiren bir Büyükanne'nin evi, eskiden daha fazla geviş getiren inek ve daha az egzoz ve elektrik süpürgesi olduğu için sessiz olan bir zamanın müziğini çalardı.

Sırp-Hırvatça'sı öğretmenimiz Bay Fazlagić'in evi deniz gibi hışırdardı; çünkü hışırdama, tansiyonu düşürür.

Bizim evimizin repertuarı, çatımızın altında ve içimizde bizimle birlikte yaşayan tüm keyif halleri kadar çok ve öngörülemez olurdu. Jim Morrison annemin dertli bakışını özlem dolu bir bakışa dönüştüreceği için, mutfağımız "The Doors" çalardı. Babam atölyesinde kaybolduğu zaman Fransız şansonları ve Miki Amca'yla politika seyrederken, hayır kavga etmiyoruz, yalnızca yüksek sesle tartışıyoruz diye bağırıldığı zaman Johann Sebastian duyulurdu. Babam ısılıkla Fransız şansonlarını çalarak annemi Mündung'a götürdüğü zaman ise Pink Floyd. Bay Floyd insanın büyümesine ve hoş bir şekilde sinirlenmesine neden oluyor. Babamın konyağından küçücük bir yudum alıp, sesi kısık televizyon seyreliyorum.

Rüzgâr Teyze geldiğinde Ravel'in Bolero'sunun son üç dakikası en yüksek volümde çalardı.

Nena Fatima'nın Drina kıyısındaki bahçesinde ayçiçekleri, Nena'nın gençliğinde söylediği ve hâlâ ezbere bildiği şarkıları çalardı. Nena şarkıyı sessizce ancak mırıldanabildiği ve bir şarkıyı ezbere bilmek çoğu zaman dünyanın en acıklı durumu olduğu için gözleri yaşlarla doluğu zaman, kurnaz baca bir dans şarkısı tuttururdu. Gözyaşı ve dans birlikte olmaz. Benim müzik yapan evlerimin özelliği, müziği top sağır olanların bile işitmesi olurdu.

Benim evim Büyükdede'min sesiyle şarkı söyler ve günde bir kez

sonuna kadar tutacağı bir söz verirdi.

Dünya müzikleri ansiklopedisini rafa geri koyuyor ve anneme, beni ne zaman bir müzik aleti veya üç müzik aleti veya akordeon çalmaya lütfen nihayet zorlayacağını soruyorum. Annem haberlere bakıyor: Barikat ve yanan bayraklar. Aynı soruyu aynı kelimelerle tekrarlıyorum.

On silahsız askerin resmini çiziyorum.

Annemin yüzünün güleç, neşeli, tasasız resmini çiziyorum.

Yetenek sihirbazı olsaydım, resimler daha çizilirken konuşabilirdi.

Yetenek sihirbazı olsaydım, evler verdiği sözü tutabilirdi. Çatılarnın uçup gitmeyeceğine ve yanmayacaklarına söz vermek zorunda olurlardı. Yetenek sihirbazı olsaydım, duvarlardaki kurşun yaraları zamanla iyileşirdi.

Savaşın içindeki bir gökdelen acaba nasıl bir müzik yapar?

Büyükbaba Slavko'nun benim başarabileceğime inandığı

en büyük zafer hangisi ve

neden herkes korku hakkında

konuşulmadığı zaman korkunun azaldığını sanıyor?

Kimse kazanacağını tahmin edemezdi. Miki Amca kafamın arkasına hafif bir şaplak indiriyor ve kazanacağını kimse tahmin edemezdi diyor. Annem bir saç tutamını kulağımın arkasına tarıyor ama tutam alnımın üstüne hemen geri dönüyor. Gerçekten de, bunu kimse tahmin edemezdi diyor ve yüzümü iki elinin arasına alıyor.

Kimse-Tahmin-Edemezdi şampiyonluk töreni yeni bitti. İkinci olan çocuğun yaşı benimkinin altı misli, boyu ise benimkinin iki misli. Bana elini uzatıyor ve oltalarımız kılıçlarla yapıldığı gibi kesişiyor. Miki Amca çocuğu yana itiyor; Miki Amca benden pek hoşlanmaz ama başkalarından daha da az hoşlanır ve tebrikin uzaması her zaman şüphe uyandırır.

Atölyesinde bir resim bitirmek zorunda olduğu için babam gelmedi. Son zamanlarda sürekli resimlerini bitiriyor ve bitirdiği her resmin yerine iki yeni resme başlıyor. Atölyesinde hiç yer kalmadığı için yatak odası devreye girdi. Annem geceleri uyanıp, her yer yüzlerle dolu! diye bağıyor.

İlkönce nehre, sonra da altın madalyama bakıyorum. Madalyayı bundan böyle boynumdan çıkarmak niyetinde değilim. Madalya bu işin ehli olduğumu, finale kaldığımı gösteriyor ve gelecek Cumartesi, finale kalanların hepsi Drau kıyısındaki Osijek'te bir araya geliyor. Cumhuriyetin en iyi balık avcıları dedi küçük şişman bir adam bana belgemi verirken ve Miki bunun üzerine seyircilerin en gerisinden bağırdı: Hey, şişko, öyle kuşkulu bakma!

Miki, suya bu kadar yakın ve bir şampiyonla akraba olduğu için yerinde duramıyor. Ailede, benim haricimde, balık tutmaktan anlayan tek kişi. Geçen gün avcılık belgesini görmek isteyen Ćika Luka'yı Drina'ya attı ve bu nedenle bugünkü yarışmaya katılmasına izin verilmedi. Miki bunu kabul etmiyor ve diyor ki: Aptal ajanın ayağı kaydı ve eđer ben yakında olup onu sudan çıkarmasaydım, birisinin olmasına oldukça çirkin bir yayınbalığı takılacaktı.

Miki masum bir tavırla omuzlarını kaldırdığında, olması gerektiği gibi gözlüklü ve bıyıklı diye ekliyorum. Miki Amca'nın tarafını tutuyorum; çünkü Ćika Luka ne insanlardan, ne balıklardan, ne de kendisinden hoşlanır. Onun sayesinde "früstrasyon" kelimesinin ne anlama geldiğini öğrendim.

Bugün yemimdeki sır nedeniyle kazandım. Un ve su karışımı, biraz vanilya şekeri, birkaç parça karaciğer sucuğu ve biraz da sır. Oltamı attıktan sonra kayabalıkları yerinde duramadı ve kendilerini sudan dışarı atıp yeter! diye bağırdı; o denli iyiydi esrarengiz karışımın tadı.

Osijek olmasa da olur diyerek annemi avutmaya çalışıyorum; kazanacağımı tahmin edemezsiniz.

Osijek bir sorun; çünkü kimse kazanacağımı tahmin etmediği ve herkes başka bir plan yaptığı için, kimse beni oraya götüremez, diyor annem. Hırvatistan'da herkes birbirine ateş ediyor demiyor. Osijek'te bir tankın kırmızı bir arabayı ezdiğini söylemiyor. Finalin

-eğer orada bir şeyi iptal etmeyi düşünecek herhangi bir kişi kalmışsa- bu nedenlerle çoktan iptal edildiğini söylemiyor.

Zaten ben de korkuyorum!

Yarışma numaram üç hâlâ kıyıda yazılı duruyor. Bugün burada kıyıya üç saat boyunca sazan üstüne sazan çektim, birkaç coşkulu kayabalığı, hatta bir tane de küçük somon. Miki Amca arkalardan, ne yapıyorsun, şapşal, bırakma; çıldırdın mı? diye bağırdığı için somon elimden kaçtı.

Kimsenin bakmadığına emin olduktan sonra çömelip elimin sırtını suyun üstünde gezindiriyorum. Senin kalbin nasıl atıyor?

Madalyayı evde de boynumdan çıkarmıyorum. Annem bodruma sesleniyor: Picasso, biz geldik, yukarıya çık, burada görmen gereken bir şey var.

Miki Amca kendisini kanepenin üstüne atıp televizyonu açıyor. Kahve suyu koyuluyor; babam ısıklık çalarak ve ellerini bir bezle silerek oturma odasına giriyor.

Balık kokuyorsun diyor ve saçlarıma uzanıyor.

Tiner kokuyorsun diyor ve eğiliyorum.

Parmağıyla madalyaya dokunuyor. Hiç de fena değil!

Evet, diyorum, gayet iyi ama babam artık bana değil, kardeşinin kanepenin üstündeki ayaklarına bakıyor. Ayakları sertçe yere itip kardeşinin yanına oturuyor.

Kahve ve sağanak yağmur. Ağustos ayının öğleden sonraları böyle. Televizyonda Osijek var; Drau bile gösteriliyor. Belki de çok güzel; fakat etrafında evler yanıyorsa çok güzel olamazsın.

Büyükbaba Slavko gelip karşıma oturunca televizyon kapatılıyor. Şampiyonluk belgeme ve madalyaya bakıyor. Tahmin ediyordum diyor, ah, ne diyorum ki ben, biliyordum.

Kimse tahmin edemezdi Büyükbaba; nereden bilecektin?

Büyükbaba kaşlarını kaldırıyor. Geçen hafta köprüde seni seyrettim ve dün nehir ağzında.

Ben seni fark etmedim.

Ben çok sessiz bakabilirim.

Peki, benim kazanacağımı nasıl görebildin?

Mutlu olduğunu ve yalnız başına olmana rağmen, dudaklarının kımıldadığını gördüm.

Bir şiir ezberlemek zorundaydım.

Sanırım, birisiyle konuşuyordun.

Büyükbaba, ben yalnızdım.

Büyükbaba Slavko bana doğru eğilip fısıldıyor: Sanırım, yalnız değildin; nehir de oradaydı.

Büyükbaba!

Aleksandar!

İkimiz de, boksörlerin rauntların arasında yaptığı gibi sandalyemizde geriye yaslanıyoruz; aradaki fark, boksörlerin birbirine nadiren gülümsemesi. Büyükbaba'nın saçları gür ve parlak, yan tarafları aklaşmış. Babamın saçları gür; otuz yıl sonra benim saçlarım da babaminkiler gibi olacak. Başparmaklarını göğüs hizasında pantolon askısına takıyor ve ikimiz de kafamızı sallıyoruz. Büyükbaba'mın arkadaşları olan bir büyükbaba olmak isterdim; torunlarımızla gizemli konuşmalar yapar, sırtımızda taşıdığımız ortak anılarla ve eski tartışmalarla gezintilere çıkardık.

Osijek'te de kazanır mıydın? diye soruyor Büyükbaba, Osijek'e hiçbir zaman gitmeyeceğimi bilerek.

Hayır.

Neden hayır?

Eğilip fısıldama sırası bende: Oradaki nehir benim nehrim değil.

Sonunda bir kazananın çıktığı tek bir oyuna bile oynayan halklar olduğunu biliyor muydun? diye soruyor Büyükbaba.

Amazon'da mı?

Aşağı yukarı.

Arkamıza yaslanıyor, durumumuzdan hoşnut bir şekilde etrafımıza bakıyoruz. Bir süreden beri kimsenin konuşmadığını fark ediyorum. Annem kapının yanında duruyor; yüzü bugün tasalı değil. Miki ve babam ellerinde bir şey yoğuruyor. Büyükanne bayramlık sofranın yanında. Aileme, sanki hepimiz birlikte bir şey başarmışız gibi bakıyorum.

Yarın Carl Lewis'i seyredelim mi? diye Büyükbaba'ya soruyorum. Ben akşam yemeğini tutarım, sen kızartırsın, sonra da Carl'in on sa-

niyenin altında kalıp kalamayacağına bakarız, tamam mı?

Herkes gittikten ve ben yatağa girdikten sonra annem bana, ne istediğimi soruyor. Bana, balıkçıların şef yoldaşı olduğumu söylüyor. “Şef yoldaş” kelimesini ne kadar çok sevdiğimi biliyor. Yorgun şampiyonlara yumuşak davranmak lazım.

Her şeyin sonsuza kadar iyi kalmasını istiyorum diyorum.

Annem, iyi ne demek? diye soruyor ve yatağın kenarına oturuyor.

Bu akşam bana yarın için ekmek hazırlaman, yarın benim balığa çıkmama izin vermen ve nerede kaldığımı merak etmemen, Büyük-baba’nın ve hepinizin sonsuza kadar yaşaması, balıkların nehirde olmaya devam etmesi, Osijek’in artık yanmaması, Kızıl Yıldız’ın gelecek sene de Avrupa kupasını kazanması, Büyükanne Katarina’nın kahvesinin ve komşularının hiç bitmemesi, Nena Fatima’nın hiçbir şey iştimese de her şeyi duyması, evlerin müzik yapması, bu andan itibaren kimsenin Hırvatistan için kaygılanmasına gerek kalmaması, tatların içine sığıdığı ve birbirimizle değiştirebileceğimiz kutuların olması ve sarılmayı hiç unutmamamız ve...

Annemin dudakları titriyor ve tamam diyor. Ve ilk kez, daha ileri gitme demiyor.

En şişko solucanları seçiyorum. Solucanlar kıvrılıyor. Reçel kavanzonunun dibine tornavidayla delikler açıyorum. Drina boyunca bisikletin üstünde sabah sisinde iki saat isimsiz köylerden geçerek gidiyorum. Balık tutuyor, yüzüyor, nehirle konuşuyor, ona her şeyi anlatıyor ve ekmekleri yiyorum. Kaymağın üstünde tütsülenmiş salam, erik reçelinin üstünde erik reçeli; böyle kalın. Somonları serbest bırakıyor ve kahkahalarla gülüyorum. Gülüyorum; çünkü Drina’nın şampiyonların gülmesinden hoşlandığını biliyorum. Somonların özgürlüğüne gülüyorum. Kahkahalarla gülüyorum ve Drina, ben biliyordum diyor.

Küstah Drina kendisini nasıl hissediyor?

Dudaksız Drina kendisini gerçekte nasıl hissediyor?

Drina küçük Bay Rzav hakkında ne düşünüyor

ve bir atmaca kadar mutlu olabilmek için

ne kadar az şeye ihtiyaç var?

Benim Vişegrad'ım her dört yönde dağların içine doğru genişliyor. Benim Vişegrad'ım Drina ve Rzav adındaki iki nehrin sonsuz, her saniye yeniden gerçekleşen buluşmasına sahne oluyor. Nehirlerin buluştuğu yerde, kim kime kavuştu, içinizden hangisi daha önce buradaydı? diye bağıryorum. Sular birbiriyle henüz buluşmadan on saniye önce acaba nasıl gözüküyordu, ne gibi sesler çıkartıyordu?

Dağlar Drina'ya eşlik ediyor, etrafını dik kayalarla sarıyor, konuştuklarımı yankılandırıyor. Kayalar ne kadar yüksekse, nehrin de o kadar derin olduğunu, insana ister bir kayığın içinde olsun, ister kıyıda, kaybolmuşluk hissi verdiğini düşünüyorum.

Dün kimse kazanacağını tahmin edemezdi; bugün ise bisikletle

Drina boyunca gidiyor ve balık tutmaktan başka hiçbir şey istemiyorum. Bugün pazar, sabahın erken saatleri; soğuk sis kulakların etrafında ıslık çalıyor. Annem ekmekleri hazırladı ve sırt çantamın içine iki elma koydu. Babam, yolda da elma bulabilirsin diyerek elmaları tekrar dışarıya çıkardı ve atölyesine götürdü. İki haftadan beri üzerinde çalıştığı resmin ismi “kazaya uğramış bir egemenlik sisteminin ve taşlı yoldaki bozuk Yugo’nun natürmortu”. Siyah ekmeğin üstünde parmak kalınlığında tütülenmiş jambon, kaymak ve erik reçeli. İki oltam sırt çantamdan dışarıya taşmış durumda. Miki Amca iki yıl önce, bana her yıl doğum günümde daha iyi bir sırt çantası hediye edeceğine söz vermişti ve Miki Amca balık tutmaktan neredeyse benim kadar anlar ve sözünde durmayan birisi değildir.

Drina kıyısında yüz otuz yaşına gelmek istiyorum.

Yalnız başıma bu kadar uzaklara hiç gitmemiştim. Sabahın erken saatleri ve köylüler, günlerden pazar olmasına aldırmıyor. Başörtülü olan ve büyük ellerinde tırmık tutan üç kadın yerinde doğrulup arkamdan bakıyor. Kayalar ve nehir toprağı sıkıştırıyor; tarlalar hep uzun boylu. İçinden, babamın talimatına uyarak iki sarı, iki de kırmızı elma çaldığım elma bahçesi de öyle: tepeler ve su arasında, etrafı çitle çevrili dar bir şerit. Tam yeniden bisiklete binerken güneş sis bulutlarını o denli aniden delip geçiyor ki, ışığı kırılıp nehrin üstüne düşüyor ve hafifçe yuvarlanan dalgaların içine işliyor. Işık en fazla, bahçenin ötesinde, iki salkım söğütün uzun tüylü dallarının ve kuleye benzeyen beyaz tepelerin arkasına neredeyse tamamen saklanmış bir koyda parlıyor. Bu andan itibaren buranın adı ışık lagünü. Sıra dışı yerlerin sıra dışı isimlere ihtiyacı var, tıpkı yıldızlarda olduğu gibi. Bisikleti eğri çite dayıyorum; bir kertenkele hemen direksiyona tırmanıp bana dilini çıkarıyor. Ben de ona, deli misin anlamına gelen bir el işareti yaptıktan sonra, taşkın söğüt dallarının oluşturduğu bir kemerin altından geçip, ışık kırıklarının hâlâ titrediği suya iniyorum. Koyda yosunlarla kaplı bir ağaç gövdesi duruyor; solunda yüksekliği sisin içinde ancak tahmin edilebilen kayalar var. Bir atmaca, ağaç gövdesinin üzerinden kalkıp havalanıyor ve koyu mavi tüyleri sisin içine dalıyor; kuyruk tüyleri kızıl bir yıldız kayması gibi. Atmaca bağılıyor ve her şey kocaman bir eğlenceden

ibaretmiş gibi taklalar atıyor. Sivri kanatlarının çarpma sesi yavaşça kayboluyor ve sonrasında sessizlik yalnızca hışırdayan rüzgâr tarafından bozuluyor. Etrafıma bakıyorum: Bahçe çiti, elma ağaçları ve yol buradan görülmüyor; bir odanın içindeyim, ışık lagününde.

Oltaları çıkarıyor ve suyun yanı başındaki bir taşın üstüne oturuyorum. Nehir hızla gelerek burayı kucaklamış ve ben şu anda nehrin kucağında oturuyorum. Büyükbaba Slavko, Drina'nın küstah bir nehir olduğunu söylüyor. Büyüklerin bana küstah demesi beni bu nedenle rahatsız etmiyor, küstahlığı güzel buluyor ve suya bağırıyorum: Siz küstahsınız, siz güzelsiniz, küstah nehir, güzel nehir! Bağırışım derin vadide yankılanıyor, atmaca çığlık atarak cevap veriyor ve nehirde büyük bir köpüklenme göze çarpıyor. Belki de atmaca bir taş attı. Ama çalkanma, taşla suyun buluşmasından daha derin ve daha uzun. Hiçbir yerde bir su sıçraması veya çember yok. Bu bir taş olamaz; bu, Drina'nın kendisiydi. Drina hafifçe öksürdü; rüzgâr şiddetleniyor. Drina nefes alıp, küstahlık da nereden çıktı? diye soruyor.

Ayakkabımın ucuyla az biraz kıyı kumunu bir öbek haline getirip üstüne basıyorum; tabanımın altında çok güzel bir his. Bilmiyorum diyorum, belki de sonbaharda yanına yaklaşılmaz ve hızlı olduğunuz, kışın buz tutmadığınız, ilkbaharda her tarafı suyla doldurduğunuz ve yazın Büyükbaba Rafik'i bir kedi yavrusu gibi boğduğunuz için.

Bekliyorum. Drina susuyor. Kayalar susmuyor; küçük taşlar köpüp suyun içine yuvarlanıyor. Işık lagünü kararıyor. Dağın daha yukarılarından bir gürleme geliyor. Drina cevap vermiyor. Sırt çantasının içinden yem kutusunu ve oltaları çıkarıyorum. Atmaca yemiden bağırıyor. Drina sustuğu için öfkeleniyor ve nehre bakıyorum: Hiçbir şey söylemeyecek misiniz? Büyükbaba Rafik'i hatırlamıyor musunuz?

Yem küresini kısaca suyun içine tutuyor ve öfkeyle uzağa fırlatıyorum. Ekmek kırıntısı, balı pasta, öğütülmüş meyankökü, yulaf ezmesi, doğranmış kurtçuk. Küre boğuk bir şaplamaıyla suya vuruyor ve Drina, büyükbaban nasıl birisiydi? diye soruyor.

Bunu siz daha iyi bilmelisiniz diyor ve ellerimi yıkamak üzere su-

yun içine batırıyorum. Onu en son siz gördünüz; ben henüz çok küçüktüm.

Üzgünüm.

Ben çok küçüktüm.

Yüzmek istiyor musun?

Teşekkür ederim, ölüm hakkında konuştuktan hemen sonra istemiyorum.

Altılı ve düz bir iğne seçiyor ve iğneler canınızı acıtıyor mu? diye soruyorum.

Bunu balıklara sorsan daha iyi olmaz mı?

İlk solucanı iğneye geçiriyor ve oltayı oldukça uzağa atıyorum. Mantar akıntıyla birlikte yavaşça sürükleniyor.

Bu kadar balıkla birlikte olmak nasıl bir his?

Sıçramaları gıdıklıyor.

Elimi suyun üstünde gezdiriyorum. Birisi içinize bozuk bir çamaşır makinesi atınca da gıdıklanıyor musunuz?

Domuzlar!

Ayağa kalkıyor ve ipi sanyorum. Solucan hâlâ iğnenin ucunda. Tekrar atıyorum, bu sefer sola, kayaların yanına doğru. Drina? Nasıl oluyor da, bir yerin şivesiyle konuşmuyorsunuz?

Sen konuşuyor musun?

Mantara bakıyor ve cevap vermiyorum. “Hayır” cevabı veririm, o da, “İşte, görüyor musun” diye yanıtlar. Susarsam belki kendiliğinden konuşmaya devam eder ve Rzav’la gerçekten arkadaş olup olmadığını, barajın onu rahatsız edip etmediğini ve nehirlerin de korkup korkmadığını anlatır. Kaynağından Save’ye kadar, gökyüzünü, toprağı, solu, sağı, bu kadar çok şeyi görebildiği için ona ne kadar imrendiğimi söylemiyorum.

Her ilkbahar bir sinir krizi geçirip, taşsa da Rzav düzgün bir beyefendidir diyor Drina, kayaların etrafında arkadaşça oynuyor. Barajın ağzını tıkadığını, hızlı akmanın yüksek sesle bağırarak gibi olduğunu söylüyor. Korktuğunu itiraf ediyor. Kış soğuğuna direnir ve sonbahar yağmurları onu karıştırmazmış; ama kurşunların savaşı bize de bulaştıracığından korkarmış. Kayalara yakınıyor: Birçok savaş yaşamış ve her biri öbüründen kötüymüş. Çok ceset taşımış ve

yıkılmış bir sürü köprü, zemininde uyuyormuş. Bana inanabilirsin diyerek kıyı suyunu bulanıklaştırıyor, dünyada hiçbir şey köprüsüz bir köprü taşı kadar acı çekmez. Öfkeden köpürerek, hiçbir zaman saklanamadığını ve hiçbir cinayet karşısında gözlerini kapayamadığını haykırıyor. Gözkapaklarım bile yok. Uykunun ne olduğunu bilmem, kimseyi kurtaramam ve hiçbir şeyi önleyemem. Kıyıya kenetlenmek istiyor ama tutunamıyorum; iğrenç bir durumdayım! Sonsuz bir hayat boyunca elsizim! Âşık olunca öpemiyor, mutlu olunca akordeon düğmelerine basamıyorum. Evet, öyle, Aleksandar, çok şey görebiliyorum ama hepsi boşuna.

Mantar bir kere titriyor, sonra bir daha; ayağa kalkıyor ve üçüncü ısırığın geleceğini seziyorum. Mantar suyun altında gözden kayboluyor, karşı koyuyor ve balığın ağırlığını hissediyorum. Biraz ip verip sonra tekrar çekiyorum ve onu tuttuğumu biliyorum. Küçük somon balığı çabuk yoruluyor. Ona Drina'yı geri veriyorum ve Drina balığı üstünde sıçratıyor.

Drina, yarına daha büyük bir balık gerek bana. Eğer Büyükbaba Slavko pişirecekse, doğru dürüst bir balık lazım. Ne diyorsunuz, Carl Lewis yarın yüz metreyi kazanacak mı? diye soruyor ve oltayı yeniden atıyorum. Ama nehir artık cevap vermiyor. Rüzgâr şiddetini artırıyor; yoksa bu, dağ geçidinin hıçkırığı mı veya sis de mi bir şeyler söylemek istiyor? Sis açılıyor ve güneş şimdi tıpkı çekirgeler gibi tümüyle lagüne ait. Atmaca bağılıyor ve hızla geçide iniyor. Kendi kendime acaba Drina'nın da ürperiyor mudur şu anda diye soruyorum. Yuvarlanan dalgalar. Atmaca çığlık atıyor.

11 Şubat 2002

Sevgili Asija,
Seni uydurdum mu? Ellerimizi elektrik düğmesinin üstüne, savaşta çocuklar hakkında dokunaklı bir hikâye nedeniyle mi götürdüm? Bana soyadını hiç söylemedin ama ben buna rağmen her mektubu, sanki soyadını biliyormuş gibi gönderdim. Askerlerin dans ettiği sabahı hatırlıyorum. Şehrin mimarisi yağmur bulutlarından, kamuflaj renklerinden, cam kırıklarından oluşuyordu. Edin ve ben çok normal bir şey yapmak ve oltanın ucunda bir balık gibi basit bir şey hissetmek. Sen yoktun. Merdiven sahanlığında korkarak oturmu-yordun, nehre taş atmıyordun, ortalığı sükûnetle yağmalayan askerlerin arasında da senin güzel saçlarını görmüyordum. Sen bizimle gelmedin ve biz hiç vedalaşmadık, Asija.

Artık mektup yok. İip içip sarhoş oluyorum ve Bosna'ya telefon edeceğim; abartı için özür dilerim. Dizüstü bilgisayarım “11 ubat 2002, Pazartesi, saat 23.23” gösteriyor. Elektrik dğmemiz hangi gndeydi? Artık mektup yok; Asija, sen hiç oldun mu?

Ben Asija'yım

Annemle babamı götürdüler

Adımın bir anlamı var

Senin resimlerin alçakça

Fareyle saat göstergesinin üzerine gidiyorum. "11 Şubat 2002, Pazartesi, saat 23.23." Tıkliyorum, "Tarih ve Saat Özellikleri" penceresi açılıyor. Elektrik düğmesi hangi günde idi, 6 Nisan 1992 hangi gündü? Tarihi on yıl geriye ayarlıyorum. Şimdi bir şimşek çakacak ve babam kafamın üstüne bir kitap koyup kapının pervazına bir kurşunkalemle boyumu işaretleyecek. Şimdi bir şimşek çakacak ve boyum 1,53 m olacak.

Babam beni uyandırıyor: Aleksandar, bugün okul yok, Büyük-anne'ye gidiyoruz, elbiselerini giy, yanına ne alacağını söyleyeceğim. İnsan uykusunda büyür.

Şimdi bir şimşek çakacak. Babamın bende korku yaratacağı bir

güne geri döndürüleceğimi bekliyorum. Bilgisayar bir pazartesiyi gösteriyor. Babamın, yanıma almam gereken eşyaları içeren listesinden korkuyorum ve yalnızca ihtiyacın olan eşyalar şeklindeki uyarısından. Korkuyorum; çünkü ne için olduğunu söylemiyor.

İnsanın neye ihtiyacı olur?

“6 Nisan 1992, Pazartesi, saat 7.23.” Şimdi bir şimşek çakacak ve neredeyse unutulmuş bir duygu, tozlu örümcek ağlarıyla kaplı bodrum duvarlarına, bir sonraki patlamayı bekleyen bir bakışa dönüşecek. Büyükanne’nin bodrumunda görüp de hatırladığım eşyaların bir listesini yapıyorum: Ömrü dolmuş ütü masaları, kafasız oyuncak bebekler, gömleklerle dolu, kabak kokan giysi çuvalları, kömür, patates ve soğanlar, güveler ve kedi sidiği. Patlamalar altında titreyerek yanan ampuller. Ürperti üstüne ürperti. Korku çok büyük olduğu için değil, tersine barışta uyuyup savaşta uyanma ihtimali çok küçük olduğu için.

Bugün okul yok. Annem oturma odasında oturmuş, eteğinin içine kâğıt paralar dikeyor.

Gerçekle yüz yüze gelmeden önce hayal edilmesi bile mümkün olmayan şeyler, babamın sözleri ve asabiyetiyle gerçek olmaya başlıyor. Hayali bile mümkün olmayandan önce iyi olan her şey, babamın güvensizliği ve ilk top mermileriyle birlikte uzaklara gidip, yitiyor. Bir kurbağayı ateşe vermeyi istemek Japonya’dan daha uzaklarda; Jasna’nın gömleğinin şişkinliğini hayal etmek o denli uygunsuz ki, bu yüzden utanıyorum; erik hasadı şenliği geride kaldı ve Edin’in görünmez koruyuculara karşı gizli işaretleri anlamsız. Bundan sonra olacaklar o kadar ihtimal dışı ki, uydurulmuş bir hikâyeye anlatmak için hiçbir ihtimal dışılık kalmıyor geriye.

Karşılığında hiç cezalandırılmadığım hareketlerin bir listesini yapıyorum: Yazı tahtasını ateşe vermek, Bora Amca’ya silindir dediği için Çika Veselin’in evine kurbağa, güvercin ve kedi atmak, Zoran’ın teyzesi Desa, barajın uykusu gelmiş erkeklerinin yanına gittiğinde onları pencereden gözetlemek, arabaların camlarına kartopu atmak,

yerel parti komitesinin başkanını telefonla arayıp, sesimizi değiştirerek, ben Tito, siz beyinsizsiniz demek, mağazadan kalemtırış ve defter çalmak, Büyükanne'nin vazosunu kırmak.

Neden işte değİlsin, baba?

Babam, Kızıl Yıldız posterimi tutan raptiyeleri başparmağıyla bastırarak duvara daha fazla sokuyor. Büyük sırt çantasını hazırla diyor. Yedi külot, yedi çift çorap, yağmurluk, kasket, sağlam ayakkabılar. Spor ayakkabılarını giy. İki pantolon, kalın bir kazak, iki üç gömlek ve çok fazla olmamak kaydıyla tişörtler. Bir sürü cebi olan yeşil balıkçı yeleğİn, bir havlu, dış macunu, dış fırçası ve sabun. Mendil ve pasaportunu masanın üstüne koydum... Sevdiğİn bir kitap var mı?

Evet.

Bu iyi diyerek başını sallıyor, Kazanacağını-Kimse-Tahmin-Edemezdi şampiyonluk belgemi eliyle düzeltiyor ve dışarıya çıkarken kapıyı kapatmıyor.

"6 Nisan 1992, Pazartesi, saat 7.43." Mendillerin yanında bir çakı ve içinde tüm tanıdıklarımızın ve akrabalarımızın adres ve telefon numaralarının bulunduğu bir not defteri olacak. Babam atölyesinde olmalı. Tuval, resim, boya ve fırçaların hepsini bir köşeye yığıp, üstünü örtülerle kapatıyor. Ben merdivende oturmuş, ona bakıyorum. Benim eski şiltemi tuvallerin önüne çekiyor, hepsinin üstüne Bask kasketini koyuyor ve kapıyı kilitliyor. Büyükanne'ye gidiyoruz; çok katlı apartmanın büyük bir bodrumu var. İlk top mermisi büyük bodrumun içinde gürlüyor. Dar bir alanda temiz bir patlama diye düşünüyorum. Filmlerdeki gibi ciddi bir şekilde gürleyerek, sarsarak ve çalkalayarak değil. Parçalarına ayrılmak için yeteri kadar yere sahip olmayan ağır bir şey. Hışırtsız, berrak, temiz, metalik. Darlık bodrumun duvarlarına püskürtülüyor ve Emilija Slavica Krsmanović ellinci mermiden sonra gelen sessizliğin içine hafifçe geçiriyor.

"12 Şubat 2002, Salı, saat 0.21." Büyükanne'nin, bizim gibi bodruma sığınan komşularının bir listesini yapıyor ve listeyi sokaktaki

isimleri aklıma gelen komşularla genişletiyorum. Başka bir kâğıdın üstüne “Birahaneler, Restoranlar, Oteller” yazıp altına sıralıyorum: Galeri Kahvesi, Mündung, Hotel Bikavac, Hotel Vişegrad, Hotel Vilina Vlas.

“futbol savaş saraybosna antrenman top ateşi”

“vişegrad jenosit handke utanç sorumluluk”

“kurban masumiyet bombardıman belgrad”

“milošević uluslararası başarısızlık çıkar”

Bu kelimeleri arama motoruna yazıp, çıkan sonuçları didikleme-ye başlıyorum.

Forumlarda geziniyor, hakaretler ve nostaljik lüks hayat makaleleri okuyor, sonra bir daha tıklıyor, yabancı hatıralar, Karadağ fıkraları, yemek tarifleri, kahramanların ve düşmanların isimlerini, Drina balıklarının Latince tanımlarını not ediyor ve yeni Bosna müziği indiriyorum. “den haag kendi kalesine gol avrupa birliği srebrenica” linkine tıklayarak geri dönüyor ve savaş suçlusu Radovan Karadžić’in Belgrad’da yakalandığını okuyorum. Bunun üzerine bilgisayarı reset düğmesine basıyorum. Siyah ekranda yüzüm yankılanıyor ve Drina’mdan binlerce kilometre uzakta, Ruhr Nehri’ne bakan bu evde ne aradığımı bilemez oluyorum. Ekranda fon resmi olarak Vişegrad Köprüsü beliriyor ama bu fotoğrafı bile ben kendim çekmedim.

“9 Nisan 1992, Perşembe, saat 16.14.” Kamyon evin önünde duruyor ve içinden altı adam iniyor. İki orada kalıp Cola içiyor. Bunlar çizmeli. Dördü giriş katının pencerelerinden içeriye bakıyor. Avludan geçiyorlar. Krsmanović ve Spahić. İki aile mi? Ayrı ırk evliliği mi? Kiracı mı? Kilit fazla dayanmıyor. İki oturma odasını ararken diğer ikisi bodruma iniyor. Bodrum kapısını kurşunlayarak açıyorlar. Örtüleri kaldırıp “Yılan ve Genç Demokrasiye İyimser Bir Mektup” isimli natürmortu ve “Sevecen Keman Virtüözü B’nin Portresi”ni delik deşik ediyorlar. Eski döşegi yana çekiyor, üşenmeyip her bir fırçayı kırıyor ve birbirlerinin yüzünü boyuyorlar. Ayaklarında spor ayakkabıları var. Tuvaleri tekmeleyerek deliyorlar. Birisi Bask kasketini kafasına geçiriyor.

Büyükanne'yi gecenin geç vaktinde arıyor ve uyandırıyorum. Sesi endişeli çıkıyor. Neden bu kadar geç arıyorsun?

Büyükanne, garip çatılı yeşil ev hâlâ duruyor mu? Jimnastik salonu hâlâ kullanılıyor mu; ne oynanıyor, biz hangi ligdeyiz?

Aleksandar?..

Büyükanne, bu önemli. Pionirska Sokağı'ndaki evi gazetede okudum. Tamamıyla yandı mı? Ćika Aziz'e ne oldu? Askerler onu bulabildiler mi? Ćika Hasan ve Ćika Sead yaşıyorlar mı?

Listeler yaptım. Büyükanne susuyor.

Köprülerin durumu nasıl? Biz gittikten sonra hiç sel geldi mi?

Büyükanne sakın ve uykulu bir sesle, eskiden hep adımlarını saydın diyor. Gezintilerinde tüm şehri adım adım saydın.

Senden bizim eve kadar 2349 adımdı diyorum ve on yıl geçtikten sonra bunu hâlâ bildiğime şaşıyorum.

Büyükanne, bacakların uzadı diyor, buraya gel ve yolları tekrar yürü.

Yıkıldıklarını bilmeme rağmen iki camiyi de yazdım. Arkadaşlar, sayfalar dolusu isimler, sayfalar dolusu takma isimler, liste üzerine liste, hatıralar üzerine iddialar. Listeler hazırladım ve şimdi her şeyi görmeliyim.

Bana paketi göndermen gerekmiyor diyorum Büyükanne'ye, onu gelip kendim alacağım. Uçak rezervasyonumu hemen bu gece yapacağım.

Erik zamanını beklemeli ve otobüsle gelmelisin. Büyükanne'nin sesinde geçmiş telefon konuşmalarındaki heyecanlı hafiflik yok. Bunun bir tatil olacağını düşünme, Aleksandar. Bekliyoruz.

Kim?

Geç kaldın; temizlik yapılması gerekiyor burada. Bana yardım etmek için hiç burada değilsin; yakında ilkbahar geliyor.

Büyükanne?

Çok sevinçliyim, Aleksandar, sana kıyma kızartıp süt ısıtacağım, evet, çok sevinçliyim.

“12 Şubat 2002, Salı, saat 3.13.” Uyumayı düşünmüyorum.
“sniper bulvarı barikat su bidonu”

“harry hitler potter milošević gotovino delić”

“mutlak bir kötülük ve mutlak bir hatırlama yoktur”

“ALEKSANDAR KRSMANOVIĆ NEREDEYDİN?”

“ucuz uçuşlar saraybosna”

Saraybosna için 0038733’ü çeviriyorum ve arkasına gelişigüzel rakamlar ekliyorum. Asija’yı soruyorum. Hiçbir yerde Asija diye birisi yok; çoğu kez bir bağlantı bile yok. Birkaç kez ilkönce uykulu, sonra kızgın sesler. Bir otomatik kayıt cihazı. Alo? Benim, Aleksandar. Geliyorum. Orada mısın, Asija?

“11 Nisan 1992, Cumartesi, saat 10.09”; şimdi bir şimşek çakacak. Kuşatmanın beşinci gününde top mermileri dağları vuruyor, arada sırada biri şehre isabet ediyor. Apartmanın önündeki avluda inek ve koyunlar itişip kakışıyor; Fiat ve Yugolar arasındaki betonun üzerinde bir sürü toynak.

Mülteciler gece boyunca bodruma ve merdiven sahanlığına yerleşti. Yaşlılar, anneler ve bebekler sıcak ekmekler gibi örtülere sarılmış durumda ve kendi köylerinde, ne büyük, ne küçük, ne de yıkılmamış hiçbir bina kalmadığı için büyük evde koruma arıyor. Köylerinde artık yalnızca yarım duvarlar, is ve bodrumlar var ve evsiz bir bodrum neye benzer ki! Dizlerimin üstündeki kâğıda çatlaksız bir cam resmi çiziyorum.

Burada kalıyorlar! Ne kadar çok olursak, o kadar iyi! diye karar veriyor Suaygırı. Binanın belediye başkanı gibi bir şey oldu; tabii, gerekli olduğu üzere bir silah taşıyan cumhurbaşkanı Aziz’in altında. Suaygırı, Uno’da* köylülere karşı kazanıyor; kurallarını bakarken öğreniyorum.

Atlarımızı aldılar, daha önceden silahlanıp gitmeselerdi oğullarımızı da alırlardı diye köylüler atları için içini çekiyor ve oğulları için bakışlarını indirip, kızları için yakınıyor.

Köylerimizde durmayacaklar diyor kıvrık bıyıklı bir adam. Adını soruyor ve bir kupanın üzerine “İbrahim” yazıp ona su veriyorum. Dişsiz kadınlar ekmeği ağızlarını kapamadan çiğniyor, ekşi ko-

* Pis Yedili benzeri bir oyun.

kuyor ve koridora yatıp uyuyorlar. Üzerlerinden geçmek zorunda kalındığında uyanıp mecalsiz bir sesle küfrediyorlar. Onlara mülteci değil, sığınmacı diyorum. Aralarında korudukları çok açık saçlı bir kız var; kızın saçlarının rengi o kadar açık ki, babama bu kadar açık bir renk için bir renk ismi olup olmadığını sormak zorunda kalıyorum.

Babam güzel diyor.

Güzel, bir renk ismi değil diyorum.

Güzel ve kıvrık bıyıklı Amcası bizimle birlikte bodrumda yemek yiyor. İbrahim, Güzel kafasını onun kucağına koyup uyuyana kadar bekliyor ve bize alçak bir sesle kaçışlarını anlatıyor. Yeğeniyle birlikte güçsüz ve aç biilaç bir halde diğer sığınmacılara rastlamışlar. Sığınmacılar onlara yemek vermiş ve hastalıklı Güzel'i, iki eşek tarafından çekilen, ortadan ikiye ayırık bir Lada'nın içine sarıp sarmalamış. Köyümüzden geriye son kalanlarız diyor İbrahim ve kısa bir süre düşünüyor; hiçliğimizden geriye son kalanlarız. Artık evimiz yok. Bizim kim olduğumuzu bilmeniz için, size her şeyi anlatacağım ama ilkönce uyumam lazım. Ve sonra, sevgili dostlar, sonra sakal tıraşı olacağım; sakalım hayatımın en kötü gecesinin izleriyle dolu. İbrahim, Güzel'in saçını okşuyor. Ufaklık her şeyini kaybetti, her şeyini ve herkesi.

Daha fazla bir şey söylemesi gerekmiyor. Güzel'i artık hiç gözümün önünden ayırmıyor, onun başına başka şeyler gelmesine izin vermiyorum. Güzel hiç konuşmuyor. Güzel o kadar sakın oturabiliyor ki, neredeyse görünmez oluyor. Yanımda değilse, onu arıyorum. Güzel yırtık pırtık bir çantaya sarılıyor; çantanın sapından aşağıya kirli ve yolunmuş bir ayıcık sallanıyor.

Benim adım Aleksandar. Ben tamamlanmamış resimler çiziyorum. Bak, bunlar tozsuz kitap, bu Neil Armstrong'suz Yuri Gagarin, bu tasmaş bir köpek. Bu, Nena Fatima'nın örgüsüz atkuyruğu. Benim adım Aleksandar ve resimlerimde güzel olmayan bir şey hep eksik. Büyük kulaklı oğlanları sempatik buluyor musun?

Benim adım Asija. Annemi ve babamı götürdüler. Adımın bir anlamı var. Senin resimlerin alçakça.

Asija'nın annesiyle babası nerede?

Dışarıdaki askerlerden birisini tanıyor muyum? Acaba Miki onların arasında mı?

İnsanın neye ihtiyacı var? Çakı, elli mark ve biraz şans; hepsi bu mu?

Bir sakalın içindeki hatıraların ağırlığı ne kadar olur?

“12 Şubat 2002, Salı, saat 5.09.” Vişegrad’ın tüm sokak isimlerini ve çocuk oyunlarını not aldım. Edin ile birlikte, Hansel ve Gretel gibi bomba enkazının üstüne yaydığımız beş yüz kalemıraş da dahil olmak üzere, okuldaki tüm eşyaların bir listesini hazırladım. Geçmişin kalıplarını yeniden çizmek istiyorum. Büyükanne’nin yatak odasında, içinde doksan dokuz tamamlanmamış resim olan bir dosya duruyor. Eve gidip her resmi teker teker tamamlayacağım.

Saraybosna'nın gelişi güzel çevrilen
üç yüz otuz telefon
numarasının yaklaşık her on beşincisinde
bir otomatik kayıt cihazı çıkıyor

İyi akşamlar. Benim adım Aleksandar Krsmanović. İç savaş sırasında Vişegrad'tan Saraybosna'ya kaçan bir çocukluk arkadaşım hakkında bir şeyler öğrenebilmek için arıyorum sizi. Adı Asija. Her yolu denedim; resmi makamlar, internet, hepsi sonuçsuz kaldı. Soyadının doğru olduğundan maalesef emin olmadığım için, size soyadını söylemiyorum. Bu isimde birisi hakkında herhangi bir şey biliyorsanız, lütfen beni sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-sekiz-altı numaralı telefondan arayın. Asija bugün yirmi yaşlarında ve o zamanlar çok açık sarı saçları vardı. Çok teşekkür ederim.

İyi akşamlar. Benim adım Aleksandar Krsmanović. İç savaş sırasında Vişegrad'tan Saraybosna'ya kaçan bir çocukluk arkadaşım hakkında bir şeyler öğrenebilmek için sizi arıyorum. Adı Asija. Her yolu denedim; resmi makamlar, internet, hepsi sonuçsuz kaldı. Soyadının doğru olduğundan maalesef emin olmadığım için, size soyadını söylemiyorum. Bu isimde birisi hakkında herhangi bir şey biliyorsanız, lütfen beni sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-sekiz-altı numaralı telefonda arayın. Asija bugün yirmi yaşlarında ve o zamanlar çok açık sarı saçları vardı. Çok teşekkür ederim.

Alo? Bay Sutijan? İsminizi doğru telaffuz ettiğimi umuyorum. Numaranızı rastgele çevirdim; çünkü bir bağlantı olduğunu varsayarak yaptığım aramalar hayal kırıklığıyla sonuçlandı. Adım Aleksandar ve savaştan beri Almanya'da yaşıyorum. Tanıdıklarınız arasında Asija isimli bir kadın var mı? Asija çok sık rastlanan bir isim değil; belki bu ismi bir yerde duymuşsunuzdur ve bana bu adı taşıyan kişiyle ilgili bir bilgi verebilirsiniz. İsmi anlamı barış getiren kişi; Asija'mı arıyorum ve onun başına ne geldiğini öğrenene değin içim rahat etmeyecek. Bu, kulağa aşırı duygusal ve sarhoşça geliyor olabilir; gerçekten de öyle. Bay Sutijan, aklınıza bir şey gelirse numaram sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Merhaba, Asija, ben Aleksandar. Gene orada değilsin. Biraz önce Saraybosna'ya bir uçuş rezervasyonu yaptırdım. Görüşebilirsek sevinirim. Bana sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz numaralı telefonda ulaşabilirsin.

İyi akşamlar, ben Aleksandar. Asija?.. Orada mısın?.. Lütfen ahizeyi kaldır... Biliyor musun, senin yokluğunu hissediyorum; eğer ahizeyi kaldırırsan, tam olarak sendeki neyin yokluğunu hissettiğimi belki söyleyebilirim. On yıl boyunca birçok şey birikiyor. Saçların şimdi nasıl? Kıyma seviyor musun? Ben seviyorum. Pazartesi gününden itibaren üç günlüğüne Saraybosna'da olacağım. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Asija, ben Aleksandar. Vişegrad'daki büyük kulaklı çocuk. Saçın

için daha iyi bir renk tanımlamasının olmaması nedeniyle sana bodrumda Güzel ismini takan çocuk. Bir gün için senin kardeşin olan çocuk. Saraybosna veya Vişegrad'da bir araya gelip, birlikte yaşadıklarımızı hatırlayalım. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Asija, merhaba, ben Aleksandar. Pazartesi yeni bir şeye başlamak için en iyi gündür. Birbirimizi görelî neredeyse on yıl oldu. Çok gözükmese de bu, beş yüz yirmi pazartesi eder. Ama aslında iyi düşüneneceksen, insanın yeni bir şeye başlayabileceği bir sürü pazartesi. Hayatında nelere başladığını bilmek isterdim. Ben birkaç günlüğüne, bitirdiğim yerden devam etmek istiyorum. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Altı mektup yazdım, Asija ve her zarf için sana farklı bir soyadı düşünüp, yine her seferinde aynı soyadını yazdım. Altı mektupla kıyaslandığında, Bosna sınırsız büyüklükte. Hayalimde sen bir keman çalıyorsun, ince parmaklarının ucu nasır tutmuş ve her konser sonrasında takatsiz kalıyorsun. Birisi sana, kendini nasıl hissettiğini sorarsa çok gururlanıyor ve nereden başlayacağını bilemiyorsun. Her gün beş kilometre koşuyor, Fransızca konuşuyor ve Fransa'ya boş veriyorsun. Pazartesiden itibaren orada olacağım; lütfen beni ara: Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Merhaba, ben Aleksandar Krsmanović. Asija? Görüşebilseydik çok güzel olurdu. Ben ayın yirmi beşinde geliyorum. Leylak, erik ve ayva henüz yok; bunların yerine en iyi kokulu merdiven sahanlıkları var. Beni arayabilirsin: Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Bir zamanlar Asija diye Arap isimli, sarışın bir kız ve Aleksandar diye hiçbir şekilde Arap isimli olmayan, siyah saçlı bir oğlan vardı. Bir aşk hikâyesi olasılığı kesinlikle mevcuttu. Ana-babalar dinsel açıdan bu ilişkiye karşı çıkabilir-

di; gelenekler ise tartışmasız karşıydı. Savaş her karşı olmayı daha zorunlu kılar. Kalplerin dediğinin olmaması ne kadar korkunç. Ama sizi hayal kırıklığına uğratmak zorundayım; bir aşk hikâyesi için Asija ve Aleksandar çok küçüktü. Mutluluklarının ve olası mutsuzluklarının trajik potansiyelinin farkında değillerdi. Korunan Asiya, koruyan Aleksandros! Yalnızca delilerin tasasız olduğu bir zamanda el ele tutuşup ışığı açtılar. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz. Eğer daha ayrıntılı bir şey öğrenirseniz, bu benim telefon numaram. Rahatsız ettiğim için özür dilerim.

Bavullar hazır. Şarabın tadı iyi. Hiçbir yerde Vişegrad'daki gibi iyi erik yetişmez. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz. Bana sürekli ulaşabilirsiniz, hemen hemen son on yıldır. Otuz ayrı listede Vişegrad'ın bir portresini çıkardım. İlk önce sana geleceğim, Asija.

İyi akşamlar; ben özel birisi değilim, hikâyem de özel bir hikâye değil. İyi akşamlar. Her şeye geç kalıyorum. Özel bir şeye de geç kalıyorum. Biyografime geç kalıyorum. İyi akşamlar, Bosna, beni arasana: Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Asija, saçını arayacağım ve tüm yüzlerde alnını. Tüm konuşmalara adını bir tohum gibi ekip, tohumun bir çiçek olmasını umacağım. Sevgili otomatik kayıt cihazı, Asija adında bir çiçek tanıyor musunuz? Tanıyorsanız: Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz. Özür dilerim...

Aloooo? Aloooooo? Birisi var mı? Sizin kim olduğunuzdan habirim yok; ben Aleksandar Krsmanović'im. Öğrenci, torun, mülteci, uzun saçlı, koca kulaklı, hatıralarının peşinde. Bir kızı, aslında bir kadını arıyorum. Asija. Asija'yı tanıyor musunuz? Bir zamanlar Emina isimli bir kadını arayan deli bir asker tanıyordum. Asija diye birisini tanıyor musunuz? Ben programlı olarak arıyorum. Program şöyle: Kendi hikâyenin yüceltilmesi ve sonu olmayan listeler. Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz.

Asija? Asija? Asija? Asija. Asija. Asija.

Bir gün mükemmel bir sorucu sordu:

Kim bu? Ne bu? Affet beni!

Nerede,

Nereden geliyor,

Nereye gidiyor,

Bu

Bosna?

Söyle!

Ve sorulan hızla cevapladı:

Bosna diye bir yer var bir yerde, affet beni,

Soğuk ve fakir bir ülke,

Aç ve çıplak,

Ve bundan da öte,

Affet beni,

Dik başlı,

Uykudan dolayı.

Benim, Aleksandar. Şiir Mak Dizdar'ın. Şiiri alırsan, beni ara: Sıfır-sıfır-dört-dokuz-bir-yedi-dört-sekiz-beş-iki-altı-üç-altı-sekiz. Sana, 1992 yılının bir yaz gecesinde otuz çuval unu Vişegrad sokaklarına, köprüünün üzerine, yüzkarasının üzerine döken fırıncı kadının hikâyesini anlatmak istiyorum. Ve bunu yaptıktan sonra kendisini küçük dükkânında...

Wise Guys'ları ne bilge yapıyor?

İnsan kendi hafızası üzerine

ne kadarına iddiaya girebilir?

Kim bulunacak ve kim uydurulmuş kalacak?

Kiko'nun gerçek ismini Mesud ve Kemo hatırlamıyor. Her iki adım da, kahve üstüne kahve içerken saatlerce Yugoslavya, Bosna ve Saraybosna'da futbolla ilgili efsaneler ve efsanevi olaylar anlattı. Eski şehre yakın küçük bir bahis kahvesinde oturuyoruz ve Mesud diyor ki: Belki de adı yalnızca Kiko'ydu, tıpkı Brezilyalılar gibi.

Kiko-dokuz numaralı Kiko-kafa şutu canavarı Kiko-yumuşak akışlı Drina'nın çelik kafası Kiko savaştan önceki son yarı sezonda otuz gol atmıştı; bunların yirmisini kafayla, üçünü sağ ayağıyla ve yedisini de Saraybosna'da ilk kurşunlar atılmadan birkaç gün önce son maçında sol ayağıyla kaleye göndermişti.

D n Saraybosna'ya indim ve otuz g nl    otuz euro karşılığında    kız çocuklu genç bir kadının yanında bir oda kiraladım. Tramvayla son duraklara kadar g dip panel betonla inşa edilen yüksek binaların bozlu u içinde dola ıp, eski  ehrin sokaklarında, ellerim arkamda kenetlenmiş ve bakı ım yere çevrilmiş bir şekilde, sanki düşünceler içinde ve buraya aitim im gibi gezindim. Turistler d   nceleli olmazlar. Şehirde ne üzerine konu uldu unu öğrenmek istiyor fakat sormaya cesaret edemedi im için dinliyordum. Çatıların üstüne nasıl  ıkıldı ını öğrenmek istiyordum; merdiven sahanlıklarını kokladım ve kütüphanede lambalı bir masaya ait bir numara aldım. Ders  alı an öğrencileri seyrettim. Ak am "Orpheus ve Eurydike" sahneleniyordu; kaybedileni bir kez daha kaybetmek üzere nehir tanrısının oğlunun indiği üçlüler diyarını görmek istedim ama bilet bulamadım. Bazı şeylerin satılıp bitebildi ine sevindim. Harabeye değil, zenginliğe veya tasasızlı a benzeyen her şey beni sevindiriyordu. Öbür yandan kendimi tasasızlı ın aslında mümkün olmadığına ikna etmeye çalışıyordum. Bir çatının üstüne  ıktım. Bir şeyden vazge ti imi hissediyordum,  ehre baktım ve neden vazge ti imi bilemedim. Dans etmek istemiyor, insanların nasıl dans ettiğini seyretmek istiyordum. Diskote in önünde sıra yoktu ama ben buna rağmen bekledim ve sonunda yalnızca yakındaki bir b feden bir Süddeutsche* aldım. Odamdaki yatağın üzerinde ev sahibinden bir not buldum: Acıktysan, fırında pide var. Acıkmı tım. Bosna duvarlarında yeniden parmak gölgesi ku ları uçtu.    saat uyudum.

 kinci gün ev sahibim için kahve pi irdim ve ona Asija'yı sordum. Her yerde Asija'yı soruyor, Asija'nın açık renkli saçlarını arıyordum. Tramvaylarda, son duraklarda, panel beton binaların arasında ve eski  ehrin kahvelerinde. Kapılardaki isimleri okuyor, çatılara çıkıp etrafa bakıyordum. Yaptığım her konuşmanın içine onun adını katıyor, memurları ve noterleri, arayı ımın zorunluluğuna ikna etmeye çalışıyordum. İsim kayıtlarına, mülteci istatistiklerine ve kurban listelerine bakmama izin verildi. Oldukça geç harekete ge ti im söyleniyor, ben ise kibarca, sadece yapıcı yorumlarla yetinilmesini rica ediyordum. Asija'nın keman  aldı ından hâlâ emin olarak,

* Almanya'da günlük gazete. ( .n.)

gizlice müzik yüksek okulu kütüphanesinin üye kartoteksine baktım. Videotekin müşteri kayıtlarını incelememe izin verilmedi; solar-yumda daha başarılıydım. Bir yerden diğerine giderken yolda telefon rehberini okuyordum. Sekiz Asija'yı aradım; bunların altısından rahatsız ettiğim için özür diledim, ikisi evde yoktu, bu ise umut veriyordu.

Taksi şoförü, Büyükanne Katarina'nın bana yıllar önce verdiği Asija'nın adresi için, Saraybosna'da böyle bir sokak yok dedi ve üstelemem üzerine, böyle bir sokak olmadığını merkezi arayarak teyit etti. İsmi kâğıdımın üstünde yazılı olan sokak ismine benzeyen bir sokağa götürülmek istedim ve o sokakta beş kapının zilini çalıp, sokak kapılarındaki tüm isimleri okudum. Gökyüzü bulutluydu; sokağın sonuna geldiğimde etrafıma baktım. Çocuklar renkli tebeşirlerle asfaltın üzerine isimlerini yazıyordu. Bir şey bulmadan Saraybosna'yı terk etmeyeceğim.

Vişegrad'daki soykırım hakkında bir kitap satın aldım. Ortalıkta dolaşan bir köpeğe veya beni Vişegrad'dan tanıyan birisine rastlayınca kadar şehrin içinde dolaşmak istiyordum. Bir pencerede gagaşan muhabbet kuşlarını seyrettim ve çekinerek kebabın yanına erik reçeli istedim. Garson, benimle dalga geçme diye cevap verdi. Daha sonra yağmur geldi ve ehliyet dairesine gitmek yerine, eski şehre bakan küçük bahis kahvesine girdim.

Bıyığıyla oynarken beni dikkatli bakışlarla süzen Mesud şöyle dedi: Kiko, senin gibi yumuşak akışlı Drina'dan gelen Kiko.

Bir kahve içmek ve yağmurun durmasını beklemek istiyordum. Duvarda dört televizyon vardı ve hepsinde teletext açıktı. Salonun ortasında bir bilardo masası, plastik masaların üstünde kül tablaları duruyordu. Deri ceketli veya eşofmanlı adamlar dikkatlerini yoğunlaştırmış bir şekilde kota tabelaları üzerine eğilmişti. Bir Türk kahvesi sipariş ettim. Geniş cam cephe önündeki bir masada iki yaşlıca adam gazete okuyordu; birisinin üzerinde "Rot-Weiß-Essen"* yazılı, 11 numaralı bir eşofman üstü vardı.

* Essen şehrinin futbol takımı. (ç.n.)

Tesadüfe bak dedim, ben de Essen'de yaşıyorum.

Adamlar gazetelerini indirip etraflarına baktı. Kahve fincanı elimde, onların arkasında duruyordum. Adamlar susuyordu.

Eşofmanı, dedim ve elimdeki fincanla bıyıklı adama işaret ettim. Öbür adam kahvesine şeker koydu, dikkatli bir şekilde höpürdeterek ondan bir yudum içti ve dikkatini yeniden gazetesine çevirdi.

Eşofmanlı olan, Almanya, Kuzey Yerel Ligi, Pazar günü Düsseldorf'a karşı, beraberlik olur dedi. Bıyık ağzını kapatıyor ve sanki bir şey çiğniyormuş gibi ileri geri oynuyordu.

Adım Aleksandar; şurası boş mu? dediğimi duydum; aslında adamın bıyığının altından çıkan kalın ses kulağa pek de davetkâr gelmiyordu.

Bize Wise Guys* derler dedi ve koluyla boş sandalyeyi gösterdi. Bu ne demek? diye sordum ve yanlarına oturdum.

Pazar günü senin Essen, Düsseldorf'la berabere kalacak dediysem, berabere kalacak demek.

Wise Guys: Bıyıklı ve damadının seneler önce Almanya'dan getirdiği eşofman üstünü giymiş olan Mesud ve diyabetli olduğuna ikna edilemeyen diyabetli Kemo. Kemo daha suskun olanıydı. Çoğu zaman spor gazetelerine dalmış vaziyette oturuyor, rakamlar yazıyor, daireler, üçgenler ve şimşekler çiziyor ve bunların yanına tekrar rakamlar yazıyordu. Mesud, masamıza gelen ve Anderlecht alt sıralarda? Zidane sarı kart cezalı, berabere? Deportivo deplasman, ikinci handikap, ne diyorsunuz, Cika Mesud? gibi şeyler söyleyen kısa saçlı adamlarla sayısız konuşmalar yapıyordu. Her bahisçiye bir cevabı ve tavsiyesi vardı; söylediklerinin arkasında bir sistem keşfedemedim.

Ne kadar sıklıkla bahis oynuyorsunuz? diye Wise Guys'lara sordum.

Mesud, yok, yok diye itiraz ederek ellerini kaldırdı. Biz iddia oynamıyoruz; iddiayla mutlu olunmaz. Birisi istatistiklere inanmaz veya ne yapacağını bilmezse, bize danışır, hepsi bu.

Birçok kişi ne yapacağını bilemiyor ve eninde sonunda küçük bir sohbet veya bir soru için masamıza geliyordu. Takım elbiseli ve pap-

* İng.: Bilge Adamlar. (ç.n.)

yonlu utangaç bir adam, İnter'in bugün kazanma şansının ne olduğunu öğrenmek istedi. Milano'ya hiç gitmedim dedi Mesud, İtalya'ya bulaşmayın. Kemo başparmağını havaya kaldırdı: İnter kazanacak.

Dükkan doluyor, bahisçiler bahis kuponlarını duvara dayayarak dolduruyordu. Müzik çalmaya başladı. İlkönce bir kadın aldatılmak, sonra da bir erkek aldatmak hakkında bir şarkı söyledi; her iki şarkıda da en iyi arkadaşlar için içindeydi. Oyun otomatlarının önüne deri ceketliler dikildi ve düğmelere bastı; düğmeler çatlıyor, patlıyordu. Yağmur durmuştu ama içimden gitmek gelmedi. İnsanların beni, Kemo ve Mesud'un bir tanıdığı olarak görmesini istiyordum. Kimse bana bir şey sormuyordu. Essen-Düsseldorf beraberliğine on kâğıt yatırdım.

En fazla on yaşında olan iki çocuk beyaz topu istekalarıyla banda çarptırıp duruyordu. Kemo bilardo masasının gözüne çocuklar için madeni bir para attı ve daha küçük olanının açık sarı saçlarını okşadı. Toplar masanın içinde gürültüyle yuvarlandı, teletextte ilk sonuçlar yanıp sönmeye başladı ve dışarıda hava karardı. Kızıl Yıldız ve eskinin milli takımıyla şimdiki milli takım hakkında konuştuk. Mesud, bugün tek ülke olsaydık, kimse bizi yenemezdi dedi. Sarışın çocuk topları birbiri ardına deliklere gömüyordu. Birdenbire birisi, Benfica, bunların hepsi orospu evladı! diye bağırdı. Bir sandalye devrildi; yan masada birisi, kuzeni Hüseyin'in savcılığa her gün bok dolu zarflar gönderdiğini anlatıyordu. Başka birisi, posta ücretinin ne kadar tuttuğunu sordu; sonra ipin ucunu kaçırdım. Sarışın çocuk kutudan Fanta içiyordu. On numaralı topa vurdu, on numaralı top on dört numaralı topa çarptı ve on dört numaralı top deliğin içinde kayboldu. Bir eşofman, bunu tanıyor musunuz? dedi. Aslında beklemem gerekiyordu ama kimi? diye sordum ve eşofman bir fıkra anlatmaya başladı. Her şeyi tamı tamına ve hemen bilmek istiyor ve hiçbir şey bilmiyordum.

Mujo ve Suljo birlikte gezerken Mujo birdenbire düşüp kalıyor. Suljo doktoru arıyor: Çabuk, sanırım Mujo öldü. Doktor: Sakinleşin ve ilkönce arkadaşınızın öldüğünden emin olun. Kısa bir sessizlikten sonra bir kurşun sesi duyuluyor ve Suljo, şimdi ne yapayım? diye soruyor.

Sarışın çocuk istekayla siyah topu ve ortadaki deliği gösterdi ve atışından sonra istekayı bara yasladi. Rakibi, sarışın çocuğa ikinci bir Fanta aldı ve kafasını sallayarak kahveyi terk etti. Gidenin tüm top-ları hâlâ masanın üstünde duruyordu. Kemo takdir ederek başını sal-ladı; çocuk ciddiyetle başını sallayarak cevap verdi.

Mesud, burada iki tip insan bulursun diyerek bana döndü. Her şeyin yokluğunu çekenler ve her şeye küfredenler. Ben hiçbir za-man yokluk çekmeye küfretmem ve hiçbir zaman küfrün yokluğu-nu çekmeyeceğim. Omuzlarını yukarıya kaldırdı ve tüm suratıyla sı-rıttı. 1962 yılında Şili'de ülkenin durumu iyiydi diye seslendi, ülke-nin durumu iyi olunca, sporun durumu da kötü değildir; bugün her yer bok içinde. O zaman Çeklere karşı yarı final oynadık ve Pele, en iyi topçunun, kendisi de dahil olmak üzere Yugoslavların on nu-marası olduğunu söyledi. Oyuncunun adını telaffuz edemedi ama şimdi ben söyleyeyim: Dragoslav Şekularac!

Mesud arkasına yaslandı ve bana baktı. Söylediği isim bana hiç kimseyi hatırlatmıyordu. Kafamı salladım ve evet, Dragoslav dedim.

Kemo güleç bir yüz ifadesiyle araya girdi: En iyi deplasman se-yahatleri Split ve Rijeka'ya olurdu. Adriyatik'te yetmişli yıllar, ko-çum benim! Çek kızlarını stadyuma götürürdük. Maçların nasıl bit-tiğini hatırlamıyorum bile. Kızlar sonradan bize mektup yazardı ve savaşta da sigara gönderdiler.

Bosna'da lig liderinin kim olduğu sorusu üzerine, Kemo fincanına tepeleme dolu iki kaşık şeker koydu ve küçümser bir şekilde elini salladı: Bosna'yı unut. Finlandiya'nın en küçük köy takımı üzerine bahis oynayabilirsin ama kendi ligimize gelince, unut gitsin!

Akşamın geç saatlerinde, maçların çoğu sürerken ve herkes tele-text göstergelerine bakarken, Mesud, küçük bir şey, Kemo ise, tatlı bir şey istedi. Ispanaklı pide, kaymak ve baklava tedarik ettim. Ye-meklerle geri döndüğümde tezahüratla karşılandım. İnter öne geç-miştı.

Mesud bakışını sıcak pideye yönelterek, sahi, sen nerelisin? diye sordu.

Vişegradlı dedim ve saatler sonra tekrar Asija'yı, Büyükanne Ka-tarina'yı ve listelerimi düşünmeye başladım. Seyahat aslında hiç de

bir seyahate benzemiyordu.

Güzel. Güzel bir şehir. Mesud pideyi ısırdı. Drina iyi bir nehir; iyi topçuları hiç olmadı. Belki birisi hariç. Kemo, şeyi... Mesud şimdi “Kiko” ve “hatırlıyor musun” diyecek. Esas adı neydi? Gençlerden hemen profesyonellere geçti; kafa golü üstüne kafa golü atardı. Mesud şimdi hayranlığını ifade ederek, inanılmaz bir sıçrama gücü vardı, hiçbir yere dayanmak zorunda kalmazdı diyecek. Oğlum, tribünlerde topun sesini duyardın! Kiko diyecek Mesud, yumuşak akışlı Drinalı Kiko. Aynı senin gibi.

Teletext ekranında sonuçlar yeşil ve kırmızı renkte yanıp sönüyor. Yaşlı adamların elleri sert ve kuru, görgüsüz ve kaba, yaralı ve pürtüklü. Ayrılırken birbirimize başarı diliyoruz. Eski şehirde sokak lambaları yanıyor, karanlık oturma odalarında televizyonlar parlıyor. Soğuk bir rüzgâr geliyor, yıldızlar gözüküyor. Ellerimi ceplerime sokup, ceketimin yakasını kaldırıyorum. Bunlar benim adımlarım. Bu benim anahtarım. Kapıyı açıyor ve ayaklarımın ucunda, gıcırdayan merdivenden yukarıya çıkıyorum. Bu benim sessizliğim. Bu benim odam. Bu benim bavulum. Listeler burada üst üste istiflenmiş. Sokaklar burada istiflenmiş. İsimler burada istiflenmiş. Burada bavulun önünde diz çöküyorum. Burada “Damir Kičić” adını okuyorum. Burada “Damir Kičić-Kiko” yazılı.

Tanrı'nın bile uğramadığı yerde ne oynanıyor?

Kiko sigarayı ne için saklıyor?

Hollywood nerede ve

Miki Fare cevap vermeyi nasıl öğreniyor?

Saat 14.22'de Bölgesel Birlik güçlerinin* savunma mevzilerine ateşkes telsizi çekildi. Bu, ayın üçüncü ateşkesi. Futbol topu saat 14.28'de yüksek bir kavisle, ormanın kuzey kenarındaki Sırp mevzisinden, mevzileri birbirinden ayıran iki yüz metrelik ağaçsız alana atıldı ve iki kere zıpladıktan sonra, bundan önceki savaş molalarında da direk vazifesi gören top ateşiyle hırpalanmış iki çam ağacına doğru yuvarlandı.

Bölgesel kuvvetlerin komutanı, Dino Zoff lakaplı Dino Safirović tek bir hamleyle siperin kenarına sıçradı, elleriyle ağzının etrafında bir huni oluşturdu ve gövdesinin üst tarafını arkaya vererek karşı

* Bölgesel Birlik güçleri Yugoslavya iç savaşında Bosnalı ve Hırvatlardan oluşan ve Yugoslavya'nın birliğini savunan güçler. (ç.n.)

tarafa bağırdı: Hey, Çetnikler, ağzınıza vereyim mi? Bir adım atıp kalçasını öne ve geriye hareket ettirdi, sonra topa ve Ćora'nın kafasında kocaman bir delikle yattığı yere doğru birkaç metre yürüdü.

Sırp siperinden, analarınızın götünü iki kere siktik bile, Mücahit amcıkları diye kısık bir ses yükseldi; bu arada dokuz numaralı kafa şutu canavarı, Drinalı çelik alın Kiko, Dino Zoff'un yanına gitti, Ćora'yı bileklerinden tutup siperin içine sürükledi, paltosuyla onun üstünü örttü, alnına düşmüş kanlı saç tutamlarını geriye itti ve vah benim Ćora'm, nasıl görüldüğüne baksana bir, her tarafına otlar, topraklar bulaşmış diye fısıldadı.

Kiko'nun yanındaki Meho dilini şaklattı ve sırt çantasından çıkardığı kırmızı-beyaz Kızıl Yıldız formasını yeleğinin üstüne giydi. Sonra sakarca, ceplerini boşalttı: bir İsviçre çakısı, bir çakmak, iki el bombası, açılmış bir salam ezmesi konservesi. Audrey Hepburn fotoğrafını aşka gelmiş bir yüz ifadesiyle defalarca öpüp tekrar cebine koydu. Dino Zoff'un soru soran bakışları karşısında sırttı ve herkesin kendine göre bir tılsımı var; Maradona'nın donunu... derken Kiko'yu ve ölü Ćora'yı fark edip konuşmasını yarıda kesti. Ne kadar karanlık olursa olsun dışarı çıkmamalıydı diye hem özür dileyen, hem de suçlayan bir tavırla devam etti, sonra Kiko'nun bakışını görüp içini çekti ve onun burnunun altına bir paket Drina uzattı. Bölükte herkes Meho'nun izmaritleri olduğunu biliyordu, hatta paketin yarı yarıya dolu olduğu bile söyleniyordu. Kiko sondan bir önceki izmariti aldı, yatay olarak üstdudağına götürdü ve kokusunu içine çekti.

Sarıerik gibi diye mırıldandı ve gözlerini kapadı. Antrenmandan sonra beni almaya gelen Hanifa'nın boynu gibi, gerçek Türk kahvesi gibi. Görüyor musun, sevgili Ćora, sen yolda kalıyorsun, benimse bir izmaritim var. Kiko parmaklarının ucuyla Ćora'nın gözkapaklarının üzerinden geçti, izmariti kulağının arkasına yerleştirdi ve başını yere indirerek maçtan sonra dedi.

Sırp lar son iki ateşkesi beş-iki ve iki-bir kazanmış, Miki Fare la-kaplı Milan Jevrić ilk maçtaki beş golün üçünü atmıştı. Miki Fare iki metre altı santimetre boyunda, yüz kiloluk bir köylü çocuğuydu. Yüz kilonun tahminen otuzunu, koca burunlu, iki-üç ince saç tutam-

lı ve öküz enseli kaya gibi kafası oluşturunuyordu. Bir savunma oyuncusu olmasına karşın, ikinci yarının başında öne fırlayıp otuz metreden çektiği ve Dino Zoff'un tam yüzüne gelen şutun gücüne en çok da kendisi şaşırmişti. Dino Zoff, iki Sırp forvet oyuncudan birisi olan Mark'o'nun şnaps şişesi burnuna tutulduğunda ancak kendine gelmiş ama bunu takip eden iki saat boyunca yalnızca hatasız Latince konuşmuş ve Cicero'ya ait birkaç bilge laf etmişti. Bu tam isabetten sonra Miki Fare ofansif orta sahaya geçerek, akla gelebilecek her pozisyondan meşin yuvarlağa vurmaya başladı. Dino Zoff, Miki'nin sağ ayağının burnuyla çektiği ve mermi gibi kaleye giden şutların önüne biraz korkuyla da olsa cesaretle atlıyor, her seferinde acıyla buruşmuş bir yüz ifadesiyle ve sersemleyerek yerde kalıyordu. Bunu herhalde Miki Fare'nin torpilleri başka türlü tutulamayacağı için ama belki de Mark'o'nun şnaps şişesinin tekrar ortaya çıkacağı umuduyla yapıyordu. Miki Fare'nin şutları teknik değildi ve kesme veya dış yan vurulmuyor ve ilk seferden sonra artık kimseyi şaşırtmıyordu. Sadelikleri, Miki Fare'nin nadiren dışa vuran düz düşünceleriyle uyum halindeydi; karşılığında koca adamın övüldüğü ve korku saldığı ve bu nedenle bir çocuk gibi coşkuyla tekrarladığı basit bir gayret.

Miki Fare'nin sağ ayaklı kudretinin tek bir kusuru vardı ve Bölgeselciler bu kusuru acımasızca kullandı. Dev adam her şuttan sonra tüm gücünü ve sevincini, müzikal açıdan bir boğanın çiftleşme bağırışıyla yirmi beş tonluk bir kamyonun yokuş aşağı giderken çıkardığı fren sesi arası bir çığlıkla boşaltıyordu. Bölgeselcilerin keçisakallı sol açığı Kozica, dağı taşı inleten böyle bir çığlıktan sonra, aynı Monika Seleş diye bağırды ve ağzından burnundan püskürerek gülmeye tutuldu.

Dino Zoff'un adamları bundan böyle, Monika bugün oynayacak mı? veya Monika, Monika, çal bana armonika diye dalga geçmeye ve Miki Fare topla buluştuğunda yüksek sesle inlemeye başladı. Vücuduna uyan bir üniforma olmadığı için evden getirdiği bahçıvan pantolonuyla dolaşan bu dağ gibi adam iğnelemeler yüzünden tedirginleşti ve ikinci maçta çığlıklarını kısıtı. Uzaktan şutları da ürkekleşti ve Dino Zoff için sorun olmaktan çıktı. Bir rakip oyuncu Miki Fa-

re'nin yakınında çığlık atınca, Miki Fare yerinde sıçırıyor, kaya gibi kafası nispeten ince omuzlarının üstünde sallanıyor ve dar alnı düşüncelerle kırışıyordu. Ona biraz daha zaman verilseydi, düşüncelerini dile getirmek isterdi; ama oyun bir anda başka tarafta yoğunlaşıyor ve alaycı koşup gidiyordu.

Bugün de ısınma sırasında Kozica, Sırp tarafına bağırdı: Maalesef Bayan Graf buraya gelemedi. Kendisi Wimbledon'da ama Monika'ya çok selamı var; sipariş verdiği oje'yi gönderecekmiş. Kozica'nın höy-kürmelerine arkadaşları da katıldı.

Kırkar dakikadan iki devre. Hakem birinci devre Bölgeselci, ikinci devre Sırp. Eğer illaki hile olacaksa, eşit bir şekilde dağılsın. Miki Fare ağaçsız alanın güney tarafındaki çam direklerin arasına üst direk olarak bir ip çekti. Diğer kale açık alanda birleşen iki at arabası yolundan birinin iki yanındaki çitten geri kalan parçalardan oluşuyordu. Çit direklerin arasındaki tel örgü sökülmüş, direklerin birbirine olan mesafesi iki buçuk metreye çıkartılmıştı. Yollar hangi tarafın kontrolü altındaysa o birlikler, dağda daha hızlı ilerleyebiliyor ve tabanında mantardan çok mayın barındıran sık ve hatalı haritalandırılmış ormanla boğuşmak zorunda kalmıyordu. İki aydan beri didişilen konu buydu: iki at arabası yolu. Bu yollardan birisi daha aşağılardaki vadide Saraybosna'ya giden bir asfalt yola çıkıyordu. Normal zamanlarda sinekler kurumuş inek pislikleri üzerinde daireler çizdi; ama bir süredir kurumak üzere yeni pislik bırakılmıyordu. Köylülerin dağlara götüremediği ineklerin hepsi çoktan kesilmişti; insanlar ise kendi boklarını toprakla örtüyordu. Sinekler artık, hemen gömülemeyen cesetler üzerinde daireler çiziyordu.

Saat 16'da takımlar sahanın tahminen ortasında karşı karşıya geldi. Geriye kalan askerler canlı bir aut çizgisi olarak uzun sıralar halinde otların üstüne oturdu. Görünürde kimse silahlı değildi; yalnızca birkaç tüfek yaslanmıştı ağaçlara. Oyuncular ısınmak üzere topu suskun bir şekilde birbirine atıyordu. Kale seçimini Sırlar kazandı.

Biraz ötede Kiko ve Miki Fare kucaklaştı. Okuldan tanışıyorlardı ve ikisi de sekizinci sınıfta iki kez kalmıştı; bu pek olağan değildi. Bir öğrencinin bunun haricinde birinci, dördüncü ve altıncı sınıfı da iki kez tekrarlamak zorunda kalması ise hiç olağan değildi. Ağzı sürekli

açık olan koca oğlan bir matematik sınavı sırasında sormuştu: Sahi nasıl öğreniyorsunuz siz? Diğer öğrenciler arasında, Kolumbus'un Amerika'yı ne zaman keşfettiği sorusuna pencereden dışarıya bakarak "patates böceği" diye cevap veren sessiz ve iyi huylu bir dev olarak tanınırdı Miki Fare. Yaklaşık on yedi yaşında olan Kiko ise ülkenin en iyi futbol yetenekleri arasındaydı. Birinci lig takımları Kiko'nun çevresinde pervane gibi dönerken, Miki Fare ailesine ait çiftlikte günler ve geceler boyu eşekler gibi çalışıyordu ve daha iyi günlerin ve gecelerin geleceğine dair hiçbir işaret görünmüyordu.

Ama daha iyi günler ve geceler savaşla birlikte geldi. Miki Fare annesine, savaş nerede? diye sordu ve annesi, Tanrı'ya şükürler olsun ki, henüz çok uzakta diye cevap verdi. Miki Fare, iyi, biz hangi taraftayız? diye sordu; babası, sen Sırp'sın diye yanıtladı. Ertesi gün Miki Fare, geniş sırtında bir makyaj çantası gibi duran sırt çantasıyla kapının önünde duruyordu. Babasına, babasının önündeki on adet sahanda yumurtaya, açık mavi fayanslı mutfığa, kiraz ağacından yapılmış çentikli masaya, tozlu avluya, ahırdan gelen pislik kokusuna, sırtını sayısız adaleyle döşeyen sabana baktı; ve babasına, her sabah olduğu üzere babasının önünde duran on adet sahanda yumurtaya, bir seferinde iki hafta boyunca altında uyumak zorunda bırakılınca üzerine ismini kazıdığı masaya, tozunun içine atılıp babası tarafından tekmelendiği avluya, tüm hayatı boyunca içinde bulunduğu boka ve öküz olmadığı halde sabana karşı duyduğu öfkeyle geceleri tekmediği mısır çuvallarına şöyle dedi: Hoşça kalın; ben şimdi çok uzaklarda savaşıyorum.

Miki Fare'nin babası lokmasını çiğnedi, lahana suyunu içti, bulaşık beziyle ağzını sildi, sandalyesini arkaya itti ama, ayağa kalkıp bir adım atarsan bir tavuk gibi boğazını koparırım, ben şimdi çok uzaklara gidiyorum diyen oğlunun kararlı sesi karşısında donup kaldı. Miki Fare beş gün boyunca yürüdü, sorarak yolunu buldu ve o kadar çok, ben Sırp'ım dedi ki, en sonunda ona bir tüfek verdiler. Ateş etmeye gidebilir miyim? diye sordu ve tüfeğin nasıl doldurulup boşaltılacağını öğrendi. Sırp birliklerinin Saraybosna kuşatmasına hazırlandığı İgman'a gönderildi. Arkadaşlarının, Tanrı'nın çoktan terk ettiği ve unuttuğu sapa yerler olarak tanımladığı yerlerden hiç şikâ-

yet etmedi. Buraları ona evden daha iyi geliyor, arkadaşları ise Tanrı bir daha geri dönmez, burası Tanrı'nın bile uğramadığı bir yer di-yordu.

Lakabı Miki Fare'yi rahatsız etmiyordu; ördeği ve köpeği de seviyorum, Pluto tabii ki biraz kaba saba diyordu. Okuldaki adı henüz Miki Fare değildi ve Kiko ona bugün hâlâ Milan diye hitap ediyordu.

Milan dedi Kiko ve elini Miki Fare'nin koluna koydu; bu gece Cora'yı sikip attınız.

Miki Fare kaşlarını kaldırdı, kafasını içine çekti ve cevap vermek üzere nefes aldı. Yüzü allak bullak oldu; solgun ve sivilceli yüzü yontulmamış bir taş benzeyordu. Kiko bir cevap bekledi ama Miki Fare yalnızca nefesini dışarıya verdi ve hep açık duran ağzını kapattı. Başkaları nasıl bakışını yere indiriyorsa, o da aynı amaçla dudaklarını sıkı.

Tiz bir düdük sesi ısınma süresinin bittiğini haber verdi.

Miki Fare, Kiko'nun elini kolundan çekti. Bana yine geride oynayacaksın dediler, Kiko.

Miki Fare, bu gece ateş eden tek kişinin kendisi olduğunu söylemedi. Ormandan ağır bir kuş havalandı ve koca adam müdafaanın içine doğru yürüdü.

Sırp oyun kurucu Gavro, omzunda bir karga dövmesi bulunan, siyah kıvrırcık saçlı bir adam, kuşun arkasından ıslık çaldı. Gavro yalnızca konuşurken veya yemek yerken ıslık çalmaz ve bir şarkı mırıldanmaz, uykuda bile bıyığının altından melodik bir "Güzel Mavi Tuna" horuldanırdı. Kuş ağaçsız alanın üzerinden geçip güneydeki vadiye doğru ağaçların arkasına süzüldü. Gavro topu aldı ve dik-katle saatine bakan hakeme gitti.

Güneşini sikeyim, be adam, Allah'ın bir işaretini mi bekliyorsun? O kadar zamanımız yok!

Kelimelerin yöneldiği kişi, Gavro'ya bakmaya tenezzül etmedi ve saatinin saniye göstergesini incelemeyi sürdürdü. Bunun üzerine Gavro ayağının ucuyla topu havaya attı, sol ve sağ ayağıyla dönüşümlü zıplatarak havada tuttu, alınının üstünde dengeledi ve oradan baldırına kaydırarak en sonunda ayağının üstünde durdurdu. Bunu yaparken "Somewhere over the rainbow" melodisini ıslıkla o kadar

güzel çalıyordu ki, bütün kafalar ona döndü. Herkes, öğleden sonra güneşi, topla oynama yeteneği ve kulak okşayan şu melodilerden oluşan konser karşısında gözlerini kırıştırdı, ağırlığını bir bacağın-
dan diğerine verdi veya yalnızca öylece durup ellerini beline koy-
du. İğman'da son aylarda ortalık oldukça sık sakinleşiyordu, özelli-
le de vadide silahların sustuğu gecelerde. Ama Tanrı'nın bile uğrama-
dığı bu yerde, başlangıç vuruşundan önce ve Gavro'nun Glenn Mil-
ler'ı anımsatması sırasında olduğu kadar huzurlu bir zaman, belki de
uzun süredir hiç yaşanmamıştı.

Sırp birliğinin komutanı General Mikado, ısıklık çalan Gavro'nun
kafasının arkasına bir şaplak attı, topu onun ayağından aldı ve par-
maklarının yardımıyla tiz bir ısıklık çaldıktan sonra maçın ilk pasını
verdi. Tıknaз vücutlu ve çekik gözlü -ki takma adını onlara borç-
luydu- adam hakeme, yedi saniye erken bitirebilirsin diye bağırdı ve
hakemin yanından hızla geçip, daha iki dakika geçmeden takımının
ilk golünü hazırlamak üzere sağ kanada yöneldi ve topu Gavro'nun
kafasına ortaladı.

Dejan Gavrilović Gavro seksenli yılların başlarında, profesyonel
futbolcu olmak için, klarnet çalarak edindiği kariyerinden vazgeç-
mişti. Bunu ikinci ligde beş yıl küme düşmeye karşı mücadele ve
sonra da bir yan bağ kopması izledi. Sakatlığın iyileşme döneminde
klarnete yeniden başladı ve seksenli yılların sonlarında erkek karde-
şiyle birlikte Belgrad'ın caz kulüplerinde konserler verdi. Oldukça il-
gi gören bir plak doldurdular. Doksan bir yılının Kasım ayında kar-
deşi askere alındı ve hemen dört gün sonra Hırvatistan eyaletinde
vuruldu. Gavro klarnetini ikinci kez elinden bıraktı, bu sefer asker
olmak üzere. Adı geçen eyalette savaştı, Hırvatistan savaşının sonu-
nu gördü ve intikam almaya, mesela Saraybosna'da, devam etmek
isteyip istemediği sorusu karşısında, duş alma imkânı ve temiz hav-
lu var mı diye sordu.

İki-sıfır, Miki Fare'nin müthiş şutlarından biriyle geldi. Miki Fa-
re, toprağa saplanan bir tüfekte temsil edilen köşe bayrağının yanın-
da topu kazanıp, alaycı seslenmeler eşliğinde ama kararlı bir atakla
karşılaşmaksızın düşman saflarından geçti. Hakaretler onu bu sefer
rahatsız etmiyor gibiydi ve henüz kendi yarı sahasından çıkmamış-

ken, ağız her zamanki gibi ardına kadar açık olmak üzere Dino Zoff'u hedef almaya başladı. Bir verkaç, bir vücut çalımı ve şut. Dino Zoff topun yönünü yeterince değiştiremedi. Şutu attıktan sonra Miki Fare birdenbire durmuş ve sanki iyi bir arkadaşını uzun bir seyahate yolcu ediyormuş gibi kolunu kaldırarak topu takip etmişti.

Bölgeselcilerin kayda değer tek gol şansı birinci yarının sonuna doğru, Kik'o'nun karşı takımın müdafaası arasında yaptığı bir driplingi çam direkte patlayan bir şutla noktalamasıyla kullanılmamış oldu. Hemen karşı atakta Klarnetçi Gavro Forvet Marko'ya bir pas verdi; ama Meho topa birazcık daha çabuk müdahale ederek tüm gücüyle vurdu ve topu ceza sahasının, oyun alanının ve açık alanın dışına, taa ormanın içine attı.

Orman perisini sikeyim dedi Meho ve kafasını sallayarak sanki kusacakmış gibi çömeldi. Hakem düdüğünü üfledi ve eliyle ilkönce Meho'yu, sonra da ormanı gösterdi. Herhalde dünyanın hiçbir futbol maçında olmayan bu işaret, bu boktan durumun sorumlusunun Meho olduğu ve dolayısıyla topu da Meho'nun gidip alması gerektiği anlamına geliyordu. Mayınların yerini tam olarak gösteren bir plan verilemiyordu Meho'ya; büyük bir ihtimalle böyle bir plan zaten yoktu ama mayınlar kesinlikle oradaydı. Ağaçsız alan etrafındaki siper mevzileri henüz sabitleşmeden önce Sırplar, Bölgeselcileri arkadan vurmaya denerken ormanda iki adam ve üçüncüsünden de bir bacak kaybetmişlerdi. İyi oldu size, toplayın bakalım şimdi mayınlarınızı, hiçbirini bırakmayın; ama yazık oldu keçilere diye alay etmişlerdi Bölgeselciler siperlerden.

Dino Zoff, Meho'yu kollarının altından tutarak, yahu Meho diye fısıldadı, iyi bir müdafaanın topa böyle vurmayacağını bin kez konuşmadık mı; sakın ve kısa pas yapmak bu kadar zor mu?

Meho iki sıhhiyeci eşliğinde ormanın kenarına gelip etrafına bakınırken kendi kendine zor olamaz diye mırıldandı. Tüm oyuncular ve her iki aut çizgisi ona bakıyordu. Birisi el sallayınca, Meho da el salladı. Top, ormanın kenarından yirmi metre uzakta, kırmızı eğreltiotlarının altında, yosunun üzerinde huzurlu bir şekilde duruyordu. Güneş ormanın bu kısmını parlak ışığıyla aydınlatıyor, ışınları yaprakların arasından geçip, Kızıl Yıldız formalı titreyen adamın önün-

de düzinelerce mayın saklayan orman tabanına düşüyordu. Formal Meho tuttuğu takımın formasını panik içinde çıkardı, formanın üstündeki yıldızı öptü ve katlayıp özenle yere koydu.

Meho, bekle! Marko küçük tepeciğin üzerinden geçerek rakibinin arkasından gelmişti. Sırp forvet göz kırparak, bunu al, top için dedi ve Meho'ya kurşun geçirmez bir yelek uzattı. Geri gelmeden önce topu iyice sar.

Meho siyah yelege dik dik baktı.

Meho, bu nasıl oluyor, söylesene? deyip Meho'nun formasını yerden kaldırdı ve kafasını salladı. Bunlar Belgradlı değil mi?

Meho'nun çenesi titredi. Her zaman, her yerde kırmızı-beyaz! diye homurdanıp alındaki teri sildi. Marko'nun yelegini sırtına geçirdi ve titrek bir sesle, geriye dönsen daha iyi olur dedi, sonra da ormana ilk adımını atarken aksansız bir İngilizce'yle: this could get fuckin' dangerous diye seslendi.

Marko, Meho'nun forması elinde, diğerlerinin yanına döndü. Oyuncular çimenlerin üzerine oturmuş, konuşuyor ve Meho ağaçların gölgesinde kaybolduktan sonra bile ağaçlara bakıyordu. Gavro bir kürdanla ayak tırnaklarının içini kazıyor ve kendi kendine ısıklıkla bir melodi çalıyordu. Tok çıkan ısıklık sesi, Sırp on birinin belden yukarısı çıplak bedenleri arasında salınıyor ve Birlikçilerin konsantre olmuş yüzleri önünde dans ediyordu. Bu Yahudi melodisini dinleyenlerin bazıları çimenlerin üstüne veya baldırlarına vurarak tempo tutuyor, bazıları ise öylece duruyordu; aradaki tek fark buydu. Ormanın ağaçlarına bakarak, dinleyerek beklemek. Meho'yu, yeni bir şarkıyı veya bir patlamayı.

General Mikado'nun eli Gavro'nun kafasının arkasında yeniden patladı. Şarkı sona erdi ve General, sanki bir sahnede konuşuyormuşçasına her heceyi vurgulayarak sordu: Peki, bu geri zekâlı yüzünden top patlarsa ne yapacağız?

Kimse cevap vermedi; General kılı ensesini kaşdı.

Ormanın kenarındaki iki sıhhiyeciyi ekmek yiyor ve ormana bakıyordu. Meho havaya uçarsa gidip hemen müdahale edebilmek için, Meho'nun izlediği yolu mümkün olduğunca hafızalarına kaydetmek istiyorlardı.

Meho havaya uçmadı, yalnızca donuna sıçtı; neyse ki bu temizlenebilirdi. Sanki Brezilya'ya karşı oynanan final maçının uzatma dakikalarında bir-sıfırın golünü atmış ve kutlamaları kabul etmek üzere seyircilere koşmuşçasına, top koltuğunun altında ve kafası omuzlarının üstünde olmak üzere kasıla kasıla açık alana geldiğinde, takım arkadaşları ve Sırlardan bazıları çığlık atarak tezahürat yaptı. Yakından bakıldığında gururu daha çok öfkeye benziyor, topu tutan kolu titriyor, grileşmiş yüzünün üst kısmında, alnının tam ortasında kalın ve mavi bir damar iyice beliriyor ve etrafa oldukça keskin kokular saçıyordu. Diğerlerinin yanına gelince, işte top, her şey yolunda, birazdan devam edebiliriz, üstümü değiştirmem lazım ama giyecek bir şeyim yok dedi ve Marko'ya dönerek devam etti: Buraya gel, formaları değiştirelim; kurşungeçirmeze karşı Kızıl Yıldız. Tuttuğum takımın nereli olduğu umurumda bile değil, biliyor musun? O çocukların hepsi yalnızca futbol oynuyor. Ben bu kadarken –Meho elini kalçası hizasında tuttu– onlar benim kahramanımdı. Doksan birde Marsilya'ya karşı oynanan final maçı! O zafer! O penaltı atışları! Bana ateş etmediğin ve karımla yatmadığın sürece, senin Sırp olman da umurumda bile değil!

Meho formasını sırtına geçirdi ve güneşte uyuklayan telsizci ile domino oynayan üç yaralı asker haricinde kimsenin olmadığı sipere gitti. Tanrım, etraf pislik dolu! Buranın iyice toparlanması lazım; burada nasıl yaşayabiliyoruz? Kaşlarını çattı ve sanki buraya ilk defa geliyormuş gibi baktı, çöp dolu sipere. Tam önünde boş bir salam ezmesi konservesi duruyordu. Teneke kutu yalanarak o denli iyi temizlenmişti ki, hiçbir sineğin dikkatini çekmiyordu. Bir şut atarak teneke kutuyu siperin dışına yolladı. Plastik bir bidondaki suyla temizlendi, götünü yıkadı ve pantolonunun temiz bacak kısmıyla baldırının iç tarafını sildi.

Ve orada, sevgili Ćora, o çöplüğe benzeyen siperin içinde, biraz çarpık bacaklarının üstünde durup, Tanrı'nın bile uğramadığı bu yerde elime su dökerken, sürekli olarak fazla su harcamamayı düşündüm benim zavallı Ćora'm. Meho dedim kendi kendime, gerekirse otları ve yaprakları kullan. Ve ondan sonra tüylerin arasında kahverengimsi parçacıkları silmek zorunda kaldığımda, güzel Ćora,

öyle bir zırlamak zorunda kaldım ki, gözyaşlarının yanaklarımdan aşağıya akmayıp, gözlerimden dışarıya fırladığını düşündüm. Bektan bir gün, sevgili Cora ve umarım pantolonunu ödünç almamı anlarsın. Korkma, burası soğuk değil, güneş gözüküyor ve ormanda bana nereye basabileceğimi gösterdi, gerçekten, ışınlarıyla bana yolu gösterdi. Çetnikleri çıplak halimle yenemem, zaten iki-sıfır gerideyiz; bektan bir gün Cora ama bunu kime söylüyorum ki? Meho, ölünün saçını okşadı ve pantolonun düğmelerini açmaya başladı. Yalnızca maç için, Cora, maçı sonra geri getireceğim, izci söz!

Oyun sahasına kadar olan elli metreyi koşarak geride bırakan Meho, son on metrede bektan gününün henüz sona ermediğini anladı. Birliği çam direklerin hizasında yan yana dizilmişti ve bazıları ellerini kafasının arkasına koymuştu. Önlerinde yarım daire şeklinde, makineli tüfeği olan yaklaşık on Sırp duruyor, diğer Sırlar açık alanda öteye beriye koşturup geri kalan silahları topluyordu. Top kimsenin ilgisini çekmeksizin biraz ötede duruyor, uzun otların arasında daha çok bir taş benzeyordu. Meho gözlerini kırıştırdı ve sessizce dudaklarını oynattı.

General Mikado onu kucaklayacakmış gibi bir hareket yaptı ve ah dedi, bir Müslüman'a ne kadar yakışan bir esans.

Meho, üstü arandıktan sonra sırtına bir tüfek dayanarak diğerlerinin yanına götürülürken, uzaklardan top atışı duyuldu. Uzaklığın ve güneşin filtresinden geçip donuklaşan ve biraz da yorgunlaşan tek tük yayılım ateşi sesi geldi. Bölgecilerin telsizcisi şişko Sejo panik içinde bir yüz ifadesiyle siperin kenarına yuvarlandı ve herkesin savaş seslerinden zaten anlamış olduğu üzere ateşkesin sona erdiğini duyuramadan Sırp kalecisi tarafından birkaç kurşunla vuruldu. Sejo büküldü, ilkönce bir dizinin üstüne çöktü, sonra dizi hâlâ toprağın üzerinde olmak üzere yana kaydı ve tuhaf bir şekilde kaykılıp kaldı.

Seni sikilmiş domuz! diye bağırdı Dino Zoff ilk kurşunlarla birlikte ve esirlerin arasından öne çıkarak kaleci eldivenleri içindeki ellerini yalvarır gibi havaya kaldırdı. Teslim oluyoruz, karşı koymuyoruz, karşı koymu... Sözlerine devam edemedi. General Mikado ona yetiştirdi ve tabancasını ilkönce kafasının arkasına, sonra da onu yere yatırıp boynunun yan tarafına dayadı.

Bence durum farklı, maymun suratlı! Dino Zoff'un suratı tükürük içinde kaldı. Hepinizin şiddetli bir şekilde karşı koyduğunu ve sonuna kadar savaşacağınızı görüyorum. Ama maalesef son şanlı savaş anlatmak üzere hayatta kalacak bir Mücahit göremiyorum. General Mikado, Dino'yu iterek kendisinden uzaklaştırdı ve tabancasıyla göğsüne nişan aldı. Askerlerinin arasından üç kişilik bir infaz ekibi esirlerin önünde pozisyon almıştı.

Dino kolunu kafasının üstüne kaldırdı. Tamam. Tamam, o halde savaşalım, maça devam edelim!

Ne? General Mikado öğrenerek yüzünü buruşturdu.

Silahsız insanları vurmak mı istiyorsun? Sana daha kötüsü de yakışır. Silahlara sizden daha çabuk davranabilseydik adamlarımı nasıl tutardım, bilmiyorum. Ama maç henüz bitmedi. Dino'nun ağzının içinde tükürük birikmişti. Bir devre daha var. Eğer adam gibi topçuysan, oynamaya devam ederiz. Ve eğer maçı çevirebilirsek ve sen bir erkek gibi davranırsan, burada kimse öldürülmez, kimse! Dino, eğer siz kazanırsanız dedi, adamlarına baktı ve dikildi. O zaman hayatının sonuna kadar sikilmiş ve alçak bir katil olarak kalırsın!

Latince ve klasik öğretilerin genç insanların eğitimi açısından önemli, buna karşın kafayı çekmenin önemli olmaması nedeniyle okuldan atılmış olan Dino Safirović eldivenlerini ellerine daha sıkı geçirdi. Cephede daha az içki olacağını düşündüğü ve içkiyi kesinlikle bırakmak istediği için orduya gönüllü yazılan, Cicero hayranı Dino Safirović ellerini birbirine öyle bir vurdu ki, ortalık toz duman oldu. Dino Zoff lakaplı, Trebević kedisi Dino Safirović, General Mikado'nun gözlerinin içine baktı ve haydi gel, haydi! diye tısladı.

Kiko iki-biri, ikinci yarının dördüncü dakikasında, vadide büyük bir patlamanın olduğu anda kafayla, ikinci iki-biri ise beş dakika sonra yine kafayla attı ama ikisi de sözümona ofsayt nedeniyle sayılmadı. Kiko kafasının arkasına vurarak, bu alın ofsaytta değildi dedi.

Fakat fayda etmedi. General Mikado, Dino Zoff'un meydan okumasını, kendisinin hem oyuncu, hem de hakem olması koşuluyla ve eğlenerek kabul etmiş ve sarı kart yok demişti, mızızızlanan kurşunu yer.

Üç-sıfırın öncesinde kaleciye yapılan açık bir faul vardı. Dino

Zoff, bir ortada altına girilmesi nedeniyle yere düştü. Sırplar, sanki rakiplerinin değil de, kendilerinin hayatı maç sonucuna bağlıymış gibi kararlı ve sert oynuyordu.

Üç-birde Kozica uzaktan birdenbire vurdu ve top kaleye rüzgâr gibi girdi. Aynı Kozica bir dakika sonra alnında büyük bir yarayla sahanın dışına taşındı. Bir aut çizgisi askeri onu ilkönce yere yıkmış, sonra da tüfeğinin dipçiğiyle vurarak nakavt etmişti.

Altmışınıcı dakikada Miki Fare ve Kiko çarpıştı. İkisi de yere düştü ama oyun devam etti. Güneş batıda ağaçların tepesine dokunuyor, sinekler yavaşça yerleşen alacakaranlıkta öteye beriye vızıldıyordu. Kiko'nun verilmeyen iki golünden sonra, Miki Fare'nin iki altılık boyuyla Bölgecilerin en iyi adamını tutmaya başlamasından beri, Kiko bir daha kafa şutu vuramamıştı. Çarpıştıktan sonra ikisi de göğsünü tutup oturakaldı. Kiko yüzünü buruşturdu ve insanın kaburgalarının olması ne iyi dedi. Miki Fare kafasını salladı ve evet, çok iyi dedi. Gözbebeklerini kaygıyla Kiko'nun yüzünde gezdirdi ve nefes alıp verdi. Koca adam ayağa kalkmak isteyerek yumruğunu yere dayadı; ama Kiko, Miki Fare'nin yumruğunu tutup fısıldadı: Evet, ayağa kalk, Milan, sakın oturup kalma, sakın!

Kalkmayım mı? diye şaşırdı Miki Fare ve ağzını ardına kadar açtı. Kiko'nun bir sonraki kafa şutunda oturup kalmadı ama öylece durdu ve sıçramadı. Top yere çarpıp kaleye girdi: üç-iki.

General Mikado bu golden sonra Bölgecilerin, kendi takımının kalesine yaklaşma çabalarını bile önledi. Her ikili mücadeleyi faul olarak değerlendirdi, ileriye doğru atılan her pası düdükle kesti ve her taç atışını kendi takımına verdi; baskıdan kurtulmak üzere yapılan ve bariz bir şekilde dışarıya giden vuruşları bile.

Maçın bitimine iki dakika kala Kiko sol kanattan indi, General Mikado'nun faul çalmasına sebebiyet vermemek için her türlü vücut kontağından kaçındı, döndü, zıpladı ve kalan son gücüyle topu Sırp kalesinin önüne ortaladı. Ön direğe doğru tehlikesiz bir orta. Ancak Sırpların sağ beki havaya vurdu, Miki Fare yerden zıplayan topu ıskaladı ve top, dost-düşman hareketsiz duran tüm oyuncuların şaşkın bakışları arasında Meho'nun önüne doğru yuvarlandı. Meho ikinci devre boyunca düşünceler içinde çayırın üzerinde do-

lanıp durmuş ve bu kadar zor olamaz, Audrey'im benim, zor olamaz diye kendi kendine mırıldanmıştı. Kendi takımının oyuncularını bile engellemekten başka bir şey yapmadığı için oyundan alınmış ama üç oyuncunun faule maruz kaldığı veya aut çizgisinde acımasızca dövüldüğü için sakatlanması nedeniyle oyuna tekrar dahil edilmişti.

Şu anda top ayaklarının önünde duruyor ama Meho topa değil, her türlü düşünceden uzak bir havada doğuya bakıyordu. Vadiden şiddetli top ateşi duyulmaktaydı, metalik ve donuk. Televizyonda bir şeyin ağır çekimde tekrarlanması gibi ve kendi hareketlerini umursamaz bir tavırla, ağırlığını sol tarafına verdi ve topu sağ ayağıyla sakince kalenin içine yolladı. Senin için, dedi çatlak bir sesle ve elini formasının altına soktu, bu gol senin için. Parıldayan gözlerle Audrey Hepburn'ün fotoğrafını dudaklarına götürdü ve fısıldadı: Şimdi gerçek Hollywood gibi, Audrey'im benim, bu Happy End için sik beni!

Meho 1986 yılında ABD'ye gitmişti; bu, Batı'ya tek seyahatiydi. Beş yıl boyunca duvarcı ustası maaşını biriktirmiş, babasının yanında oturmuş ve hiçbir zaman lüzumsuz harcamalar yapmamıştı. Her akşam Amerikan filmleri seyrediyordu; en sevdiği filmler gerilim, korku ve Audrey filmleriydi. İngilizce küfür etmeyi öğrendi ve aksansız bir şekilde kahve siparişi verebiliyordu.

Meho golden sonra kafasını arkaya atarak sahanın üstünde do-laşmaya başladı. Oyun devam ediyordu ve top bir seferinde sırtına çarptı. Ama onu top değil, gökyüzü ilgilendiriyordu. Birisi ismini seslendi; Meho, we are the champions diye cevap verdi. Kendi takımının ceza sahasına gelince durdu ve kolunu uzatarak yağmur yağıp yağmadığını kontrol etti. Sonra burnunu çekti ve yağmur sahiden gelmiş ve soğukmuş gibi kollarını göğsünde kavuşturdu. Birisi ayaklarının önüne düştü; telaş, kargaşa, bir düdük, yaylım ateşi.

Tırnaklarım neden hep kirli? Telefonda konuşmayı, yeniden birisini aramayı çok isterdim. Meho gökyüzüyle yüksek sesle konuşuyor, bu arada diğerlerinin önünde durduğu için öteye beriye itiliyor ve sendeliyordu.

Oyuncular General Mikado'nun etrafını sarmıştı. Birisi havaya

ateş ettikten sonra hepsi geriye çekildi. General penaltı! dedi ve topu aldı. Dino Zoff kafasını salladı ve kesinlikle faul değildi diyerek, adımlanan penaltı noktasının üzerindeki topa odaklandı. General Mikado, faul yapılan kişi rolünü oynadıktan ve kendisi için penaltı düğüğünü çaldıktan sonra topun başına geçti.

Sırp kalecisi yan taraftan Dino Zoff'a, salak çeneni kapa! diye çıkıştı. Sözde penaltıdan sonra, saha kenarındaki askerlerin birinden bir tabanca almış, tüm sahayı koşarak geçmiş ve şimdi elindeki tabancayı sol taraftaki çam ağacından Dino Zoff'a doğrultmuştu. Gözlerini kısarak, penaltıyı belki tutabilirsin ama bir kurşunu da tutabilir misin? dedi.

General Mikado sırtıttı, başparmağını kalecisine doğru kaldırdı ve topun üstüne geldi.

Meho, penaltı atıcısına çoktan sırtını dönmüş, ceza sahasından uzaklaşıyordu; geriye bakmadı. Belki aşağıda savaşın bitişini kutlamak için ateş ediyorlardır diye anlatıyordu Audrey'ine. Audrey kısa saçlarıyla bir oğlan çocuğuna benziyor, siyah gıysileriyle bir duvara yaslanmış duruyordu. Meho kafasını fotoğraftan kaldırdı ve dalgınca, birkaç kaynağacının yaylanın kenarını süslediği ve araba yolunun vadiye dik bir şekilde inmeden önce bir kayanın yanından dar bir sol dönemeç çizdiği yere baktı. Doğudan bir rüzgâr geldi ve hızını artırdı. Ağaçların yakınına ulaşmış bulunan Meho, rüzgârın yaprakları nasıl titrettiğini görebiliyordu. Meho da titredi, hem de ormanın içindeki mayınların arasında titrediğinden daha fazla. Rüzgâr esintisi, gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü serinletti. Gözyaşları, Sırp kalecinin arkasında ateş etmesi ve hayli sesli bir tokada benzeyen bir çarpma sesinin duyulmasıyla gelmişti. Bu sefer azgın bir nehir gibi değil ama erkekçe ve çokça akıyorlardı. Meho yoluna devam ederken gözlerini sildi ve çeşmeyi sikeyim diye mırıldandı.

Arkasından bir uğultu duyuldu ve uğultuyu sevinçle atılan çıkışlar takip etti; sonra da Meho'nun büyük bir ihtimalle algılamadığı ve algılasa da yerli yerine yerleştiremeyeceği sesler ve bağırımlar. Sırp sevincini Bosnalı sevincinden ayırt edemezdi; buralarda insanlar aslında aynı şekilde sevinirler. Zaten kutlanan golü görmüş olsaydı bile, topun Sırp kalesine düşmeden önce altmış metre mi, yet-

miş metre mi yoksa seksen metre mi uçtuğunu bu mesafeden tahmin etmek onun için imkânsızdı. Çünkü Meho açık alanın sonunda ki kayınağaçlarına birazdan ulaşmış olacaktı. Bin metrelik bir yükseklikten savaşı barıştan ayırt etmesi, arkadaşlarının konuşma ve gülüşmelerini, düşmanlarının gülüşmelerinden ayırt etmesi kadar imkânsız olmasına rağmen vadiye bakacaktı. Ama manzara etkileyiciydi. Yere serilmeden birkaç saniye önce, tarif edilemeyecek kadar güzel diye fısıldadı Audrey'e. Kurşunlar kırmızı-beyaz formanın arkasında yazılı olan on numaranın üstüne isabet etti. Bu forma 29 Nisan 1991 tarihinde, Kızıl Yıldız'ın Şampiyonlar Kupası Finali'nde Olimpik Marsilya'yı penaltı atışlarıyla yendiği maçta Dejan Saviçević'in giydiği formaydı ve Meho maçı babasıyla birlikte seyretmişti. Görüntü kötüydü ve Meho'nun babasının, ekranın karlanmaması için anteni doksan dakika boyunca kafasının üstünde belli bir pozisyonda tutması gerekmişti. Devre arasında bile anteni yere koymaya cesaret edememiş ve Meho babasını salamlı ekmekle beslemişti. Ertesi gün Meho on numaralı formayı ve babası için de yeni bir televizyon satın almıştı.

Sırp kaleci ilk kurşunuyla Meho'nun gözlerini gözyaşlarıyla doldurmuş, sonraki iki kurşunu da sırtına saplamıştı. İlk kurşun Dino Zoff içindi; ama onun birkaç santimetre yanından geçip çam direğe isabet etti. Kaleci biraz erken ateş etmiş, patlama General Mikado'nun dikkatini dağıtmış ve penaltı topu sağ taraftaki çam ağacına çarptıktan sonra doğrudan, hareketsiz duran Dino Zoff'un kollarına gelmişti. Dino Zoff inanmaz gözlerle, şaşkın nişancılardan ilkönce birine, sonra da diğerine, ilkönce direklerden birine, sonra da diğerine, en son olarak da sahanın öbür tarafındaki terk edilmiş kaleye baktı ve topa tüm gücüyle vurdu.

Meho topun bu goldeki yalpalayan yörüngesini, kasırğa siksini beni diye veya benzeri bir şekilde tebrik etmiş olurdu. Belki de onun gözyaşlarını kurulayan esinti, Dino Zoff'un şutuna, Sırp kalesine inmesi için gerekli olan ivmeyi veren esintiydi. General Mikado Bölgeselcilerin sevinç çığlıkları karşısında donakaldı; ne yapacağını bilemiyordu, kararsızdı.

Top bizde! Aut atış! dedi. Üç-dört'ün sevinç çığlıkları o denli bü-

yüktü ki, kimse onu duymadı. General daha yüksek bir sesle, aut atışı, gol geçerli değil! diye seslendi ve parmaklarını ağzına götürüp ıslık çaldı. Ama ancak Sırp kaleci, Meho'ya iki defa ateş ettiğinde etraf sessizleşti. General sahanın Sırp yarısını göstererek gol değil! gol değil! dedi.

Gavro'nun klarneti kırmızı ipek örtüye sarılmış bir şekilde elbette hâlâ savaşa gitmeden önce onu koyduğu yerde duruyordu: Anababa evinin oturma odasındaki, hem kışın, hem de kardeşinin ölümünden sonra bile hâlâ lavanta çiçeği kokan dolabın üzerinde. Şimdi ve burada, Tanrı'nın bile uğramadığı bu yerde, kendisinden istek parçalar talep edilmesi için bir enstrümana ihtiyacı yoktu. Mikado'nun tiz ıslığına katıldı, ıslığı Fa majore genişletti ve yükseltti, bir dizi kaygısız, neşeli ve çocuksu melodi ekledi, melodiyi hiç beklenmedik bir anda valse dönüştürdü ve birdenbire valsın sekiz-altılık taktı üzerinden çılgın bir Csárdás tutturdu. Sonra da bestesi giderek renk ve hız kazanırken, çimin üstüne oturdu mükemmel bir klarnetçi olan, Belgradlı Gavro lakaplı Dejan Gavrilović.

Csárdás, Miki Fare'yi kendine getirdi. Topu kalenin arkasından almış olan arkadaşına, oturup kalma diye hırladı ve topu onun elinden alarak sahada yürüdü. Biraz daha yüksek sesle, oturup kalmayın! diye bağırdı. Gavro'nun yanındaki çimin üstüne iki Sırp oyuncu daha oturdu ve oyuna devam etmek istediklerini gösteren hiçbir harekette bulunmaksızın öylece kaldılar.

General Mikado'nun boynunda öfkeden kırmızı lekeler oluştu ve aslında teğmen olup, hayatının geri kalan kısmında, hepsinin isimleri "Ma" ile başlayan dört kızı bulunan bir fayansçı olarak çalışan General bugün üçüncü kez Gavro'nun kafasının arkasına vurmak üzere elini kaldırdığında, Klarnetçi'nin eli Fayansçı'nın bileğini yakaladı. Csárdás'tan bir İspanyol ateşi yükseldi, Gavro'nun gözleri, bunu sakın bir daha yapma dedi ve Flamenko bu bakışa tempo tuttu. Gavro ıslık çalıyor, Miki Fare yürüyor ve Marko kendi kalecisini yumruklayarak yere serdikten sonra elindeki tabancayı alıyordu.

Meho, Marko'nun sade sol kroşesini, git de Muhammed Ali'yi sik! diye överdi. General Mikado, kendi kalecisi yere kapaklanıp, kendi forvet oyuncusu elindeki acının geçmesi için bileğini sallarken,

küfür eden tek kişiydi: Siktirin gidin! Bu ne demek oluyor? General, bu ne demek oluyor? diye tekrar bağırdı ve Gavro'nun, bileğini tutan parmaklarını ısırды; ne istiyorsunuz? diye haykırdı dişlerine klarnetçinin kanı bulaşmış halde ve topu sahanın ortasına götüren Miki Fare'ye aut atış! diye emretti.

Sırp oyuncular birbiri ardına yere oturdu. General, bu bir darbe diye güldü ve sizlerde asker kaçakları! diyerek dövünmeye başladı. Düşmanın tarafına geçiyorsunuz ha; savaş mahkemesi önüne çıkar-tacağım hepinizi! Aut çizgileri de yere oturdu. Askerlerden bazıları silahlarını ateşe hazır vaziyete getirdi; kendi adamlarına da nişan alıp almayacaklarından emin değillerdi.

Sırp askerlerin çoğu yere bakıyordu ama komutanlarından korkuyormuş gibi değil, sırtı kılı kırk çirkin adam onları utandırıyormuş ve biraz önce kendilerine sorulmuş çok kolay bir sorunun cevabını bil-medikleri için utanıyormuş gibi. General Mikado bağırırmaktan kudurdu ve tüm boynu kıpkırmızı kesildi. Hepsini vurun! Bana sikil-miş tüfeğimi verin! Geri çekiliyor, daireler çiziyordu. Kimse onu tutmadı, kimse kolay soruyu yanıtlamadı. Bölgeselciler ise, üstü çıplak, küçük ve kuvvetli bir adamın üstünde bağırıp çağırdığı bu sahnenin sıradan aksesuarlarıymışçasına öylece duruyordu.

Miki Fare dışında hiç kimse kolay soruya cevap veremedi. Okul-daki soruların çoğu onun için zordu; evde babası deri kemeriyle sırtına ünlem işaretleri çizmişti ve burada, Tanrı'nın bile uğramadığı bu yerde soru yoktu, yalnızca emir vardı. Miki Fare lakaplı Milan Jevrić topu tahmini orta yuvarlak noktasına koydu, ayağını topun üstüne dayadı ve askerlerin kafalarının, eline bir silah geçiren ama silahı kullanmakta tereddüt eden General Mikado'nun, sahanın, siperlerin, Meh'o'nun cansız bedeninin, çamların, rüzgârın ve vadinin üzerinden öylesine yüksek bir sesle ve öylesine büyük bir kesinlikle haykırdı ki, sanki bu tek çığlıkla hayatında şimdiye kadar yanıtız kalan tüm soruları yanıtlamak istiyordu: Miki Fare lakaplı Milan Jevrić, dört-üç onlar önde dedi ve altdudağını öne çıkardı; ama belki uzatma devresinde maçı alabiliriz, belki bunu yapabiliriz.

Miki Fare'nin kelimeleri Sırp müdafaasını ayağa kaldırdı; Sırp orta sahası doğruldu ve Sırp forveti erik şnapsına davrandı, acıyan

Muhammed Ali yumruğuna değil, kendi boğazına dökmek için, hem de Dino Zoff'un gözlerinin özlemle yanıp tutuşmasına neden olan bir miktarda.

Miki Fare arkada tek başına süpürüyor, geriye kalanlar hücum ediyordu. Yeni hakem Gavro sekiz dakika uzatma gösterdi. Bölgeselciler on kişiyle savunma yapıyor ve her topu, mayınlar nedeniyle çok hızlı vurmamak kaydıyla Sırp yarı sahasına gönderiyordu. Dönen topları Miki Fare hemen yeniden hücum bölgesine geri gönderiyordu. Maçın bitimine bir dakika kala Bölgeselciler anî bir akın geliştirdi; ama Kiko, kale dahil her yere yetişen Miki Fare'yi geçemedi. Miki Fare'nin yanıtı gecikmedi; çünkü Miki Fare cevap vermeyi öğrenmişti. Topu ayağına aldı ve sanki tırmıklarla değil de Maradona'yla birlikte büyümüş gibi, Bölgeselcilere sırayla çalım atmaya başladı. Boynundaki damarlar dışarı fırladı; dudaklarını sıkı, iki Bosnalı savunma oyuncusunu ezdi geçti ve topu otuz metreden Dino Zoff'un kalesine şutladı. Dev adam tüm gücünü bu şut için harcamıştı ve şut sonrasındaki çığlıklar düzinelerce kuşun ormanın içinden havalanmasına neden oldu. Yetersiz bir şekilde yamanmış olan kirli top açık alan boyunca Dino Zoff'un kalesine doğru uçuştu.

Saat 1755'te Gavro son düdüğü çaldı. Miki Fare'nin şutu maçın son hareketi olmuştu. Düdük sesi söndü, kimse alkışlamadı, kimse sevinmedi. Vadiden yaylaya doğru ağır bir sessizlik indi. Silahlar telaşsızca toplandı. Marko şnaps şişesini, şnaps damlaları dudağa de-yip kanla karışana kadar Dino Zoff'un ağzına tuttu.

Dino Zoff, aaah, slivovitsum bonum deorum donum dedi ve Marko'ya bir diş hediye etti. Güneş, Tanrı'nın bile uğramadığı bu alanda uzun ağaç gölgeleri oluşturdu. Tanrı'nın asker çizmelerinin bile uğramadığı, içinde su toplamış, çalım atan ayakların bulunduğu asker çizmelerinin bile uğramadığı.

Listeler hazırladım

Saraybosna'nın dış mahallelerinde, gökdelenler arasında bir avluda, kuyruğunu havaya dikmiş bir kedi bacaklarıma sürtünerek mırıldanıyor. Sırtı bana dönük genç bir adam hazırlanıyor. Ceketini çıkarıp vücudunu geriyor. Bunları yapması zaman alıyor; genç adam çok hızlı sayılmaz. Yanında bir top duruyor. Kedi bana bakıp patisini yalıyor. Adam topu havaya atıyor ve top alnına düşüyor. Alnına düşüyor. Alnına düşüyor. Dört, beş, kolları kıvrılmış ve her seferinde, yedi, sekiz, top düşerken kafasını içeri çekiyor, on bir, on iki. Büyük ve kazınmış bir Bosnalı kafa, on üç, topu yukarıya zıplatıyor, on dört ve kafasının arkasında dinlendiriyor, on beş, on altı, ensesinde bir yara izi var. On dokuz, yirmi, aynı vücut hareketleri, yirmi üç, yirmi dört, top zıplıyor, kedi miyavlıyor, adamın kol-

tuk değnekleri betonun üzerinde sürükleniyor, müezzin otuz, otuz birde ezana başlıyor. Top başına değmeden önce adam vücudunu çok az hareket ettiriyor, otuz beş, otuz altı, onu bulduğumu bilmem için yüzünü görmeme gerek yok, otuz sekiz, otuz dokuz, koltuk değnekleri asfalta sürtüyor, kırk dört, kırk beş. Yetenek sihirbazı olsaydım, Edin'le ikimizin okul avlusunda terlediği, terlerin asfalta damladığı ve asfaltın güneşte eridiği günün sona erme özelliğini kaldırır, kırk yedi, kırk sekiz ve bisikletin üstündeki kıza bir sirk akrobatının denge yeteneğini verirdim. Koltuk değnekli Kiko, kot pantolonlu ve beyaz gömlekli Kiko, pantolonu sol bacağının kesilen yerinden bağlanmış Kiko, dokuz numara Kiko, yumuşak akışlı Drina'nın çelik kafası Kiko, elli, elli bir...

Kiko'nun on dördüncü kattaki küçük evinde, karısı Hanifa'nın çiçek desenli fincan altlıklarıyla ikram ettiği kahveyi içiyoruz. Dantel masa örtüleri yok, televizyonun önünde renkli bir kanepe yok, televizyon yok, susulduğu zaman tik-tak eden bir saat yok. Yerleri parke döşeli, mobilyaları kiraz ağacından, sade dekore edilmiş, aydınlık bir ev.

Evet diyor Kiko, profesyonel oyuncu olarak son maçım. Ona üç tane atacağımı söyledim, hepsini de sol ayağımla. Herif iddiayı kazanmak için dördüncüyü de içeri aldı; aslında yalnızca orta yapmak istemiştim. Bunun üzerine üç tane daha geçirdim. Bu maçtan sonra karşı takım tabelada küme düşme noktasına geldi; ama o yıl kimse küme düşmedi. Ülke küme düştü; futbol kimsenin umurunda değildi.

Sonra savaş başladı ve Hanifa Avusturya'ya kaçıp tasarım okudu.

Sonra savaş başladı ve Kiko'nun iddiaya girdiği kaleci Türkiye'nin ikinci liginde yedekte oturdu. Bir numara sakatlandığında, bir kere oyuna girdi ve uzatma dakikalarında bir penaltı kurtardı.

Sonra savaş başladı ve çok popüler bir şarkıcı askerler, yaralılar ve politikacılar için bir konser verdi. Konser için giriş ücreti alındı ve yaralılar daha sonra konserin boktan bir konser olduğunu, giriş ücretini ödedikten sonra bira için para kalmadığını ve politikacıların kendilerine bira ısmarlamasına izin vermeyeceklerini söyledi.

Kiko'nun oğlu Milan yanıma oturuyor ve bana burnundan çıkardığı çok büyük bir şeyi gösterip çikolatan var mı? diye soruyor.

Ona, anaokuluna gidiyor musun? diye soruyorum.

Hanifa, Saraybosna'da konuştuğum ve öptüğüm ilk kızdı diyor Kiko ve öpücük fotoğrafını almak için yan odaya geçiyor.

Karısı arkasından, aynı zamanda en sonuncusu olacağım, anlaşıldı mı? diye sesleniyor.

İkinci çocuğumuz kız olursa, mümkün değil diye yanıtlıyor Kiko ve fotoğraf albümünü getiriyor. Gönüllü yazıldım ve şehirde kalabileceğimi düşündüm. İki yıl boyunca her şey yolunda gitti; sonra İgman'a gönderildim. Saraybosna'nın kaderinin İgman'a bağlı olduğu söylendi. Top her zaman yanımdaydı, her zaman.

Bombonun var mı?

Kiko albümü masanın üstüne, önüme koyuyor ve Hanifa'nın yanına, tek bacakla grotesk görünen bir şekilde çömeliyor. Görüntünün hem grotesk olduğunu, hem de bu düşünceyi kafamdan uzaklaştırmam gerektiğini düşünüyorum.

Sonra savaş başladı; ama kimse savaşa savaş demiyordu. Bu diyor veya boktan veya hemen bitecek, sanki bir çocuğun bir şırıngaya bakmasını kolaylaştırmak ister gibi. Kiko, Hanifa'ya sen git demiş ve Hanifa, bu geçtikten sonra dönerim diye cevap vermiş. Kiko, bu boktan iş inşallah hemen biter diye düşünmüş ve İgman'a gönderilmiş.

İşte, ardından orada, yukarıda, insanın tahayyül edebileceği en kötü Vukojebina'daydım. Kiko albümde bana, bir mopetin arka sele-sinde oturan güzel Hanifa'yı gösteriyor. Kendisi kasksız olarak önde oturuyor. Doksan bir yılının sonbaharı diyor. Mopetim! Mutluluğum!

Kiko bir sayfa daha çeviriyor. Milan huysuzlanıp gözlerini ovuşturuyor.

Hanifa, üç yıl Graz'da biraz Almanca öğrendim diyor. Ama Vukojebina'yı tercüme edemem. Vukojebina'yı tanıyor musun?

Kurtların... birbirleriyle... diyorum dikkatlice ve Milan'a bakarak.

Tanrı'nın bile uğramadığı yer diye seslenerek Kiko araya giriyor. Yol olmayan yollardan topu çekmeye gücü kalmadığı için bir atın kendisini uçuruma nasıl attığını gördüm; intihar etti... Kiko, kafasından bir yığın düşünce, sayfayı çeviriyor. Fotoğrafta Kiko dev gibi bir

adamla birlikte gözüküyor. Dev adamın üzerinde bir bahçıvan pantolonu ve kafasında bir kasket var. Kasket kocaman kafasının üzerinde kaybolmuş gibi. İkisi de silahlı. Kiko'nun göğüs cebinin üstünde Bosna ordusunun zambağı, koca adamın kasketinin önünde ise çift başlı kartal kokardı var. Birbirlerinin omzuna kollarını atmışlar ve inatla ileriye bakıyorlar. Arkalarındaki kupkuru kayalar aynı inatla yükseliyor.

Kiko oğluna bu kim? diye soruyor ve parmağıyla bahçıvan pantolonunu gösteriyor. Ufaklık yumruğunun yarısını ağzına sokuyor. Kiko soruyu tekrarlıyor: Milan, bu kim?

Milan, her uğradığında çikolata ve bonbon getiren birisi aklına gelmişçesine Ćika Miki Fare diye sevinçle bağırıyor. Hanifa, Vukojebina aslında tercüme edilemez diyor.

Edilmemesi lazım zaten. Kiko, Milan'ı kucağına alıyor. Bizim lisanımızdan başka hiçbir lisan böyle bir yeri tarif etmemeli.

Kiko'nun yanındaki askerin ağzı, sanki nefes darlığı çekiyormuşçasına açık duruyor. Bu fotoğraf nasıl çekildi? diye soruyorum.

Bir ateşkeste çekildi; yanımdakinin adı Milan Jevrić diyor Kiko ve oğlu, Miki Fare diye sesleniyor. Kiko oğlunun kafasını öpüyor. Küçük Milan'ıma o adamdan ötürü bir Sırp ismi verdim. Kiko sayfayı çeviriyor. Bir siperin içinde kendi fotoğrafı; bulanık su ayak bileklerine kadar geliyor. İgman, Tanrı'nın bile uğramadığı yer diyor ve sayfayı çeviriyor. Yeşil miğferlinin adı Meho; çılgının biri. Yüreği kocaman olduğu için çılgın. Burada esirlere sigara dağıtıyorum. Burada Hanifa'yla birlikte Mostar'dayız. Milan doğduktan az sonra bu da. Üç buçuk kilo geliyordu. Fotoğrafları bir sıraya göre düzenlesek iyi olur diyor Kiko ve sayfayı çeviriyor. Son fotoğrafta bir futbol topu gözüküyor, uzun çimenlerin arasında duran yırtık pırtık bir futbol topu.

Vişegrad'a giden saat 13.00 otobüsüne biniyorum. Otobüse binden önce binen üç adam var; birisi gazete okuyor, birisi uyuyor, birisi de bana bakıyor. Son sıraya oturuyorum; koltuklar kahverengisarı desenli, kafa arkalıkları yağ içinde parlıyor. Saat 13.00 oluyor, saat 13.05 oluyor. Kapının önünde seyrek saçlı ve gözlerinin altı kı-

nışık bir adam sigara içiyor, sonra bir tane daha. Üçüncüyü bitirdikten sonra otobüse binip direksiyona oturuyor. Motor çalışmadan kısa bir süre önce, otobüs içini çekiyor. Onu anlayabiliyorum; bu yaşta ve bu yollarda işi kolay değil. Kafamı titreşen cama dayayıp uyuyorum.

Drina beni uyandırıyor. Otobüs, ismini hatırlamadığım küçük bir köyde, Vişegrad'a kadar nehir boyunca paralel giden bir yola sapınca gözlerimi açıyorum. Sayısız tünel gün ışığını defalarca kesiyor; tünellerin yalnızca birkaç tanesi ışıklandırılmış. Otobüsün sağ tarafındaki cama taşınıyorum; sol tarafta hantal ve ince bir yosun tabakasıyla kaplı kayalar üst üste yığılmış durumda, kayaların üstünde ise seyrek ve sıkı bitkiler var. Sağ tarafta: benim nehrim. Düşüncemi bir kez daha teyit ediyorum: benim nehrim. Sıcak yeşil Drina, soğukkanlı ve tertemiz. Balıkçılar, kayalıklar ve yeşilin farklı tonları.

Virajlı yolda, yakınında tahta ve plastik parçalarının sürüklendiği barajın yanından geçerek şehre yaklaşıyoruz. Vadi genişliyor; biraz sonra köprü gözükecek. Otobüse büyük olasılıkla yolda binmiş olan genç bir adam, şef, burada durur musun diye sesleniyor ve otobüs inleyerek duruyor. Her şeyi, her zaman olduğu gibi bulmayacağına kendimi şartlamış olmama rağmen, dar bir virajın arkasında köprü gözükmünce şaşırıyor ve kemerleri sayma içgüdüsüne karşı koyuyorum. Köprü tam. Şoför kasetçalara bir kaset yerleştiriyor; Suaygırı'nı ve Suaygırı'na verdiğim, hiçbir zaman bir kasete ateş etmeme sözünü hatırlıyorum. Madonna söylüyor.

Gazeteli adam, hey, Boris, tamam ama bunu her seferinde yapmak zorunda mısın? diye soruyor. Şoför sesi açıyor, like a virgin diye Madonna'ya eşlik ediyor ve parmaklarıyla direksiyona vurarak tempo tutuyor.

Otobüs garı gözüme eskiden olduğundan çok daha küçük ama aynı şekilde hırpani gözüktüyor. Boris beş park adasından birine doğru hareketleniyor; biraz ötede berbat durumda olan dört otobüs park etmiş, aralarında Suaygırı'nın Yugoslavya'nın yarısını gezdiği Centrotrans da var; onu hemen tanıyorum. Karoseri bakımsız, her yeri pas tutmuş, yabancı otlar pencerelerden dışarıya sarkmış ve jantları kaplamış. Otobüsten en son ben iniyorum. Boris, nereye de-

likanlı? diye sesleniyor ama üzerime alınmıyor ve gar binasının küçük bekleme odasına giriyorum. Odanın kapısı artık yerinde değil; burnuma sidik kokusu geliyor, bilet gişesi terk edilmiş, bej ile sarı arası duvar boyası dökülüyor. Kimse yok mu? diye sesleniyorum; sesim yankılanıyor. Zapt edilemeyen bacaklı gar şefi Armin'i selamlamak istiyorum; Armin'in adı listelerimden birinde var. Acaba hâlâ şehirde mi? Armin Müslüman mıydı?

Kimi arıyorsun? Boris arkamda durmuş, sigara içiyor ve pantolonunun cebindeki anahtarlarla oynuyor.

İstasyon Şefi Armin'i diyor ve gitmek istiyorum; ama Boris önüme geçip sigarasından bir nefes çektikten sonra, burada Armin diye birisi hiç olmadı diyor.

Öyle mi deyip Boris'in yanından öbür tarafa bakıyorum; diğer yolcular gitmiş. Boris, ben ve dördü kırık jantlı beş otobüs bu meseleyi aramızda halletmeliyiz.

Boris, nereye gideceksin? diye soruyor ve sigarasıyla çantamı işaret ediyor.

Kafamın içinden, Madonna dinleyen birisi tehlikeli olamaz diye geçiyor ve mümkün olduğunca umursamaz görünmeye çalışarak, büyükannemi ziyarete geldim diyorum.

Boris alnını buruşturuyor, sigaradan bir nefes çekerken, sigarayı başparmağıyla işaretparmağı arasında tutuyor. Adı ne?

Katarina diye yanıtlıyorum ve sesim amaçladığımdan daha yüksek çıkıyor: Katarina Krsmanović. Şeker ve diyabet; son zamanlarda iyi değil diye kekeleyerek açıklamaya çalışıyor ve otobüs şoförünün yüzünde bir değişiklik fark ediyorum. Yüz ifadesi küstahlıktan meraka dönüşüyor ve sözümü bitirmemi bekledikten sonra sigarasından son bir nefes alıp sigarayı ayakkabısının tabanı ile söndürüyor.

Miki Krsmanović'i tanıyor musun? diye soruyor.

Evet, benim amcam.

Amcan demek? Boris pantolonunu yukarı çekip, kocaman bir güneş gözlüğü takıyor. Çantama davranıyor; ben elimi geri çekip, bekleme odasına doğru bir adım atıyorum. Yolumuz aynı diyor.

Devam etmek zorunda değil misiniz?

Evet, diyor; ama boş mideyle araba kullanmaktan hoşlanmam. Çantayı taşımana yardım edeyim.

Ben taşıyım, ağır değil diyor ve çantayı elinden alıyorum. Amcamı tanıyor musunuz?

Hayır, diye cevap veriyor ve dişlerinin arasından tükürüyor. Tanrı'ya şükür, tanımıyorum.

Listeler hazırladım. Takma isimler. Zapt Edilemez Bacaklı. Silindir şapka. Mahzunum. Üç Noktalık Adam. Rüzgâr. Şarkı Söyleyerek Dağa Çıkan ve Hiç Geri Gelmeyen Adam. Suaygırı ve Uğurböceği. Patates Aziz. Katliam. Ağzı Altınlı Adam.

Boris'le birlikte futbol stadyumunun yanından geçiyoruz. Gençler kafa şutu antrenmanı yapıyor, Kiko'nun alını aklıma geliyor. Atkuyruklu bir adam gençlere topu atıyor, onlar da kafayla ağlara yoluyor. Adam takım elbiseli ve boynunda ipek bir atkı var. Kalede kaleci yok. Boris'le birlikte sessizce yürüyoruz; arkamızdan topun direğe çarptığında çıkardığı ses duyuluyor. Boris omuzlarını silkiyor. Askerlerin dans ettiği gün Edin'le birlikte balıkları tükürükle beslediğimiz Rzav Köprüsü'nden geçiyoruz. Nehir sığ, beyaz köpük adacıkları akıntıyla birlikte sürükleniyor. Tükürüyorum. Köprü bütün sellere dayandı.

Listeler hazırladım. Barbunya, kayabalığı, sazan, istavrit, somon, akbalık, incibalığı, alabalık, gözlüklü ve bıyıklı yayınbalığı.

Miki Amca hakkında daha fazla konuşmuyoruz. Boris sorularımı geçiştirip başka şeylerden bahsediyor. Dikkatimi şehrin renklerinden ve şehirdeki kokulardan başka yerlere çekip, bana Almanya'ya gittiğimde kaç yaşında olduğumu, Almanya'da nerede yaşadığımı, kendisine Almanya için bir vize tedarik edip edemeyeceğimi ve Madonna-Guy Ritchie ilişkisinin gerçekten doğru olup olmadığını soruyor. Büyükanne Katarina'nın oturduğu yüksek binanın önünde vedalaşırken şöyle diyor: Boş ver. Hiçbir şey bilmiyorsan, aptalsın. Çok şey biliyor ve bildiğini kabul ediyorsan, tehlikeli bir aptalsın.

Vişegrad ne kadar bileceğini ve ne kadar söyleyebileceğini her zaman bildi.

Yüksek binanın önündeki avluda altı siyah saçlı çocuk futbol oynuyor. Okul çantaları kale direği vazifesini görüyor. Top ayaklarının önüne yuvarlanınca çantamı yere bırakıyorum. Çocuklar ilk çekingenlikten sonra üstüme geliyor. Kim benden? diye sesleniyorum, kim benden? İçlerinden birisi sol tarafta boşa kaçıp, Çiko! diye bağırıyor. Topu koşu yoluna atıyorum; karşısında yalnızca kaleci kaldı, vurur gibi yapıyor.

Merdiven sahanlığında ışık yok; elektrik düğmeleri yerinden sökülmüş. Deliklerin içinden kablolar sarkıyor, ince başsız kablolar, mavi ve kırmızı. Koridorlar o günlerde olduğundan daha dar ve merdivenler daha kısa. Havada o kadar ağır bir ekmek kokusu var ki, sanki binada oturan herkes aynı anda ekmek pişiriyor. Dünyanın en iyi ekmeğini yapan Teta Amela'nın kapısında hiçbir isim yazılı değil. Üstünde "Slavko Krsmanović" yazan kapının arkasında Büyükanne öksürüyor. Elektrik olmadığı için zil çalışmıyor, kapıya vuruyorum.

Listeler hazırladım. Camiler. İkisinden biri yeniden yapılacakmış. Bununla ilgili somut planlar ve somut protestolar var. Büyük caminin minaresinin göğe yükseldiği yerin yakınındaki kestane ağaçlarında eskisi gibi ölüm ilanları asılı. Arap harfleriyle yazılı yeşil çerçeve içinde olanlar ve haçlı olup siyah çerçevelenmişler. Ölü Hristiyanlar on dörde bir önde. Müslümanların çok azı evine geri döndü.

Aleksandar diyor Büyükanne Katarina, ekmek pişirdim, sütü birazdan ateşe koyacağım.

Kucaklaşma kısa sürüyor. Büyükanne'nin boyu boynuma geliyor ve beni boynumdan öpüyor. İrkiltiyor beni; ıslaklıktan ve üstdudağındaki gıcıklayan tüylerden biraz iğrendiğim için kendimden de irkiliyorum. Gel diyor, yorgunsun, sana biraz bakayım, evet, aynı Büyükbaba'nısın.

Büyükanne'nin saçları siyaha boyalı, diplerden aklar görünüyor. Islak mısır gibi ekşi kokuyor ve çantamı kaldırmaya uğraşıyor. Kahve içer misin? diye soruyor.

Bırak diyor ve çantayı yatak odasına taşıyorum. Kapı pervazına bakıp 6 Nisan 1992 tarihinde boyumun ne kadar olduğunu okuyabiliyorum: 1,53 metre. İlk top mermileri patlamış ve babam kurşunkalemin ucunu sivriltilip beni yanına çağırmıştı. Bunun için zamanımız var; şurada dur. Bugün kendi boyumu kendim ölçüyor ve ayak parmaklarımdan üstünde yükselerek, aynı o zaman babamı kandırdığım gibi kendimi de iki-üç santimetre kandırıyorum. Kapı pervazının üstüne kurşunkalemle, hemen saçlarımdan üstünden bir işaret koyuyorum. Mutfaktan süt kokusu geliyor. On iki dakika bekliyor ve 1,80 metre boyumla sıcak süt içiyorum.

Listeler hazırladım. Garip çatılı yeşil ev hâlâ garip çatılı yeşil bir ev. Evin tek büyük penceresinde bir bonsai ve garip çatısının üstünde bir çanak anten duruyor. Çatı dik bir şekilde iniyor ve neredeyse yere değiyor. Pencereden evi gözetliyorum. Küçük bir odanın tam ortasında genç bir kadın hasırdan bir minderin üstünde bağdaş kurmuş oturuyor. Gözleri kapalı ve elleri avuçları yukarıya dönük bir şekilde dizlerinin üstünde, hareketsiz duruyor. Başparmak ve ortaparmak birbirine dokunuyor.

Evin yanındaki parkın içinde eski lokomotif duruyor. Onarıldı ve boyandı. Elimle lokomotifin yüzeyine dokunuyorum: pürüzsüz ve serin demir. Büyükbaba Rafik, gri, lokomotif. Yaşlıca bir turist çift lokomotifin önünde fotoğraflarını çekmemi rica ediyor. Turist çift Panama şapkalar takmış ve ahşap hatıralıklar satın alıyor: kolye ucu olarak köprü, cami ve bir mini İvo Andrić. Sonsuz bir fantezim var.

Çantamı boşaltıyorum. Diyabetler için vişne marmeladı. Büyükanne Katarina gülmekten katılıyor. Kendim pişirmedığım hiçbir marmeladı yemem! Kavanozu tekrar sarıyor ve Spajza koymamı rica ediyor. Yer kokularının listesi. Bodrum: bezelye turlüsü ve kömür. Veletovo Mezarlığı: yeni biçilmiş çim. Zoran'ın Teyze'si Desa: bal. Askerler: demir ve şnaps. Drina: Drina. Yiyecek kileri Spajz: mayalı hamur ve çürümüş ahşap. Kilerin içinde ekmek kutusu, konserve, şeker, un, poşet içinde poşetler, güveler, içinde ne olduğu bilinmeyen kutular ve paslanmış fare kapısı var. Oltam bir rafın arkasında, kaçtığımızdan beri öylece duruyor. Makarayı yağlamam lazım;

kanca paslanmış. Büyükanne diye kilerden bağıyorum, fareler ne zamandan beri şişe mantarı yiyor?

Şimdi herkese gidip kahve içeceğiz diyor Büyükanne ve evden çıkıyor. Merdivenlerden, akıllı farelere saygı duyarım diye sesleniyor.

Kahve Büyükanne için yalnızca bir içecek değil. Kahve, komşunun perdelerini göklere çıkarmak, ne kadar iyi yıkandıkları için. Hayatının ilk kahvesini Büyükanne'yle birlikte dördüncü katta oturan Teta Magda'da içiyorum. Listeler hazırladım. Yüksek binada yaşayanlar. Mitolojiye göre ilk adımlarımı Magda'nın kucığına doğru atmışım. Bunu yapmam için ne şeker, ne erik, ne de kıyma gerekli olmuş. Magda uzun boynu ve uzun burnuyla bir leyleğe benziyor. Dördüncü kattaki Magda yorgun bir mitolojik figür; kendi başına bırakıldığında kafası artık dik duramadığı için, kafasını hep desteklemek zorunda. Eliyle kafasını tutması ona hem hayalperest, hem de bitkin bir görünüm veriyor. Yanakları çökmüş, ince saçları gümüşü kurşun tutamı gibi. Katarina'cığım diyor, hiç durmadan uyuyabilirim. Büyümüşsün Aleksandar. Yeşil gözleriyle beni süzüyor.

İyi gözüküyorsunuz diyorum ve söylediklerime bir anlam veremiyorum.

Evet, evet diyor Magda ve alnına düşen kurşunu tutamı eliyle geri itiyor. Herhalde artık bilmezsin, o zamanlar... diye anlatmaya başlıyor ve şimdi yıpranmış bir sesle mitos söyleneceği için Büyükanne ve ben geriye yaslanıyoruz. O zamanlar minnacık adımlarla ve kimseye tutunmadan kucığıma yürüdün. Dünyayı keşfe çıkışın yüzünde bir gülücükle başladı. Merhaba, koca dünya, ben artık hazırım. Gücüne ve dengeyi bulmana o kadar sevindin ki, kollarıma geliverdin.

Birinci kattaki Milomir sert bir kahve pişiriyor. Savaştaki en büyük kaygım bir top mermisinin bana isabet etmesi veya bir keskin nişancı tarafından vurulmaktı diyor. Bugün o kadar çok kaygım var ki, hangisinin en büyük olduğunu bile bilmiyorum. Çopur yüzlü; mafsalları tutulmuş. Dumanlar çıkaran bir sigarayı arkasında tutarak eğiliyor ve vedalaşırken Büyükanne'nin elini öpüyor. Büyükanne'nin eline Katarina diyor, en kısa zamanda yeniden beklerim.

İki yudum içtikten sonra ağzıma telvesi geldi kahvenin.

Listeler hazırladım. Birahane, restoran ve oteller. Rzav ve Drina'nın ağzında olan ve her iki nehre bakan Mündung. Geniş teraslı, kubbeli binayı ve annem-babam-ben, yalnızca üç kişi olarak sivrilinek ısııkları ve uykulu kurbağa bağırtıları eşliğinde yediğimiz nadir akşam yemeklerini ve masamıza gelen müzisyenleri hatırlıyorum. Babam bir kâğıt parayı katlayıp akordeona sıkıştırır ve akordeoncu sırtıp anneme doğru eğilirdi.

Döküntü, taş, demir çubuk, isli kütük ve kırık tahtalar Mündung'un, şu anda tam ortasında durup solda Drina'ya, sağda ise Rzav'a baktığım yuvarlak temeliyle bir taş oluşturmuş. Tabanımın altında bir tuzluğun parçaları gıcırıyor, kurbağalar bağıyor.

Büyükanne Katarina'yla birlikte oturma odasında "İzabel"i seyre ediyoruz. Bugün o kadar çok kahve içtim ki, titriyorum ve bir daha uyuyabileceğimi sanmıyorum. Pembe dizinin aslında başka bir adı var. İzabel, dizinin güzel, hep biraz acı çeken ve iyi kalpli başrol oyuncusu. Büyükanne her gün üç pembe dizi izliyor: Saat on altıdakini, saat on dokuzdakini ve saat yirmi birdeki İzabel'i. Reklamlarda kendisine insülin iğnesi yapmasına bakamıyorum. Bluzunu yukarıya kaldırıyor ve nikâhı yeni kıyılan bir çiftin, damat tam pastayı keserken masanın altında patlayan bir bombayla nasıl havaya uçtuğunu anlatıyor. Gelin ve masanın altında, damadın ayaklarının dibinde uyuyan bir köpek hayatını kaybetmiş. Köpek altından küçük bir tabutun içinde Drina'ya atılmış, gelin ise gelinliğiyle ama ayakkabısız toprağa verilmiş; çünkü ayakkabıları nikâh için ödünç alınmış.

Büyükanne kendisine insülin iğnesi yapıyor ve ağzından yüksek sesle nefes alıyor. Ne bakabiliyor ne de dinleyebiliyorum. Televizyonun sesini yükselterek, ne kadar çok yeni hikâye öğrenirsem, o kadar az şey anlıyorum diyorum.

Büyükanne televizyona bakıyor ve iki parmağını iğne yerine bastırırken, İzabel kayınvalidesine bu kadar körü körüne güvenmemeli diyor.

Gitmeden önce Büyükanne'nin bana hediye ettiği ve benim tek-rar ona geri vermek istediğim her-şeyin-yolunda-olduğu-zamanlar defterine, hikâyelerden yalanları ve hatıralardan hayalleri törpüle-

yen bir eğe icat edilmeliydi; ben bir talaş toplayıcısıyım diye yazıyorum.

Listeler hazırladım. M¼zik Profes¼r¼ Bay Popović. D¼rd¼nc¼ kat-taki kapının zilini alıyorum, karısı Lena kapıyı açıyor; saçları topuz yapılmış, altın k¼peli, misk kokulu, biraz masraflı giyinen bir hatun. Gezmeye g¼tmeye hazır ama hiçbir yere gitmiyor. Bir řey açıklamak zorunda değilim. Katarina sizin burada olduğunuzu s¼ylemiřti diyor ve g¼l¼ms¼yor. Buyurun!

Oturma odasına girdiğimde, Bay Popović televizyonu kapatıp ayağa kalkıyor. Bana merak içinde bakıp elini uzatıyor. Ancak karısı beni tanıştırdıktan sonra hatırlıyor: Aleksandar! Bu ne s¼rpriz! Otur, oğlum, otur. Açık s¼yleyeyim, seni neredeyse tanıyamayacaktım.

Aak bir cam masanın etrafına oturuyoruz. Bayan Popović mutfağa gidiyor ve bir dakika sonra ağzına kadar dolu bir peynir tabağıyla geri geliyor. Ayrıca g¼m¼ř bir tepsinin ¼st¼nde benim için bir bira, kocası için su ve iki kırmızı hap var.

Evet, diyor Bay Popović, hatırlıyorum. Öğrencilik zamanımızda Büy¼kbaba'nla arkadaştık, sonra da politika arkadaşıydık. Slavko çok yetenekli bir konuşmacıydı. Fikirlerini partide çok az insan anlıyor ve neredeyse hiç kimse desteklemiyordu. Bundan da fikirlerinin m¼kemmел olduğu ortaya çıkıyor.

Başımı sallıyor ve yaşlı adamın kalın ve ihtiyatlı sesinin, telaşsızlığının tadını çıkartıyor, konuşurken b¼y¼yen açık renkli g¼zlerine bakıyorum.

Karısı karşımıza oturup ellerini kucağında birleştiriyor ve sanki kocası burada misafirmiş gibi, dikkatli bir şekilde onu s¼z¼yor.

Bay Popović k¼¼k s¼ylevine devam ediyor. Örneęin Slavko'nun giriřimi olmasaydı, řehir k¼t¼phanesi hiçbir zaman geniřletilmezdi. Okullar ve hatta t¼m řehir bundan bug¼ne deęin çok yararlandı. Acaba kaç sene geçti ¼zerinden...

K¼rdanı bir peynir parçasına batırıyorum; peynir çok soğuk ve tadı bibere benziyor. Evin içinde çiçeklerle s¼slenmiř dolap ve komodinler, Art Nouveau stilinde bir lamba, koyu renkli ahşaptan bir

yazı masası, üstünde Tito portresi ve her yerde, raflarda, yerde nota kitapları ve plaklar var. Köşede bir piyano ve yanında bir gramofon duruyor. Yeniden Bay Popović'e bakıyorum. Bay Popović gözlerini kısmış, elini bana uzatıyor. Ben Profesör Petar Popović, ya siz? Efendim?

Bayan Popović hafifçe öksürüyor ve Petar diyor, bu Aleksandar, Slavko'nun torunu.

Bay Popović, Slavko Krsmanović mi? diye sesleniyor ve yüz hatları aydınlanıyor; ne kadar güzel bir sürpriz! Çok değişmişsiniz, Aleksandar! Biliyor musunuz, Büyükbaba'nız sık sık sizinle birlikte bize gelirdi. Vişegradlı Çiçero'yla çok iyi anlaşırdık. O zamanlar siz en fazla... yani tahminimce en fazla... Bay Popović yeniden düşüncelere dalıyor ve elini çenesinin altına koyuyor. Hatırlayacaksın, Petar diyor Bayan Popović sessizce, hatırlayacaksın, sakın ol.

Bay Popović kaşlarını çatıyor ve karısına dönüp Lena diyor, bu bay kim?

Bu sefer kendim araya girip, Aleksandar Krsmanović diyor ve gri süveterli ve saçları titizce ayrılmış yaşlı adama elimi bir kez daha uzatıyorum. Büyükanne'mi görmeye geldim. Bana doğum günümde bir müzik ansiklopedisi hediye etmiştiniz.

Bay Popović gülüyor, ayağa kalkıyor ve elimi içten bir tavırla kendi iki eli arasına alıyor. Tabii diye sesleniyor, dünya müzikleri ansiklopedisi! Siz Slavko'nun torunusunuz! Otursanıza, oturun haydi. Lena, lütfen bize bira getirir misin; bira içersiniz değil mi?

Memnuniyetle diyorum ve Bay Popović bana dostça bakıyor; plak ve nota kitapları arasında güler yüzlü bir beyefendi. Büyükbaba Slavko piyano çalışını hep över ve onu şehrin tek gerçek aydını olarak tanımlardı. Karısı mutfığa gittikten sonra Bay Popović elimi biraz daha sıkıca kavrayıp fısıldıyor: Tüm hayatım boyunca karımın güzelliği ve sevimliliği karşısında ihmalkâr oldum; bir o kadar da tarih ve ölüm karşısında ihmalkâr davrandım.

Bay Popović bir yudum su içiyor ve buğulanan bardağına yakından bakıyor. Gömleğinin manşetlerindeki düğmeleri açıp, üstünde gümüş keman anahtarı bulunan altın kol düğmelerini gösteriyor ve hakiki değil diyor.

Bay Popović'in güzel ve sevimli karısı biralarla birlikte oturma odasına geri dönüyor ve kocasının bana elini uzatıp, Petar Popović, kiminle müşerref oluyorum? dediğine şahit oluyor.

Kendimi tanıttıktan sonra Bay Popović ayağa kalkıyor ve biraz müzik dinlemek ister misiniz, Bay Krsmanović? diye sorup, gramofona doğru yürürken yolda karısını öpüyor. Bach nasıl olur? Bu ülkede küçümsenen Johann Sebastian'ın değerini idrak eder gibi görünüyorsunuz. Bay Popović, "Seni bırakmam; zira sen beni kutsal kılıyorsun" parçasını teklif ediyor ve mutluyum bu çağın sefaletini bugün terk etmeye diye parçaya eşlik ediyor. Ta ta tam diyor ve gramofonun önünde duruyor, orada öylece duruyor. Belki böylesi daha iyi diyor Bayan Popović ve bira şişesinden bir yudum alıyor. İnsan hatıralardan saklanınca, günümüzün iğrençliğinin tokadını her gün yememiş oluyor.

Bay Popović gramofona sırtını çevirip kitap rafına gidiyor ve kısaca düşündükten sonra raftan bir nota defteri alıyor. Defterde belli bir yer arıyormuşçasına sayfaları karıştırıyor ve ta ta tam diyor.

Evden Büyükanne Katarina'ya kadar olan mesafe 2349 adım. Listeler hazırladım: Adım mesafeleri. Ev Drina'nın öbür tarafında. Büyükanne halinden memnun horlayarak uyuyor. Orada kimin oturduğunu sormak için onu uyandırabilirim ama en sevdiği uyandırılma şeklinin nasıl olduğunu unuttum; ayrıca bu soruyu kendi kendime cevaplayamamak canımı sıkıyor.

Mesafe bugün 2250 adım. Kapının üstünde Miki yazılı. Betonun üstünde duruyorum; bahçeye beton dökülmüş. Acaba solucanlar ne yapıyor? Zili çalmıyorum. Tek bir kelime: Miki.

Listeler hazırladım. Sokağımız. Evden eve dolaşıyor, Bu balkonu, avludaki bu lastik salıncağı, bu bahçeden çalınan eriklerin tadını taniyor ama posta kutularının üstündeki isimlerden Danilo Gorki hariç hiçbirisini tanımıyorum.

Danilo'yla onun verandasında oturuyoruz. Masa ve salıncaklı koltuk tıpkı Francesco'yla anılarımdan hatırladığım gibi. Bahçe bakımsız, kiraz ağacı kesilmiş, Danilo'nun annesi Mirela artık yaşıyor. Danilo büyük evde yalnız başına yaşıyor; her gün saat beşte

kalkıp balığa çıkıyor ve tuttuğu balıkları satamazsa kendisi yiyor. Buzdolabının buzluğu ağzına kadar balık dolu. Her gün balığa çıkıp hiçbir şey tutamamak, her gün eşekler gibi çalışıp hiçbir şey kazanamamaktan daha iyi diyor. Bugün herkes işi olan insanın karşılığında para alamasa bile mutlu olması gerektiği görüşünde. Böyle mutluluğun içine sığayım.

Danilo'ya bizim küçükken Čika Doktor dediğimiz Mündung'daki arkadaşının nereye gittiğini bilip bilmediğini soruyorum. Mitler listesi. Ona deri ceketli motosikletlilere verdiği limonata hikâyesini anlatıyorum.

Danilo bildiğini söylüyor. Sözüne devam etmesini bekliyor, devam etmeyince, peki nerede? diye soruyorum.

Amcanla aynı birlikteydim diyor Danilo ve masayı hazırlıyor. Bunun için buradasın, değil mi?

Kız kardeşinin dişlerini bir atın dişlerine benzettiği için bir adamın baldırını kesen Čika Doktor.

Bu kadar çok balığın arasında diyor Danilo, artık balığın kokusu alınmıyor.

Dışarıdan oynayan çocukların sesi geliyor. Danilo evli olup olmadığımı soruyor, tavaya yağ döküyor, sonra da tavanın içine iki balık koyuyor.

İyi ki evlenmedin diyor, kadınlar güzel tenli birer şeytandır.

Danilo, Gorki evet deyip sokağa bakan pencereyi açıyor. Nerede olduğunu biliyorum.

Evden okula kadarki mesafe 1803 adım. Kahramanca çalıştığım ama buna rağmen tek bir soruyu bile doğru cevaplayamadığım bir matematik sınavının olduğu gün benim tarafımdan sayıldı. Bugün aynı mesafe 1731 adım. Öğrenciler gruplar halinde durmuş, karma-karışık konuşuyor. Kaleleri yok olmuş küçük futbol sahasının ceza alanında yürüyorum. Kiko burada, Edin'le ikimize karşı girdiği iddiayı kazanmıştı. Avluyu geçerek okul hademesi Kostina'ya gidiyorum. Mavi renkli bahçıvan pantolonu giymiş sıska adamın kulağının arkasında bir kalem var ve duvara yaslanmış, duruyor.

Bay Kostina diye sesleniyorum, kaleler yok olmuş.

Kaleler yok olmuş diye tekrarlıyor ve kolunun alt tarafındaki kalın damarları kaşıyor. Avludan, gülen kızların sesi duyuluyor.

Duvara bir kale çizmeme ne dersiniz?

Bay Kostina, iyi olmaz diye mırıldanıyor.

Zil şingırdayarak ve sanki yavaşlatılmış gibi çalıyor. Birbirine vurulan tencereler aklıma geliyor. Rengârenk sırt çantalarından oluşan bir çocuk seli etrafımızı sarıp gürültüyle okul binasına akıyor.

Zil yeni mi? diye soruyorum. Çünkü besbelli olanın dışında söyleyecek bir şey yok.

Zil otuz seneden beri aynı, yalnızca ihmalkârlaştı. Okul hademesi yavaş konuşuyor ve tıpkı zil gibi dayanıklı o da.

Toplantı salonu hep ıslak mukavva ve çikolatalı fındık kremi gibi kokardı. Okulun girişinde duruyorum.

Söylesenize Bay Kostina, Fizo hâlâ burada mı?

Döndü mü diye sormak gerek; bir pazartesi günü teneffüsten sonra geriye dönmedi. Bay Kostina yaslandığı duvardan biraz zorlanarak ayrılıyor ve binaya doğru sürünüyor. Avlu şimdi, geç kalmamak için kalesiz futbol sahasında koşturan oğlan haricinde sakin.

Listeler hazırladım. Karısı bana Vişegrad'daki ikinci günümün ilk kahvesini ikram eden Radovan Bunda'yla oturuyoruz, beşinci katta. Sabahın erken saatleri. Saat 700, gününün tek boş anı; bu yüzden önceden randevu aldım Rodovan'dan. Güçlü kuvvetli, hayatında hiç hasta olmamış ve küfür etmekten hiçbir zaman sıkılmayan Radovan Bunda, eskiden Büyüknine ve Büyükdede'min Veletovo'daki şenliklerinde sevilen bir misafirdi. Bin dokuz yüz doksan bir yılının kışında, elektrikten, kot kumaşından ve dolunaydan korkulan köyünü terk edip Vişegrad'a taşınmıştı. Şehirdeki ilk gününde koyunlarını sattı ve beşinci kattaki daireyi kiraladı. Merdiven sahanlığından geçiremediği için iki ineğini de sattı. Eline geçen parayla bir sandalye, bir masa, hayatının ilk elektrikli süpürgesini, ilk buzdolabını ve ilk madensuyunu aldı. Çatı arasında tavuk yetiştiriyor ve horozunun üürü ü sü müezzinden bile önce tüm ev sakinlerini uyandırıyor. Ama sonra Vişegrad çatışmalarının ilk gününde çatıya bir top mermisi isabet etti ve tavukların hiçbiri bundan böyle gıdıklamadı. Ra-

dovan ses çıkarmayan tavuklarını görünce şehirden kaçmaya karar verdi. Tavukları buzdolabına, buzdolabını da sırtına yükleyip yola çıktı. Bana eski köyünden daha güvenli bir yer düşünemediğini söylüyor ve kahvesine tatlandırıcı koyuyor. Fincanına bakarak konuşmaya devam ediyor: Ama köyüm artık köy olmaktan çıkmıştı; çünkü bir köyün köy olabilmesi için insana ihtiyaç vardır. Her kapıyı tek tek açıp içeri girdim; kilitlerin hepsi kırılmıştı, yatak odalarında kimse uyumuyor, yatakların ve kıpkırmızı yastıkların üzerinde ölü olarak yatıyordu. Hepsi Sırp'tı, bir ev haricinde hepimiz Sırp'tık. Sırp olmayan evin sahibi iyi kalpli Mehmed'di. Kapısını çaldım, kapıyı açtı ve bana Radovan'ım dedi. Bana ellerini gösterdi ve beni kardeşi gibi kucakladı.

Radovan bir ara veriyor, kahvesini karıştırıp bir yudum alıyor. Sokaktan motor uğultuları duyuluyor, seslenmeler ve bir ısıklık sesi. Hayatımın en kötü gecesi diyor Radovan ve dudaklarını sıkıyor. Köpeklerin üstüne benzin döküp, bağlı oldukları ipi ateşe vermişler. Geceleri uyuyamayınca, uykusu gelsin diye verandasında salıncaklı koltuğunda sallanan büyükannemi koltuğunun yanına asmışlar. Diğerlerinin hepsini vurmuşlar; büyükannem hâlâ orada sallanıyordu. İntihar gibi gözükmesini mi istediler acaba? Kendisi kesinlikle böyle bir şey düşünmüş olamaz. Ne kadar aptalca derdi herhalde, benim yalnızca bu hayatım var!

Radovan Bunda köyü toprağa vermiş ve intikam almak üzere tavuklarıyla birlikte geriye dönmüş. Yoldan on dört kurban için on dört sivri taş toplayıp yedi gün boyunca ağlamış. Altı gece boyunca gözlerini kapamamış ve yedinci gece katil olamayacağını kendi kendine itiraf etmiş. Nefret edebilirim ama kan akıtamam. Kendime, zengin olacağım dedim, sonrasına bakarız. Yeniden buraya taşındım ve her şeyden uzak durdum, gerçekten. Müzik Profesörü Popović'ten yazmayı öğrendim ve daha iyi konuşmayı, daha hızlı düşünmeyi ve esprili bir şekilde tatlı dil dökmeyi de öğrendim; bir yıl boyunca her gün Bay Popović'le çalıştık. Her dersin sonunda piyano çalardı. Sonra Mozart'ı unuttu, sonra Brahms'ı unuttu, sonra Vivaldi'yi unuttu, en sonunda Bach ile baş başa kaldı. Sevgili Radovan, zengin olmak istiyorsan retoriğe hükmetmelisin dedi bana Bay Müzik Profesörü; o sıralar iyiydi daha.

Radovan tavukları hariç her şeyini satmış ve eline geçen parayla kaçakçı ve hırsızları akşam yemeklerine davet etmiş. Politikacı ve palavracıların konuşmalarını dinlemiş, bir doktoru üç mavi miğferliyle* poker oynarken izlemiş ve ona gizli işaretler vermiş.

Her şeyin nasıl döndüğü hakkında yeterince bilgi edindikten sonra diyor Radovan ve kollarını açıyor, bir kamyonu durdurdum ve şoförüyle biraz atıştım; çok sert bir atışma değildi. Kamyon ağzına kadar ilaçla doluydu ve bir belediye başkanına gidiyordu. Belediye başkanı ilaçları satacaktı elbet. Kamyonu tanıdığım kaçakçılardan birinin yanında sakladım ve pokerci doktora, sıra şimdi sende dedim.

Radovan'ın buzdolabı bugün, kalabalık bir Amerikan ailesinkine kadar büyük. Evinin oturma alanı ihtiyacından fazla. Sarışın karısının daracık bluzunun önünde parlak gümüş harflerle "Princess Bitch" yazılı. İçeriye kıızıl saçlı başka bir kadın giriyor ve Radovan'ı dudaklarından öpüyor. Buradaki ilişkiler ağını kafamda düzene sokmam gerekiyor. Radovan bana iki kadını isimleriyle tanıstırıyor; ikisinin de isminin sonunda y harfi var. Radovan ikisinin de kıcını eliyor. Princess Bitch ve Kıızıl Saçlı, pencereden Vişegrad sabahına sarkmış, sigara içiyor.

Tüm köyümü imha ettiler diyor Radovan; ama benim bir hayatım daha vardı! İlaça yatırım yaptım, sonra da hurdaya. Günün birinde her şey hurda oldu, tüm şehir, tüm boktan ülke hurda oldu ve hurdanın değeri kalmadı. Bir yer kiralayıp, kahve ve ızgara et sattım, ismini de "McRadovan" koydum. Bir sürü lokalden yalnızca biri ama bahis oynanabilen ilk lokal. Herkes geldi: doktorlarım, mavi miğferlilerim, mültecilerim, politikacılarım, kâşiflerim ve kaçakçılarım. Kazanan bir tek ben oldum, ben, McRadovan Bunda.

Radovan iri yapılı bir adam; sakalı titizlikle tıraş edilmiş ve teni bronz renginde. Şivesinin geriye kalan son özelliği olarak, uzun kelimelerin ilk hecesini vurguluyor. Saçları elma kokuyor. Radovan sigara kullanmıyor ve paradan bahsederken parmakları birbirinden ayrıntı bir şekilde elleriyle havada bir daire çiziyor. Beşinci kat olduğu gibi ona ait. Ara duvarları yıkıp, daireleri geniş odalar halinde birleştirmiş ve ön cepheyi komple camla kaplamış. Bürolar meyda-

* İç savaşta Yugoslavya'ya gönderilen BM askerleri. (ç.n.)

na getirmiş, içinde süslü bir yatak ve altın varak çerçeveli bir ayna bulunan, zengin görünüşlü bir yatak odası ve iki misafir odası. Otellerimizde kimseyi misafir edemezsin diyor Radovan. Bana her tarafı gösteriyor, bürolardaki resimleri ve hepsi kitch diyor. Ama çalışanlar bunlardan hoşlanıyor. Radovan gülümsüyor ve kızlarım şarkı söylüyor diyor. Müzik kaydı henüz yapılmamış ama bir video çekilmiş. Princess Bitch ve Kızıl Saçlı dans ediyor, Radovan ise şapkalı Radovan'ı oynuyor.

Asija'nın saklandığı tavan arası şimdi derli toplu bir eşya deposu. Radovan çatı kapağını açıyor ve hemen tavuk gıdaklaması duyuluyor. Radovan, bir süre sonra yaşamış oldukları şoku atlattılar deyip tavuklara bir avuç dolusu tahıl atıyor. Radovan Bunda dairenin kenarına gidip uyanan şehre bakıyor.

Listeler hazırladım. Zoran Pavlović. Benim Zoran'ım. Suaygırı'nın Zoran'ı. Stankovski Usta'nın berber salonunun sahibi. Eski berber koltuğunun üstünde oturuyorum. Zoran arkamda, sol elinde bir saç tokası, sağ elinde büyük bir makas var. Zoran'ın kolları uzun, dudakları ince, yüzü ciddi ve hareketsiz.

Bunu nerede öğrendin? diye soruyor ve parmaklarımı saçımın içinden geçiriyorum.

Orada ve burada, çoğunu Stankovski'nin yanında. Başlıyorum, tamam mı? Hepsini gidecek, değil mi?

Hepsi. Elimi geri çekip pelerinin altına saklıyorum. Zoran saçımı tokayla tutturarak bir atkuyruğu yapıyor ve makası yaklaştırıyor.

Aleks?

Evet?

Hey gidi hey...

Ne?

Halimize bir baksana! Aynaya bir bak!

Atkuyruğum Zoran'ın elinde, aynada göz göze geliyoruz. Eğer bu bir sorunsa... diyorum.

Hadi oradan, oğlum, ne sorunu. Hepsini gidecek, değil mi?

Yapacaksan yap; yoksa fikrimi değiştireceğim.

Benim Zoran'ım. Suaygırı'nın Zoran'ı. Zoran bana makasın kesti-

ği atkuyruğunu gösteriyor. Panesamig tıraş makinesinin hırlaması içinde susuyoruz. Zoran'ın son müşterisiyim. Dükkânı kapatıp ceke-
tinin yakasını kaldırıyor ve bu akşam yemeği bizde yiyeceksin di-
yor. Elimi kafatasımın üzerinde gezdiriyorum. Zoran ellerini cebine
sokuyor ve akşamın serinliğine karşı omuzlarını kasıyor. Hava rüz-
gârlı ve gökyüzü yıldızsız.

Kırmızı dış cephe ve siyah pencere çerçeveleri tabii ki Milica'nın
fikriydi ve tadilat sonrası ilk günlerde, evin önünden geçerken gül-
meyen veya kafasını sallamayan hiç kimse olmadı. Uzun boylu adam
bilmek isteyen herkese, evde yaşanan rezaletin üstünü örtmem gere-
kiyordu diye açıkladı. Evin içini de boyadık. Suaygırı, dönüşünün
henüz ilk gününde Desa'nın sezon işçilerini dışarıya atmış ve sonra
Zoran, babası ve üvey annesi eve taşınmış. Zoran'ın beni davet etti-
ği akşam yemeğinde yumurtalı musakka yerken Milica gülerek, De-
sa biraz homurdandı ama ona fikrimi söyledim diyor. Milica'nın üs-
tünde kırmızı-siyah bir oduncu gömleği ve siyah bir kot pantolon
var. Büyük mavi gözlerinin altında hâlâ tek bir kırışık bile yok.

Bak haydut, bunların hepsi yeni, diyor bana Suaygırı ve ağzın-
daki lokmayı çiğnerken ayağa kalkıp oturma odasının ortasında kol-
larını iki yana açıyor. Milica ve ben üç ay içinde evin altını üstüne
getirdik. Suaygırı bıyığını kesmiş. Gözümü, burnu ile dudağı arasın-
da olmayan şeye dikiyor ve söze girme fırsatı bulamıyorum.

Sisli bir Mart sabahı Avusturya sınırını geçerken yakalandıktan
sonraki üç ayı, sınır dışı edilmeyi bekleyerek Graz Hapishanesi'nde
geçirmiş Zoran. Oğlu kayıtsız bir şekilde tabağına bakıp, patatesleri
tuzlarken, Suaygırı hikâyeyi anlatıyor, oğlunun içinde saklanmaya
çalıştığı sisin ne kadar kalın olduğunu, sınır görevlilerinin elinden
kaçmasına ramak kaldığını ve hapishane yemeğinin ne kadar kötü
olduğunu. Sis diyor ve ağzını ekmekle siliyor, bizim hikâyelerimizde
hep sis var.

Zoran, çimento gibi bir sis diye mırıldanıyor ve üvey kız karde-
şi Eliza'yı kucağına alıyor. Eliza iki yaşında ve yanakları şimdiden
babasınunkiler gibi sarkık. Milica bacak bacak üstüne atıyor ve aya-
ğını sallayarak beni süzüyor. Zoran, Eliza'ya yapboz oyununda yar-
dım ediyor.

İnanmayacaksın, haydut diyor Suaygırı, Francesco'yu hatırlıyor musun? Boccia oyununda dağıttığım ibne İtalyan'ı. Sıkı dur!

Ağzına kadar fotoğraflarla dolu bir kek kutusundan –bir basketbol maçı ile otobüslerinin önünde Suaygırı ve Milica gözüme çarpıyor– bir mektup çıkartıyor. Francesco'nun yarım yamalak Sırp Hırvatça'sıyla yazılmış yarım sayfa. Suaygırı iyi mi; Vişegrad'a gıda ve ilaç yolladım, yolladıklarım oraya ulaştı mı? Francesco'nun umutları arasında benim adım da geçiyor. Mektupla birlikte bir fotoğraf da gelmiş. Fotoğrafta Francesco, genç bir kadın ve küçük bir kız çocuğu bir barajın üstünde gözüküyor. Suaygırı inanılmaz diyerek resmin üstüne vuruyor. Fotoğrafın arkasında “Karım Kristina ve kızım Dri-na” yazılı.

Akşamın geç saatlerinde soğuğa çıkıp kasketlerimizi kafamıza geçirdiğimizde Zoran, Avusturya... diyor. Ankica hiç gelmek istemedi. Onu korkutuyordum.

Gece yanık kömür gibi kokuyor. Zoran için birazcık olsun anlamlı kelimeler bulmaya çalışıyor ve benim yanıma, Almanya'ya gelebilirsin diyorum. Zoran havayı içine çekiyor ve sırtıma vuruyor.

Café Galerie. Liste: birahaneler, restoranlar, oteller. Turbo-Folk*, Eminem ve saç yandan ayırık, çenesinde soyulmuş bir yara olan oğlan çocuğu. Çocuk her masanın üstüne kumaştan yapılmış bir kalp ve sakatlığını belirten, el yazısıyla yazılmış bir açıklama koyuyor. Kalpler kırmızı veya pembe. Çocuk kimsenin gözüne bakmıyor ve sarhoş şarkılar arasında adeta görünmez. Café Galerie'de herkes şarkıları ezbere biliyor ve çocuk kalpleri sanki içinde insan olmayan bir odayı toplarmış gibi topluyor. İçerisi sıcak, kahve ağzına kadar dolu ve camlar buğulu.

Garip diyorum Zoran'a, Vişegrad'da ilk defa gece eğlencesine çıkıyorum.

Burada da sonuçları gösteren teletext tabloları var. Essen-Düsseldorf maçı bir-bir; kazandım.

Hiçbir şeyi kaçırmıyorsun diyor Zoran.

Kahvenin en dip köşesinde karşı karşıya oturuyoruz. Onu nere-

* Geleneksel halk müziği ile Rock müziğini birleştiren bir müzik türü; eski Yugoslavya coğrafyasında popüler. (ç.n.)

deyse hiç duymuyorum; hoparlör kafalarımızın tam üstünde. Zoran genelde suskun, sorularımı genellikle kafasını sallayarak yanıtlıyor. Zoran'la susmak aslında hiçbir zaman tatsız olmadı. Ağzından kelimelerin çıkmasını sağlayacak bir şey anlatamadığım duygusu uyandırdı bende hep. Bu akşam da benzeri bir durum söz konusu: Savaş, savaş sonrası zaman, kadınlar veya üniversite; ne anlatırsam anlatacım Zoran'da hiçbir şey harekete geçmiyor, cevapları hep kısa ve çoğu zaman bir beden hareketinden ibaret. Üçüncü biradan sonra Zoran'ın kulağına bir gazeteci gibi konular bağarmaktan vazgeçiyor ve koltukta arkama yaslanıp müzikle birlikte kafamı sallıyorum. Zoran iki bira sipariş ediyor ve beni sanki başka bir odadan yanına çağırıyormuş gibi bir el işareti yapıyor. Kulağımın dibine kadar yanaşıyor ve irkilmeme neden olacak kadar yüksek bir sesle bağırıyor: Etrafına bak, Aleks, lütfen etrafına bak! Burada hiç kimseyi tanıyor musun? Beni bile tanımıyorsun! Sen bir yabancısın, Aleks! Zoran gözlerini yakın mesafeden üzerime diyor. Buna sevin!

Yan tarafa bakarak, tek istediğim hatırladıklarımı şimdiyle karşılaştırmak diye cevap veriyorum.

Zoran'ın gözleri kızarık, gözlerini kırpmıyor. Sana karşılaştırmam için bir şey anlatayım diye bağırıyor ve öfkeli gözüküyor. Öfkeli gözükmesinin nedeni yalnızca sesinin yüksekliği değil.

aleksandar?

Alo?

aleksandar?

Kimsiniz? Sizi duyamıyorum!

benim benim burada büyük ağaçlar var sağlıklı çok güzel ağaçlar, yüksek

Nena? Nena Fatima, sen misin?

onu yolda gördüm ay ışığında ince bir boynu var yarın yukarıya çıkmak istiyorum evet istiyorum

Nena, neredesin, ne...

iki siyah adam çadırımı kuruyor kibarlar ama orada uyuyamam çok soğuk

yarın en sert rüzgarlı olanını alacağız

öğlen yanardağın ağzına oturacağım

Olamaz, annem biliyor mu...

ah oğlum neden hala bekleyeyim benim

kar olacak st helens dağında diyorlar

kimsenin bana inanmadığı bir şeyden gurur duymak istiyorum

Nena, lütfen bana annemi ver, annem orada mı?

insan hep sessizce sevinemez oğlum şimdi iyi bir nedenim var
buradayım oğlum uçtum ve kemerimi bağlamak zorundaydım ama
bağlamadım

Nena...

aleksandar hiç daha mutlu olmadım bir yanardağın içine bir taş
atacağım

Anneme telefon eder misin, onu hemen arar mısın?

korkma o anlardı

siyah adamlar beni anlamıyor kulübede uyumak istiyorum şim-
di içine gireceğim

vay canına ne kadar büyük ağaçlar ve geniş nefes almak ve
maskesiz bir ay

Nena... Benim için bir şey yapar mısın?

sesin rafikin sesi oğlum

Benim için de bir taş atar mısın?

atarım oğlum tüm bir dağı atarım ben oradayım

Nena Fatima kıkır kıkır gülüyor. Gülüşü küçük bir çocuğunkine
benziyor.

Mümkün olduğunca sessiz olmaya çalışıyorum; bahçeye açılan
kapı gıcırıyor. Eskiden burada olmayan bir masaya oturuyorum.
Kapı bize ait değil; bahçe ve masa da değil. Yalnızca eskiler bize ait,
Nena'ya ve bana. Benim Nena'm saçını örerken, bahçesindeki ayçi-
çekleri ona doğru dönerdi.

Evde hiçbir hareket yok. Evin Drina'ya bakışı da bize ait değil.
Kavak ve kestane ağaçları yazın çiçeklendiğinde, evin önündeki kı-
yıda kar yağar, Nena ağaçların altına durup saçını açardı. Kestane
ağaçlarının birinden aşağıya bir ip sarkar, ipin ucuna bir araba lasti-

gi bağlanır ve küçük bir çocuk lastiğin içinde sallanırdı, soğuktan ve zevkten titreyerek.

Evin köprüye bakışı bize ait değil. Beşinci köprü kemerinin sabun gibi taşına tutunmuş ve hayatımda ilk ve tek kez Büyükbaba Slavko'ya kızmıştım. Beni kemerler boyunca yüzmeye zorlamıştı; ama üşüyordum ve akıntı çok güçlüydü. Bir yandan korkuyor, bir yandan da onu hayal kırıklığına uğratmak istemiyordum. Yüzmeye devam ettim, akıntıya karşı kemer boyunca, akıntı yönünde kemer boyunca. Sonra Drina beni, sanki vücudum ona aitmiş gibi sakın bir ısrarla içine aldı. Işığın suyun yüzeyinde kırılması, suyun altından bakılınca ve buna burnun arka tarafının yanması eklenince en korkunç aydınlıktır. Büyükbaba bana –kayıp gidiyorum, yok oluyorum– uzandı ve beni –öksürüyor, küfrediyorum– sırtında kıyıya taşıdı. Yakında yedi yaşında olacaksın, o zamana kadar tüm kemerleri halletmelisin.

Kavak ve kestane ağaçları artık yok, yakacak odun olmuş. Çıplak bayırda bir köpek çöpleri karıştırıyor. Bir balıkçı kanalizasyon borusunun yanında durmuş, balıkları ekmekle yemiyor. Büyükbaba, kemerleri hiçbir zaman halledemedim; ama Nena magmanın içine benim için bir taş atıyor.

Aleksandar, bir insan arabanın arkasına bağlanıp şehrin içinde saatlerce bir aşağı bir yukarı çekilirse, derinin ne hale geldiğini biliyorum. Zoran sesini müziğe karşı duyurmaya çalışıyor. Ćika Sead'ı hatırlıyor musun? Saraybosna yolunun bir yerinde onu bir koyun gibi şişe geçirip kızarttıkları söyleniyor. Ćika Sead'ı hatırlıyorsan, Ćika Hasan'ı da hatırlaman gerekir. Seksen iki litre kan bağışladığı için savaşta önce hep övünürdü. Katledilenlerin cesetlerini Drina'ya atması için Ćika Hasan'ı her gün köprüye götürdüler. Hasan ölümlerin kollarını açtı, onları kendi vücuduna yasladı ve nehre bırakmadan önce biraz dinlenmelerine izin verdi. Bu şekilde Drina'ya seksen iki ölü gömdü. Seksen üçüncü cesedi getirdiklerinde köprü'nün kenarına tırmandı ve kendi kollarını açtı. Söylendiğine göre, bu kadar yeter, artık istemiyorum demiş.

Listeler hazırladım. Ćika Hasan ve Ćika Sead.

Pokor hiçbir listede yok. Nena Fatima'nın 986 adımlık evinden geri dönerken, kocaman bir soğan çuvalını arabasının kapısından içeriye sokmaya çalışan bir polise rastlıyorum. Pokor yeniden polis olmuş. Onu soğanlarla boğuşurken çıkardığı şapkasının altından ortaya çıkan dağınık kızıl saçlarından tanıyorum. Pokor savaştan önce de polisti ve oğluyla birlikte yan yana balık tutarken mükemmel bir şekilde suskun kalabiliyorduk. Pokor'un sakın bir polislikten şiddet yanlısı bir çete şefliğine terfi ettiği söylentisi Almanya'ya bile ulaşmıştı. Herr Pokolj, yani Herr Toplukıyım lakabını alan Pokor, adamlarına defalarca lakabına layık olmaları emrini vermiş.

Herr Pokolj bugün bir Sırp kralı veya kahramanının adını taşıyan Kurtuluş Meydanı'nda yeniden yalnızca Pokor ve mavi bir polis üniforması taşıyor. Çok çabalamasına rağmen çuval kapıdan geçmiyor. Arabanın içi ağzına kadar soğanla dolu; soğan kabukları dökülüp havada uçuşuyor. Diğer arabalar yavaşça mavi Golf'ün yanından geçiyor ve ben durup bekliyorum. Pokor çuvalı yere atıyor ve öfkeyle birkaç kez tekmeliyor. Güçlülükle nefes alarak etrafına bakıyor ve göt yarığının başlangıcını serbest bırakan pantolonunu yukarı çekiyor. Ceplerinde bile soğan var. Meydan okuyan gözlerle benim olduğum yöne bakıyor. Ne var? Ne bakıyorsun?

Size yardım edebilir miyim? diye soruyorum.

Kimlerdensin? diye Pokor karşılık veriyor.

Soruyu hemen anlayamıyorum; böyle bir soru bana uzun senelerden beri hiç sorulmadı. Ancak yavaş yavaş ne kastettiğini kavırıyorum: "Kimler" ile annemle babam kastediliyor. Yolunu kaybeden çocuklara sorulan bir soru. Babamın adını ve soyadını söylüyorum.

Sen Aleksandar'sın değil mi? Babamın adını tekrarlıyor ve annemin de adını söylüyor, annemin adını iki kere söylüyor, ikinci seferinde bir soru gibi. Hemen evet demeliydim. Annemin adını, annemin güzel Arap kökenli adını hemen ve tereddütsüz bir sesle tekrarlamalı, gururla onaylamalı ve Pokor'a adın anlamının gemi veya ilkbahar veya zevk olduğunu açıklamalıyım. Ve Pokor'un suratına karşı, bu ülkede katillerin ortalıkta serbestçe dolaşmakla kalmayıp, ayrıca bir de polis üniforması taşımalarının son derece ayıp olduğun-

nu söylemeliydim. Ama tereddüt ediyorum ve mavili adamın yanımdan geçip arabayı dolduran soğanlara doğru gitmesine bakıyorum. Tereddüt ediyor, yutkunuyor ve soruyu duymamış olmak istiyorum. Boğazıma çıkan utancı yutmam mümkün değil.

Pokor sanki üşüyormuş gibi silkeleniyor ve Miki şehirde, değil mi? diye sorduktan sonra, benden bu sorusuna da yanıt gelmeyince selam vermeksizin, onun cüssesindeki bir adam ve bu kadar çok soğan için çok küçük olan arabasının içine sıkışmaya çalışıyor. “Muhtemel” ve “yeteri kadar şahit vardı” sözcükleriyle tarif edilen bir Sırp polisten korkuyorum. Belki nedensiz bir korku ama son on yılda otuz kilo almış olan ve çevresine soğan kokusu saçan şu küçük polis karşısında annemi inkâr etmeme yetiyor. Pokor son soğan çuvalını asfaltın üstünde bırakıyor ve tıpkı üzerinde utançla kalakaldığım meydan gibi bir kral veya kahramanın ismini taşıyan sokağa çıkarken başka bir arabanın yolunu kesiyor.

Listeler hazırladım ama konu bu değil.

Listeler hazırladım. Kızlar. Elvira. Danijela. Jasna. Nataša, Asija. Hayır, Marija, sen katlamazsın. Marija kalkıştığımız her şey için biraz fazla küçük ve biraz fazla kız gibiydi.

Bana kapıyı annesi açıyor, siyah saçlı, pembe yanaklı, önlüğünün önü unlu ve Marija'nın buklelerine benzeyen bukleleri olan bir kadındır. Özür dileyen gözlerle önlüğünü gösterip mutfağa koşuyor ve Almanca, içeri gel, Aleks! diye sesleniyor. Tencereler takırdıyor, yağ cızırdıyor. İyi gözüküyor sen, Babaanne seni söyledi. Marija'ya istiyor? Aşağıda.

Ben de Almanca olarak, evet, bir merhaba demek istedim diye sesleniyorum. Karşılaşmanın sadeliği beni rahatlatmış.

Marija bodrumda diyor annesi mutfaktan dışarıya sarkarak. Şnitzeller biraz sonra hazır.

Giriş katında tıslayan ve zıplayan bir kedi beni korkutuyor. Ben duruyorum, kedi de durup bana doğru dönüyor. Bodrumdan yukarıya müzik sesi geliyor ve ışık trabzanın gölgesini duvara yansıtıyor. Gri kedinin arkasından aşağıya iniyorum. Marija burada acaba

ne yapıyor? Müzik sesi yükseliyor. Hatıralarımın basamaklarını inmiyorum, bir bodruma iniyorum, burası yalnızca bir bodrum.

Burada annemle babam tartıştı.

Buranın en hızlısı bendim.

Burada ürkek Asija oturdu.

Burada bir asker tüfeğinin namlusunu trabzan çubuklarının üzerinde dolaştırdı: takır-takır-takır-takır-takır.

Burası yalnızca bir bodrum. Son günlerde yeteri kadar daireler çizdim, şimdi her zaman yaptığını yapan güvercinler görmek istiyorum. Yerde küçük bir CD çalar duruyor; CD'deki grubu tanıyorum: "Swayzak."

Swayzak diyor karşı taraftaki genç bir kadın, düşüncelerimi okuyor sanki. James Taylor'la Münih'te tanıştım. Bana, nasıl bir rüya görürse görsün, içinde hep köpekler olduğunu ve ona havladığını anlattı. Bu o denli korkutucuymuş ki, günün birinde bir doberman edinmiş ve dobermanla aynı yatakta yattıktan sonra rüyasındaki köpekler onu rahat bırakmış. Merhaba diyor Marija; bukleleri alnına düşmesin diye saçına bir örtü sarmış ve bir önlük var belinde. Bir tornavida kadar ince bir spatula uzatarak başparmağındaki küçük bir yarayı gösteriyor. Aptal kedi beni korkuttu diyor. Marija'nın gözleri yarı karanlıkta sarımsı bir yeşile çalıyor. Kafasını yana yatırıyor, kaşlarının üzerinde toz var, dudaklarını yaraya yapııştırıyor.

Merhaba diyorum, ben Aleksandar.

Şimdi tanışacak mıyız, el sıkışarak ve başka ne yapıyorsa? Marija gülümsüyor.

Mendilimin olmadığını bildiğim halde, başparmağı için bir mendil arıyorum ve bu nasıl bir yeşil böyle diye düşünüyorum. Aslında listeler hazırlamıştım. Marija müziği kapatıyor. Sana her şeyi göstereceğim diyor ama ilkönce yemek yiyelim; bizimle birlikte yersin, değil mi?

Şnitzel pane edilmiş. Marija ve annesi bana Münih'i anlatıyor uzun uzun. Marija, Starnberg Gölü diyor, FC Bayern'i ister istemez seversin diyor, tabii geri döneceğim ama önce burayı bitirmem lazım diyor, iyi müzik olmadan hiçbir şey beceremem diyor. Marija

ve annesi sekiz yıl Münih'e yakın bir yerde yaşamış, Marija'nın büyükbabası ölüp, büyükannesi hastalanınca geri dönmüş. Büyükanne bizimle birlikte masada oturuyor, sağa sola sallanıyor ve ismi geçtiğinde gülümsüyor. Essen'de neyin hoşuma gittiğini anlatıyorum; Marija Ruhr bölgesini sevimsiz bulduğunu söyleyince Ruhr bölgesini savunmaya geçiyorum. Şiveler, anlayışlar ve Almanya üzerine konuşuyoruz. Hayır diyorum, Sylt Adası gerçekten namundan daha iyi. Marija hiç uyuyan bir ineği devirip devirmediğini soruyor, gülüyor ve sanki gülüşünü tutmak istercesine ellerini ağzına götürüyor.

Akşamın daha geç saatlerinde, Marija sen katılamazsın diyor. Elbette bunu hatırlıyorum, oğlanlar işte, ne olacak!

İkinci şarapta da karamela tadı var. Bodrumda plaj şezlongları üzerinde yatiyoruz. Marija Belgrad'da güzel sanatlar okuyor, heykel bölümünde ikinci yılı. Burada, bu bodrumda oluşmakta olan şeyi ilk ciddi çalışması olarak tanımlıyor, bir mevsimden ötesine veya fazla soyut konulara kafa yormuyor, böylece günlük yaşamları içindeki insanların alçıdan modellerini çıkartıp onlara tenis çorapları, tavşan kulağı şeklinde kulaklıklar veya üstünde bir romatizma ilacının reklam logosu bulunan bir tişört giydiriyor. Bodrumun en büyük iki odasına duvar halıları asmış; tavandan alüminyum spiraller, plastik şeritler, rengârenk cam mozaikler ve karton bebekler sarkıyor ve odanın ortasında bir manzara resmi var. Marija, Provans ve konsepsiyonel yaklaşım diyor. Bir feneratörden zayıf bir ışık sağlanmış ve bir zamanların gevşek gri duvarları bana gerçekdışı geliyor, tıpkı

uzun duvardaki kontrplak masalar,
annelerimizin endişeli sesleri,
köşedeki ocak,

dışarıda şehir darbe üstüne darbe yerken, etrafında toplandığımız Cika Aziz'in C-64'ü kadar gerçekdışı,

bugün Marija'nın kazıyıcılarını, bıçaklarını ve eğelerini koyduğu havalandırma deliğinin altındaki begonyalar da. Marija kontrplak kaplamalı, küp şeklinde sulama kutuları yapmış.

Son erkek arkadaşım Sırbistan Tekvando ikincisiydi diyor. İlişkimiz on iki saat sürdü; bu sürenin sonunda bana Sırbistan Tekvando

ikincisi olduğunu söyledi. Marija konuşmasına bir ara veriyor. Sen iyi misin, Aleksandar?

Her zaman değil, şimdi evet diyor ve bardağımı kaldırıyorum. İnsanlara diyor ve içiyor. Edin'den hiç haber aldın mı? İspanya'da.

Eeee?

Şarabın rengine dikkatlice bakıyorum. Frenküzümü. Esasında bilmiyorum, yalnızca İspanya'da olduğunu veya daha önceden orada olduğunu biliyorum. Bir kere aradım ama yoktu. Kayıt cihazına telefon numaramı bıraktım.

Hepsi bu mu? Aleks! İnanamıyorum! Siz hiç ayrılmazdınız! Bir kere aradın ve...

Saraybosna'yı üç yüz kere aradım diyorum.

Marija konuşmaya devam etmemi bekliyor. Senden yana her şey yolunda mı? diye soruyorum. Hava soğudu, şarap neredeyse bitti ve bu akşam son üç saatten daha önce olan hiçbir şeyi hatırlamak istemiyorum.

Alçıdan küçük adamlara boksör şortları giydiriyorum diyor Marija ve şarabını bitiriyor. Yarın birlikte kahvaltı yapalım mı? Beni alırmısın? diye soruyor, telefon numaramı yazıyor, saçlarına sardığı örtüyü çıkarıyor ve basamakları ikişer ikişer alarak yukarıya çıkıyor.

Müziği kapatıyorum; alet vızıldıyor. Derin nefes alıyorum. Alçı. Merdivene oturuyorum.

Orada plaj şezlongları.

Orada duvar halıları.

Orada boş şarap şişeleri.

Orada Tarzan kadar örtünmüş bir papaz bir balığı kızartıyor.

Orada tanga külotlu bir çocuk bir ekmeğe bir şey sürüyor.

Orada gri kedi uyuyor.

Burada ben. Oyun kuralı: Merdiven sahanlığı-Ateşkes. Burada, merdivende Asija yanıma oturmuş, ağlıyordu. Burada ben, bu akşam bir şey hatırlamak istemeyen ben.

Burada, kontrplak tablalı masaların birisinde Bora Amca birbiri ardına sigara içiyor ve bir gün önce sigarayı bıraktığını açıklıyordu. İzci sözü! Kontrplak masalar daha iyi yemek yiyebilmemiz ve domi-

no oynayabilmemiz için yapılmıştı. “Derme-çatma” sözünü öğrendim ve iki erkek bodruma bir ocak taşıdı. Ocak artık burada değil; oyun yerinde sandaletli bir adam çim biçiyor ve amcam yemininde ciddi olduğuna yemin ediyor. Pazar günleri bir şeyi bırakmak, pazartesi günleri ise bir şeye başlamak için en iyi günlermiş. Gece yarısından biraz önce çabucak son sigara paketini bitirmiş ve sonra dünyaca tanınmış binaları kibritlerle yapmaya başlamış: Eyfel Kulesi’ni, Mısır Piramitleri’ni ve Berlin Duvarı’nı. Sabah Vişegrad’a ilk isabet eden parlak top mermilerinden biri Bora Amca’nın evinin çatısına geldi. Rüzgâr Teyze korkudan kahvaltı tepsisini düşürdü, iki fincanın sapı kırıldı ve amcam yapıştırıcıyı en abartılı kelimelerle övmeye başladı: Berlin Duvarı dayandı ama çatının kiremitleri ve porselen dayanmadı.

Bora, Rüzgâr ve Ema, Büyükanne’nin bodrumuna geldiğinden beri Bora Amca yeniden sigara içiyor ve mermi çatının kiremitlerini yaprak gibi uçurduğunda çıkan sesi ve her yerin nasıl titrediğini anlatıyor. Küp şeklindeki bir tutam kibriti dizlerinin üstünde dengede tutuyor ve “Berlin Duvarı” dediği her sefer onları gösteriyor

Karşısında Rüzgâr Teyze oturuyor ve Ema’sını emziriyor. Annemin Büyükanne Katarina’ya, Gordana çok solgun, dediğini duyuyorum.

Bu beni çok heyecanlandırıyor. Rüzgâr Teyze çok solgun veya alışık olmadığımız bir şekilde sakin olduğu için değil, annem onun gerçek ismini söylediği için. Papatya çayının sakinleştirici özelliğini bildiğim için, sapsız bir papatya çiçeği çizip teyzeme hediye ediyorum. Ema kâğıda uzanıyor. Ema’nın elinin tümünü kendi elimin içine alabiliyorum.

Ellinci patlamadan sonra mermileri saymayı bırakıp kedi yavru-larını sayıyorum. En dip köşede gri bir anne kedi dört yavrusunu yalıyor. Bora Amca içinde fincanların, çatının ve yapıştırıcının geçtiği hikâyeyi burada bulunan herkese en az iki kere anlattı. Bu aşağı yukarı altmış kere “sap” kelimesi, aşağı yukarı yirmi kere “Demokratik Alman Cumhuriyeti zaten bir şakaydı” cümlesi ve tam üç kere “Tanrım, burada neler oluyor?” sorusu yapıyor.

Bodrum yeterince büyük, köşeden köşeye ve köşeye ve köşe-

ye üç yüz adım. Herkes bizim duyamayacağımız bir şekilde fısılda-
yarak konuşsa da, kimse bizi oyun oynamaya göndermiyor. Sıkıl-
maya başladık. Marija gözleri bağlanınca kimseyi bulamıyor ve et-
rafı yoklayarak koridorlarda dolanıp duruyor. Nešo ve Edin burada.
Marija'yla konuşurken hep saçlarına bakıyorum. Marija'nın tanıdığım
hiç kimsede olmayan bukleleri var. Kendimi gamzelerine de bakmak
zorunda hissediyorum; çünkü gülünce gamzeleri yanaklarında kü-
çük girdaplar gibi daireler çiziyor. Gözlerine sarı ve yeşil olduğu için
bakıyorum. Marija çoğu zaman bodrumda havalandırma kanalında-
ki begonyaların altında yalnız başına oynuyor ve oyun hamurun-
dan çaydanlıklar, fincanlar, kaşıklar ve bir masa yapıp, bu fincan-
lardan görünmez misafirlerle birlikte görünmez kahve içiyor.

Bu binada yaşamayan birçok insan bodruma akın ediyor. En çok
Suaygırı ve Zoran'ın gelmesine seviniyorum. Yüksek topukları üze-
rinde Milica da aşağıya, yanımıza iniyor. Suaygırı bir poşet dolusu
meyve getirdi. Dağların altı üstüne geldi diyor. Japonların içinde
kaybolduğu garip çatılı yeşil ev neredeyse isabet alıyormuş ve ay-
nı şekilde köşedeki manav dükkânı da. Çok para ödedim, gerçekten.
Vitamine ihtiyacımız var. Suaygırı bir elmayı ortadan bölüp yarısını
Zoran'a veriyor.

Böcekler kanımızdaki vitaminleri mi emerler?

Siyah-kırmızılı Milica, Rüzgâr Teyze'nin yanına oturuyor ve
Emânın saç tüylerine bakarak ne güzel diyor. Umarım her şey bite-
ne kadar burada kalmamızın sakıncası yoktur.

Çoktan Milica'dan hoşlanmaya başladım.

Şu soruları sormuyorum:

Kim ateş ediyor?

Kim kime ateş ediyor?

Neden?

Bu ne zaman bitecek?

Vişegrad çatıları Osijek çatıları gibi yanacak mı?

Futbol sezonu devam edecek mi?

Okul devam edecek mi?

Bizi kim koruyor?

Bu ne zaman bitecek?

Bir mermi Büyükbaba Slavko'nun mezarına isabet ederse ne yapacağız?

Neden Rüzgâr Teyze kalkıp koşmuyor ve herkesin silahını doldurmasına bile fırsat bırakmadan elinden almıyor?

Parlak bir mermi büyük eve gelirse, ev bizim üstümüze mi çöker?

Balıklarda durum her zaman olduğu gibi mi?

Şimdi neye ihtiyacımız var?

Çakı neye lazım?

Elli mark ne için ve birbirimizden ayrı düşersek ne demek?

Tanrım, burada neler oluyor?

Bu ne zaman bitecek?

Nena Fatıma nerede?

Annem bağırarak bodrumdan dışarıya koşuyor, annem annem! diye feryat ediyor. Babam anneme merdivenin yarısında yetişiyor. Çıldırın mı! Annem, annemi unuttum! Sağır mısın! Bırak beni! Dışarıda ne olduğunu duymuyor musun! Duyduğum için gidiyorum; bırak beni!

Ama babam bırakmıyor, onu koluyla tutuyor.

Anneme gitmem lazım diyor annem biraz sakinleşerek ve babamın elinden kurtulmaya çalışıyor. Babam annemi omzundan tutuyor ve aşağıya sürüklemek istiyor. Sessiz bir itiş kakış; annem inliyor.

Annemle babamın durumu utandırıcı. Nena'yı unutmaları ve herkesin onlara bakması canımı sıkıyor. Bora Amca'nın sesiyle kendi kendime soruyorum: Tanrım, burada neler oluyor? Şimdi mermi zamanı ve annemle babam kavga edecek gibi gözüküyor. Annemin direncinin şiddeti kırıldı. Onu unuttum diyor, kendi annemi unuttum ve yumruklarını gözlerine bastırıyor. Milica, annemi teselli ediyor. Bir şey olmaz, o biraz sonra yanında. "O" ile babam kastediliyor. Babamı merdivenin yarısında kimse tutmuyor.

Tanrım, burada neler oluyor?

Tanrım, burada neler oluyor?

Tanrım, burada neler oluyor?

Büyük ayak başparmakları nedeniyle Patates Aziz dediğimiz Çika Aziz kafasına ilkönce beyaz bir alınlık taktı, sonra C-64'ünü bodrum-

da elektriğe bağıladı, şimdi de bir konuşma yapıyor. Tüfeği, namlu tavana bakar şekilde dirseğiyle kıstırmış, gömleğinin cebinde bir güneş gözlüğü, ağzının kenarında bir kürdan: Herkes buraya gelsin!

Herkes oraya geliyor. Aziz'in yaşına gelince benim de favorilerim çıkacak ve tüfek kovboylarının şef yoldaşı olacağım. Kayda değer miktarda kürdan harcayıp, "herkes buraya gelsin" sözlerini daha anlaşılır telaffuz edeceğim.

Aziz, Allah aşkına, söylesene burada neler oluyor? diye soruyor birinci kattan Ćika Milomir. Milomir uyurken bile sigara içiyor, öylesine sigara kokuyor. Aziz onun üzerinden bakıyor, hepimizin üzerinden bakıyor ve kemerini bir delik sıkıyor. Aziz, haki pantolonu ve beyaz fanila üzerinde düğmeleri açık gömleğiyle geçici bir asker; ama etrafta gerçek bir tüfeği olan tek kişi. Suaygırının tüfeği bile yanında değil. Aziz üçüncü katta oturuyor ve C-64'ünde en inanılmaz oyunlar var. Kafalarımızın üstündeki havaya doğru, şimdi herkes gidebilir diyor. Ama bu binayı ve içindeki insanları korumak üzere saldırgana karşı koymak isteyenler benimle gelsin.

Saldırgan kim?

Saldırgan neden saldırcı?

Bir baraj kaç tane parlak mermiye dayanır?

Aziz bizi kurtarabilir mi?

Hangisi daha kötü: Bir kurşunun insana isabet edip, kaburgalarının arasından geçerek arkadan çıkması mı; yoksa bir kurşunun insana isabet edip içerde, örneğin boynun içinde kalması mı; yoksa otuz parlak merminin baraja isabet etmesi ve selin gelmesi mi?

Vişegrad, Francesco'nun Lago di Vajont Barajı'nın altındaki köye mi benzeyecek?

Bir kürdanı ağzın bir tarafından öbür tarafına bu kadar çabuk hareket ettirmek için nasıl bir teknik gereklidir?

Nena Fatıma bahçesine ayçiçeği ekiyor. Nena Fatıma bir top kadar sağır ve şehrimize mermi eken topları duymuyor. Nena'nın sağır olduğuna inanmıyorum. Bana hep her kelimeyi anlıyormuş ve her sorunun en akıllı cevabını biliyormuş gibi bakıyor. Bir seferinde dördüncü loto sayısından sonra mutfaktan oturma odasına koştu ve dört doğrusu vardı. Mutfaktan televizyon gözükmüyor.

Nena'nın küçük evinin üstündeki tepeye bir mermi düşüyor ve Nena'nın yaptığı tek şey devam etmek: Bir çapayla toprağı gevşetiyor ve ayçiçeğı tohumlarını serpiştiriyor. Tüfek ateşi, alev ve sirenler. Nena Fatima evin arkasındaki musluğa hortumu takıp bahçeyi suluyor.

Benim Nena'm Büyükbaba Rafik'in Drina'yla yüz yüze evlendiğı gün sağır oldu. Bu evliliğe bir itirazı yoktu; çünkü Nena ile Büyükbaba Rafik seneler önce ayrılmıştı ve bu, şehrimizde nadiren rastlanan bir durumdu. Büyükbaba Rafik toprağı verildikten sonra Nena mezarın başında şöyle demiş: Yemek yapmadım, yanımda bir şey getirmedim ve siyah da giyinmedim ama bir kitap dolusu affedeceklerim var. Bir sürü kâğıt çıkarıp okumaya başlamış ve bir gün ve bir gece orada durup kelime kelime, sayfa sayfa ve cümle cümle affetmiş. Bundan sonra da hiçbir şey konuşmamış ve hiçbir soruya cevap vermemiş.

Nena Fatima'nın gözleri atmancanın ki kadar keskin; daha onun sokağına dönmeden beni görüyor ve başörtüsü takıyor. Nena'nın saç gizli; yazın küçük evinin önünde börek yiyip Drina'yı kıymayla beslerken, bana saçının uzun, kısl ve güzel olduğunu açıklıyor. Nena'nın bağdaş kurarak sallanması eşliğinde soğuk yoğurt, tuzlu soğan ve sıcak bir sessizlik var. Yufkanın yararlı yağları parlıyor. Nena iki yana sallanıyor ve ben doyunca bir sigara yakıyor. Onun sessizliğini ve bizim güneşimizin batışını dağıtmak istemediğim için dünyanın en gürültüsüz torunu oluyorum. Bunaltıcı sıcak nehrin üzerinde toplanıp Nena'nın gizliliğini uzun bir kuyruk şeklinde örmesini dikkatle seyrediyor. Nena'yla sessizce gülmekten patladığım gibi kimseyle gülmüyorum, başka kimsenin saçını taramıyorum.

Nena Fatima babamla birlikte bodruma geliyor ve aynı Aziz'in konuşması sırasında yaptığı gibi en alt basamakta duruyor. Başörtüsünü düzeltiyor ve bu arada alnına biraz toprak bulaştırıyor. Babam, bahçedeydi diyor. Annem Nena Fatima'yı, sanki Nena onun kızymış gibi kucaklıyor, kızgın ve sevinçli. Nena başparmağıyla ağzını gösteriyor: susadım. Bir kupanın üstüne "Fatima" yazıyorum. Tüm kupalara kendi isimlerimizin ismini veriyorum. Bir tanesine "Slavko" dedim, bir diğerine "Johann Sebastian", bir üçüncüsüne "Herpes" ve bir

dördüncüsüne “Motosikletli Jürgen”. Milica bunu inanılmaz komik buldu ve kendi kupasının üstüne “Uğurböceği” yazdı. Nena içiyor ve ikinci bir bardakla ellerini yıkıyor. Herkes ona bakıyor. Nena nefes alarak ve bir şey açıklayacakmış gibi ağzını açıyor ama yalnızca es-niyor, zevkle ağzını şaplatıyor ve Ema’yı alnından öpüyor.

Ema bir öpücük çöplüğü.

Nena diye fısıldıyorum, çok şanslısın!

İnsan bütün gün bu gürültüyü dinleyip sonra gürültü kesilince, kendi kendine gürültünün nereye kaybolduğunu soruyor. Hedefi daha iyi vurmak için yakına mı geliyor? Cephane mi bitti? Askerler vardiya halinde çalışmıyor mu? Yoksa her şey geçti mi? Bu sakın geceye rağmen yerde uyumak zorundayım. Kural bir: Pencereleden uzak durulacak diyor annem. Kanepe masasının altında uyuyorum. Korkup kalkarsam kafamı çarpmamam için annem masanın altına bir yastık yapıştırdı. Annem üstümü örtüyor. Bu kadar büyük bir ev ve yataklar pencerelere daha yakın olduğu için insanlar yerde uyuyor. Televizyonu herkes yerden seyrediyor. Yalnızca haberler, basın konferansları ve uzun kafileler halinde insan resimleri var. “Örgütlü direniş”in ne anlama geldiğini, Bölgesel Savunma’nın kim olduğunu ve barikatların neye yaradığını öğreniyorum.

Gözlerimi kapatıyor ve Büyükbaba Slavko’nun sesini duyuyorum. Oturma odasında, kafamın üstündeki yastıkta ve dışarıda pencerenin önünde. Sesin nereden geldiğini bulmaya o denli konsantre oluyorum ki, tek kelime anlamıyorum. Büyükbaba, öldüğünden beri ilk defa tekrar hayatta ve ben bunu kaçırıyorum. Artık uyumam mümkün değil; mutfağa gidip bir kürdan alıyor ve birinci kuralı çiğ-niyorum: Sırtında bir buzdolabı olan bir adam binanın önündeki kavşaktan geçiyor. Bu, beşinci katta oturan Radovan Bunda. Buzdolabını bir kere bile yere koymadan sokağın karanlığında kayboluyor. Tekrar masanın altına yatıp, Büyükbaba’nın sesinin geri gelmesini bekliyorum. Gece yarısı, kürdanı ağzımın bir kenarından diğer kenarına çok çabuk bir şekilde götürebiliyorum. Ertesi sabah babam beni uyandırıyor.

Al, Aleksandar, amcan sana duvarı bıraktı.

Nereye gitti?

Evet.

Bora Amca, Rüzgâr Teyze ve Ema gece şehirden kaçtı. Kimse bunu akıllıca bulmadı, kimse bunu akılsızca bulmadı, kimse onları durdurmadı.

Sihirbaz olsaydım, mermilerden kaçmak için herkes Rüzgâr Teyze kadar çabuk olurdu. Ayrıca mermilerin orada yapışıp kalması için, bulutlar örümcek ağıları gibi yapışkan olur ve alevler karar vermek için düşünebilirdi.

Dumansız bir kamp ateşi resmi çiziyorum. Fasulyesiz bir fasulye çorbası resmi çiziyorum. Keskin nişancısız bir keskin nişancı tüfeği resmi çiziyorum. Kıvrıksız bir kâğıt sayfası resmi çiziyorum.

Annem bugün katıyyen hiçbir aile üyesini unutmak istemiyor ve ikinci patlamadan sonra beni, babamla Müzik Profesörü Bay Popović'in konuşmasına kulak kabarttığım kapının yanından sürükleyerek götürüyor. Babam, Bay Popović'e, belki şu anda orada, yukarıda, peki, Miki, ateş et emri verilirse ne yapacak, o zaman ne yapacak? diyor.

Bunu yapmamakta diretecek diye cevap veriyor yaşlı ve soylu beyefendi, Miki iyi bir çocuk. Çoktan kendisini güvene almıştır. Miki akıllı bir çocuk.

Üçüncü patlamada merdiven sahanlığının ışığı titreyerek yanıp sönüyor; yakına düşen bir mermi. İnsanlar pijamalarıyla koridorlardan geçerek bodruma iniyor. Teta Magda büyük bir tepsi üstündeki kahveyi kurtarıyor ve küfrederek ayağının ucuyla birkaç kez Teta Amela'nın evinin kapısına vuruyor: Amelaaa, yanına şeker al, Tanrı şansını açık tutsun, Amelaaa!

Aziz, bir trafik polisi gibi bize yol veriyor. Duruyor ve Aziz'e soruyorum: Çika Aziz, ağzında kürdanla uyumak biraz tehlikeli değil mi? Soruyu sorarken, ağzımdaki kürdanı bir taraftan öbür tarafa geçiriyorum.

Sakalsız Aziz daha az asker gibi gözüküyor.

Bodrumda, kontrplak tablalı masaların etrafındayız. Yabancılar var. Yabancılar burada kalıp kalamayacaklarını sormuyor. Kalmaları doğal olduğu için, bunda sorun yok. Milica yabancılarla ilgileniyor, herkesle konuşuyor. Topuklu ayakkabılarını çıkardı ve eşyaların dü-

zene konmasına yalınayak yardım ediyor.

Zoran, benimle gel diyor. Hayır, Marija, sen gelemezsin.

Güçlerimizi birleştirip havalandırma kapağını kenara itiyoruz. Korkuyor musunuz? diye soruyor Zoran. Bunu şimdi kim itiraf edebilir ki? Dışarıya çıkıp avluyu geçiyoruz. Tito Sokağı'ndaki büfenin önünde duruyoruz. Kimseler yok. Uzaktan patlamalar duyuluyor.

Hiç fena değil diyor Zoran ve bize dördüncü sayfadaki yeşil külotlu sarışın kadını gösteriyor. Kadının üstünde başka bir şey yok. Bakkal dükkânının camını indirdiği taşı cebine koyuyor. Yanmışınız siz bakkal dükkânları, eğer bir suaygırı yakınladaysa!

Edin dünün gazetesinin baş sayfasını okuyor ve savaştan bahsetmiyor diyor. Yalnızca barikatlar ve spor. Bir zaman makinesi olmalıydı; bir şimşek çakar ve böylece geçen haftaya dönüp herkesi uyartabilirdik. Ama barikatların ne işe yaradığını bile bilmediğimiz için, kimse bize inanmazdı.

Ben biliyorum diyorum ama açıklamama fırsat kalmadan üstümüzde tiz bir ıslık sesi duyuluyor ve gerçek bir şimşek çakıyor. Camlar patlıyor ve sırtıma gelen bir darbe beni yere savuruyor. Yüzümü ellerimin içinde saklıyorum. Cam kırıkları camdan bir dolu gibi üstüme yağıyor. Birisi bağıyor.

Asfalttan duman çıkıyor. Zoran ve Nešo sokakta boylu boyunca yatıyor. Edin titreyen ellerindeki gazeteyle hâlâ orada öylece duruyor. Burnu kanayan Edin öylesine solgun ki, yüzündeki tüm kanın burnundan dışarıya çıktığını düşünüyorum. Ayağa kalkmaya çalışıyorum; sırtım soğuk, gözümde bir şey var.

Zoran, hay siktüğimin diye tıslıyor ve sıra dışı kadın meslekleri bulunan dergiyi aceleyle gömleğinin altına sokuyor. Nešo yavaşça doğruluyor. Kanayan elinin parmaklarını sayıyor. Karşıdaki evin tüm pencereleri kırılmış, aynı en alt kattaki ayakkabı dükkânının vitrini gibi. Edin, aynı anda her şeyi duyuyor ve hiçbir şey duymuyorum diyor ve üstdudağındaki kanı yalıyor. Arkasındaki bakkal dükkânının camı delik deşik, ip gibi çatlaklar cama yapışmış.

Dizlerimin üstüne doğruluyorum; Zoran bana elini uzatıyor.

Alt tarafına doğru sivrilen bir cam parçası vitrinin çerçevesinden gecikmiş olarak kopup kaldırımda parçalanıyor. Bu bizim için bir ha-

rekete geçme işareti. Koşuyorum, dört tane Carl Lewis, ikisi pijamalı, ikisi kanıyor. Korktunuz mu? diye yeniden soruyor Zoran. Yine kimse itiraf etmiyor.

Sırtıma cam mı saplanmış? diye soruyorum.

Edin parmağıyla şakağına vuruyor. Böyle bir ses duyuyorum, çok tiz bir ses.

Pantolonumun cebindeki Berlin Duvarı dayanmış.

Bodruma geri dönüp hiçbir şey olmamış gibi oturduğumuzda, Ema emniyette mi? diye sormuyorum.

Titrek ellerle zayıf bir Bora Amca iziyorum.

Kanıyor muyum?

Kansız bir yara resmi iziyorum.

Ya o adam, radyoda küfrederek söz verdiğı üzere, barajımızı havaya uurursa ne olacak, öbür adamın seni anlıyorum ama lütfen bunu yapma demesine rağmen. Barajdaki adam balyozla, parkta, köprünün önündeki İvo Andrić heykelini de paramparça etti. Her řeyi göze almış durumda.

Kuyruklu bir kertenkele resmi iziyorum.

Bakkal dükkânına girdiğimizi birisi ortaya çıkarırsa ne olacak?

Böyle bir baraj için ne kadar dinamit gerekir ve Drina ve balıklar kendileri için ne düşünür?

Anlık bir sükûnet resmi iziyorum.

Orada asker ceketli bir bebek gazete okuyor.

Orada altın dişli bir oğlan bir Rolex takıyor.

Orada haçlı kolye ve hilalli bileklik takan tek gzli bir dev bir tencereyi karıştııyor.

Orada mini etekli bir diş doktoru bir delgiyle oynuyor.

Burada, bodrum merdiveninde ben. Burada yanımda Asija. Asija'nın uzun tırnakları.

Orada önlüklü bir kadın bir kpeğı, önlüklü bir kadının minya-türüyle besliyor.

Orada henüz yontulmamış bir figür yerleri süpürüyor. Burada Asija, senin resimlerin alçakça diyor ve saçını parmağına doluyor. Benim adım Asija diyor. Annemle babamı götürdüler. Adımın bir an-

lamı var. Bir seferinde köyümüze, tüm soruları yanıtlamak üzere bir adam geldi. Çöp gibi zayıftı, bir keli ve yalnızca tek kulağı vardı. Soruyu anlaması için kulağına bağırarak gerekiyordu. Köydeki herkes tek kulaklı adama bir soru sorabilecek ve cevap karşılığında, içinde on civciv bulunan karton bir kutu veya bir şişe şnaps veya bir zarf hediye edecekti. Tek kulaklı adamın arabasını çeken tek kulaklı bir atı vardı. Hediyeler arabanın üstüne istiflendi. Adama bir odun kütüğü gösterdim. Kabuğun üstüne adımlı kazımıştım. Adamın kulağına, Asija ne demek? diye bağırdım. Bilmiyorum diye cevap verdi tek kulaklı adam bağırarak. Neden soruyorsun? O kadar çok şıra ve at kokuyordu ki, deremizde yüzümü yıkamak zorunda kaldım. Bir yıl sonra askerler köydeki tüm insanları sıraya dizdi. İbrahim Amca ve ben ormanda saklanabildik. Bir asker pasaportlarımızdaki isimleri yüksek sesle okudu. Başka bir asker haç çıkardı ve evimizin kapısına benzin döktü.

Orada monokl takan bir bay dişlerini fırçalıyor.

Orada silindir şapkalı bir kadın bacaklarını traş ediyor.

Oyun kuralı: Merdiven sahanlığı-Hatıralar. Ayağa kalkıp jeneratörü kapatıyorum. Işık sönüyor. Liste: Sessizlik. Elektrik düğmesine basmadan önce Asija'yla birlikte yaşadığımız karanlık saniyenin sessizliği. Dişlerini gösteren sessizlik. Babam. Kamenko'nun silahını ateşlemesinden sonraki sessizlik. Francesco ve verandanın sessizliği. Benim sessiz Nena Fatima'm. Son on yılının sessizliği.

Karton hâlâ Büyükanne'nin yatak odasındaki elbise dolabının arkasında duruyor. Resimleri yere seriyorum, resimleri yatakların üstüne seriyorum, resimleri pencere pervazının üstüne, masanın üstüne ve masanın altına seriyorum. Arka taraflarına isimleri yazılmış doksan dokuz adet tamamlanmamışlığın resmi. Her birini tamamlayacağım. Resimlerin arasında tamamlanmamış bir çocukluğun resmi yok. Işık lagününde çizdiğim atmacanın pikesiyle başlıyorum. Ben hâlâ o'yum:

Tamamlanmamışlığın şef yoldaşı

Pike yapan atmaca.
Egzozsuz Yugo'muz Veletovo yolunda.
Slovenyalı ve Hırvatistanlı Yugoslavya.
Nena Fatıma'nın örgüsüz saçı.
Yeni, çirkin, köprüsüz Drina.
Barajsız genç Drina.
Kesilmemiş kabak.
Tişörtlü Tito.
Saçı taranmamış Tito.
Gözü kurşun delikli olmayan Tito.
Güneşli bir güne açılmış pencereler.

Babamın “Sevecen kemanların virtüözü B.’nin portresi”, aptal kemanlar olmadan.

Büyükbaba Rafik konyak şişesiz.

Yalınayak olmak.

İnsansız bir sokak lambasının altındaki insan gölgeleri.

Fitilsiz mum.

Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe ve Cuma sabahsız Cuma öğleden sonra, Cumartesi ve Pazar.

Edin’in okul duvarındaki hademesiz tebeşir kalesi.

Kuyruklu kertenkele.

Burnumu dört kere kırmayı deneyen ama bunu çeşitli nedenlerden ötürü başaramayan sınıf arkadaşım Vukoje Wurm’un düz burnu. Beklenmedik bir uysallık anında kendisi tarafından çizilmiştir.

Babamın idolü Van Gogh, çift kulaklı (çok büyük).

Üzerinde toz olmayan kitaplar.

Güneşin doğuşu (çok kırmızı).

Devrilmiş bir inek. Büyükbaba Slavko ve ben ineğin üstünde satranç oynuyoruz.

Yıldızı yok olmadan önce Yugoslavya bayrağı.

Bulutsuz yağmur sağanağı.

İvo Andrić heykeli, henüz kafası yerinde.

Vişegradlıların olmadığı İgalo plajı.

Milenko’nun Milica’sı makyajsız ve siyah-beyaz.

Büyükbaba Slavko’nun mezar taşı olmayan Veletovo Mezarlığı.

Altın madalyasız Carl Lewis.

Emina Altın Dişli Asker’den çok uzakta.

Yenilmemiş bir börek.

Bitmemiş yapboz: Tito E.T. ile el sıkışıyor.

Yıldızsız bir yıldız göğü.

Arkasından duman gelmeyen bir uçak.

Görünürde çit olmayan bir alanda Karnabahar dörtlüye koşuyor.

Yakınında askerlerin dans etmediği bir gramofon.

Kansız yara.

Oraksız çekiç.

Kıyma mantosu içinde çekirdeksiz erik.

On uyuyan asker.

On silahsız asker.

Tasmasız köpek.

Deriler içindeki Jürgen'siz güzel ve büyük Kawasaki.

Sükûnet anı.

Johann Sebastian'ın peruğu Johann Sebastian'sız.

Annemin gülümseyen, neşeli, tasasız yüzü.

Dumansız kamp ateşi.

Tabancasız şenlik.

Kurşunsuz tabanca.

Drina'dan sıçrayan bıyıklı ve gözlüklü yayınbalığı uçuşunun en yüksek noktasında: su yüzeyinin dört metre üstünde.

Kader çizgisiz el içi.

Büyükdede ısl ısl genç: kırışıklık vadileri, kulak çalılıkları, sakal fundalıkları, saç otlakları, göz gölleri koltuğunun altında ve küçük bir sabanla.

Neil Armstrong'suz Jurij Gagarin.

Aysız Neil Armstrong.

Radovan Bunda'nın inekleri birinci katta.

Keskin nişancısız bir keskin nişancı tüfeği.

Futbol maçı, başlama düdüğü.

Gol vuruşu.

Atış.

AİDS'siz Magic Johnson.

Trafik kazasız Dražen Petrović üç sayılık atış yaparken.

1989 lig tabelası. Henüz Kızıl Yıldız önde.

Deliksiz peynir.

Francesco'nun veda mektubuna cevabım.

Dudaklarında cep şişesi olmadan Ćika Spok.

Fasulyesiz fasulye çorbası.

Suaygırı isimli kasırga Bogoljub Balvan'ın bakkal dükkânını silip süpürürken.

Vagonsuz lokomotif.

Rommé oyunu, tüm kartlar elde.

Ekmek kutusuz ekmek.

Bora Amca, zayıf.
Gömleksiz elbise askısı.
Čika Hasan ve Čika Sead tartışırken.
Kıvrımsız bir kâğıt sayfası.
Zincirsiz tank.
Rambo I.
Tıraştan önce Karl Marx.
Yarımay.
Henüz Bay Fazlagić olmayan Fazlagić yoldaş.
Yazısız bir yol göstergesi.
İğnesiz bir penisilin şırıngası.
Yağmurdan önce okul avlusu.
Yabani otsuz çiçekler.
Barajın adamları olmaksızın çıplak Teta Desa.
Silahlı bir vuruşma ama kimse yerde yatmıyor ve kan yok.
Henüz soğumamış süt (12 dakika).
Ayak izsiz kar.
Dünyanın en iyi ekmek pişiren kadını, elleri hamurlu Teta Ame-
la.
Vedalaşmamış Francesco.
Çatlaksız cam.
Eller bir elektrik düğmesine basıyor.
İki Büyükbaba'yla birlikte kendi portrem.
Ayna yansıması.
Her şey yolundayken.
Boş kâğıt.
İnatçı bozuk gramofon.
Asija.

Akşamın geç saatleri ve resimlerin çoğu henüz bitmedi. Marx'ı nasıl tıraş edeceğimi, yıldızsız bir gökyüzünde ne bulduğumu, boş bir kâğıtla ne kastettiğimi ve Radovan'ın ineklerini ne yapacağımı uzunca bir süre düşünmek zorunda kaldım. Şimdi Emina önümde duruyor, bir kadın yüzünün eskizi.

Aleksandar? Büyükanne Katarina kapıyı çalıp içeriye giriyor. Acıktın mı?

Şimdi bitiyor, Büyükanne.

Kısa saç sana daha çok yakışıyor deyip gitmek üzere dönüyor ama sonra kapının ağzında duruyor ve parmaklarını boy işaretlerinin üzerinde gezdiriyor. Yarın ayın var; Veletovo'ya, Büyükbaba'na gidiyoruz.

Büyükbaba Slavko'dan ilk defa bahsediyor. Mezara ne sıklıkta gidiyorsun? diye soruyorum.

Gidebildiğim kadar sık. Yol kapandı; yürüyerek de çok uzak. Büyükdede'nle Büyükninen mezarla ilgileniyor. Büyükbaba'nın toprağa verildiği günü hatırlıyor musun? Seni mezardan uzaklaştırmış ve sana Büyükbaba'nın şimdi benden ne isteyeceğini sormuştum.

Benim cevabım ne oldu?

Bilmiyorum diyor Büyükanne, sorun da bu zaten. Sen de geliyorsun, değil mi?

Büyükbaba'nı unutma sakın. Ve gazetede yazan, insanların söylediği, gördüğün, duyduğun her şeyi iyice aklında tutma ve her Pazar benimle beraber ona gel ve her şeyi sakince anlat. Büyükbaba gazetesiz, gözlüksüz ve gezmeden de neler olup bittiğini bilmeli. Gerçeği insan kendisi yapar. Sonra sen gidip bizi bir saat yalnız bırakırsın. Hikâyeler bana ait.

Büyükanne beni, altımdaki çarşafı sanki beni çarşafıyla birlikte çekip almak istercesine sallayarak uyandırıyor. Saat sabah altıyı gösteriyor ve Büyükanne'nin yanında Miki duruyor. Günaydın, Aleksandar.

Rüyamda Asija ve Marija karışımı bir kadın gördüm ve Asijamarijahın yatağına kahvaltı olarak bir omlet götürdüm. Günaydın amca diyor ve yorgan savaşını kaybedip siyah elbiseli Büyükanne'nin ve siyah takım elbiseli, geniş omuzlu amcamın önünde donla duruyorum. Miki yüzünü pencereye çeviriyor, burnu tümsekli, kaşları kemerli. Henüz erken diyor, biz erkekler etrafta biraz gezeriz. Aynı Büyükbaba'nın profili, aynı onun biçimli ağzı.

Miki arabayı çalıştırıyor; arabaya biniyorum ve susuyoruz. Nasılsın amca? diye soruyorum bir süre sonra. Miki önüne bakıyor; sokakta kimse yok. Birazdan ordayız diyor. Köprüye gidip arabadan iniyoruz. Onun peşinden gidiyorum; köprü'nün ortasına kadar yürüyor ve Drina'ya bakıyor. Rüzgâr vadide hayli serin esiyor, gökyüzünde bulutlar koşturuyor.

Miki beni Pionirska Sokağı'ndaki bir eve götürüyor arabasıyla. Evin yeni sarı dış cephesi onu kirli komşu evlerden ayırıyor. Rüzgâr şiddetini artırıyor. Pencerenin altındaki bankta şapkalı yaşlı bir adam oturuyor, bastonu kucağında. Üniversiteden sonra ne yapacaksın? diye soruyor Miki. Yaşlı adam çikletini eline tükürüyor ve çikleti titrek parmaklarla alüminyumdan bir folyoya sarıyor. Bunu yapması uzun sürüyor ve bitirince Miki ondan küçük topu alıp kucağına iyi misin? diye bağıyor.

İhtiyar iy-iy-im-im diyor.

Miki beni artık otel olmayan Bikavac Hotel'e götürüyor arabasıyla. Küçük ve bakımsız bungalovlar parası başka bir yere yetmeyenlerin evi olmuş şimdi.

Miki, kız arkadaşın var mı? diye soruyor ve gökyüzüne bakıp, yağmur kokuyor diyor. Ne zaman çocuk yapacaksın? Birkaç evin kapısını çalıyor; içlerinden birisi açılıyor ve uyku buruşukları henüz açılmamış bir kadın kaba bir tavırla ne istediğimizi soruyor.

Günaydın demek istiyoruz diyor Miki.

Miki benimle birlikte Vilina Vlas Hotel'e doğru yola koyuluyor. Yaklaşık olarak yolun yarısındaki Kosovo Polje'de yanmış bir enkazın önünde park ediyoruz. Miki yerden bir taş alıyor ve başparmağını isin üzerine sürtüyor. Vilina Vlas'ın önündeki park yerinde bana bir sigara ikram ediyor ve ben sigarayı almayınca yarı dolu paketi fırlatıp atıyor.

Şehrin içinden geri dönerken polis karakoluna sapıyor. Bütün polisler onu "Miki" diye selamlıyor, hepsi. Kapıya vurmadan küçük bir büroya giriyor. Pokor hemen ayaklarını masadan çekip gazeteyi kenara koyuyor. Anahtarlar diyor amcam ve Pokor ona büyük bir anahtar destesi uzatıyor.

Her şey yolunda mı, Miki? Ama amcam, Pokor'u bir bakışa bile layık görmüyor.

Hücrelerde kimse yok. Miki en büyük hücrenin kapısını açıp, Kosovo Polje'den aldığı isli taşı dar yatağın üzerine koyuyor ve üniversiteyi çabucak bitirmeye ve mangır kazanmaya bak diyor.

Miki listeler hazırlamış. Miki beni itfaiye istasyonuna götürüyor ve garaın kapısının önünde çömeliyor. Eskiden kapının arkasında, benim çocuksu bir coşku gösteremediğim iki büyük kırmızı itfaiye arabası dururdu. Miki ellerini kucağında kavuşturuyor ve bana aşağıdan bakıyor. Ben de çömeliyorum ama onun bakışları biraz önce benim kafamın olduğu yerde kalıyor. Babanla Bora deyip burnundan derin bir nefes alıyor, öz annelerini ziyaret etmeye gerek duymuyor. Herhalde para göndermenin yeterli olduğunu düşünüyorlar ama yeterli değil. O bizim annemiz ve ben olmasaydım yalnız kalırdı. Zaman yalnız kalmak için iyi bir zaman değil. Miki sakın bir sesle konuşuyor; elleri birbirinden ayrılıp yeniden birleşiyor. Babanın ve Bora'nın sorunu benimle. Bu bizim aramızda bir şey ve annemizle ilgisi yok. Bunu onlara söyle.

Babam dedi ki, yaptıkları plana göre... diye söze giriyorum ama Miki sözümü kesip gözleriyle gözlerimi yakalıyor. Baban yedi yıldır benimle tek bir kelime konuşmadı. Para ve annenin bir yüzme havuzundaki mayolu fotoğraflarını gönderiyor. Baban için tükürülmüş bir çiklet kadar değerim yok. Miki sakince konuşuyor, ben ise yere bakıyorum. Birdenbire, ama bu böyle olmaz diye bağırıyor. Bu böyle olmaz, olmaz, olmaz diye bağırıyor, bağırıyor, bağırıyor. Bu böyle olmaz, böyle olmaz! Miki yumruğuyla, arkasında itfaiye arabalarının park ettiği kapıya vuruyor, tek bir defa vuruyor.

Vücudumun ona karşı çıkma refleksini zayıflatmak istemiyorum. Ağzımın soru sorabileceğine güvenmiyor, gözlerimin meydan okuyan bir bakış fırlatmasına, yüz ifademini sert gözükmesine, ellerimin öfkeyle yumruk halini almasına izin vermiyorum. Vücut hareketleriyle kendimi anlatmada mükemmel sayılırım.

Miki beni eve götürüyor. Büyükanne komşu kadınlarla kahve içiyor. Bayan Popović ve Teta Magda siyahlar içinde ve yaklaşan

bulutları eleştiriyorlar. Bayan Popović onlara uğradığım için teşekkür ediyor; ne için diye soruyorum, kocasının her sabah piyano çaldığını söylüyor, bunun benimle bir ilgisi yok diyorum, benim de yok diyor.

Büyükanne önde oturmak istiyor. Miki park yerinden çıkıyor. Büyükanne, bir seferinde Slavko bütün evi benim için çiçeklerle donatmıştı, bir seferinde Merkez Komitesi'nin önünde bir konuşma yapmak yerine Kırmızı Başlıklı Kız'ın ona ait bir versiyonunu anlatmıştı, bir seferinde hepimizin idealleri olması gerektiğini ama ideallerin alternatifleri yoksa işin sonunun iyi olmayacağını söylemişti ve bir seferinde aklından beni aldatmayı geçirmişti, bunu öpücüklerinin tadından anladım diyor.

Asfalt yoldan çıktıktan sonra devam edemiyoruz. Evet, diyor Miki ve el frenini çekiyor. Yoldaki çukurlar o kadar büyük ve o kadar derin ki, yürümek bile zor. Yölün yanından frenküzümü dalları, yabancı çalı çırpı, dikenli dallar, hatta gül ağaçları bize uzanıyor ve dar bir geçit bırakıyor. Üstümüzde genç meşe ağaçlarının dalları birbiri içine geçmiş. Bitki geçidi çabuk ısınıyor, rüzgâr tatlı çürüme kokuları taşıyor. Bulutlar üstümüzde yağmur dolu gri bir mozağin içinde birleşiyor.

İnanılmaz diyorum ve kafamın etrafındaki vızıtlara sille indiriyorum, mart ayı için ne kadar çok börtü böcek var.

Evet, inanılmaz diyor Büyükanne ve önümüzdeki çalılığı işaret ediyor. İki üç metre üstümüzde çalılıkların içine bırakılmış sarı bir Yugo karoseri duruyor. Büyükanne ve amcam, birbirine çitilmiş sarmaşık ve dalların havada tuttuğu arabanın yanından geçiyor. Dikenli dalların sardığı arabaya dikkatli bir şekilde yaklaşıyor ve plakaya bakmak üzere birkaç dalı kenara çekerken kolumun alt tarafına kanlı bir çizik alıyorum. Bu yolda her seferinde bozulup kalan ve babamın eşek, salak, aptal diye adlandırdığı eski Yugo'muz hayatının son park yerini bulmuş. Bir yola âşık olan bir araba. Bu gördüğümü başka türlü açıklayamıyorum.

Bitki kafesi bir çayıra açılıyor ve yol burada bitiyor. Yol buradan öteye hiçbir zaman gitmiyordu; burada çiy var ve tepeler karlı. Büyüknine ve Büyükdede'min evine yokuş yukarı, erik bahçesinin

içinden gidiliyor. Ağaçlar uzun bir zamandan beri budanmamış; kabuklara yaralar ve yosunlar yerleşmiş, gövdelerin dibinden mantarlar fırlamış. İlkönce Büyükanne, sonra amcam, sonra da ben ağaçların birinin yanından kabuğuna sürtünerek geçerken, acaba kim ne düşünüyor? diye soruyorum kendi kendime.

Avluda ahırla evin arasında bir masa duruyor; masa örtüsü olarak serilen çarşafın üzerinde taşlar var. Büyükdede Nikola masanın başına oturmuş, elleri ensesinde, uzun saçlarını kavramış. Rüzgâr, çocuklar, rüzgâr, çeneme ve kafama kemikli parmaklarıyla dokunuyor diye şarkı söylüyor. Aleksandar, güneşim benim diyor kısık bir sesle ve Miki, gel, tut da kalkayım diye yakınıyor.

Büyükdede garip bir şekilde uzamış ıslak çimenin üzerine yalınayak tutunmaya çalışıyor ve rüzgâra karşı koyuyor. Lekeli ve buruşuk cüppesi kalçalarına kadar ancak iniyor ve karanlık yüzü yosun ve mantara benzeyen gölgelerle kaplı. Bize şarkılarla hoş geldiniz diyor ama şarkılar şarkıya benzemiyor. Büyükdede'nin sesi, kelimelerin gücünü törpüleyen boğuk bir eğe.

Büyüknine saçını örmüş ve örgüsünü koyu renkli gümüşten bir taç gibi kafasının etrafına sarmış. Koyun postu paltosu, çiçek desenli önlüğü ve lastik çizmelerinin üstüne geçirdiği yün çoraplarıyla bacakları ayrıık bir şekilde boş domuz ağılının yanındaki büyük taşın üzerinde oturuyor. Onu selamlarken de oturduğu yerde kalıyor kucaklarken de. Çok yumuşak; onu kendime bastırıyorum. Tüy gibi hafif ve çok yaşlı birisi nasıl kucaklanır, ne kadar sıkılır?

Büyüknine? Omzuna dokunuyorum. Büyüknine? Büyükninem taşına yapışmış bir vaziyette açık ağızla görünmez bir lokmayı çiğniyor, tırnağıyla taşı kazıyor ve kahverengi gözleriyle her şeyin içinden bakıyor.

Senin için Şerif Rooster! diye bağırıp ve göz bandını yerleştirecek ona sırtımı döner dönmez. Ona sırtımı dönüyorum, dağların üzerinde gök gürlüyor.

Kalın ve yamuk dilimler halinde tütsülenmiş et var, kabuklanmış koyun peyniri var, ekmek var. Ekmek sıcak, yumuşak ve tatlı. Bulanık erik suyu ve kaymak var. Büyükanne Katarina çatal ve kaşıkları yıkıyor; ama buna rağmen ellerimizle yiyoruz. Haşlanmış pata-

tes var, haşlanmış patatesin üstüne dökülen artıklar var, yedi tane kurdan var. Miki ekmeği kesiyor, Büyükanne, Miki'nin elinden bıçağı alıyor. Eritilmiş yağ var, tuz var, iki soğan var, kıymalı biber dolması var, salatalık turşusu var, Almanya'dan gelen diyet marmelat var, şnaps ve tatlı şarap var. Bunu içen körlerin gözü açılır diyor Büyükdede kısık bir sesle ve bardağını kaldırıyor. Slavko'ya içiyorum diyor, içiyor ve ayakta duruyor. Büyükdede masanın başında hep ayakta duruyor, Büyüknine ise yemeğini, kucağına yerleştirdiği tabaktan taşın üstünde yiyor. Büyükanne, siyatığın nasıl, baba diye soruyor; Büyükdede, o da ne? diye yanıtladıktan sonra, dokuz yüz on dörtte Avusturyalılara karşı nasıl savaştığımı size anlatmış mıydım? diyor. Haşlanmış kereviz var ve bir türlü gideremediğim bir açlık var. Burada birbirini besleyen komşular kalmadı diyor Büyükdede, kafalarının nereden çıkıp, götlerinin nereden sarkacağını hastalıkların belirlemesine izin veriyorlar artık. Evin dış cephesinde çatlaklar var. Domuz ahırından hiçbir homurdanma duyulmuyor. avlunun tam ortasında Petak'ın mezarı var.

Benim Mileva'm ve ben diyor Büyükdede, gökyüzünden daha uzun yaşayacağız.

Yemekleri hasır çantalara koyup küçük mezarlığa gidiyoruz. Ruhlar ayininde iki kere yemek yenilir diye açıklıyor Büyükanne, ilkönce ölüyü katmadan, sonra onunla ve şarapla birlikte.

Büyükbaba böyle âdetlerden hoşlanmazdı diyorum.

Bulut örtüsü erik ağaçlarının üstünde ağır ve karanlık bir şekilde asılı duruyor, ağacın ince dalları şimşeklere uzanıyor. Burada konu, bir arada olmamız diyor Büyükanne.

Büyükdede'nin rüzgârda uçuşan saçları bir peçeyi andırıyor. Ona yetişip Büyüknine'ye ne olduğunu öğrenmek istiyorum; kimse Büyüknine'yi taşından kaldıramadı.

Mileva'm dünyanın en hafif kafasına sahip diyor Büyükdede ve birdenbire yana sıçrayıp, sanki birisini boyunduruğa alıyormuş gibi vurduktan sonra kolunu kıvrıyor. Bunun üzerine rüzgâr aniden duruyor. Büyükdede nefes nefese ve kıvrılmış kolunun içinde büyük bir şeyle savaşarak, Mileva'm taşından yalnızca önemli bir şey olduğu zaman veya geceleri uyumak için kalkıyor diyor.

Mezarlık çitinin tahtaları eğri, ahşabı köhne ve çatlak, çivileri küf yemiş. Sürekli şimşek çakıyor, gök gürliyor. Sanki yağmurun başlaması için, bulutların delinmesi gerekli. Kimse bir şey söylemediği halde, Miki kafasını sallıyor ve gülüyor. İlk ağır yağmur taneleri yere düşüyor.

Büyükbaba'nın mezarı temiz ve sağlam, etraftaki tek beyaz yer. Patatesi, şnapsı, şarabı ve bardakları yere bırakıyorum. Mermer, yağmurdan parlamaya başladı bile. Artık Partizanlar yok diyorum Miki'ye ama o beni dinlemiyor.

Mezar taşının içine oval bir resim çerçevelenmiş. Siyah-beyaz Büyükbabam bana ve içime bakıyor, gözleriyle dinliyor ve her şeyin nasıl sona ereceğini şimdiden biliyor.

Büyükanne, Büyükbaba'nın kafasının olduğunu tahmin ettiğim yeri bir kaşıkla kazıp deliğin içine bir sigara sokuyor.

Büyükbaba sigara içmezdi ki diyorum.

Gizlice diyor Büyükanne ve Miki hem kendi, hem de babasının sigarasını yakıyor. Mezar büyük bir ziyafet masasına dönüştü; hâlâ yağmur yağıyor ve biz mezarın kenarına oturmuş, bir kez daha yiyoruz. Büyükbaba'nın sigarasının külü bükülüyor. Yağmur soğan ve patateslere isabet ediyor ve dolma tenceresinin kapağına vuruyor. Günlerdir aç kalmış gibi yiyorum. Arada sırada içimizden biri mezarın üstüne bir şey koyuyor, bir salatalık, bir dilim yağlı ekmek. Ekmeği tuzlarken, toprağı da tuzluyor, açtığım bir çukuru şnapsla dolduruyorum. Evet, bu güzel, dört Krsmanović aynı yerde diyor Büyükdede ve gözlerini gökyüzüne çeviriyor. Yağmur, kiminle boy ölçüştüğünü biliyor musun?

Yağmur bunu bilmiyor ve dalgalar halinde üstümüze geliyor. Büyükanne, kocam mutluluğu ne kadar çok hak etti diyor. Ben, Büyükbaba ne kadar çok hikâye verdi bize diyorum. Büyükdede, ne kadar şnaps kaldığını soruyor. Miki, Büyükbaba'yı ıslak ekmekle besliyor ve diyor ki: Hepimizin birden gurur duyabileceği hiçbir şey yok baba ve hiçbir şeyden dolayı toplu halde suçlu değiliz. Ve biz bunları söylediğimizde, artık içimizden hiç kimse, kimin ne kadar ağladığını bilmiyor. Büyüknine'nin ne zaman yanımıza geldiğini de bilmiyor; yalnızca mezar taşının önünde dizlerinin üstüne çöküp Büyü-

yükbaba'nın fotoğrafını öptüğünü görüyorum, iki gözünü de birer kez.

Oğlum benim, oğlum, bin çocuk doğursaydım bile senin kalbin gibi bir kalp dünyaya getiremezdim. Büyüknine ilkönce ıslak mezarı, sonra da ağzında topraklarla, yağmurda giderek uzayan kocasını öpüyor. Ayak parmaklarının üstünde yükselerek Büyükdede'nin ancak omzuna yetişebiliyor. Ahşap tarağıyla Büyükdede'nin ıslak saçını tarıyor ve tarağı defalarca rüzgârdan düğümlemiş saç tutamlarına batırıyor.

Yiyor, içiyor, yiyor, içiyor ve yiyorum. Yağmur ensemden aşağıya akıyor. Büyükbaba'nın sigarası içildi bitti. Büyüknine bana sihirbaz değneğini ve sihirbaz şapkasını uzatıyor. Şapka kafama hâlâ uyuyor; değnek hafızamdakinden daha küçük, tıpkı tüm dünya gibi. Miki bana sırtıyor; ona doğru yürüyorum. Göğüs kafeslerimiz birbirine değiyor ve ben yanaklarındaki gözenekleri görüyorum. Şapkayı kafamdan çıkarıp Miki'nin kafasına oturtmak istiyorum. Miki elime vuruyor, birisi birisini ittiriyor ve şapkayla değnek çamurun içine düşüyor. Üstümde, arkamda, sağımda, solumda aynı anda gök gürüldüyor. Büyükdede, rahat ver artık diye şarkı söylüyor ve yumruğunu bulutlara sallıyor. Büyüknine göz bandını çözüyor. Miki kravatını gevşetiyor.

Büyükbaba, hikâyelerinin hepsi aklımda değil ama ben kendim de birkaç hikâye yazdım ve yağmur durur durmaz onları sana okuyacağım. Fikri Nena Fatıma'dan, sesi Büyükbaba Rafik'ten, içinden okuyacağım kitabı Büyükanne'den, kollarımdaki damarları şimdi hindistancevizi resimleri yapan oğlundan ve melankoliyi annemden aldım. Bizden biri olarak kendi hikâyemi anlatabilmeme her şeyi çok özlemem engel oluyor. Drina'nın cesaretini, atmacanın sesini, dağlarımızın taş gibi sert omurgasını özlüyorum. Suaygırın'nın sarsılmazlığını ve gerçekten özleyenin coşkusunu özlüyorum. Ama İstasyon Şefi Armin'i de özlüyorum ve Cika Hasan ile Cika Sead'ın bitmek bilmeyen kavgalarını, Kiko'nun bacağını, bir kurdu taklit ettiğini unutup kendi sesinden korkan Edin'i özlüyorum. "Mündung" artık

yok, bahçemiz betonla kaplanmış ve Karnabahar, ağaçların isimleri, şnaps içmek üzere mideler, okul avlusundaki futbol kaleleri de yok. Seni özlüyorum. Ve en çok gerçekleri özlüyorum, içinde dinleyen veya anlatan olduğumuz gerçekleri değil, itiraf eden ve affeden olduğumuz gerçekleri. Anlatmaya hep devam edeceğimize dair birbirimize verdiğimiz sözü şimdi bozuyorum.

Sen, iyi bir hikâye bizim Drina'mız gibidir derdin, küçük bir akarsu değil, damla damla akmayan, tez canlı ve geniş, ona katılan başka sularla zenginleşen, kıyıları taşan, fokurdayan, gürleyen, orada ve burada sığlaşıp hafiften şarıldayan değil, derinliklere açılan şelaleler oluşturan bir nehir gibi. Ama bir şey var ki, onu ne Drina ne de hikâyeler başaramaz: Her ikisi için de geriye dönüş yok. Su geriye dönüp başka bir yatak seçemez ve verilmeyen söz şimdi tutulamaz. Boğulan birisi sudan çıkıp havlu isteyemez, başlamamış aşk sonradan var olamaz, bakkal doğmamış olamaz, hiçbir kurşun bir boğazdan çıkıp tüfeğin içine giremez, baraj ya dayanır ya da dayanmaz. Drina'nın deltası yok.

Ve hiçbir şey geriye döndürülemeyeceğinden, sen, kendin ve bizim için, senin üstünde oturup yemek yememizi, yağmur resimlerini, Büyükanne'nin, senin topraktan ağzına ikinci bir sigara tutuşturmasını ve Büyüknine'nin beni, dur bakalım vahşi Batı'da on yıl geçirdikten sonra benimle nihayet başa çıkabilecek misin? diyerek düelloya davet edişini düşünürdün enine boyuna.

Yağmur ağır ve soğuk. Sırlıklam ıslanmış bir vaziyette çatal kaşıkları ve yumuşamış ekmeği eve taşıyoruz. Başım dönüyor; gökyüzü artık yok. Büyükdede rüzgârı artık zapt edemiyor, onun elinden kurtulan rüzgâr şiddetini artırıyor, avludaki masanın üstündeki taşlardan birisi yere yuvarlanıyor ve çarşaf masadan kopup havalanıyor. Büyüknine duruyor ve gitti iyi çarşaf diye mırıldanıyor, gitti iyi çarşaf. Büyükdede sırtını tutuyor ve acıyla gülüyor. Çarşaf yağmurun içinde yol alıyor ve kendi kendime bu kadar ıslak bir şey nasıl uçabilir diye soruyorum. Çarşaf Büyüknine'nin ayaklarının dibine düşüyor ve Büyüknine çarşafa Miki'yi sarıyor.

Telefonum çalıyor, Büyükdede yerden bir şey almak istermiş gi-

bi eli belinde eğiliyor, telefona cevap veriyorum: ıslık ve cızırtılar ve bir kadın sesi. Ne? diye sesleniyorum. Cevap yok. Cızırtı bir ses sağanağına dönüşüyor. Telefonda iki milyon kişiyi birden aynı anda duyuyor gibiyim, hiçbirisini anlamıyorum. Bağlantı yok oluyor, sesler gidiyor. Büyüknine Miki'yi masanın altına yuvarlıyor. Öbür elimi öbür kulağımın üstüne bastırıp verandaya çıkıyorum, kafamın üstündeki çatı telefondaki tüm sesleri kesiyor. Tekrar yağmurun altına geçiyorum. Çırtı sesleri, avluyu geçip bayır aşağı kayıyorum, bir kadın sesi. İlkönce sessizce, sonra daha yüksek sesle Asija? diye sesleniyorum. Cızırtılar içinde yanıt geliyor; gerçek bir yanıt mı bu: Aleksandar. Kim var orada? diye soruyorum ve sesim ıslık çalıyor. Kim var orada? yankı olarak geri geliyor. Oturmak zorundayım; inanılmaz çok yedim ve içtim, hem de iki defa. Artık dayanamıyorum ve şimdi kendimi yere bırakıyorum. Şimdi orada yatıyorum, bir ses yağmurunun vızıldayan tatlılığı içinde. Bir ses iki milyon kere, nerede? diye uluyor. Midem bulanıyor, artık dayanamıyorum. Bir, belki iki metre üstümde bulutlar var. Yağmur ağzıma doluyor, kulağımdaki sesler sinekler gibi. Evet, diyorum, ben şimdi buradayım. Aleksandar diyor kadın sesi. İçinde bulunduğum yer bir nehir, kendime ait yağmurdan bir Drina. Ve ben buradayım diyorum.

Benim adım Aleksandar Krsmanović. Öğrenci,
torun, mülteci, uzun saçlı, koca kulaklı,
hatıraların peşinde. Bir kız arıyorum. Asija'yı.
Savaş zamanındaki aşkımı...

Yugoslavya bölündü, parçalandı. Dostluk öldü,
yerini kan aldı. Ortodoks Sırp bir babanın,
Bosnalı Müslüman bir annenin çocuğu
olarak ben arada kaldım. Ve gözlerim çok şey
gördü. O yüzden, askerlerden nefret ediyorum.

Beyaz Kartallar'dan, Yeşil Baretliler'den
nefret ediyorum. Ölümünden nefret ediyorum.
Ölüm Almanyalı bir şampiyondu; ama Bosna'da
dünya şampiyonu oldu. Gece atılan kurşunlardan,
nehirdeki cesetlerden ve bedenler suya
atıldığında çıkan sestten nefret ediyorum.

Gözlerimi kapatsam bile her şeyin öylece duruyor
olmasından ve barışa yatıp savaşa
uyanmaktan...

O yüzden, her şey eskisi gibi, sevdiğim gibi olana
kadar ve aşkımı bulana kadar tamamlanmamış
resimler yapıyorum. Benim adım Aleksandar
Krsmanović. Ben tamamlanmamışlığın şef
yoldaşayım.

Asker Gramofonu Nasıl Tamir Eder? bir çocuğun
gözünden, savaşın getirdiği acılara hassasiyetle
dokunan bir ilk roman...

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN 978-975-539-546-3

9 789755 395463

20 TL